

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija

**ZIŅOJUMS
PAR LATVIJAS TAUTSAIMNIECĪBAS
ATTĪSTĪBU**

RĪGA

2011. GADA DECEMBRIS

Ja Jums ir komentāri, jautājumi vai ierosinājumi, lūdzam tos adresēt:

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrijai
Brīvības ielā 55, Rīga, LV-1519

Tālrunis 371-67013119

Fakss 371-67280882

E-pasts: macro@em.gov.lv

Mājas lapa: <http://www.em.gov.lv>

Ziņojumu sagatavojuši: O.Barānovs (Ziņojuma apkopošana, 1., 4.1.1., 4.4.1.), I.Skribāne (2., 3.1.3., 4.3., 5.2.), E.Gergelevičs (2., 3.1.4.), L.Stelmaka (3.1.1., 3.1.2.), J.Salmiņš (3.2.1., 3.2.2.), G.Piņķe (3.3.), V.Skuja (4.1.1., 4.1.2., 4.1.3., 4.4.1., 4.4.2., 4.4.3.), I.Šnīdere (4.2.), A.Rožkalne (5.1.), N.Ozols (5.3.), J.Ušpelis (5.4.), Č.Gržibovskis (6.1.), A.Jansons (6.2.1.), A.Apaņuks, D.Klinsone, K.Koroļova, (6.2.2.), G.Jaunbērziņa-Beitika, A.Bogdanova, N.Freibergs (6.2.3.), A.Leite, R.Meijers, B.Neimane, I.Niedrite (6.3.), K.Fomina, G.Rēpele (6.4.), I.Jankava, M.Paņkova, I.Širava (6.5), I.Lore (6.6.), A.Krūze, M.Lagzdiņš, A.Minkeviča (6.7.), M.Jansons, A.Minkeviča, U.Vanaga, (6.8.), L.Neiders (6.9.), M.Stenders (6.10.), J.Miķelsons (6.11.), I.Ozoliņa (6.12.), L.Duntava, I.Eglītis, S.Petrova, L.Zemīte (6.13.), E.Skribnovska (6.14.1.), J.Maurāns, M.Ozoliņš, I.Pilmanis (6.14.2.), D.Jirģena, K.Lore, J.Mierkalne, D.Ļesterenko (6.15.), D.Freimane (6.16.).

Pamatā skaitliskā informācija un dati, izņemot īpaši norādītos gadījumos, ir saņemti no Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes. Eiropas Savienības dati tiek ņemti no *Eurostat* datu bāzes. Latvijas Bankas un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas dati ir izmantoti Latvijas maksājumu bilances, banku un monetāro rādītāju raksturojumā. Valsts kases dati ir izmantoti valsts finanšu rādītāju raksturojumā.

Vāka dizains: SIA „Latgales druka”

Sagatavots iespiešanai un iespiests:

SIA „Latgales druka”

Baznīcas iela 28, Rēzekne, LV-4601

Tālrunis: 64623133

E-pasts: inga@druka.lv

ISSN 1407-4095

© Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija, 2011

Pārpublicēšanas un citēšanas gadījumā atsauce ir obligāta.

Godātais lasītāj!

Jūsu vērtējumam nododam kārtējo Ekonomikas ministrijas speciālistu sagatavoto **Ziņojumu par Latvijas tautsaimniecības attīstību**. Pirmais Ziņojums tika izdots 1994. gada septembrī, nākamie kopš 1995. gada – tradicionāli divreiz gadā jūnijā un decembrī. Tāpat kā iepriekšējos Ziņojumos arī šajā tiek vērtēta situācija ekonomikā, kā arī prognozētas ekonomikas attīstības perspektīvas.

2011. gads bijis nozīmīgs ar to, ka Latvijas ekonomika spēja atsperties no dziļās krīzes bedres un augt straujāk nekā prognozēja pat optimistiskāk noskaņotie eksperti. Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas speciālistu novērtējumu IKP pieaugums 2011. gadā varētu sasniegt 5,5%. Turklāt būtiski, ka esam ne vien auguši, bet arī spējuši īstenot strukturālas izmaiņas ekonomikā un sakārtot valsts finanses ilgtspējīgākā virzienā. Latvijas ekonomikas atveseļošanās atzīta arī starptautiski, starptautisko reitingu aģentūrām paaugstinot Latvijas kredītreitingu, kas samazina gan valsts izdevumus ārējā parāda apkalpošanai, gan arī aizņemšanās izmaksas uzņēmējiem. 2011. gada beigās tika veiksmīgi pabeigta arī starptautiskā aizdevuma programma, apliecinot, ka Latvija ir piederīga Ziemeļvalstīm, kam raksturīga atbildīga attieksme pret valsts pārvaldi un finansēm.

Vienlaikus jāatzīst, ka diemžēl ne visi iedzīvotāji ir jau sajutuši mērenās ekonomiskās izaugsmes augļus, kuras lielāko efektu varam vērot ražošanas sektorā. 2011. gadā turpinājās emigrācijas tendences, bezdarba līmenis, lai arī samazinājās, tomēr joprojām saglabājās salīdzinoši augsts. Tāpat māsaimniecību apsekojuma 2010. gada dati liecina par ienākumu sarukumu. Tomēr 2011. gadā bija vērojams arī stabils mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugums, liecinot par iekšējā patēriņa pakāpenisku atjaunošanos.

2012. gadu sagaidām nenoteiktības un vienlaikus arī cerību zīmē. Nenoteiktības par to, kas mūs sagaida, un ar cerībām, ka varbūt būs labāk nekā prognozējam. Lielie nezināmie jautājumi ir saistīti ar Eiropas Savienības (ES) un pasaules ekonomikas virzību, eirozonas nākotni un Latvijas spējām īstenot reformas, kas nepieciešamas ekonomikas turpmākai izaugsmei.

Valdības līmenī viens no 2012. gada būtiskākajiem jautājumiem būs ES budžets nākamajam plānošanas periodam no 2014. līdz 2020. gadam. Aizstāvēt Latvijas intereses Eiropas budžetā – tas būs kopdarbs, kurā jāiesaistās ne vien ministrijām, bet arī nevalstiskā sektora organizācijām. Tāpat valdībai ir kopīgi jāstrādā pie pārnozaru reformām, kuras tā apņēmusies veikt gan valdības deklarācijā, gan arī valdības rīcības plānā.

Konkrēti Ekonomikas ministrijas darbā 2012. gadā kā prioritāras jāmin piecas lietas. Pirmkārt, jāpanāk vienošanās ar Finanšu ministriju un partneriem par laika grafiku darbaspēka nodokļu samazināšanai trīs gadu periodā no 2013. gada, kas ir būtisks priekšnoteikums, lai uzņēmēji veidotu jaunas darbavietas un turpinātu celt savu konkurētspēju.

Otrkārt, 2012. gadā jāizstrādā industriālās politikas konceptuālais ietvars un atbalsta mehānismi tās ieviešanai, lai sekmētu ilgtspējīga biznesa attīstību Latvijā, augstākas pievienotās vērtības produktu ražošanu un pakalpojumu sniegšanu, kā arī radītu labāk apmaksātas darbavietas. Treškārt, jāīsteno valsts uzņēmumu pārvaldības reforma, kas šajā procesā ieviešis caurskatāmus un sabiedrībai saprotamus principus, kā arī sniegs potenciāli lielākus ienākumus valsts budžetā. Ceturtkārt, Ekonomikas ministrija turpinās darbu pie *Enerģētikas stratēģijas 2030* izstrādes. Šis dokuments noteiks darbības virzienus ilgtermiņā energoapgādes drošībā, konkurētspējā, energoefektivitātē un arī atjaunojamās enerģijas izmantošanā. Tāpat plānots pārskatīt valsts atbalsta mehānismus enerģijas ražošanai no atjaunojamajiem energoresursiem. Kā pēdējais, bet ne mazāk svarīgs prioritārais uzdevums 2012. gadam ir jāmin izcila uzņēmējdarbības vides veidošana, tostarp, arī *Būvniecības likuma* pieņemšana Saeimā, kas paredz vienkāršot būvniecības administratīvo procesu un radīt mūsdienīgu būvniecības procesa tiesisko regulējumu. Jau 2012. gada pavasarī tiks publicēts arī *Konkurētspējas ziņojums*, kas ļaus mums precīzāk apzināt tās lietas, kas jāpilnveido un jāuzlabo uzņēmējdarbības vidē, lai veicinātu Latvijas starptautisko konkurētspēju. Lai sasniegtu izvirzītos mērķus, turpināsim dialogu ar uzņēmējiem un viņus pārstāvošajām nevalstiskajām organizācijām.

Šajā ziņojumā ir informācija par nozīmīgākajiem ekonomiskajiem un sociālajiem rādītājiem, tautsaimniecības nozaru attīstību un ārējo ekonomisko vidi, valdības ekonomisko politiku izaugsmes un nodarbinātības veicināšanai, kā arī politikas īstenošanas galvenajiem instrumentiem, tajā skaitā ES fondu izmantošanu.

Ziņojuma nobeigumā tā autori sniedz rekomendācijas valsts ekonomiskās politikas pilnveidošanai. Ne visus Ziņojumā aplūkotos jautājumus ir vērtējis Ministru kabinets, tāpēc daudzi spriedumi par valsts ekonomisko attīstību un priekšlikumi par turpmāko rīcību atspoguļo tikai Ekonomikas ministrijas speciālistu viedokli.

Ceru, ka Ziņojums noderēs ekonomistiem, uzņēmējiem, visiem, kuru interesē Latvijas ekonomikas attīstības gaita, problēmas un perspektīvas, un rosinās valsts institūciju, dažādu organizāciju un interešu grupu pārstāvju un citu interesentu domu apmaiņu.

Pateicos Ziņojuma autoriem par veikumu!

2011. gada decembris

Daniels Pavļuts,
ekonomikas ministrs

SATURA RĀDĪTĀJS

Saīsinājumi, mērvienības un nosacītie apzīmējumi	6
1. Ekonomiskais stāvoklis: īss kopsavilkums	8
2. Pasaules ekonomikas attīstība	11
3. Izaugsme	14
3.1. Iekšzemes kopprodukta dinamika un kopējais pieprasījums	14
3.1.1. Attīstības tendences	14
3.1.2. Privātais un valsts patēriņš	15
3.1.3. Investīcijas	17
3.1.4. Eksports un imports	20
3.2. Nozaru ieguldījums	24
3.2.1. Tautsaimniecības struktūra	24
3.2.2. Apstrādes rūpniecība	27
3.3. Prognozes	41
4. Makroekonomiskā stabilitāte	44
4.1. Valsts finanses	44
4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds	44
4.1.2. Budžeta ieņēmumi	47
4.1.3. Budžeta izdevumi	51
4.2. Cenas	52
4.2.1. Privātā patēriņa cenas	52
4.2.2. Ražotāju cenas	57
4.2.3. Ārējās tirdzniecības vienības vērtības indeksi	58
4.3. Maksājumu bilance	59
4.3.1. Tekošais konts	59
4.3.2. Finanšu plūsmas	60
4.3.3. Ārvalstu tiešās investīcijas	62
4.4. Finanšu un kapitāla tirgi	66
4.4.1. Monetārā politika un valūtas maiņas kurss	66
4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība	67
4.4.3. Aktīvi, noguldījumi un kredīti	68
5. Darba tirgus	72
5.1. Nodarbinātība un bezdarbs	72
5.2. Darbaspēka izmaksas un produktivitāte	74
5.3. Darba tirgus prognozes	76
5.4. Nodarbinātības politika	77

6. Ekonomiskā politika un struktūrpolitikas prioritātes	80
6.1. ES 2020 stratēģija un Latvijas nacionālā reformu programma	80
6.1.1. ES 2020 stratēģija un tās virzība	80
6.1.2. Latvijas nacionālā reformu programma ES 2020 stratēģijas īstenošanai	82
6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā politikā	85
6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana	85
6.2.2. Ārējās tirdzniecības politika	90
6.2.3. Eiropas Savienības iekšējais tirgus	93
6.3. Enerģētikas politika	95
6.4. Būvniecības un mājokļu politika	101
6.5. Tūrisma politika	104
6.6. Uzņēmējdarbības vides uzlabošana	106
6.7. Mazie un vidējie komersanti	108
6.8. Inovācija un jaunās tehnoloģijas	114
6.9. Informācijas sabiedrība	116
6.10. Konkurences politika	118
6.11. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšana	121
6.12. Eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes politika	124
6.13. Patērētāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība	126
6.14. Kvalitātes nodrošināšana	128
6.14.1. Kvalitātes struktūrpolitika	128
6.14.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija	128
6.15. Privatizācija	130
6.16. Tautsaimniecības padome	135
7. Rekomendācijas	138

SAĪSINĀJUMI, MĒRVIENĪBAS UN NOSACĪTIE APZĪMĒJUMI

Saīsinājumi

AS	akciju sabiedrība	KP	Konkurences padome
AES	atomelektrostacija	LATAK	Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs
ASV	Amerikas Savienotās Valstis	LGA	Latvijas Garantiju aģentūra
ĀTI	ārvalstu tiešās investīcijas	LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
BTL	Brīvās tirdzniecības līgums	LVS	Latvijas Standarts
CIF	preces cena, kuru veido preces vērtība, ieskaitot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz importētājvalsts robežai	MK	Ministru kabinets
CSP	Centrālā statistikas pārvalde	MVK	mazie un vidējie komersanti
CZK	Centrālā zemes komisija	MVU	mazie un vidējie uzņēmēji
DP	darbības programma	NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
ECC	Eiropas Patērētāju informēšanas centrs	NVS	Neatkarīgo Valstu Sadraudzība
EK	Eiropas Komisija	PCI	patēriņa cenu indekss
ELVGF	Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonds	PJ	petadžouls
ERAF	Eiropas Reģionālais attīstības fonds	PTAC	Patērētāju tiesību aizsardzības centrs
ES	Eiropas Savienība	PTO	Pasaules Tirdzniecības organizācija
ES-15	Eiropas Savienības dalībvalstis pirms 2004. gada 1. maija paplašināšanās	SIA	sabiedrība ar ierobežotu atbildību
ES-27	Eiropas Savienības dalībvalstis pēc 2007. gada 1. janvāra paplašināšanās	SOLVIT	Eiropas Savienības koordinācijas centru tīkls iekšējā tirgus problēmu risināšanai
ESF	Eiropas Sociālais fonds	SVF	Starptautiskais Valūtas fonds
FOB	preces cena, kuru veido preces vērtība, ieskaitot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz eksportētājvalsts robežai	TAI	tirdzniecības aizsardzības instrumenti
HES	hidroelektrostacija	TEC	termoelektrocentrāle
IKP	iekšzemes kopprodukts	TSP	Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome
IKT	informācijas un komunikāciju tehnoloģijas	TWh	teravatstunda
KF	Kohēzijas fonds	VID	Valsts ieņēmumu dienests
		ZVFI	Zivsaimniecības vadības finansēšanas instruments

Valstu saīsinājumi

AT	Austrija	IE	Īrija
BE	Beļģija	IT	Itālija
BG	Bulgārija	LT	Lietuva
CZ	Čehija	LU	Luksemburga
CY	Kipra	LV	Latvija
DE	Vācija	MT	Malta
DK	Dānija	NL	Nīderlande
EE	Igaunija	PL	Polija
EL	Grieķija	PT	Portugāle
ES	Spānija	RO	Rumānija
EU	Eiropas Savienība	SE	Zviedrija
FI	Somija	SI	Slovēnija
FR	Francija	SK	Slovākija
HU	Ungārija	UK	Lielbritānija

Nosacītie apzīmējumi

–	parādība nav konstatēta	...	trūkst datu vai tie ir apšaubāmi
---	-------------------------	-----	----------------------------------

1. EKONOMISKAIS STĀVOKLIS: ĪSS KOPSAVILKUMS

Kopš 2009. gada beigām ekonomiskā lejupslīde Latvijā ir apturēta, un ir atsākusies izaugsme.

Pēc krīzes laikā piedzīvotā apjomīgā IKP samazinājuma par ¼ daļu un straujā bezdarba pieauguma jau astoņus ceturkšņus pēc kārtas ekonomiskās aktivitātes pakāpeniski palielinās. Kopš ekonomikas zemākā punkta 2009. gada 3. ceturksnī līdz 2011. gada 3. ceturksnim IKP ir pieaudzis par 9,6%. Ņemot vērā, ka izaugsme atsākās no ļoti zema punkta, kopumā 2010. gadā IKP apjoms bija par 0,3%

mazāks nekā 2009. gadā. Savukārt 2011. gadā Ekonomikas ministrijas aplēses rāda, ka IKP apjoms varētu par 5,5% pārsniegt iepriekšējā gada līmeni.

Būtiska parādu krīzes saasināšanās eirozonā, kā arī nenoteiktība par gaidāmo fiskālo konsolidāciju vairumā attīstīto valstu likusi starptautiskajām institūcijām samazināt globālo izaugsmes tempu prognozes 2012. gadam. Ņemot to vērā, **Ekonomikas ministrija prognozē Latvijas tautsaimniecības izaugsmi 2012. gadā 1,5-3% robežās.**

1.1. tabula

Latvija: ekonomiskās attīstības pamatrādītāji

	2008	2009	2010	2011n	2012p
(pieaugums pret iepriekšējo gadu, procentos)					
Iekšzemes kopprodukts	-3,3	-17,7	-0,3	5,5	1,5..3,0
Privātais patēriņš	-5,8	-22,6	0,4	4,7	3,7..4,0
Valsts patēriņš	1,6	-9,4	-9,7	1,9	-0,9..1,0
Kopējā pamatkapitāla veidošana	-13,8	-37,4	-12,2	23,7	1,8..7,0
Eksports	2,0	-14,1	11,5	12,5	1,9..5,0
Imports	-10,8	-33,3	11,5	19,2	4,3..8,3
Patēriņa cenas	15,4	3,5	-1,1	4,4	2,3..2,5
(procentos pret iekšzemes kopproduktu, ja nav norādīts citādi)					
Vispārējās valdības sektora bilance	-4,2	-9,6	-8,2	-4,0	-2,1
Vispārējās valdības parāds	19,8	36,7	44,7	44,3	44,4
Eksporta-importa saldo	-13,6	-1,5	-0,8	-1,1	-5,7
Nodarbināto skaita izmaiņas (15-74 gadi)	0,5	-12,2	-4,6	3,0	1,5
Bezdarba līmenis (darba meklētāju īpatsvars % no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, 15-74 gadi)	7,5	16,9	18,7	15,4	13,4

n – novērtējums; p – prognoze

Pēdējos gados par ekonomikas dzinējspēku ir kļuvis eksports. Preču un pakalpojumu eksporta apjomi pieaug jau desmito ceturksni pēc kārtas un pašlaik ir sasnieguši vēsturiski augstāko līmeni. Eksporta pieaugums ir saistīts ar ārējā pieprasījuma pieaugumu, kā arī Latvijas ražotāju konkurētspējas palielināšanos, kas ir panākta gan uz darbaspēka izmaksu samazināšanās, gan uz produktivitātes palielinājuma rēķina.

Ienākumi no Latvijas preču eksporta 2011. gada vienpadsmit mēnešos par 29,6% pārsniedza 2010. gada atbilstošā perioda līmeni. Vairāk nekā pusi no kopējā preču eksporta pieauguma nodrošināja metāla un koksnes izstrādājumu, kā arī ķīmiskās rūpniecības un mašīnbūves produkcija.

Eksporta turpmākās attīstības iespējas ietekmēs ne tikai ārējā pieprasījuma izmaiņas, bet arī Latvijas ražotāju konkurētspēja. Jāņem vērā, ka līdz šim Latvijas konkurētspējas uzlabošanās pamatā noteica

darbaspēka izmaksu samazināšana, bet turpmāk izšķiroša loma būs spējai palielināt produktivitāti.

Saglabājoties pozitīvām tendencēm eksportā, turpina augt arī apstrādes rūpniecības ražošanas apjomi. 2011. gada janvārī-novembrī nozares ražošanas apjomi bija par 11,9% lielāki nekā gadu iepriekš. Ražošanas apjomi turpina palielināties visās apstrādes rūpniecības nozarēs, īpaši kokapstrādē, metālapstrādē, elektronisko ierīču, mašīnu un iekārtu ražošanā. Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka viena no lielākajām rūpniecības apakšnozarēm – pārtikas rūpniecība no krīzes radītajām sekām atkopjas lēnāk nekā citas nozares. Kopumā apstrādes rūpniecības nozare nodrošina caurmērā 1/3 no kopējās ekonomikas izaugsmes.

Izaugsme 2011. gadā bija vērojama visās tautsaimniecības pamatnozarēs. Salīdzinoši augsta tā bija transportā un sakaros, būvniecības nozarē, kā arī tirdzniecības pakalpojumos. Tomēr jāņem vērā, ka izaugsme būvniecībā un tirdzniecībā ir atsākusies no zema punkta.

Pozitīvas tendences vērojamas arī iekšējā tirgū. Nodarbinātības palielinājums un pakāpenisks darba samaksas kāpums sekmē privātā patēriņa palielinājumu. 2011. gada 3. ceturksnī tas par 5,4% pārsniedza 2010. gada atbilstošā ceturkšņa līmeni. Tomēr kopumā privātais patēriņš pieaug nedaudz lēnākos tempos nekā IKP un 2011. gada 3. ceturksnī tas bija tikai 85,6% no 2008. gada 1. ceturkšņa līmeņa, kad aizsākās tā samazinājums. Privātā patēriņa straujāku atjaunošanos ierobežo joprojām augstais bezdarba līmenis un liels mājsaimniecību parādu slogs.

Saistībā ar ES struktūrfondu apguvi, tajā skaitā valsts ieguldījumiem infrastruktūrā un uzņēmumu investīcijām ražošanas iekārtās 2011. gadā strauji auga investīcijas. 2011. gada trīs ceturkšņos investīciju pieaugums pārsniedza 20% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgajiem ceturkšņiem. Neraugoties uz būtisko pieaugumu, investīcijas joprojām ir salīdzinoši zemā līmenī. Kā nozīmīgāko investīcijas ierobežojošo faktoru Latvijas uzņēmēji joprojām atzīmē zemo pieprasījumu un finansiālās grūtības, lai gan šo faktoru ietekme nedaudz mazinās. Investīciju straujāku kāpumu ierobežo privātā sektora lēnā kreditēšanas atjaunošanās un nepietiekamie pašu līdzekļi investīciju finansēšanai.

Gan starppatēriņa preču pieprasījuma pieaugums apstrādes rūpniecībā, gan **situācijas uzlabošanās iekšējā tirgū veicina importa pieaugumu.** 2011. gada trīs ceturkšņos importa pieauguma tempi apsteidza eksporta pieaugumu, un līdz ar to ārējās tirdzniecības eksporta-importa negatīvais saldo pieauga līdz 5% no IKP. Straujo importa pieaugumu galvenokārt nosaka investīciju palielinājums. Šāds palielinājums ir attaisnojams, jo lielākā mērā saistīts ar investīciju pieaugumu nekā privātā patēriņa palielinājumu. Vienlaikus jāatzīmē, ka preču un pakalpojumu importa apjomi joprojām krietni atpaliek no pirmskrīzes līmeņa.

Pēc krīzes izraisītās deflācijas, kad 12 mēnešu patēriņa cenu inflācija 2010. gada februārī pazeminājās līdz -4,2%, **cenas atkal ir sākušas pieaugt.** 2010. gadā patēriņa cenu līmenis pieauga par 2,5%, bet 2011. gadā – par 4%. Jāatzīmē, ka pēc straujā cenu pieauguma 2011. gada sākumā gada otrajā pusē cenu pieaugums nedaudz piebremzējās. 2012. gadā vairāku faktoru, kas noteica cenu pieaugumu 2011. gadā (patēriņa nodokļi, elektroenerģijas tarifi, pārtikas cenas pasaulē), ietekme uz patēriņa cenām mazināsies. Tomēr 2012. gada sākumā spiedienu uz patēriņa cenām radīs dabasgāzes tarifu kāpums, kā arī siltumenerģijas sadārdzināšanās. Liela nenoteiktība ir saistībā ar degvielas cenām, jo to ietekmē arī eiro un ASV dolāra kursa svārstības. **Pēc Ekonomikas ministrijas aplēsēm, 2012. gadā vidējais patēriņa cenu līmenis var sasniegt 2-2,5 procentus.**

Pēc finanšu tirgus satricinājuma 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā **Latvijas monetārie rādītāji stabilizējās.** Sākot ar 2009. gada 4. ceturksni, vērojams no rezidentiem piesaistīto noguldījumu pieaugums.

Kopš 2009. gada beigām **procentu likmes ir stabilizējušās.** Latos izsniegto īstermiņa kredītu vidējā svērtā procentu likme 2011. gada 3. ceturksnī bija 5,8%, bet latos izsniegto ilgtermiņa kredītu vidējā svērtā procentu likme – 9,2%, kas ir vienas no zemākajām procentu likmēm pēdējo gadu laikā. Euro izsniegto īstermiņa kredītu vidējā svērtā procentu likme pēdējo 2 gadu laikā ir gandrīz nemainīga un 2011. gada 3. ceturksnī bija 4,2%. Euro izsniegto ilgtermiņa kredītu vidējā svērtā procentu likme 2011. gada 3. ceturksnī bija 7,4 procenti.

Tomēr **rezidentiem izsniegto kredītu atlikums turpina samazināties.** 2011. gada 3. ceturksnī rezidentiem izsniegto kredītu atlikums bija par 8,4% mazāks nekā pirms gada. 2011. gada 3. ceturksnī banku sektorā kopumā no jauna izsniegti 22,9 tūkst. kredītu 454,7 milj. latu apmērā, kas ir par 10,4% vairāk nekā 2. ceturksnī.

Kopš 2011. gada sākuma no jauna izsniegti gandrīz 136 tūkst. kredītu par kopējo summu gandrīz 1,4 miljardi latu. Sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm 2011. gada trīs ceturkšņu laikā visvairāk no jauna izsniegti kredīti transporta, lauksaimniecības, mežsaimniecības un tirdzniecības nozarēs. Tā kā atmaksāto kredītu summa joprojām pārsniedz no jauna izsniegto kredītu apjomu, tautsaimniecības nozarēm izsniegto kredītu atlikums 2011. gada laikā turpināja samazināties un 2011. gada 3. ceturkšņa beigās tas bija par 9,1% mazāks nekā iepriekš.

2011. gada sākumā kredītu ar maksājumu kavējumiem daļa kopējā kredītportfelī turpināja pieaugt, tomēr 3. ceturksnī situācija nedaudz uzlabojās un kredīti ar maksājumu kavējumiem bija 26,2% no banku kopējā kredītportfeļa (2010. gada 3. ceturksnī – 28,5%). Sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm lielākais kredītu ar maksājumu kavējumu apmērs no kopējā nozarē izsniegto kredītu apmēra ir izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumos, operācijās ar nekustamo īpašumu, kā arī būvniecības nozarē.

Ekonomiskās situācijas pasliktināšanās Latvijā ir būtiski iespaidojusi valsts fiskālo stāvokli. Vispārējās valdības sektora budžeta deficīts Latvijā 2009. gadā bija 1256,6 milj. latu jeb 9,6% no IKP, un 2010. gadā tas nedaudz samazinājās līdz 1050,6 milj. latu jeb 8,2% no IKP. Pēc Finanšu ministrijas provizoriskā vērtējuma vispārējās valdības budžeta deficīts 2011. gadā bija 4% no IKP.

Kopumā laika posmā no 2008. gada līdz 2011. gadam ir veikti konsolidācijas pasākumi ar fiskālo ietekmi 16,6% apmērā no IKP, no kuriem aptuveni 6,7% no IKP veido pasākumi, kas veikti ieņēmumu pusē, savukārt pasākumi izdevumu pusē kopumā sastāda aptuveni 9,9% no IKP.

2011. gada 15. decembrī Saeima pieņēma 2012. gada budžetu, kas paredz valsts budžeta deficītu zem 2,5% no IKP pēc Eiropas Komisijas ESA 95 metodoloģijas. Valdības akceptētie fiskālās konsolidācijas pasākumi 2012. gadam kopumā ir 156,1 milj. latu, kas ietver gan konsolidēta kopbudžeta izdevumu samazināšanu par aptuveni 89,7 milj. latu, gan ieņēmumu palielināšanu par aptuveni 66,4 milj. latu. Salīdzinājumā ar 2011. gada plānu (ar grozījumiem) likumprojektā paredzēts ieņēmumu palielinājums 255,1 milj. latu apmērā jeb par 6% un izdevumu samazinājums 113,5 milj. latu apmērā jeb par 2,4%. Eiropas Savienības politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības finansēto un līdzfinansēto projektu un pasākumu īstenošanai 2012. gadā ir paredzēts finansējums 993,9 milj. latu apmērā jeb 30,6% no kopējiem valsts pamatbudžeta izdevumiem.

Tiek plānots, ka 2013. gadā vispārējās valdības deficīts nepārsniegs 1,9% no IKP un 2014. gadā – 1,1% no IKP. Realizējot šos mērķus, tiks novērsta pārmērīga budžeta deficīta esamība un izpildīts Māstrihtas budžeta deficīta kritērijs.

Līdz ar ekonomisko aktivitāšu palielināšanos uzlabojas arī situācija darba tirgū. Darba tirgū zemākais punkts bija 2010. gada 1. ceturksnī, kad nodarbināto iedzīvotāju skaits samazinājās līdz 916 tūkstošiem un bezdarba līmenis sasniedza 20,5%. Kopš 2010. gada sākuma situācija darba tirgū pakāpeniski uzlabojas – palielinās nodarbināto skaits un samazinās bezdarba līmenis. Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas novērtējumu nodarbināto skaits 2011. gadā palielinājās par aptuveni 3%, salīdzinot ar 2010. gadu. Gada laikā būtiski ir samazinājies arī vidējais bezdarba līmenis valstī. Aplēses rāda, ka vidējais bezdarba līmenis 2011. gadā veidoja 15,4%, kas ir par 3,3 procentpunktiem mazāk nekā 2010. gadā.

Kopš 2010. gada marta pakāpeniski mazinās arī reģistrētā bezdarba līmenis. 2011. gada decembra beigās reģistrētā bezdarba līmenis bija 11,5%. Kopumā reģistrēto bezdarbnieku skaits, salīdzinot ar 2010. gada beigām, ir samazinājies par 32,2 tūkstošiem

jeb gandrīz 20%. Augstākais reģistrētais bezdarba līmenis 2011. gada decembra beigās joprojām saglabājās Latgales reģionā (19,8%), bet zemākais bija Rīgā (7,8%).

Sagaidāms, ka situācija darba tirgū turpinās uzlaboties arī 2012. gada pirmajā pusē, ko lielā mērā noteiks 2011. gada pozitīvā attīstības inerce. Savukārt gada otrajā pusē līdz ar ekonomikas pieauguma tempu pakāpenisku palēnināšanos arī darba tirgus atlabšana kļūs mērenāka. Kopumā 2012. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, nodarbināto skaits varētu palielināties par aptuveni 1,5 procentiem.

Latvijas tautsaimniecības turpmākā attīstība joprojām būs cieši saistīta ar eksporta iespējām, tāpēc **lielākais Latvijas izaugsmes risks saistīts ar globālās ekonomikas attīstību.** Galvenā politiskā prioritāte pasaules ekonomikā joprojām ir saistīta ar finanšu sektora atveseļošanu, ņemot vērā arī reālā sektora lejupslīdes pakārtoto ietekmi uz to. Eiropas Savienības turpmāko attīstību var negatīvi ietekmēt arī vairāku valstu valdības sektora finanšu problēmas un nepieciešamība mazināt pārmērīgo budžeta deficītu, lai nodrošinātu valstu finanšu ilgtspēju. Piebremzējoties globālās izaugsmes tempiem, arī Latvijas tautsaimniecības pieauguma tempi 2012. gadā būs lēnāki.

Tautsaimniecības izaugsme vidējā termiņā lielā mērā būs atkarīga no diviem faktoriem. Pirmkārt, kādus risinājumus izejai no pašreizējā saspīlējuma finanšu sektorā spēs pieņemt eirozonas valstis, lai spētu izvairīties no iespējamās ekonomikas stagnācijas. Otrkārt, cik efektīva būs Latvijas valdības īstenotā struktūrpolitika ekonomikas konkurētspējas uzlabošanai ierobežotos finansējuma, t.sk. valsts budžeta, pieejamības apstākļos.

Straujākas izaugsmes scenārijā **Latvijas izaugsmes tempi varētu aizvien pieaugt un sasniegt stabilu 5% pieaugumu gadā.** Savukārt lēnākas izaugsmes scenārijā, saglabājoties vājai izaugsmei Eiropā un nespējot uzlabot tirgojamo nozaru konkurētspēju, Latvijas ekonomikas atgūšanās no krīzes radītajām sekām būtu daudz lēnāka.

2. PASAULES EKONOMIKAS ATTĪSTĪBA¹

Gandrīz trīs gadus kopš globālās finanšu krīzes sākuma izaugsme pasaules ekonomikā joprojām ir nestabila. Valstīs, kurām pirms globālās krīzes bija izteikti liela ekonomikas nesabalansētība, izaugsme joprojām ir vāja, tajā pašā laikā atsevišķās valstīs ekonomiskās aktivitātes joprojām ir stabili augstas.

Līdzšinējo globālo izaugsmi ir ietekmējuši tādi faktori kā mazāk labvēlīga ārējā vide, tostarp izaugsmes tempu samazinājums ASV, bilanču posteņu korekciju turpināšanās, kā arī spriedzes atjaunošanās finanšu sektorā, kas izriet no bažām par fiskālo un finansiālo problēmu dziļumu eirozonā.

2.1. tabula

Iekšzemes kopprodukta pieaugums (procentos pret iepriekšējo gadu)

	2009	2010	2011p	2012p
Pasaule	-0,7	5,2	3,8	3,3
tai skaitā:				
ASV	-3,5	3,0	1,8	1,8
Japāna	-6,3	4,4	-0,9	1,7
ES	-4,2	2,0	1,6	-0,1
tai skaitā:				
Eiropas valstis	-4,3	1,9	1,6	-0,5
NVS	-6,4	4,6	4,5	3,7
Ķīna	9,2	10,4	9,2	8,2

Avots: *The World Economic Outlook Update January 2012, International Monetary Fund*; p – prognoze

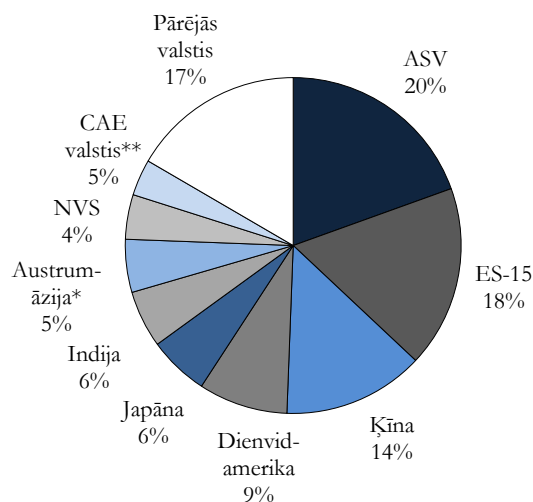
SVF prognozes liecina, ka globālā izaugsme samazināsies līdz 3,3% 2012. gadā, salīdzinot ar 5,2% 2010. gadā. Zemi reālā IKP pieauguma tempi tiek prognozēti attīstītajās valstīs – tikai 1,6% 2011. gadā un 1,2% 2012. gadā. Šo prognožu pamatā tiek pieņemts, ka ES ekonomiskā politika tiks vērsta uz krīzes ierobežošanu eirozonā, bet ASV ekonomika atradīs līdzsvaru starp atbalstu ekonomikai un fiskālo konsolidāciju vidējā termiņā, kā arī globālajā finanšu tirgū nebūs vērojamas jaunas nestabilitātes pazīmes. Attīstības valstīs un strauji augošajās ekonomikās izaugsmes tempi 2011. gadā nedaudz palēnināsies, tomēr, salīdzinot ar attīstītajām valstīm, tie vērtējami kā augsti.

ASV ekonomikas izaugsme 2011. gadā palēnināsies. Lai gan izaugsmes tempu samazinājums tika paredzēts, galvenokārt saistībā ar ārējā pieprasījuma samazināšanos sakarā ar zemestrīci Japānā, kā arī

iekšzemes pieprasījuma kritumu straujā naftas cenu pieauguma dēļ, tomēr ekonomisko aktivitāšu samazinājums bija spēcīgāks, nekā prognozēts. Jāatzīmē arī mājāsaimniecību un uzņēmumu konfidences pasliktināšanās, kā arī ASV valsts kredītreitinga pazemināšana un spriedzes pieaugums ES. Tajā pašā laikā pēc strauja kāpuma sāk mazināties inflācija. To nosaka lēnais algu kāpums, ko savukārt ietekmē lēnais darba vietu skaita pieaugums un ekonomikas atslābums.

2.1. attēls

Pasaules IKP sadalījums pa valstu grupām 2010. gadā
(struktūra, IKP pēc pirktspējas paritātes vienībām)

Avots: *The World Economic Outlook September 2011, International Monetary Fund*.

* Dienvidkoreja, Malaizija, Singapūra, Taizeme, Filipīnas

** Centrāl- un Austrumeiropas valstis – Albānija, Bosnija un Hercegovina, Bulgārija, Horvātija, Čehija, Igaunija, Ungārija, Latvija, Lietuva, Maķedonija, Malta, Polija, Rumānija, Serbija, Melnkalne, Slovākija, Slovēnija, Turcija

ASV ekonomikas izaugsme 2011. gadā ir novērtēta 1,8% apmērā. Arī 2012. gadā ASV ekonomikas pieaugums tiek prognozēts par 1,8%. Negatīvā ietekme no Japānas zemestrīces un energoresursu cenu pieauguma 2011. gada otrajā pusē mazinājās, 2012. gadā īslaicīgi tiks samazināts algas nodoklis un palielināta apdrošināšana bezdarba gadījumā. Tomēr patērētāju un uzņēmēju konfidenci samazina pašreizējie akciju tirgus zaudējumi, zemas mājokļu cenas, kā arī lielās parādsaistības.

¹ Nodaļas sagatavošanā ir izmantots izdevums *World Economic Outlook September 2011, International Monetary Fund* un izdevums *European Commission European Economy 6/2011*

Paredzams, ka augsts bezdarba līmenis, kas pašlaik ir virs 9%, saglabāsies visu 2012. gadu. Savukārt ražošanas apjomu atpalcība no tā potenciāla līmeņa (*output gap*), kā arī cenu kritums pasaules preču tirgos noteiks inflācijas tempu samazināšanos no 3% 2011. gadā līdz 1,3% 2012. gadā.

Āzijas reģionā izaugsme gan krīzes laikā, gan pēc tās ir salīdzinoši stabila un strauja, kaut arī vājāka ārējā pieprasījuma dēļ, tās tempi 2011. gadā nedaudz samazinājās.

Arī turpmāk reģionā tiek prognozēta nedaudz lēnāka, taču joprojām noturīga izaugsme ar nosacījumu, ka saspilējums globālajos finanšu tirgos nepastiprināsies. Paredzēts, ka ārējā pieprasījuma samazinājums tiks kompensēts ar iekšzemes pieprasījumu.

Izaugsme Āzijas reģionā 2011. gadā ir novērtēta par 6,2%. Straujāka izaugsme bija Ķīnā un Indijā, bet neliela recesija Japānā. Savukārt 2012. gadā izaugsme reģionā būs nedaudz straujāka – par 6,6%, pateicoties Japānas ekonomikas augšupejai.

2.2. tabula

ES dalībvalstu galvenie makroekonomiskie rādītāji

(procentos)

	IKP pieaugums			Patēriņa cenas			Tekošā konta bilance (% no IKP)			Bezdarbs		
	2010	2011p	2012p	2010	2011p	2012p	2010	2011p	2012p	2010	2011p	2012p
ES kopā tai skaitā:	2,0*	1,6*	-0,1*	2,0	3,0	1,8	-0,1	-0,2	0,0	...	...	...
Austrija	2,1	3,3	1,6	1,7	3,2	2,2	2,7	2,8	2,7	4,4	4,1	4,1
Beļģija	2,1	2,4	1,5	2,3	3,2	2,0	1,0	0,6	0,9	8,4	7,9	8,1
Dānija	1,7	1,5	1,5	2,3	3,2	2,4	5,1	6,4	6,4	4,2	4,5	4,4
Somija	3,6	3,5	2,2	1,7	3,1	2,0	3,1	2,5	2,5	8,4	7,8	7,6
Francija	1,4*	1,6*	0,2*	1,7	2,1	1,4	-1,7	-2,7	-2,5	9,8	9,5	9,2
Vācija	3,6*	3,0*	0,3*	1,2	2,2	1,3	5,7	5,0	4,9	7,1	6,0	6,2
Grieķija	-4,4	-5,0	-2,0	4,7	2,9	1,0	-10,5	-8,4	-6,7	12,5	16,5	18,5
Īrija	-0,4	0,4	1,5	-1,6	1,1	0,6	0,5	1,8	1,9	13,6	14,3	13,9
Itālija	1,5*	0,4*	-2,2*	1,6	2,6	1,6	-3,3	-3,5	-3,0	8,4	8,2	8,5
Luksemburga	3,5	3,6	2,7	2,3	3,6	1,4	7,8	9,8	10,3	6,2	5,8	6,0
Nīderlande	1,6	1,6	1,3	0,9	2,5	2,0	7,1	7,5	7,7	4,5	4,2	4,2
Portugāle	1,3	-2,2	-1,8	1,4	3,4	2,1	-9,9	-8,6	-6,4	12,0	12,2	13,4
Spānija	-0,1*	0,7*	-1,7*	2,0	2,9	1,5	-4,6	-3,8	-3,1	20,1	20,7	19,7
Zviedrija	5,7	4,4	3,8	1,9	3,0	2,5	6,3	5,8	5,3	8,4	7,4	6,6
Lielbritānija	2,1*	0,9*	0,6*	3,3	4,5	2,4	-3,2	-2,7	-2,3	7,9	7,8	7,8
Bulgārija	0,2	2,5	3,0	3,0	3,8	2,9	-1,0	1,6	0,6	10,3	10,2	9,5
Kipra	1,0	0,0	1,0	2,6	4,0	2,4	-7,7	-7,2	-7,6	6,4	7,4	7,2
Čehija	2,3	2,0	1,8	1,5	1,8	2,0	-3,7	-3,3	-3,4	7,3	6,7	6,6
Igaunija	3,1	6,5	4,0	2,9	5,1	3,5	3,6	2,4	2,3	16,9	13,5	11,5
Ungārija	1,2	1,8	1,7	4,9	3,7	3,0	2,1	2,0	1,5	11,2	11,3	11,0
Latvija	-0,3	4,0	3,0	-1,2	4,2	2,3	3,6	1,0	-0,5	19,0	16,1	14,5
Lietuva	1,3	6,0	3,4	1,2	4,2	2,6	1,8	-1,9	-2,7	17,8	15,5	14,0
Malta	3,1	2,4	2,2	2,0	2,6	2,3	-4,8	-3,8	-4,8	6,9	6,3	6,2
Polija	3,8	3,8	3,0	2,6	4,0	2,8	-4,5	-4,8	-5,1	9,6	9,4	9,2
Rumānija	-1,3	1,5	3,5	6,1	6,4	4,3	-4,3	-4,5	-4,6	7,6	5,0	4,8
Slovākija	4,0	3,3	3,3	0,7	3,6	1,8	-3,5	-1,3	-1,1	14,4	13,4	12,3
Slovēnija	1,2	1,9	2,0	1,8	1,8	2,1	-0,8	-1,7	-2,1	7,3	8,2	8,0

Avots: *The World Economic Outlook September 2011, International Monetary Fund** Pēc *The World Economic Outlook Update January 2012, International Monetary Fund* jaunākajiem datiem

p – prognoze

Augsts budžeta deficīts un valsts parāds kopā ar zemāku ražošanas potenciālu un nenoteiktību globālajā finanšu tirgū nosaka izaugsmes vājināšanos **attīstītajās ES valstīs**.

Eirozonā pēc salīdzinoši straujas izaugsmes 2011. gada sākumā kopš 2011. gada 2. ceturkšņa tā mazinās. Izaugsmes piebremzēšanos lielā mērā ietekmē mājsaimniecību reālo ienākumu samazināšanās, ko noteica 2011. gada sākumā vērojamais cenu kāpums globālajos preču tirgos, fiskālo ierobežojumu nosacījumi, kā arī patērētāju un uzņēmēju zemā konfidence. Attīstītajās ES valstīs iekšzemes pieprasījuma pieaugums joprojām atpaliek no IKP pieauguma, galvenokārt uz vājā mājsaimniecību patēriņa rēķina. Arī ārējais pieprasījums turpina samazināties un tuvākajā laikā saglabāsies mērens.

Izaugsmes tempi attīstītajās ES valstīs samazinājās no 2% 2011. gada pirmajā pusē līdz 1% gada otrajā pusē. Pieaugot riskiem, SVF ir samazinājis ES valstu ekonomiskās izaugsmes prognozi 2012. gadam no 1,4% uz -0,1%. Tomēr atsevišķu reģiona valstu izaugsme joprojām ir atšķirīga. Tuvāk pirmskrīzes perioda izaugsmes tempiem ir Dānija, Vācija, Nīderlande, Zviedrija, Šveice, savukārt smagāka situācija ir tādās valstīs kā Īrija, Grieķija un Portugāle.

Pēc dziļas ekonomikas lejupslīdes **Baltijas valstīs** kopš 2009. gada beigām tajās ir atsākusies izaugsme. 2011. gadā izaugsmes tempi Baltijas valstīs bija vieni no straujākajiem ES.

Baltijas valstu ekonomikas izaugsmes pamatā ir ievērojamais eksporta pieaugums, ko sekmē ārējais pieprasījums, kā arī ražotāju konkurētspējas uzlabošanās krīzes laikā. Arī situācija darba tirgū, salīdzinot ar 2010. gadu, ir ievērojami uzlabojusies.

Samazinoties ārējam pieprasījumam, arī izaugsmes tempi 2012. gadā būs lēnāki, taču joprojām tie būs virs ES vidējā rādītāja.

Pateicoties joprojām augstajām cenām pasaules preču tirgos, **NVS valstu** ekonomika turpina atgūties, kaut arī, salīdzinot ar pirmskrīzes tempiem, vairs ne tik strauji. Valstīs ar salīdzinoši vājākām finanšu sistēmām privātais pieprasījums joprojām ir zemā līmenī. Tāpat arī ārvalstīs strādājošo naudas pārvedumi un kapitāla plūsmas ir krietni zemākā līmenī nekā īsi pirms krīzes. Globālā lejupslīde un investoru piesardzīgums rada bažas par turpmāko finanšu resursu pieejamību.

Izaugsme NVS valstu grupā 2011. gadā tiek prognozēta par 4,5%, savukārt 2012. gadā – par 3,7 procentiem.

Paredzēts, ka izaugsme Krievijā būs nedaudz zem reģiona vidējā līmeņa. Lai gan naftas cenas joprojām būs augstas, tomēr tās būs nedaudz zemākas nekā tika prognozēts. Arī kapitāla plūsmas joprojām atpaliek no pirmskrīzes līmeņa, kam par pamatu ir tuvojošās prezidenta vēlēšanas un nenoteiktība uzņēmējdarbības vidē.

2.3. tabula

Galvenie makroekonomiskie rādītāji NVS grupā (procentos)

	2010	2011p	2012p
IKP pieaugums*	4,6	4,5	3,7
t.sk. Krievijā	4,0	4,1	3,3
Patēriņa cenas	7,2	10,3	8,7
t.sk. Krievijā	6,9	8,9	7,3
Tekošā konta saldo (% no IKP)	3,8	4,6	2,9
t.sk. Krievijā	4,8	5,5	3,5

Avots: *The World Economic Outlook September 2011, International Monetary Fund*;

* Pēc *The World Economic Outlook Update January 2012, International Monetary Fund* jaunākajiem datiem;
p – prognoze.

Galvenie globālie izaugsmes riski ir saistīti ar ASV izaugsmes tempu palēnināšanos, kā arī bažām par finanšu sektora nestabilitāti eiro zonā saistībā ar lielajiem budžeta deficītiem un augstajiem valstu parāda līmeņiem. Turpmākā izaugsme būs atkarīga no politikas pasākumu efektivitātes finanšu sektora stabilitātes nodrošināšanā un makroekonomisko nesabalansētību mazināšanā.

3. IZAUGSME

3.1. Iekšzemes kopprodukta dinamika un kopējais pieprasījums

3.1.1. Attīstības tendences

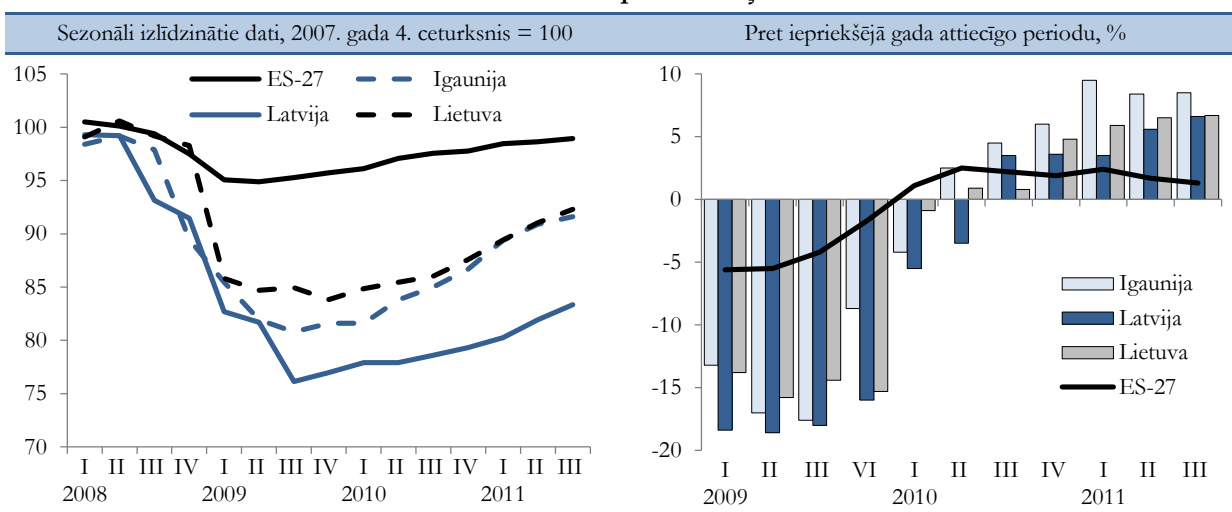
Pasaules finanšu krīze ļoti smagi ietekmēja Latvijas tautsaimniecību. Iekšzemes kopprodukts krīzes laikā samazinājās par aptuveni 25%. Kopš 2009. gada 4. ceturkšņa IKP apjomi sāka pieaugt un 2010. gadā ik ceturksni palielinājās caurmērā par 0,9%. Rezultātā

2010. gada vidējais IKP līmenis tikai nedaudz atpalika no 2009. gada rādītāja.

2011. gada 3. ceturksnī IKP par 6,6% pārsniedza 2010. gada atbilstošā ceturkšņa līmeni. Salīdzinot ar krīzes zemāko punktu 2009. gada 3. ceturksnī, IKP bija lielāks jau par 9,6%. Kopumā 2011. gada trīs ceturkšņos IKP par 5,4% pārsniedza 2010. gada trīs ceturkšņu līmeni.

3.1. attēls

IKP dinamika pa ceturkšņiem

Ekonomikas atveseļošanās pamatā ir eksporta pieaugums, kura apjoms jau ir sasniedzis pirmskrīzes līmeni. Latvijas preču eksporta pieprasījums labvēlīgi ietekmēja tirgojamo nozaru izaugsmi, īpaši galvenās eksporta nozares – apstrādes rūpniecības attīstību.

Eksporta pieaugumu pēckrīzes periodā nosaka gan pieprasījuma pieaugums Latvijas tirdzniecības partnervalstīs, gan Latvijas ražotāju krīzes laikā

uzlabotā konkurētspēja, kas pamatā tika panākta, samazinot ražošanas izmaksas.

2011. gada 3. ceturksnī eksporta apjomi ir pieauguši par 10,3%, salīdzinot ar 2010. gada 3. ceturksni. Salīdzinot ar krīzes zemāko punktu 2009. gada 1. ceturksnī, preču un pakalpojumu eksporta apjomi ir auguši par 31,2% un pašlaik sasnieguši vēsturiski augstāko rādītāju.

3.1. tabula

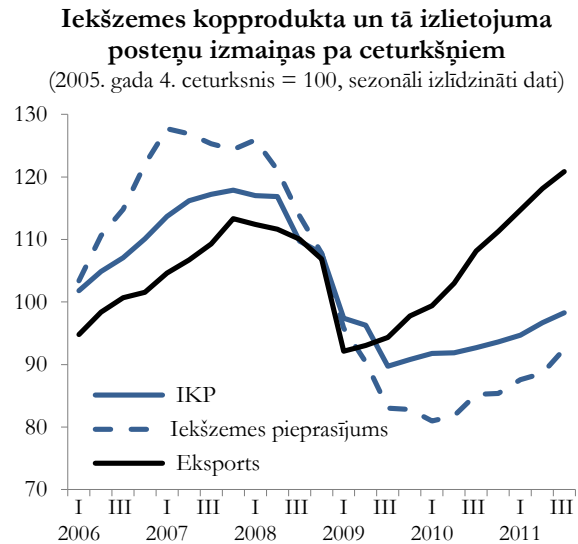
Latvijas iekšzemes kopprodukta izlietojums

	2008	2009	2010	2011 I-IX	2008	2009	2010	2011 I-IX
	izmaiņas pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu, %				ieguldījums izmaiņās, %			
Privātais patēriņš	-5,8	-22,6	0,4	4,5	-4,3	-16,2	0,3	3,1
Valsts patēriņš	1,6	-9,4	-9,7	1,5	0,2	-1,4	-1,6	0,2
Kopējā pamatkapitāla veidošana	-13,8	-37,4	-12,2	24,6	-5,1	-12,2	-3,1	5,0
Krājumi	-	-	-	-	-2,3	-2,5	4,6	1,8
Eksports	2,0	-14,1	11,5	13,2	0,9	-6,3	5,4	6,9
Imports	-10,8	-33,3	11,5	20,5	-7,3	20,9	5,9	-11,6
IKP	-3,3	-17,7	-0,3	5,4	-3,3	-17,7	-0,3	5,4

Ienākumu pieaugums no eksporta ir veicinājis iekšzemes pieprasījuma kāpumu. Sākot ar 2010. gada sākumu, iekšzemes pieprasījums pieaug.

2011. gada 3. ceturksnī tas pieauga par 9,8%, salīdzinot ar 2010. gada 3. ceturksni. Salīdzinot ar iekšzemes pieprasījuma zemāko līmeni krīzes laikā (2009. gada 4. ceturksnī), tas ir palielinājies par 11,9%. Iekšzemes pieprasījuma pieaugums 2011. gada 3 ceturksņos lielā mērā saistīts ar investīciju un privātā patēriņa palielinājumu.

3.2. attēls

Krīzes laikā, samazinoties iekšējam pieprasījumam, strauji saruka importa apjomi un Latvijas eksporta-

importa bilance krietni uzlabojās, 2010. gadā kopumā paliekot negatīvam. Tā 2010. gadā bija -1,4% līmenī no IKP (2007. un 2008. gadā eksporta-importa negatīvais saldo bija aptuveni 33% līmenī no IKP).

Gan eksporta apjomu palielināšanās, gan situācijas uzlabošanās pašlaik iekšējā tirgū veicina importa pieaugumu.

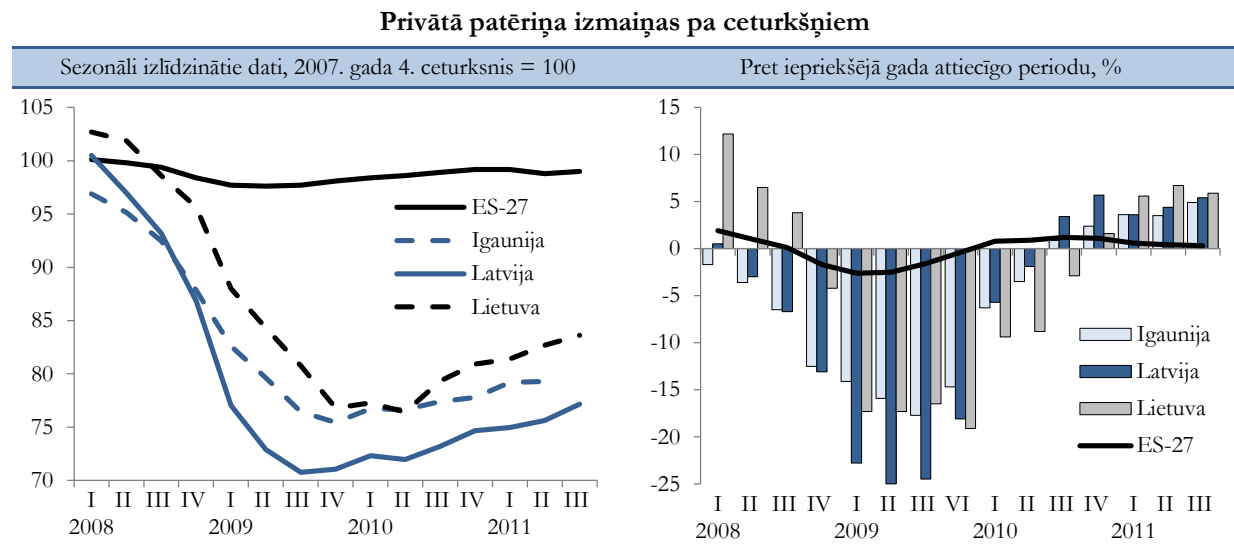
Importa pieaugumu 2011. gadā īpaši noteica investīciju straujš palielinājums, un līdz ar to ārējās tirdzniecības eksporta-importa negatīvais saldo pieauga līdz 2,9% no IKP. Šāds palielinājums ir attaisnojams, jo saistīts ar investīciju pieaugumu lielākā mērā nekā ar privātā patēriņa palielinājumu.

3.1.2. Privātais un valsts patēriņš

Privātā patēriņa samazināšanās aizsākās 2008. gada sākumā, un zemākais punkts tika sasniegts 2009. gada 3. ceturksnī. Krīzes periodā sešu ceturkšņu laikā privātais patēriņš samazinājās gandrīz par 30% (salīdzinot ar 2008. gada 1. ceturksni). Tā sašaurināšanos noteica mājsaimniecību kreditēšanas sašaurināšanās, algu samazinājums un bezdarba pieaugums.

2009. gada beigās privātais patēriņš stabilizējās, un 2010. gada sākumā atsākās pakāpenisks tā pieaugums, ko veicināja situācijas uzlabošanās darba tirgū (pieauga nodarbinātība un darba samaksa). 2010. gadā kopumā privātais patēriņš turpināja pieaugt, bet, ņemot vērā, ka izaugsme atsākās no ļoti zema līmeņa, tas tikai par 0,4% pārsniedza 2009. gada rādītāju.

3.3. attēls

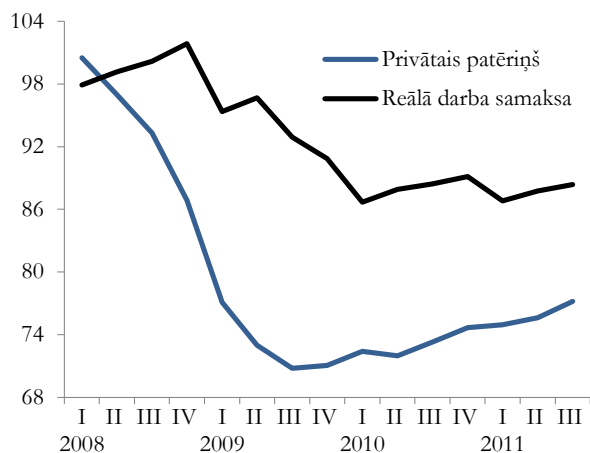
2011. gadā turpinājās pozitīvas izaugsmes tendences, un 2011. gada 3. ceturksnī privātais patēriņš par 5,4% pārsniedz 2010. gada 3. ceturksņa līmeni. Tā kāpumu nosaka gan nodarbinātības palielinājums, gan pakāpenisks darba samaksas pieaugums.

Privātā patēriņa pieaugums ir nedaudz lēnāks nekā IKP. Privātais patēriņš par 76,8% atpaliek no 2008. gada līmeņa.

3.4. attēls

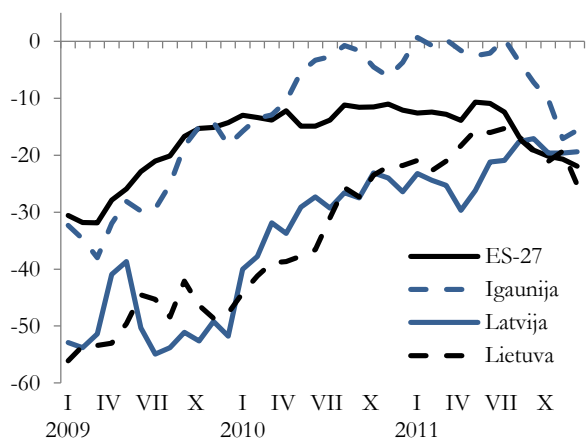
Reālās darba samaksas un privātā patēriņa dinamika pa ceturkšņiem
(2007. gada 4. ceturksnis = 100)

Uzlabojas patērētāju konfidence. Kopš 2009. gada augusta patērētāji vairs nav tik pesimistiski, tomēr vēl arvien patērētāju konfidence saglabājas negatīva. (Jāatzīmē, ka arī straujās izaugsmes gados tā vienmēr ir bijusi negatīva.)

3.5. attēls

Patērētāju konfidences rādītājs*
(atbilžu saldo, sezonāli izlīdzināti dati)

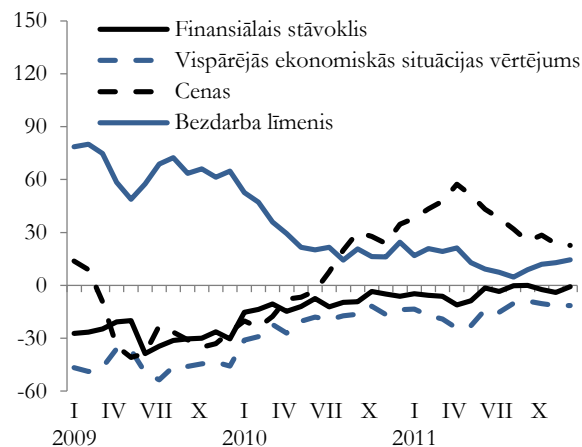

* Patērētāju konfidences rādītāju aprēķina kā atbilžu saldo vidējo lielumu uz 4 jautājumiem: par finansiālo situāciju, vispārējo ekonomisko situāciju, bezdarba novērtējumu un uzkrājumiem nākamajos 12 mēnešos.

2011. gada decembrī patērētāju konfidence ir par 7 punktiem labāka nekā 2010. gada decembrī, pretstatu Eiropas Savienības vidējai patērētāju konfidencei, kas šajā periodā pasliktinās.

3.6. attēls

Patērētāju novērtējums turpmākajiem 12 mēnešiem
(atbilžu saldo, sezonāli izlīdzināti dati)

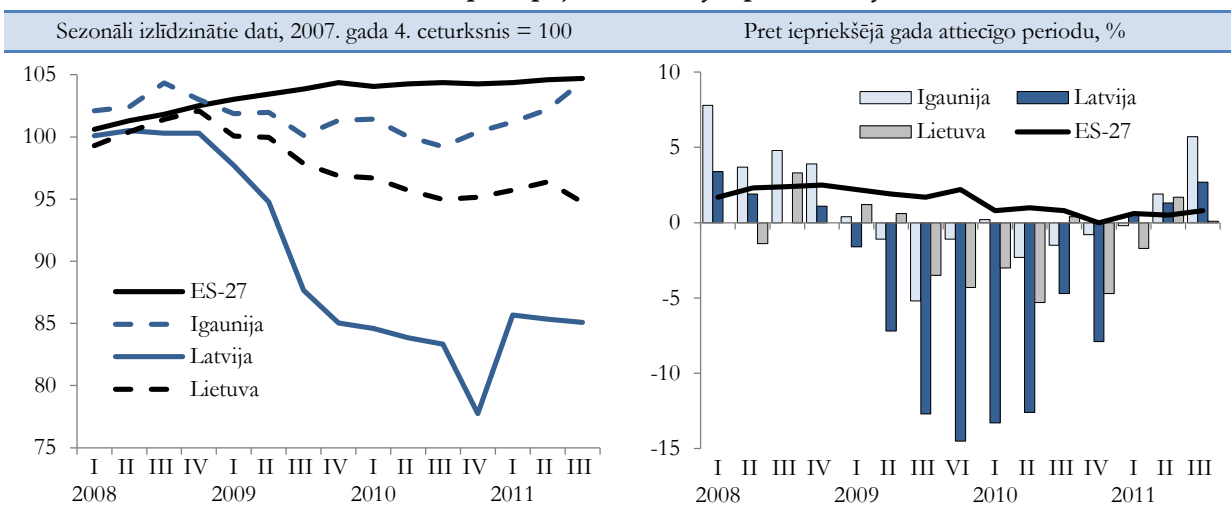
Valsts patēriņš jeb sabiedriskie pakalpojumi, kuru vērtību nosaka sniegto sabiedrisko pakalpojumu apjoms, veido apmēram 15% no kopējā iekšzemes pieprasījuma. Valsts patēriņa apjomi ir saistīti ar valsts budžeta konsolidācijas pasākumu īstenošanu. Tāpēc arī krīzes laikā valsts patēriņš samazinājās. Tā īpatsvars IKP struktūrā 2009. gadā bija 19,6% līmenī un 2010. gadā -17,2% līmenī.

Neraugoties uz budžeta konsolidācijas pasākumiem, 2011. gadā sabiedrisko pakalpojumu apjomi palielinās (2011. gada 3. ceturksnī par 2,7%, salīdzinot ar 2010. gada 3. ceturksni).

3.7. attēls

Sabiedrisko pakalpojumu izmaiņas pa ceturkšņiem

3.1.3. Investīcijas

Investīcijām ir vērojamas izteiktas cikliskās svārstības. Latvijā investīciju apjomu svārstību amplitūda bija daudz lielāka nekā citās ES dalībvalstīs.

Investīciju korekcijas dziļumu Latvijā pastiprināja uzņēmumu lielie parādi, kas bija izveidojušies straujās izaugsmes gados, kā arī Latvijas banku sistēmas kredīspējas pasliktināšanās. 2008. gadā investīciju apjomi Latvijas tautsaimniecībā samazinājās par 13,8%, bet 2009. gadā tie bija gandrīz uz pusi mazākā līmenī nekā 2007. gadā. Investīciju samazināšanos 2009. gadā galvenokārt noteica zems iekšējais un ārējais pieprasījums, kā arī ražošanas jaudu zems noslodzes līmenis.

Kopš 2010. gada beigām investīciju aktivitātes Latvijā pakāpeniski pieauga, kaut arī joprojām bija ļoti zemā līmenī.

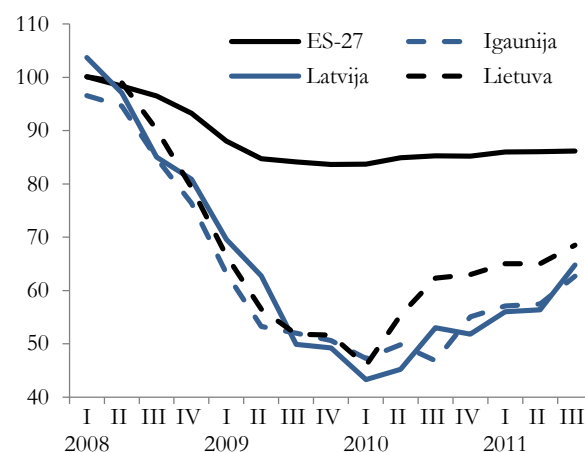
2010. gadā investīcijas Latvijas tautsaimniecībā bija par 19,6% mazākas nekā 2009. gadā. Savukārt 2011. gada trīs ceturkšņos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, investīcijas pieauga par 24,6%. Investīciju korekcija trīs gadu laikā bija daudz spēcīgāka nekā IKP korekcija. Kopš 2008. gada investīciju apjomi samazinājās gandrīz uz pusi, un 2010. gadā tās veidoja vairs tikai 19,5% no IKP (2007. gadā – 34,1% no IKP).

Investīciju samazinājums recesijas gados bija vērojams arī citās ES dalībvalstīs. Investoru jutīgumu pret ekonomikas konjunktūras svārstībām lielā mērā noteica uzņēmumu finansiālā stāvokļa pasliktināšanās noieta tirgus straujās sašaurināšanās dēļ. Kopš 2008. gada trīs gadu laikā investīcijas ES valstīs vidēji samazinājās par 13,5%, t.i., gandrīz desmit reizes straujāk nekā IKP. Jāatzīmē, ka vienīgā ES dalībvalsts ar pozitīvu investīciju dinamiku bija Polija (2010. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, investīcijas pieauga par 6,2%). Savukārt Baltijas valstīs un Īrijā investīciju apjomu

samazinājums ir bijis gandrīz četras reizes lielāks nekā vidēji ES.

2009. gadā visās ES dalībvalstīs investīciju dinamika bija negatīva. Savukārt 2010. gadā daudzās ES dalībvalstīs atjaunojās investēšanas pozitīvā dinamika, kamēr Latvijā investīciju apjomi bija 80% no iepriekšējā gada līmeņa.

3.8. attēls

Investīciju apjomu izmaiņas Baltijas valstīs
(2007. gada 4. cet.=100)

Privāto investīciju samazinājumu Latvijā pastiprināja arī valsts investīciju apjomu samazinājums sakarā ar nepieciešamību veikt budžeta konsolidācijas pasākumus. Valsts investīcijas 2008. un 2009. gadā samazinājās attiecīgi par 15,4% un 24%. 2010. gadā valsts investīcijas bija 85% no 2009. gada līmeņa. Kopumā trīs gadu laikā tās saruka gandrīz uz pusi. Neraugoties uz to, ka valsts investīciju apjomu kritums zināmā mērā pastiprināja kopējo investīciju lejupslīdi, tomēr valsts loma investēšanas procesā ir būtiska, jo ar ES struktūrfondu līdzfinansējumu valsts nodrošina nozīmīgu atbalstu privātajām investīcijām. Bez tam valsts investīciju daļa kopējās investīcijās Latvijas

tautsaimniecībā 2010. gadā sasniedza 19%, t.i., gandrīz par 3 procentpunktiem vairāk nekā 2007. gadā.

2011. gada trīs ceturkšņos valsts investīcijas pieauga par 16,4% un veidoja 19% no IKP.

3.2. tabula

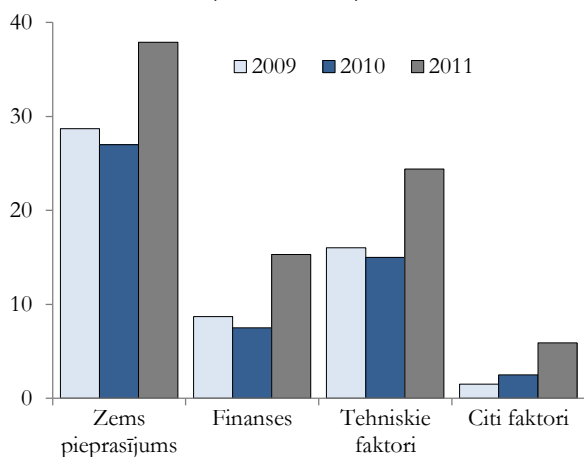
Kopējā kapitāla veidošana

	2004-2007 vidēji gadā	2008	2009	2010	2011 I-IX
reālais pieaugums procentos					
IKP	9,9	-3,3	-17,7	-0,3	5,4
Kopējā kapitāla veidošana	14,9	-19,7	-47,1	7,2	31,3
– kopējā pamatkapitāla veidošana	17,7	-13,8	-37,4	-12,2	24,6
procentos pret IKP					
Kopējā kapitāla veidošana	37,1	31,2	20,5	20,9	24,6
– kopējā pamatkapitāla veidošana	32,0	29,7	21,6	19,5	20,9
– krājumu izmaiņas	5,1	1,6	-1,1	1,4	3,7

Uzņēmumu vadītāju aptaujas rezultāti liecina, ka nozīmīgākais investīcijas ierobežojošs faktors ir zems pieprasījuma līmenis. Tomēr 2011. gadā, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, būtiski palielinājās tehniskā rakstura faktoru (darbaspēka un tehnoloģiju pieejamība) nozīme. Arī finansēšanas nosacījumu uzlabošanās tiek norādīta kā būtisks investīcijas ierobežojošs faktors, kas ir saistīts ar kredītēšanas kanālu lēno atjaunošanās.

3.9. attēls

Investīcijas ierobežojošie faktori

No otras puses, kopš 2010. gada sākuma pakāpeniski pieaug jaudu noslodzes līmenis apstrādes rūpniecībā. 2011. gada oktobrī tas sasniedza 69%, kas ir tikai par 3 procentpunktiem zemāks nekā 2007. gada beigās. Tas liecina, ka esošais ražošanas apjoms tuvinās potenciālajam. Pieprasījuma pieaugums, kā arī uzņēmēju pozitīvais nākotnes redzējums var sekmēt ne tikai jaudu noslodzes palielināšanos, bet arī investīciju pieaugumu. Pozitīvas tendences investēšanas procesā lielā mērā noteiks arī kredītesursu un citu ārējo finansēšanas avotu pieejamība un vēlme nostiprināt savas pozīcijas ārējos un iekšējos noieta tirgos, tai skaitā tehnoloģiski atjaunojot esošās ražošanas jaudas.

Investīciju nozaru struktūra¹. Kaut arī kopumā investīciju apjomi kopš 2008. gada ir bijuši daudz mazāki nekā pirmskrīzes gados, tomēr nozaru griezumā to izmaiņas ir ļoti atšķirīgas.

2008. gadā vairumā nozaru vēl saglabājās pozitīva investīciju dinamika. Salīdzinot ar 2007. gadu, investīcijas lauksaimniecībā pieauga par 23,5%, operācijās ar nekustamo īpašumu – par 23,2%, ieguldījumi viesnīcu un restorānu biznesā palielinājās gandrīz divas reizes. Tomēr citās nozarēs investīciju apjomi, salīdzinot ar 2007. gadu, bija mazāki. Īpaši liels investīciju apjomu samazinājums bija enerģētikas nozarē – par 28,5%, finanšu pakalpojumos – par 32,2%, apstrādes rūpniecībā – par 23,6% un būvniecībā – par 14,7%. Kopumā investīcijas preču ražošanas sfērā samazinājās par 18%, bet pakalpojumu sfērā pieauga par 6 procentiem.

Ekonomiskajai krīzei padziļinoties, 2009. gadā investēšanas aktivitātes turpināja samazināties visās nozarēs, t.sk. preču ražošanas sfērā – par 45,6% un pakalpojumu sfērā – par 28% attiecībā pret 2008. gadu. Visbūtiskāk investīcijas samazinājās būvniecībā (par 46,1%), finanšu un apdrošināšanas darbībā (par 55,2%) un apstrādes rūpniecībā (par 53,1%).

2010. gadā investēšanas process kopumā ir bijis vājš, it īpaši pakalpojumu nozarēs. Salīdzinot ar 2009. gadu, investīciju pakalpojumu nozarēs samazinājās par 31%. Savukārt preču ražošanas nozarēs tās bija vairs tikai par 20% zemākā līmenī. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, palielinājās investīcijas lauksaimniecībā (par 19,6%), enerģētikā (par 47%), transporta un uzglabāšanas nozarē (par 8,1%), informācijas un komunikāciju pakalpojumos (par 8,2%). Jāatzīmē, ka par 5,5% pieauga investīcijas apstrādes rūpniecībā.

Ekonomiskās situācijas stabilizēšanās pozitīvi ietekmēja investēšanas procesu Latvijā. Tās atjaunošanās norit samērā strauji. Kā liecina provizorisks dati, investīciju dinamika preču ražošanas

¹ Investīcijas sadalījumā pa nozarēm aplūkotas pēc nefinanšu investīciju statistikas, kas neietver visas investīcijas pamatlīdzekļos.

nozārēs ir gandrīz 3 reizes straujāka nekā pakalpojumu nozarēs. 2011. gada trīs ceturkšņos investīcijas pakalpojumu nozarēs pieauga par 17,6% un veidoja gandrīz 60% no kopējām investīcijām Latvijas tautsaimniecībā. Investīcijas preču ražošanas nozarēs

2011. gada trīs ceturkšņos bija gandrīz pusotras reizes lielākā apjomā nekā gadu iepriekš. To lielā mērā noteica apjomīgi ieguldījumi enerģētikas nozarē un apstrādes rūpniecībā.

3.3. tabula

Investīciju nozaru struktūra un dinamika

	Pieauguma tempi				Struktūra			
	2004-2007 vidēji gadā	2009	2010	2011 I-IX*	2004-2007 vidēji gadā	2009	2010	2011 I-IX*
Primārās nozares	7,6	-41,0	-16,3	54,0	4,4	3,8	5,9	6,1
Apstrādes rūpniecība	17,9	-53,1	5,5	39,5	16,2	9,3	13,0	18,7
Elektroenerģija, gāze un ūdensapgāde	13,2	-35,3	-9,8	52,9	7,8	8,2	9,7	16,4
Būvniecība	26,1	-46,1	-33,3	51,6	7,2	9,1	8,0	1,6
Tirdzniecība	5,0	-50,6	-24,2	19,0	13,2	8,0	8,0	6,9
Transports un sakari	3,0	-40,1	8,1	22,8	13,2	11,5	19,4	19,3
Citi komercpakalpojumi	22,8	-30,9	-37,7	-12,5	23,4	25,0	20,6	6,3
Sabiedriskie pakalpojumi	19,5	0,0	-44,3	23,8	14,7	25,1	18,5	24,8
Kopā	15,6	-34,4	-24,2	28,5	100	100	100	100

* novērtēts pēc ceturkšņu datiem

Kopš 2010. gada beigām pieaug investīcijas apstrādes rūpniecībā, kaut arī investīciju līmenis nozarē joprojām ir salīdzinoši zems. Finanšu krīzes ietekmē investīcijas apstrādes rūpniecībā no 2007. līdz 2009. gadam samazinājās par 64,2%. Lielā mērā to

noteica investīciju samazinājums patēriņa preču ražošanā (t.sk. pārtikas rūpniecībā – par 44%), kā arī starppatēriņa preču ražošanas nozarēs (t.sk. kokapstrādē – par 88% un ķīmisko vielu un to izstrādājumu ražošanā – par 77%).

3.4. tabula

Investīciju dinamika un struktūra apstrādes rūpniecībā
(procentos)

	Pieauguma tempi				Struktūra			
	2004-2007 vidēji gadā	2009	2010	2011 I-IX*	2004-2007 vidēji gadā	2009	2010	2011 I-IX*
Pārtikas rūpniecība	-1,8	-52,0	-6,1	57,2	21,8	15,1	13,4	14,7
Vieglā rūpniecība	-13,3	-32,8	-30,0	19,3	2,7	2,5	1,7	1,0
Kokapstrāde	18,2	-88,3	139,6	174,0	26,4	8,4	19,1	30,4
Papīra ražošana un izdevējdarbība	20,2	-71,5	152,6	144,5	7,2	2,5	5,9	3,0
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	24,3	-11,4	16,3	6,4	7,6	12,2	13,5	10,0
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana**	79,0	-19,7	-51,9	-75,4	14,4	39,3	17,9	7,7
Metāli un metālizstrādājumu ražošana**	20,5	-59,4	130,1	420,1	7,1	7,0	15,2	23,1
Mašīnu un iekārtu ražošana	9,0	-43,7	90,1	117,4	2,1	2,0	3,6	1,1
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	7,1	-53,7	15,8	130,7	2,5	1,1	1,9	1,5
Transporta līdzekļu ražošana	25,0	0,4	43,2	183,3	2,3	4,5	3,5	4,8
Pārējās rūpniecības nozares	20,9	-27,0	-23,7	168,0	5,8	5,4	4,3	2,7

* novērtēts pēc ceturkšņu datiem; ** Ekonomikas ministrijas novērtējums

2010. gada pirmajā pusē investīcijas apstrādes rūpniecībā saglabājās iepriekšējā gada līmenī, un gada beigās investīciju apjomi jau sāka palielināties. 2010. gadā kopumā investīcijas apstrādes rūpniecībā par 5,5% pārsniedza iepriekšējā gada līmeni. Jāatzīmē, ka visstraujāk investīcijas palielinās īslaicīga patēriņa

preču un investīciju preču ražošanas nozarēs. Lielākais devums investīciju pieaugumā apstrādes rūpniecībā ir bijis kokapstrādes nozarei, papīra ražošanas un izdevējdarbības, kā arī farmācijas produktu ražošanas nozarēm. Pozitīvas investēšanas tendences 2010. gadā bija arī metālapstrādē un transportlīdzekļu ražošanā.

Arī 2011. gada 1. ceturksnī investīcijas šajās nozarēs pārsniedz iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmeni.

Kopš 2004. gada lieli ieguldījumi bija būvmateriālu ražošanas nozarē. Kaut arī kopš 2008. gada, pasliktinoties situācijai nekustamo īpašumu tirgū, investīciju apjomi būvmateriālu ražošanā samazinājās (ik gadu vidēji par gandrīz 20%), tomēr investīcijas šajā nozarē 2011. gada deviņos mēnešos veidoja gandrīz pusi no kopējām investīcijām apstrādes rūpniecībā.

Kā liecina konjunktūras apsekojuma rezultāti, 2011. gadā investīcijas rūpniecībā pārsvarā bija saistītas ar nolietoto iekārtu un mašīnu aizvietošanu un ražošanas jaudu paplašināšanu – attiecīgi 35% un 24% no kopējām investīcijām rūpniecībā. Vienlaikus jāatzīmē, ka pēdējos gados pieaug arī investīcijas, kas paredzētas ražošanas procesa racionalizēšanai.

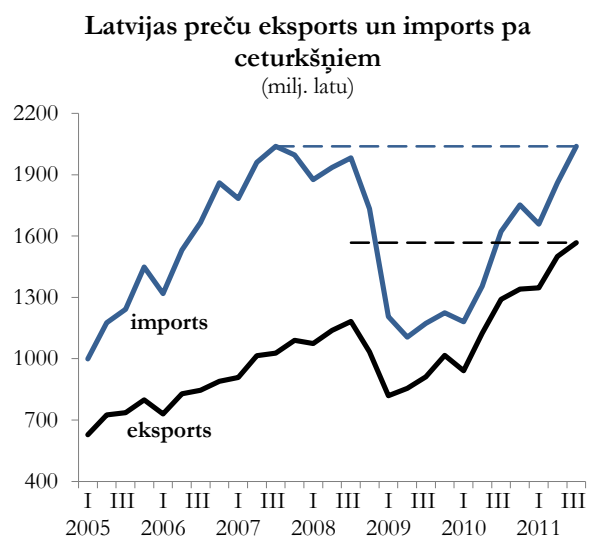
Tuvākajā nākotnē investīciju apjomi Latvijas tautsaimniecībā visdrīzāk pakāpeniski pieaugs. Tomēr investēšanas procesa dinamiku lielā mērā noteiks finanšu resursu pieejamība, kopējā pieprasījuma palielināšanās un uzņēmējdarbības veicināšanas valsts atbalsta pasākumu īstenošana.

3.1.4. Eksports un imports

Preču eksports un imports

Pēc globālās finanšu krīzes Latvijas preču eksports ir atsācis stabilu izaugsmi, kas ir pat nedaudz straujāka nekā tā bija pirms krīzes, kas savukārt ļāva samērā ātri sasniegt preču eksporta līmeni pirms krīzes. Kopumā 2010. gadā faktiskajās cenās, salīdzinot ar 2009. gadu, tas pieauga par 30%, bet, salīdzinot ar līmeni pirms krīzes – 2008. gadu, – par 6% (salīdzināmās cenās attiecīgi par 20% un 9%). Arī 2011. gadā preču eksports turpināja augt strauji (2011. gada janvārī–novembrī, salīdzinot ar 2010. gada janvārī–novembri, pieaugums faktiskajās cenās par 30%).

3.10. attēls

Arī preču imports pēckrīzes periodā pieaug līdzīgi kā eksports. Tomēr, ņemot vērā tā straujo kritumu 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā, kas bija daudz ievērojamāks nekā eksporta samazinājums, preču importa apjomi joprojām nedaudz atpaliek no pirmskrīzes līmeņa. Savukārt 2011. gada janvārī–novembrī preču importa apjomi, salīdzinot ar 2010. gada janvārī–novembri, faktiskajās cenās ir pieauguši par 31 procentu.

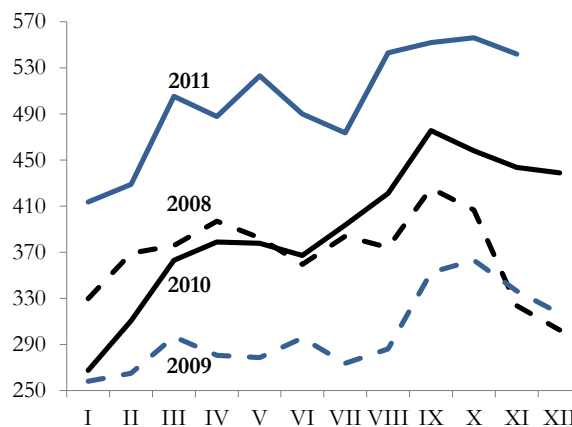
Jāatzīmē, ka globālās finanšu krīzes ietekmē preču eksporta un importa negatīvais saldo ir ievērojami sarucis. 2006. gada beigās preču imports pārsniedza eksportu 2 reizes, 2011. gada 3. ceturksnī importa pārsvars pār eksportu samazinājās līdz aptuveni 30 procentiem.

Tirdzniecības nosacījumu uzlabošanās 2011. gadā labvēlīgi ietekmēja **preču eksportu**. Salīdzinot ar 2010. gada trim ceturkšņiem, eksporta vienības vērtības indekss palielinājās par 14%, bet importam – par 7%. 2011. gada trīs ceturkšņos eksporta vienības vērtība palielinājās straujāk metāliem un to izstrādājumiem, lauksaimniecības un pārtikas precēm, kā arī kokmateriāliem. Savukārt mašīnbūves produktiem tā nedaudz samazinājās.

2010. gadā preču eksporta apjomi palielinājās visās preču grupās, visvairāk koksnei un tās izstrādājumiem, metālapstrādes produktiem, kā arī lauksaimniecības un pārtikas precēm. Kopā šīs grupas nodrošināja gandrīz 2/3 no visa eksporta pieauguma 2010. gadā.

3.11. attēls

Latvijas preču eksporta dinamika pa mēnešiem (milj. latu)

2011. gada janvārī–novembrī, salīdzinot ar 2010. gada attiecīgo periodu, izaugsme ir vērojama visās preču eksporta grupās. Lielāko daļu no visa eksporta pieauguma nodrošināja minerālo produktu (19%), metālapstrādes (18%) un ķīmiskās rūpniecības preču (13%) grupu eksporta pieaugumi.

3.5. tabula

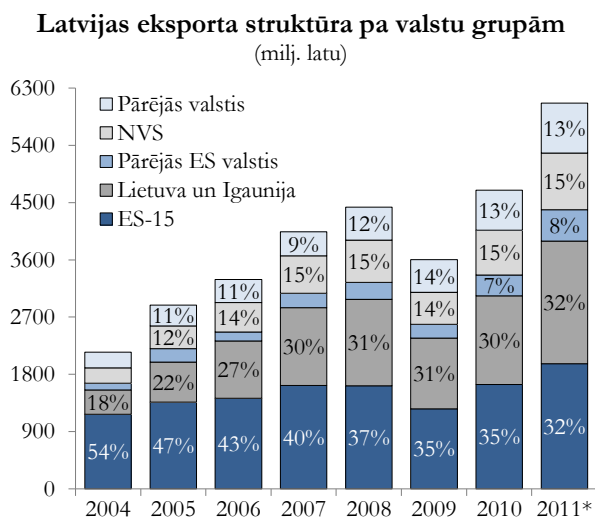
Latvijas preču eksports pa galvenajām preču grupām
(%, faktiskajās FOB cenās)

	2010		2011 I-XI	
	struktūra	pieaugums pret iepriekšējo gadu	pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	ieguldījums apjomu izmaiņās
Kopā tai skaitā:	100	30,3	29,6	29,6
koksne un tās izstrādājumi	19,0	49,5	15,9	3,1
lauksaimniecības un pārtikas produkti	17,9	25,3	18,4	3,2
metāli un to izstrādājumi	13,8	45,2	39,0	5,4
mašīnbūves produkcija	13,0	19,6	20,3	2,6
ķīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcija un plastmasas	10,7	22,7	35,3	3,8
minerālie produkti	6,0	41,8	91,4	5,6
transporta līdzekļi	6,0	11,2	39,1	2,4
vieglās rūpniecības preces	5,0	14,8	20,9	1,0
pārējās preces	8,6	29,4	29,4	2,5

Eksports uz ES valstīm 2010. gadā pieauga par 30%, bet 2011. gada janvārī–novembrī, salīdzinot ar 2010. gada attiecīgo periodu, – par 31%. Tradicionāli lielāko devumu šajā pieaugumā deva metālapstrādes produktu grupas eksporta pieaugums (23% no eksporta pieauguma uz ES valstīm). Ņemot vērā ES valstu eksporta lielo īpatsvaru kopējā Latvijas eksportā (75% no visa eksporta pieauguma), šī grupa visbūtiskāk ietekmēja kopējās Latvijas eksporta tendences.

2010. gadā eksports uz NVS valstīm palielinājās par 40%, savukārt 2011. gada janvārī–novembrī eksports pieauga nedaudz lēnāk – par 26%, salīdzinot ar šo pašu periodu pērn. Lielākos ieguldījumus 2011. gada janvārī–novembrī eksporta pieaugumā uz NVS valstīm deva lauksaimniecības un pārtikas produktu un mašīnbūves produkcijas grupas, kopā sastādot vairāk nekā pusi no visa eksporta pieauguma uz NVS valstīm.

3.12. attēls

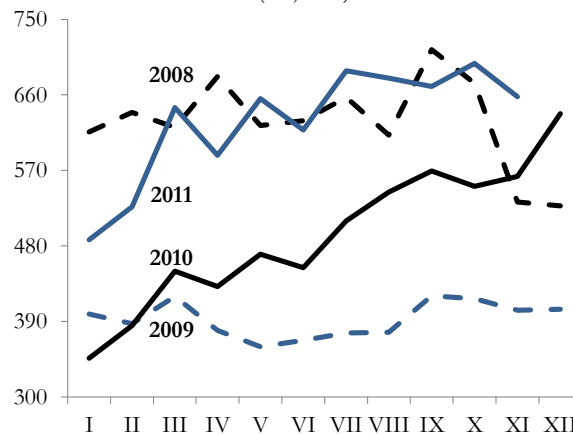
* Ekonomikas ministrijas novērtējums

Arī **preču imports** 2010. gadā palielinājās strauji (par 26%). Pieaugumi bija vērojami visās preču grupās, īpaši metālu un to izstrādājumu, mašīnbūves un ķīmiskās rūpniecības produkcijas grupās. 2011. gada janvārī–novembrī preču imports ir pieaudzis vēl straujāk – par 31%, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, kam par iemeslu bija augošais pieprasījums pēc starppatēriņa precēm rūpniecībā, pieprasījums pēc investīciju precēm, kā arī privātā patēriņa pieaugums. Lielāko ieguldījumu preču importā šajā periodā veidoja minerālie produkti, mašīnbūves produkcija, metālapstrādes produkcijas, kā arī transporta līdzekļu grupas, kas kopā veidoja vairāk nekā 70% no kopējā importa pieauguma.

Vienlīdz strauji ir pieaudzis imports no ES un NVS valstīm.

3.13. attēls

Latvijas preču importa dinamika pa mēnešiem
(milj. latu)

3.6. tabula

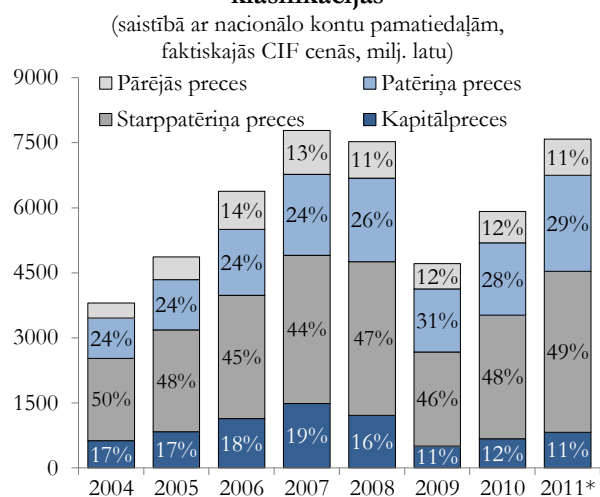
Latvijas preču imports pa galvenajām preču grupām
(%, faktiskajās CIF cenās)

	2010		2011 I-XI	
	struktūra	pieaugums pret iepriekšējo gadu	pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	ieguldījums apjomu izmaiņās
Kopā	100	25,5	31,1	31,1
tai skaitā:				
minerālie produkti	15,4	12,2	53,1	8,1
mašīnbūves produkcija	16,4	31,3	33,2	5,5
ķīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcija un plastmasas	16,9	25,3	15,0	2,6
lauksaimniecības un pārtikas produkti	16,3	11,6	17,7	2,9
metāli un to izstrādājumi	11,6	79,9	42,0	4,4
transporta līdzekļi	7,2	39,2	58,2	4,2
viēglās rūpniecības preces	5,7	13,6	17,7	1,1
koksne un tās izstrādājumi	1,6	45,7	18,9	0,3
pārējās preces	9,0	16,9	21,9	2,0

Līdz 2009. gadam bija vērojama tendence samazināties kapitālpreču importa daļai, kas ir saistīts ar investīciju samazināšanos. Savukārt pēckrīzes periodā tendence ir pretēja, straujāk pieaug kapitālpreču un starppatēriņa preču imports. Tomēr jāatzīmē, ka šo preču importa apjomi joprojām ir nedaudz mazāki nekā pirmskrīzes periodā. Attiecīgi nedaudz samazinās patēriņa preču importa daļa.

3.14. attēls

Imports pēc plašo ekonomisko kategoriju klasifikācijas

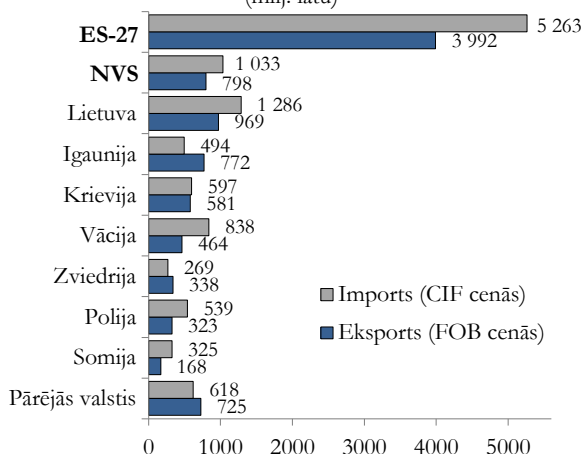

* Ekonomikas ministrijas novērtējums

Latvijas lielākie tirdzniecības partneri 2011. gada janvārī-novembrī bija Lietuva – 18% no kopējā ārējās tirdzniecības apgrozījuma, Vācija un Igaunija – 10%, Krievija – 9%, Polija – 7%, Zviedrija – 5%, kā arī Somija – 4 procenti.

3.15. attēls

Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums 2011. gada janvārī-novembrī
(milj. latu)

Tradicionāli nozīmīgas Latvijas ārējās tirdzniecības partnervalstis ir **Lietuva** un **Igaunija**. Straujās Baltijas valstu izaugsmes laikā bija vērojama izteikta Latvijas tirdzniecības bilances pasliktināšanās ar abām valstīm. Taču, sākot ar 2008. gada otro pusi, kad kopējie importa apjomi ievērojami saruka, ārējās tirdzniecības bilance ar Lietuvu un Igauniju sāka pakāpeniski uzlaboties.

Ārējās tirdzniecības bilance ar Igauniju, sākot no 2008. gada, ir pozitīva, ar tendenci palielināties, savukārt ar Lietuvu tā joprojām ir negatīva. 2011. gada janvārī-novembrī imports no Lietuvas pārsniedza eksportu par 33% (2010. gadā – par 32%), turpretī eksports uz Igauniju pārsniedza importu par 56% (2010. gadā – par 50%). Kopumā ar abām valstīm ārējās tirdzniecības bilance ir gandrīz neitrāla – imports pārsniedz eksportu par 2%. Uz Igauniju un Lietuvu galvenokārt tiek eksportētas lauksaimniecības un

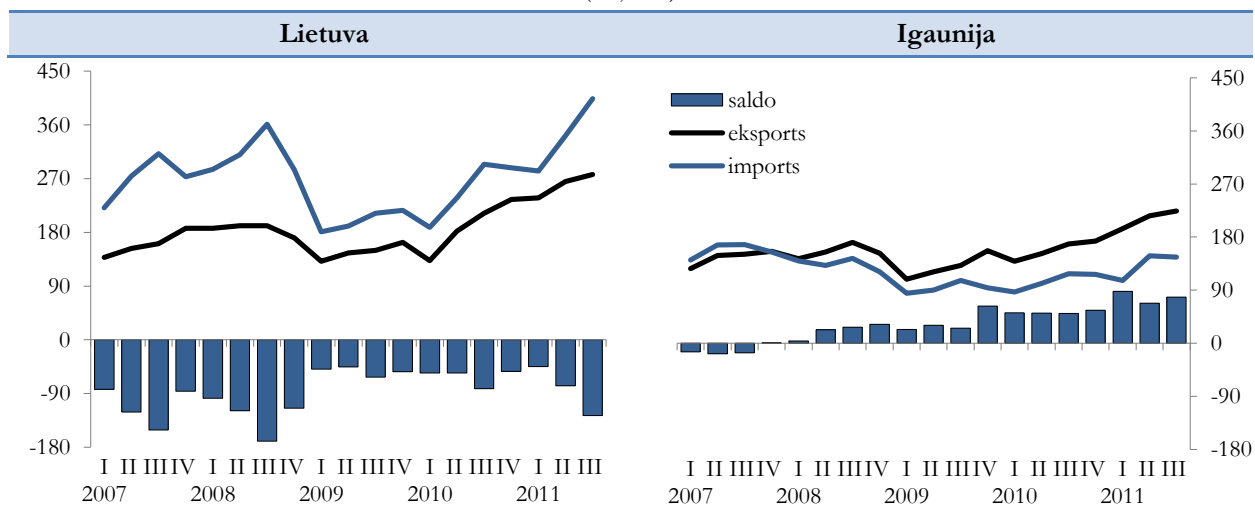

pārtikas preces, mašīnbūves produkcija, kā arī ķīmiskās rūpniecības produkcija. Importā no Lietuvas lielākais īpatsvars ir minerālajiem produktiem un lauksaimniecības un pārtikas precēm. Savukārt no

Igaunijas lielākās preču importa grupas ir lauksaimniecības un pārtikas preces un ķīmiskās rūpniecības preces.

3.16. attēls

Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums ar Lietuvu un Igauniju pa ceturkšņiem
(milj. latu)

Pakalpojumu eksports un imports

Pakalpojumu eksports krīzes laikā samazinājās ievērojami mazākā apmērā nekā preču eksports. Attiecīgi arī pakalpojumu eksporta pieauguma tempi ir zemāki nekā preču eksportam.

Pozitīvais pakalpojumu saldo 2010. gadā gandrīz pilnībā nosedza negatīvo preču tirdzniecības bilanci. Salīdzinot ar 2009. gadu, pakalpojumu eksporta un importa apjomi pieauga nedaudz, saglabājoties izteikti

pozitīvai pakalpojumu bilancei. Arī 2011. gada janvārī-septembrī gan eksports, gan imports pieauga līdzīgos tempos.

Pusi no pakalpojumu eksporta ierasti sastāda ienākumi no pārvadājumiem. Lai gan nedaudz ir mazinājušies ienākumi no jūras un avio pārvadājumiem, tomēr, ņemot vērā straujo ienākumu pieaugumu no sauszemes transporta pārvadājumiem, kopumā pārvadājumu eksports turpina pieaugt.

3.7. tabula

Pakalpojumu eksports un imports
(procentos)

	2010		izmaiņas pret iepriekšējo gadu		2011 I-IX		izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	
	struktūra		eksports	imports	struktūra		eksports	imports
	eksports	imports	eksports	imports	eksports	imports	eksports	imports
Pakalpojumi – pavisam	100	100	1,4	2,7	100,0	100,0	13,6	15,4
tai skaitā:								
Pārvadājumi	49,2	29,5	-1,5	19,6	50,6	30,7	14,0	18,4
– jūras transports	14,8	7,7	-16,3	5,2	12,9	7,6	-3,7	13,5
– gaisa transports	9,3	10,6	13,9	32,4	8,6	10,3	-3,0	8,1
– pārējais transports	25,1	11,2	4,0	19,9	29,1	12,7	31,6	31,7
Ceļojumi	17,3	29,2	-6,4	-14,6	17,7	29,1	13,3	11,3
Komercedarbības pakalpojumi	32,2	39,9	10,6	8,3	30,3	39,0	12,4	16,9
Pārējie pakalpojumi	1,3	1,4	22,5	-18,6	1,4	1,2	35,2	-3,3

2011. gadā ir pieauguši ienākumi no Latvijā iebraukušajiem tūristiem un komercedarbības pakalpojumu eksporta.

Pakalpojumu eksports uz ES valstīm veido aptuveni pusi no kopējā Latvijas pakalpojumu

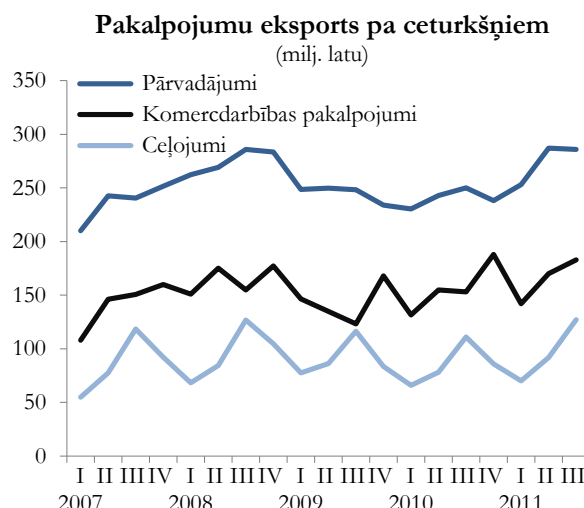
eksporta. 2011. gada janvārī-septembrī tā apjomi pieauga par 9%. 2011. gada trīs ceturkšņos uz ES valstīm lielāko ieguldījumu pakalpojumu eksportā deva pārvadājumu apjoms, kā arī komercedarbības pakalpojumu eksporta pieaugums.

Pēdējos gados strauji palielinoties pakalpojumu eksporta apjomiem uz NVS valstīm, tā īpatsvars kopējā pakalpojumu eksportā palielinās. 2011. gada janvārī-septembrī pakalpojumu eksports uz NVS pieauga par 14%. Lielāko ieguldījumu šajā pieaugumā deva pārvadājumu eksporta pieaugums, kā arī ienākumi no NVS ieceļojušajiem tūristiem. Savukārt samazinājās komercpakalpojumu eksports.

2011. gada janvārī-septembrī pakalpojumu eksports samazinājās gan uz Lietuvu, gan Igauniju (par 5% un 4%).

Svarīgākās pakalpojumu eksporta grupas uz abām valstīm ir komercpakalpojumi un ar pārvadājumiem saistītie pakalpojumi.

3.17. attēls

3.2. Nozaru ieguldījums

3.2.1. Tautsaimniecības struktūra un nozaru attīstības tendences

Globalā finanšu krīze 2008. un 2009. gadā būtiski ietekmēja visas tautsaimniecības pamatnozares. Ekonomiskās krīzes laikā visdziļākais kritums bija vērojams uz iekšējo pieprasījumu vērstās nozarēs – tirdzniecībā un būvniecībā. Ārējā pieprasījuma samazinājuma rezultātā būtiski saruka apstrādes rūpniecības ražošanas apjomi. 2009. gada beigās, pakāpeniski atsākoties izaugsmei ārējās tirdzniecības partnervalstīs, kā arī atgūstot konkurētspēju izmaksu samazināšanās rezultātā, situācija tirgojamās nozarēs un it īpaši galvenajā eksporta nozarē – apstrādes rūpniecībā – sāka uzlaboties. Krīzes negatīvā ietekme mazākā mērā bija jūtama tādās uz eksportu orientētās

nozārēs kā lauksaimniecība un mežsaimniecība, kā arī transports un uzglabāšana.

Krīzes laikā ir mainījusies Latvijas ekonomikas izaugsmes paradigma – no iekšējā patēriņa balstītās izaugsmes tautsaimniecība ir pārorientējusies uz eksportu. Pēc krīzes laikā ienākumu pieaugums no eksporta un tirgojamo nozaru attīstība sekmē pārējo tautsaimniecības nozaru pieaugumu. Par tirgojamo nozaru lomas palielināšanos tautsaimniecībā liecina nozaru struktūra pēc pievienotās vērtības. Vēl pirms krīzes 2007. gadā lauksaimniecības, mežsaimniecības, rūpniecības un transporta pakalpojumu nozares veidoja 26% no kopējās pievienotās vērtības, 2011. gadā šo nozaru īpatsvars jau sasniedza gandrīz 37 procentus.

3.8. tabula

Tautsaimniecības struktūra
(procentos)

	Pēc pievienotās vērtības				Pēc nodarbināto skaita			
	2008	2009	2010	2011n	2008	2009	2010	2011n
Lauksaimniecība, mežsaimniecība, zvejniecība	3,0	3,8	4,5	4,5	7,9	8,8	8,8	9,7
Apstrādes rūpniecība	10,8	10,9	13,4	14,2	14,8	13,2	13,7	13,7
Pārējā rūpniecība	4,3	4,9	5,3	5,2	2,9	3,0	3,2	2,7
Būvniecība	10,1	8,0	5,9	6,0	11,4	7,8	7,1	7,3
Tirdzniecība, izmitināšana un ēdināšana	18,8	16,9	18,2	18,8	18,9	19,1	19,0	18,8
Transports un uzglabāšana	8,1	11,1	12,1	12,8	8,6	8,9	8,7	8,7
Citi komercpakalpojumi	28,4	27,5	25,8	24,5	14,9	16,9	17,7	17,5
Sabiedriskie pakalpojumi	16,5	17,0	14,8	13,9	20,7	22,3	21,9	21,6
Kopā	100	100	100	100	100	100	100	100

n - Ekonomikas ministrijas novērtējums

Krīzes ietekmē ir mainījusies arī tautsaimniecības struktūra pēc nodarbināto skaita. Par vairāk nekā 4 procentpunktiem ir samazinājies būvniecības nozarē nodarbināto skaits. Neraugoties uz ražošanas apjomu palielinājumu tirgojamajās nozarēs, strādājošo īpatsvars šajās nozarēs nav būtiski mainījies, jo pieaugumu pamatā nosaka produktivitātes palielinājums. Savukārt sabiedriskajā sektorā nodarbināto īpatsvars ir saglabājies salīdzinoši augsts, jo, veicot budžeta konsolidācijas pasākumus, izdevumu samazinājums pamatā tika panākts uz darba samaksas un mazākā mērā uz nodarbināto skaita samazināšanas rēķina.

2010. gadā izaugsme bija vērojama visās tirgojamās nozarēs. 2010. gadā apstrādes rūpniecība pieauga par 16,5%, pārējās rūpniecības nozares (ieguves rūpniecība, karjeru izstrāde, elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde, gaisa kondicionēšana, ūdens apgāde, notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana) – par 6,2%, transporta un uzglabāšanas nozare – par 5,6%, bet lauksaimniecības un mežsaimniecības nozare – par

2%. Šo nozaru izaugsme kopumā deva 2 procentpunktu ieguldījumu IKP pieaugumā. Pēc apjomīgas lejupslīdes krīzes laikā 2010. gadā izaugsme atsākās arī tirdzniecības, viesnīcu un restorānu nozarē – kopumā gadā pieaugums par 3,1%. Tas deva 0,4 procentpunktu ieguldījumu IKP pieaugumā.

Visdziļāko ražošanas apjomu kritumu krīzes laikā piedzīvoja būvniecības nozare. Atbilstoši investīciju samazinājumam būvniecības produkcijas apjomi 2010. gadā, salīdzinot ar 2009. gadu, joprojām samazinājās (par 23,9%). Tendences būvniecībā 2010. gadā noteica IKP samazinājumu par 1,3 procentpunktiem.

Lai arī 2010. gada otrā pusē, pieaugot iekšējam pieprasījumam, atsāka palielināties pakalpojumu apjomi, tomēr gan sabiedrisko, gan komercpakalpojumu apjomi 2010. gadā kopumā bija mazāki nekā gadu iepriekš. Tendences pakalpojumu nozarēs 2010. gadā noteica IKP samazinājumu par 1,4 procentpunktiem.

3.9. tabula

IKP dinamika

(procentos pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu, sezonāli neizlīdzināti dati)

	2005-2007	2008	2009	2010	2010				2011		
	vidēji gadā				I	II	III	IV	I	II	III
<i>apjomu izmaiņas</i>											
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	3,9	-2,2	9,1	2,0	3,8	1,1	0,5	4,1	7,4	4,3	0,6
Apstrādes rūpniecība	4,1	-8,6	-17,8	16,5	4,0	15,4	23,4	21,7	14,7	14,6	9,3
Pārējā rūpniecība	3,4	6,0	-3,9	6,2	8,5	5,8	3,6	6,0	-1,1	3,8	6,2
Būvniecība	20,3	-3,5	-32,0	-23,9	-43,4	-35,3	-13,1	-9,6	-11,8	-0,9	19,6
Tirdzniecība	15,7	-7,0	-25,2	3,1	-8,9	0,0	10,6	9,8	10,4	8,4	10,4
Transporta un uzglabāšana	10,1	-0,3	1,1	5,6	5,3	5,5	6,7	5,1	7,6	8,1	9,0
Citi komercpakalpojumi	9,8	5,4	-14,7	-4,7	-5,5	-7,1	-4,0	-2,1	-1,5	2,4	-0,9
Sabiedriskie pakalpojumi	3,5	-0,1	-9,3	-6,4	-10,9	-11,4	-2,6	-1,3	0,6	1,0	1,6
IKP	10,3	-3,3	-17,7	-0,3	-5,5	-3,5	3,5	3,6	3,5	5,6	6,6
<i>ieguldījums pieaugumā</i>											
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	0,3	-0,1	0,3	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2	0,0
Apstrādes rūpniecība	1,2	-2,1	-2,3	1,3	0,4	1,5	2,8	2,2	1,4	1,8	1,3
Pārējā rūpniecība	0,3	0,4	-0,2	0,2	0,4	0,2	0,1	0,2	-0,1	0,1	0,2
Būvniecība	3,8	-0,7	-3,6	-1,3	-2,7	-2,7	-1,2	-0,7	-0,4	0,0	1,6
Tirdzniecība	7,5	-3,4	-6,5	0,4	-1,8	0,0	2,3	1,8	1,7	1,7	2,4
Transporta un uzglabāšana	2,4	-0,1	0,1	0,5	0,7	0,7	0,9	0,6	0,9	1,1	1,2
Citi komercpakalpojumi	5,4	2,7	-4,5	-0,9	-1,6	-1,7	-1,1	-0,5	-0,4	0,6	-0,2
Sabiedriskie pakalpojumi	1,0	0,0	-1,3	-0,6	-1,2	-1,4	-0,3	-0,2	0,1	0,1	0,2
IKP	10,3	-3,3	-17,7	-0,3	-5,5	-3,5	3,5	3,6	3,5	5,6	6,6

2011. gadā, saglabājoties stabilam ārējam pieprasījumam, kā arī pakāpeniski pieaugot iekšzemes pieprasījumam, būtībā visās tautsaimniecības nozarēs bija vērojams pieaugums.

Apstrādes rūpniecība 2011. gada trīs ceturkšņos par 12,6% pārsniedza 2010. gada trīs ceturkšņu līmeni. Šajā pašā laikā pārējās rūpniecības nozares pieauga par 2,4%, bet lauksaimniecības un mežsaimniecības nozare

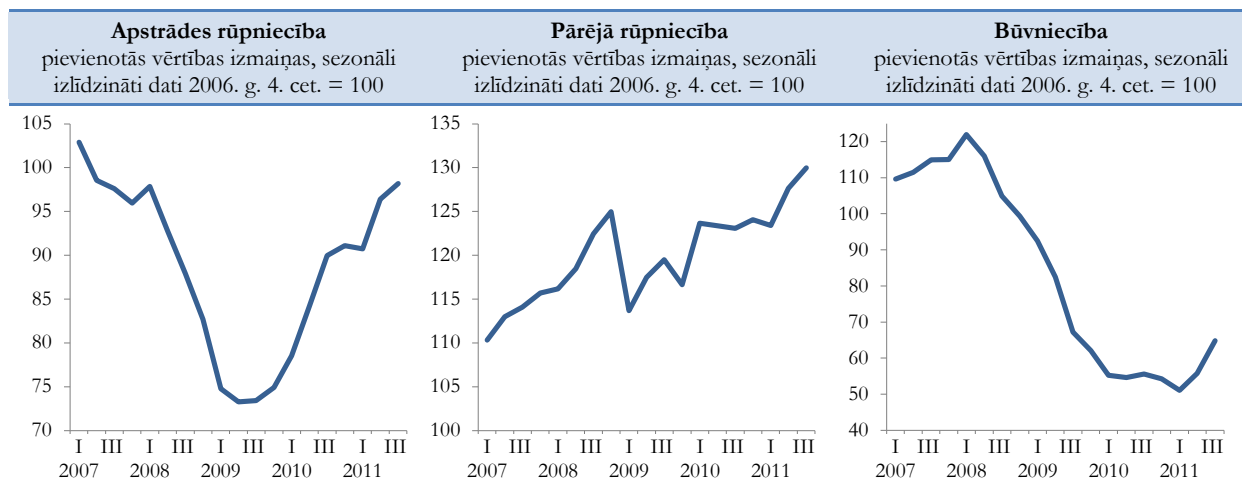
– par 3,4%. Kopumā šīs nozares 2011. gadā veidoja 1/3 no kopējās izaugsmes.

Jāatzīmē būvniecības nozare, kur vēl 2011. gada pirmajā pusē bija vērojams būvniecības apjomu samazinājums, un kopumā krīzes laikā būvniecības nozares apjomi saruka par gandrīz 60%. Turpretim 2011. gada 3. ceturksnī būvniecības produkcijas apjomi (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem) pieauga par 16,2%, salīdzinot ar 2. ceturksni, un par 19,6% pārsniedza

2010. gada 3. ceturkšņa līmeni. Būvniecības nozares atveseļošanās pamatā nosaka ES fondu aktīvā apguve. Jāatzīmē, ka būvniecības nozare salīdzinoši veiksmīgi ir spējusi krīzes laikā pārorientēties uz ārējiem tirgiem. Latvijas būvnieku veikto darbu apjoms ārpus Latvijas

2011. gada 3. ceturksnī par gandrīz 50% pārsniedza 2010. gada 3. ceturkšņa līmeni. Savukārt, salīdzinot ar 2008. gada 3. ceturksni, Latvijas būvnieku veikto darbu apjoms ārpus Latvijas ir pieaudzis vairāk nekā 6 reizes.

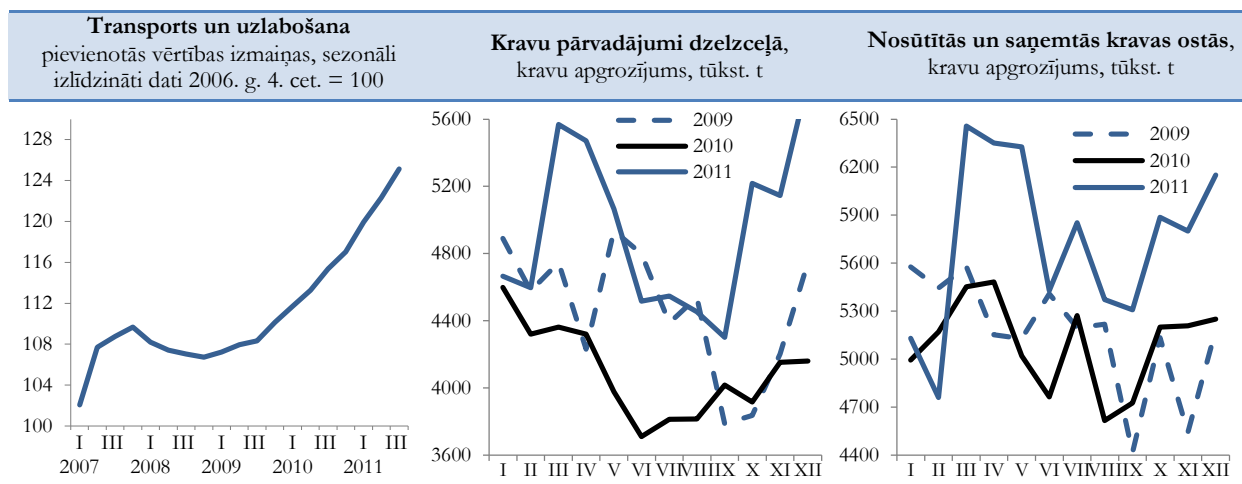
3.18. attēls

Aptuveni 1/5 no kopējās nozaru izaugsmes 2011. gadā veidoja transports un uzglabāšana. Šī nozare 2011. gada trīs ceturkšņos par 8,2% pārsniedza 2010. gada trīs ceturkšņu līmeni. Nozares izaugsmes pamatā ir apjomīgais pārvadāto kravu apjoma kāpums. 2011. gada janvārī-decembrī kravu pārvadājumi

dzelzceļā par 20,8% pārsniedza 2010. gada atbilstošā perioda līmeni. Savukārt nosūtītās un saņemtās kravas ostās šajā pašā laikā pieauga par 12,5%. 2011. gadā palielinājās arī ar autotransportu pārvadāto kravu apjoms.

3.19. attēls

Augot privātam patēriņam, tirdzniecības, viesnīcu un restorānu nozarē sniegto pakalpojumu apjoms 2011. gadā turpināja pieaugt – trīs ceturkšņu laikā nozares sniegto pakalpojumu apjomi par 9,7% pārsniedza 2010. gada attiecīgā perioda līmeni. Ņemot vērā nozares lielo īpatsvaru tautsaimniecībā, apjomu pieaugums ietekmēja IKP palielinājumu par 2 procentpunktiem.

2011. gadā stabilī turpināja palielināties mazumtirdzniecības uzņēmumu apgrozījums, kas 2011. gada vienpadsmit mēnešos par 4,3% pārsniedza 2010. gada atbilstošā perioda līmeni. Jāatzīmē, ka dažāda veida mazumtirdzniecības uzņēmumos

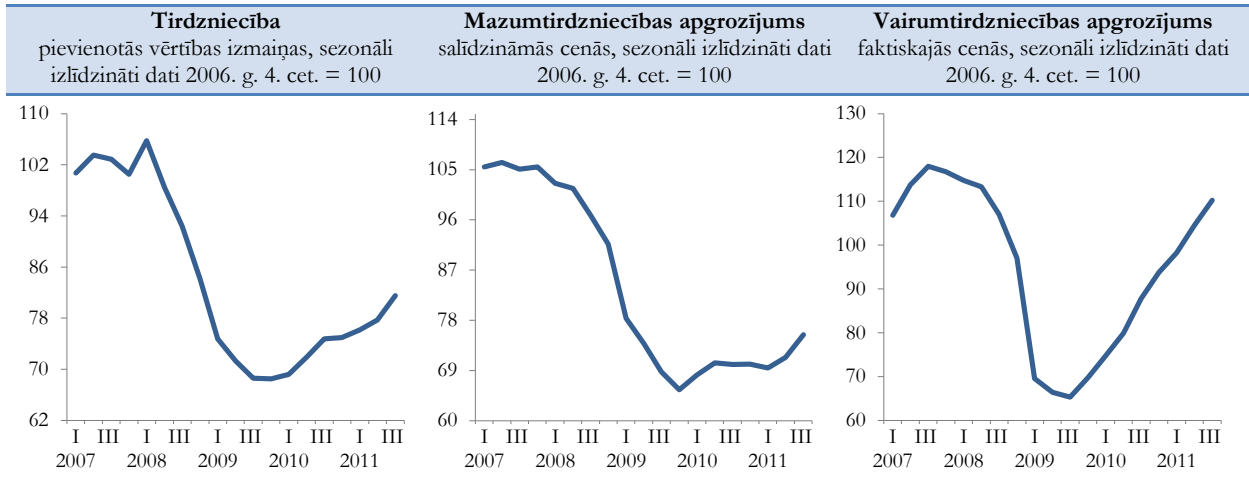
apgrozījuma pieauguma tendences bija atšķirīgas. 2011. gada vienpadsmit mēnešos auto degvielas mazumtirdzniecības apjomi par 8,5% atpalika no 2010. gada atbilstošā perioda līmeņa. Šajā pašā laikā pārtikas mazumtirdzniecības apjomi bija tikai par 0,9% lielāki nekā 2010. gada janvārī-novembrī, bet mazumtirdzniecības apjomi nepārtikas preču tirdzniecībā (neieskaitot auto degvielas mazumtirdzniecību) palielinājās par 11,8% un būtībā veidoja visu mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugumu.

Kopš 2010. gada 1. ceturkšņa ir vērojams vairumtirdzniecības apjomu pieaugums gada griezumā,

un stabili pieauguma tempi saglabājās arī 2011. gadā. 2011. gada 3. ceturksnī vairumtirdzniecības uzņēmumu

apgrozījuma apjomi bija par 24,1% lielāki nekā 2010. gada 3. ceturksnī.

3.20. attēls

Pārējās komercpakalpojumu nozarēs izlaides apjomi 2011. gadā būtībā saglabājās 2010. gada līmenī. Savukārt valdības izdevumu ierobežošanas pasākumi ietekmēja sabiedrisko pakalpojumu nozarē sniegto pakalpojumu apjomu, kas 2011. gada trīs ceturkšņos bija tikai par 1,1% lielāki nekā 2010. gada trīs ceturkšņos.

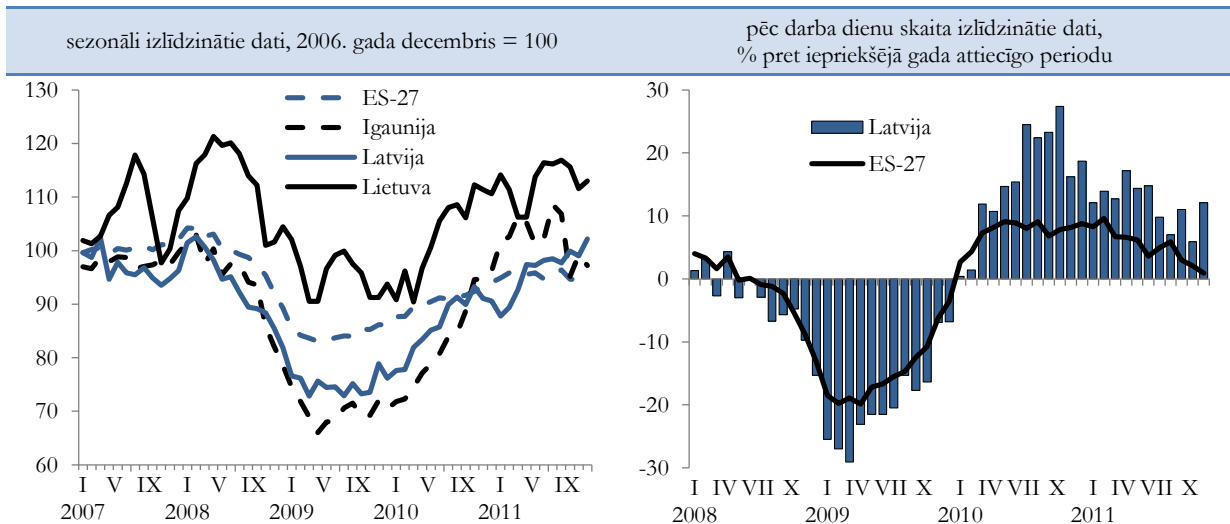
Turpmākā nozaru attīstība būs cieši saistīta ar eksporta iespējām un tirgojamo nozaru attīstību. Savukārt ienākumu palielinājums no eksporta veicinās iekšzemes patēriņu, kas savukārt stimuls uz iekšējo tirgu orientētās nozares.

3.2.2. Apstrādes rūpniecība

No 2005.-2007. gadam apstrādes rūpniecība ik gadu pieauga tikai par 4%. Šajos gados apstrādes rūpniecība zaudēja gan relatīvo konkurētspēju pret citām tautsaimniecības nozarēm, gan konkurētspēju ārējos tirgos, jo ļoti strauji auga ražošanas izmaksas. Jau 2007. gadā nozares ražošanas apjomi būtībā vairs nepieauga. Krīzes ietekmē ievērojami sarūkot gan iekšējam, gan ārējam pieprasījumam, apstrādes rūpniecības produkcijas apjomi strauji samazinājās – 2009. gada 2. ceturksnī nozares ražošanas apjomi bija tikai 70% no 2007. gada 1. ceturkšņa līmeņa. 2009. gada otrajā pusē vairumā Latvijas tirdzniecības partnervalstu atsākās izaugsme, un ārējā pieprasījuma palielinājums deva pozitīvus izaugsmes stimulus Latvijas ražotājiem – kopš 2009. gada otrās puses pieaug ražošanas apjomi.

3.21. attēls

Apstrādes rūpniecības produkcijas fiziskā apjoma indekss

Atkopšanās no krīzes radītajām sekām nozarē notika samērā strauji, un atsevišķās apstrādes rūpniecības nozarēs ražošanas apjomi jau 2009. gada beigās bija pieauguši gada griezumā. Nozīmīga loma

apstrādes rūpniecības izaugsmē ir ne tikai pieprasījuma pieaugumam tirdzniecības partnervalstīs, bet arī konkurētspējas pieaugumam, kas tika panākts, krīzes laikā būtiski samazinot izmaksas.

3.10. tabula

Apstrādes rūpniecības struktūra 2011. gadā*

procentos

	Pēc apgrozījuma	Pēc strādājošo skaita	Eksporta īpatsvars nozares realizācijā
Apstrādes rūpniecība – pavisam	100	100	61,4
Pārtikas rūpniecība	25,1	23,1	30,4
Viegļā rūpniecība	4,4	12,0	83,3
Kokapstrāde	23,5	19,6	73,2
Papīra ražošana un poligrāfija	4,1	3,7	56,8
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	7,6	6,5	78,0
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	5,3	4,1	47,1
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	14,6	10,5	72,7
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	4,6	3,3	85,3
Mašīnu un iekārtu ražošana	2,3	2,9	86,8
Transporta līdzekļu ražošana	3,3	3,1	87,2
Pārējās rūpniecības nozares	5,2	11,3	51,8

* Ekonomikas ministrijas novērtējums

Eksporta iespēju paplašināšanās nosaka straujo apstrādes rūpniecības attīstību – ražošanas apjomi 2010. gadā bija par 16,5% lielāki nekā 2009. gadā. Eksportētās produkcijas apgrozījums 2010. gadā

pieauga par 28%, turpretim, saglabājoties vājam iekšzemes pieprasījumam, vietējā tirgū apgrozījuma apjomi palielinājās tikai par 3,2 procentiem.

3.11. tabula

Apstrādes rūpniecības ražošanas apjomu izmaiņas

(procentos pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu)

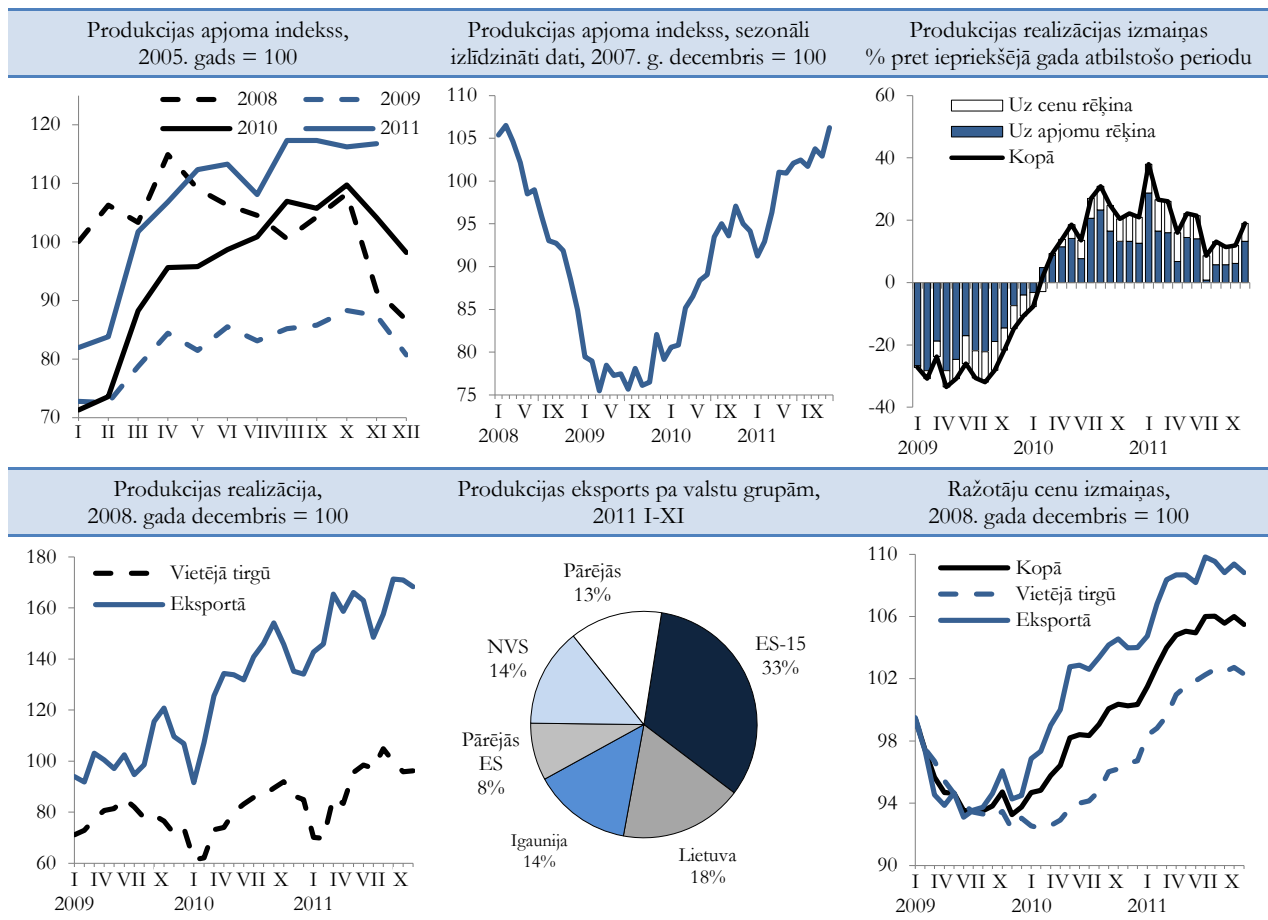
	2007	2008	2009	2010	2011 I-XI
Apstrādes rūpniecība – pavisam	0,3	-3,4	-20,2	16,5	11,9
Pārtikas rūpniecība	1,3	-2,0	-16,1	-0,1	0,1
Viegļā rūpniecība	0,3	-12,2	-38,6	19,4	22,3
Kokapstrāde	-6,0	-12,1	1,6	33,0	12,3
Papīra ražošana un poligrāfija	0,2	-3,9	-17,1	19,8	0,0
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	3,1	-2,0	-18,5	5,2	4,8
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	-17,1	-14,4	-40,1	17,6	23,8
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	11,5	1,4	-27,1	24,2	29,7
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	3,8	14,1	-34,8	33,2	28,1
Mašīnu un iekārtu ražošana	5,0	10,4	-35,5	17,8	40,4
Transporta līdzekļu ražošana	10,7	5,8	-49,7	59,0	39,8
Pārējās rūpniecības nozares	3,0	-5,5	-20,1	-4,9	7,8

2011. gada vienpadsmit mēnešu laikā apstrādes rūpniecības ražošanas apjomi ir kāpuši par 11,9%. Lielākais ieguldījums apstrādes rūpniecības nozares izaugsmē bija kokapstrādes un metālu un gatavo metālizstrādājumu ražošanas apakšnozarēm, kurās ražošanas apjomu pieaugums nodrošināja būtībā pusi no visas apstrādes rūpniecības izaugsmes. 2011. gada laikā ievērojami pieauguma tempi ir vērojami elektrisko

un optisko iekārtu, kā arī transportlīdzekļu ražošanas un mašīnbūves nozarēs. Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka viena no lielākajām rūpniecības apakšnozarēm – pārtikas rūpniecība no krīzes radītajām sekām atkopjas lēnāk nekā citas nozares. 2011. gada vienpadsmit mēnešos nozares ražošanas apjomi ir pieauguši tikai par 0,1%, salīdzinot ar 2010. gada attiecīgo periodu.

3.22. attēls

Apstrādes rūpniecību raksturojošie rādītāji

Apstrādes rūpniecības apgrozījuma pieaugumu 2011. gadā noteica ne tikai ražošanas apjomu kāpums, bet arī ražotāju cenu pieaugums. Piemēram, pārtikas rūpniecībā apgrozījums 2011. gada novembrī bija par 8,4% lielāks nekā gadu iepriekš, ko pamatā ietekmēja pārtikas cenu kāpums pasaulē.

Lielāko ieguldījumu apstrādes rūpniecības apgrozījuma kāpumā dod kokapstrāde, metālapstrāde, elektrisko un optisko iekārtu ražošana, kā arī mašīnbūve.

2011. gada novembrī eksportā tika realizēts par 24,5% vairāk produkcijas nekā gadu iepriekš. Vienlaikus jāatzīmē, ka 2011. gadā pieprasījums pēc Latvijas rūpniecības ražojumiem pakāpeniski ir audzis arī iekšējā tirgū (par 14%, salīdzinot ar 2010. gada vienpadsmit mēnešiem).

Pēc krīzes strauji palielinājās eksporta īpatsvars apstrādes rūpniecības nozares realizācijā, bet 2011. gada otrajā pusē tas nostabilizējās. 2011. gadā 60% no kopējās nozarē saražotās produkcijas tika eksportēta. Salīdzinājumā ar 2008. gadu eksporta īpatsvars apstrādes rūpniecības realizācijā ir pieaudzis par 10 procentpunktiem. Nedaudz vairāk par 72% no visa eksporta tiek realizēti ES valstu tirgos. Eirozonas valstīs tiek realizēti 34% no kopējās eksportētās produkcijas. Jāatzīmē, ka 40% no visas eirozonas valstīs realizētās produkcijas tiek eksportēts uz Igauniju (15% no kopējā eksporta). Lietuvā tiek realizēti gandrīz 16% no visas eksportētās produkcijas, savukārt uz NVS valstīm tiek izvesti 16% no visa eksporta.

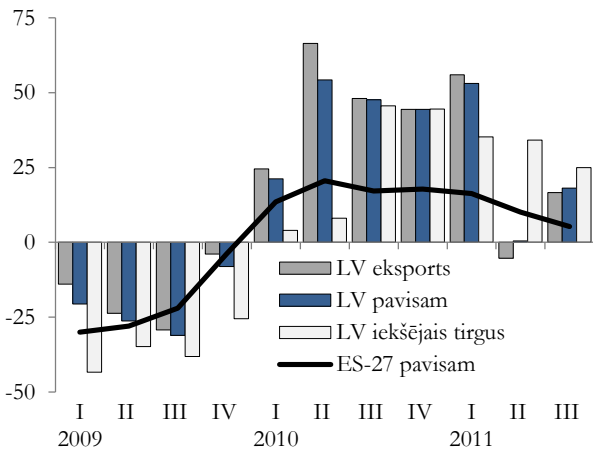
2011. gada sākumā saglabājās straujš apstrādes rūpniecības ražotāju cenu pieaugums. Ražotāju cenas augs gan eksportētajai, gan vietējā tirgū realizētajai produkcijai. Kopš 2011. gada vidus ražotāju cenas ir stabilizējušās.

Nozares kopējo ražotāju cenu dinamiku lielākā mērā ietekmē eksportētās produkcijas ražotāju cenu svārstības. Savukārt eksportētās produkcijas cenas pamatā nosaka cenu tendences pasaulē. Piemēram, straujo apstrādes rūpniecības ražotāju cenu pieaugumu 2011. gada pirmajā pusē pamatā noteica nozīmīgo eksportpreču – metāla izstrādājumu un pārtikas preču cenu pieaugums pasaulē.

3.23. attēls

Jaunie pasūtījumi apstrādes rūpniecībā

(kopā apstrādes rūpniecības nozarēs, kas darbojas galvenokārt uz pasūtījumiem, % pret iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni, sezonāli neizlīdzināti dati)

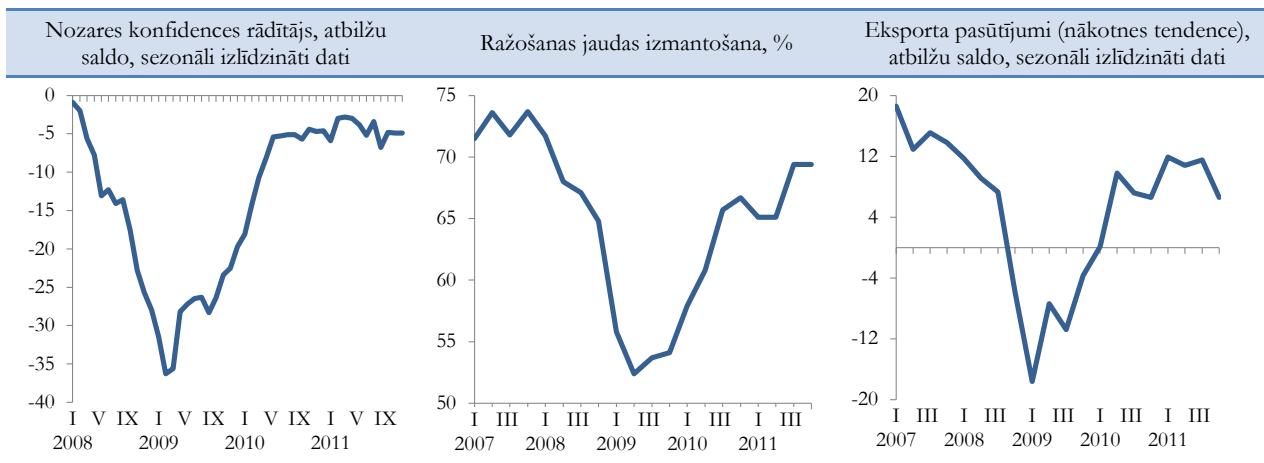
2011. gada 3. ceturksnī stabili turpināja pieaugt jaunie pasūtījumi tādās nozarēs kā vieglā rūpniecība, transportlīdzekļu ražošana un mašīnbūve. Jāatzīmē, ka jauno pasūtījumu apjomi aug ne tikai eksporta tirgos, bet arī vietējā tirgū.

Atbilstoši ražošanas apjomu kāpumam turpina palielināties ražošanas jaudu noslodze. 2011. gada 4. ceturksnī jaudu noslodzes līmenis apstrādes rūpniecībā bija 69,4%, par 2,7 procentpunktiem pārsniedzot 2010. gada 4. ceturkšņa līmeni.

Latvijas apstrādes rūpniecības uzņēmumu konjunktūras apsekojumi rāda, ka uzņēmēju kopējais novērtējums par turpmākās izaugsmes iespējām neuzlabojas, vienlaikus optimistiskāk uzņēmēji vērtē eksporta attīstības iespējas. Kopējais rūpniecības konfidences rādītājs 2011. gada decembrī bija 5,7 punkti, un, salīdzinot ar 2010. gada decembri, tas ir pasliktinājies par 1 punktu. Tomēr jāatzīmē, ka 2011. gada decembrī uzņēmēju konfidence par 30,7 punktiem pārsniedza 2009. gada februāra līmeni, kad rādītājs bija sasniedzis zemāko punktu. Kopumā rūpniecības uzņēmumu konfidenci ietekmē neskaidrība par galveno tirdzniecības partnervalstu attīstības perspektīvām.

3.24. attēls

Apstrādes rūpniecības attīstības tendences

Pārtikas rūpniecība ir lielākā apstrādes rūpniecības nozare gan pēc apgrozījuma, gan nodarbināto skaita. Nozare pamatā ir orientēta uz iekšējo tirgu, tāpēc, krīzes laikā ievērojami samazinoties iekšējam pieprasījumam, nozares ražošanas apjomi strauji saruka.

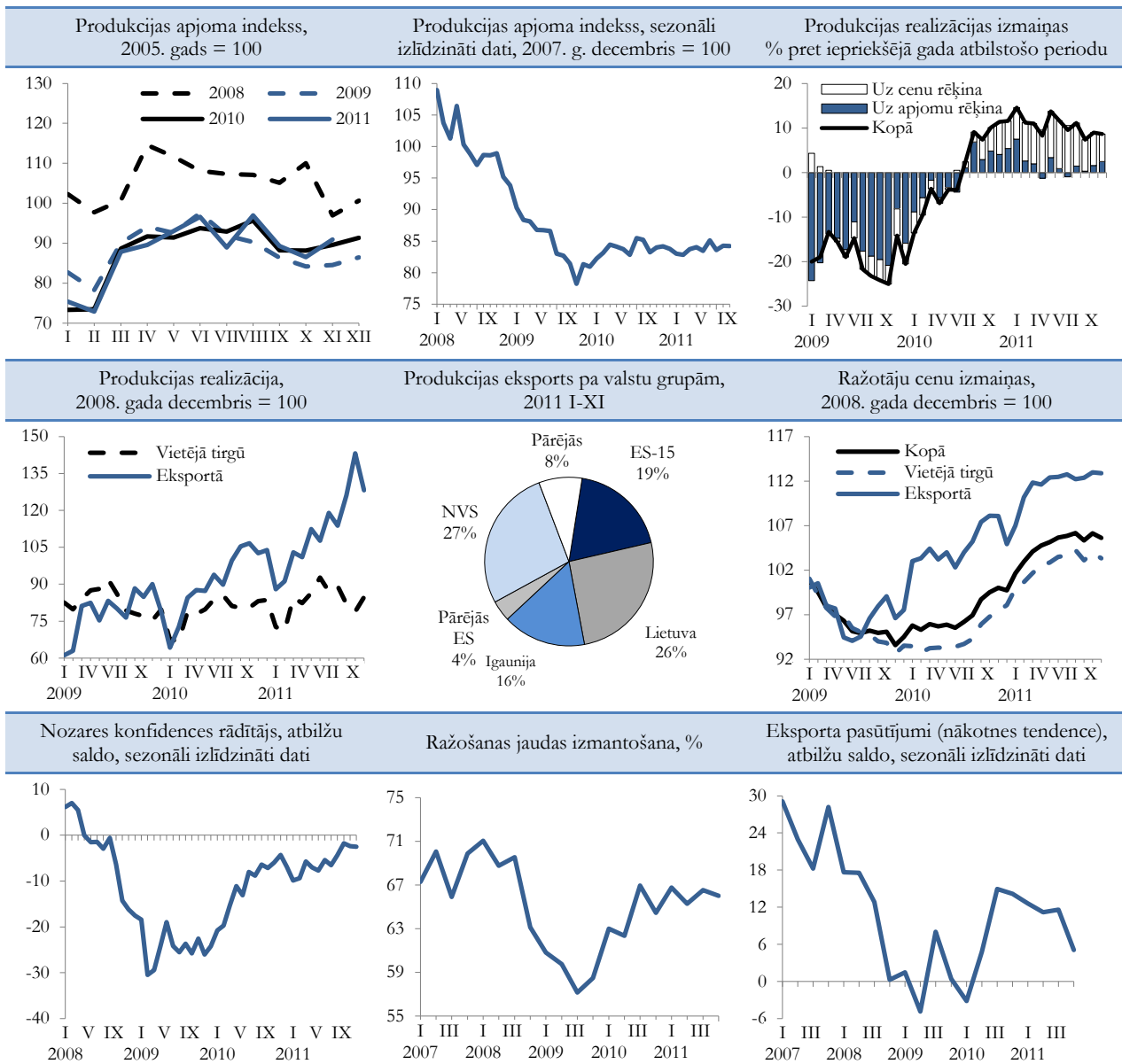
2009. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, pārtikas un dzērienu ražošanas apjomi samazinājās par 17,8%, kas bija lēnākos tempos nekā apstrādes rūpniecībā kopumā. Tomēr pārtikas rūpniecības atkopšanās norit lēni. Pieaugums atsākās 2009. gada beigās, taču tas bija mērens un galvenokārt bija saistīts ar eksporta iespēju paplašināšanos. Kopumā 2010. gadā pārtikas rūpniecības ražošanas apjomi saglabājās 2009. gada līmenī. Arī 2011. gada vienpadsmit mēnešos ražošanas apjomi ir saglabājušies būtībā iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmenī. Ražošanas apjomu kāpums 2011. gada vienpadsmit mēnešos ir vērojams augļu un dārzeņu, kā arī zivju un gaļas pārstrādē. Savukārt konditorejas un

milnu izstrādājumu, piena produktu, kā arī dzērienu ražošanas apjomi atpauzē no 2010. gada līmeņa.

2010. gadā, saglabājoties vājam pieprasījumam iekšējā tirgū, salīdzinoši strauji pieauga produkcijas realizācija eksporta tirgos (par 16,2%). 2011. gada vienpadsmit mēnešos produkcijas realizācija eksporta tirgos pieauga par 24%, bet vietējā tirgū par 5,3%. Nozares apgrozījuma pieaugums ir saistīts ar ražotāju cenu pieaugumu, jo cenu kāpums pārtikas produktiem pasaulē atspoguļojās arī Latvijas pārtikas ražotāju cenu izmaiņās. 2011. gada novembrī ražotāju cenas bija par 5,6% augstākas nekā 2010. gada novembrī. Neraugoties uz salīdzinoši vājo iekšzemes pieprasījumu, ražotāju cenu izmaiņas vietējā tirgū realizētajai produkcijai gada laikā ir augušas par 6,1%. Eksportētajai produkcijai ražotāju cenas pieauga kopš 2009. gada vidus un 2011. gada novembrī tās par 20% pārsniedza 2009. gada jūnija līmeni.

3.25. attēls

Pārtikas rūpniecību raksturojošie rādītāji

Vieglās rūpniecības nozare jau pirmskrīzes laikā pamatā bija orientēta uz eksportu. Ekonomiskās krīzes laikā, sarūkot ārējam pieprasījumam, nozares ražošanas apjomi ļoti būtiski sašaurinājās. Īpaši straujš ražošanas apjomu kritums bija vērojams 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā. Kopumā šajos gados nozares ražošanas apjomi saruka par 46,2 procentiem.

Vieglā rūpniecība, spējot ieņemt jaunas tirgus nišas, 2010. gadā salīdzinoši strauji atkopās (pieaugums par gandrīz 20%). 2011. gada vienpadsmit mēnešos nozares ražošanas apjomi par 22,3% pārsniedza iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmeni. Lai arī ražošanas apjomi vēl atpaliek no pirmskrīzes līmeņa, tomēr 2011. gada nogalē ražošanas jaudu noslodzes līmenis nozarē sasniedza 75%, kas tikai nedaudz atpaliek no vēsturiski augstākā līmeņa nozarē.

Vieglās rūpniecības izaugsme pamatā balstās uz eksporta pieaugumu – 2010. gadā realizācijas ieņēmumi no eksportētās produkcijas pieauga par 19%,

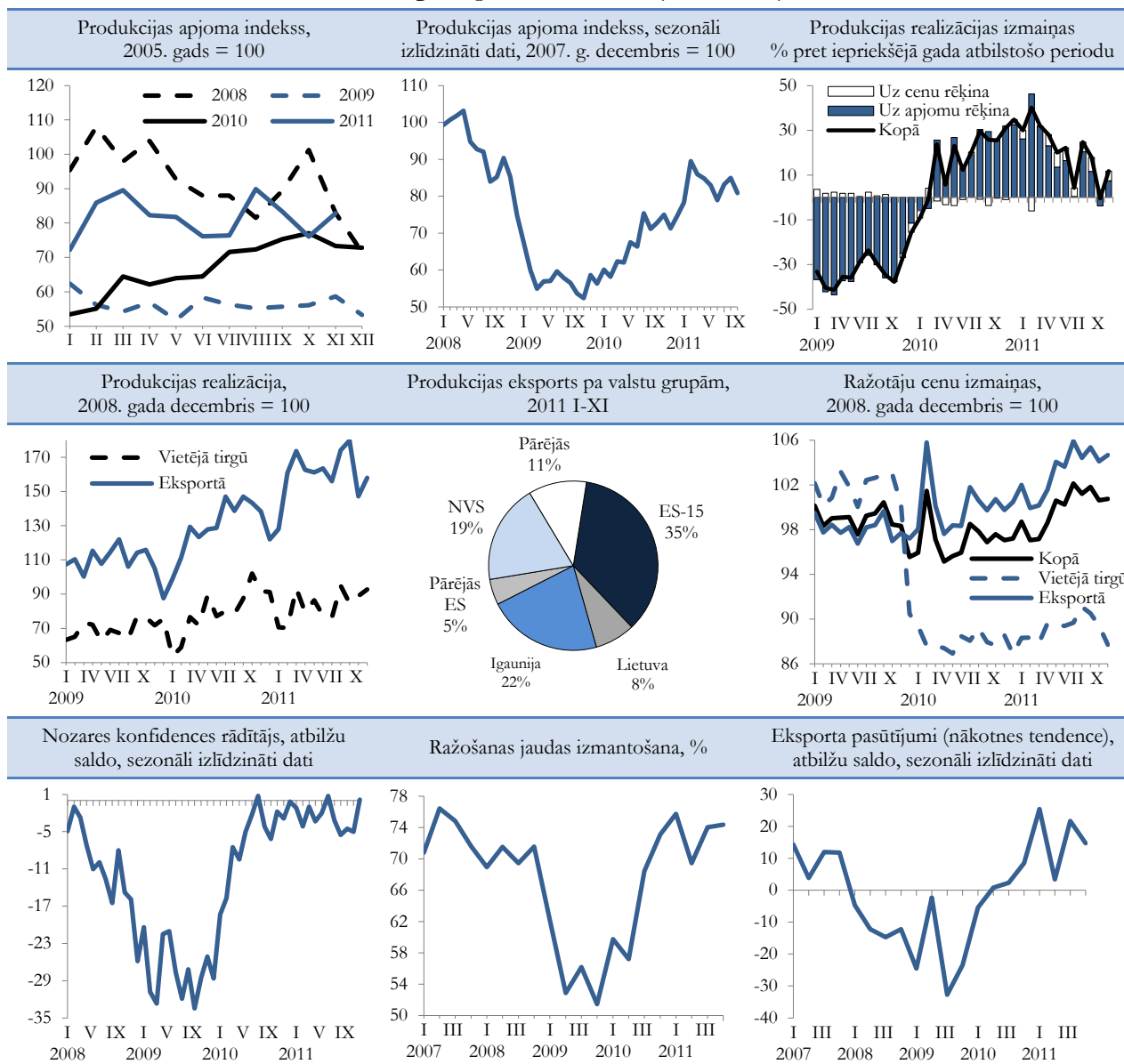
bet 2011. gada janvārī–novembrī – par 23%. Ārējos tirgos tiek realizēti 84% no saražotās produkcijas. Vieglās rūpniecības galvenie noieta tirgi ir ES vecās dalībvalstis, tieša, salīdzinot ar 2008. gadu, ES-15 valstu īpatsvars ir sarucis.

Nozares apgrozījums pēc apjomīgā krituma 2009. gadā pakāpeniski pieaug arī vietējā tirgū – 2011. gada vienpadsmit mēnešos vietējā tirgū realizētās produkcijas apjomi par 5,5% pārsniedz iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmeni.

Vieglās rūpniecības nozares ienākumi galvenokārt balstās uz ražošanas apjomu pieaugumu, mazākā mērā uz cenu rēķina. Ražotāju cenas 2011. gada novembrī, salīdzinot ar 2010. gada novembri, ir kāpušas par 3,8%. To pamatā noteica ražotāju cenu pieaugums eksportētai produkcijai (par 4,9%), savukārt vietējā tirgū realizētajai produkcijai cenas ir sarukušas par 1 procentu.

3.26. attēls

Vieglo rūpniecību raksturojošie rādītāji

Kokapstrāde ir viena no lielākajām apstrādes rūpniecības nozarēm, un tai ir nozīmīga loma Latvijas tautsaimniecībā. Nozarē lejupslīde bija vērojama jau straujās izaugsmes gados. No 2006.-2008. gadam nozares ražošanas apjomi saruka par trešdaļu. To pamatā noteica gan konkurētspējas zaudēšana ārējos tirgos, gan pieprasījuma samazināšanās pēc kokapstrādes produkcijas Eiropā. Savukārt kopš 2009. gada kokapstrāde ir viena no straujāk augošajām apstrādes rūpniecības nozarēm, un ražošanas apjomi tajā jau ievērojami pārsniedz pirmskrīzes līmeni. 2010. gadā nozares ražošanas apjomi pieauga par 33%, savukārt 2011. gada vienpadsmit mēnešos – par 12,3%. Kokapstrādes izaugsmi lielā mērā nosaka eksporta iespēju paplašināšanās – eksportētās produkcijas apjomi 2010. gadā pieauga par 45%, bet 2011. gada vienpadsmit mēnešos, salīdzinot ar 2010. gada atbilstošo periodu, – par 13 procentiem.

Gandrīz ¼ no koka un koka izstrādājumu eksporta ir uzskatāmi par augstas vai vidēji augstas pievienotās

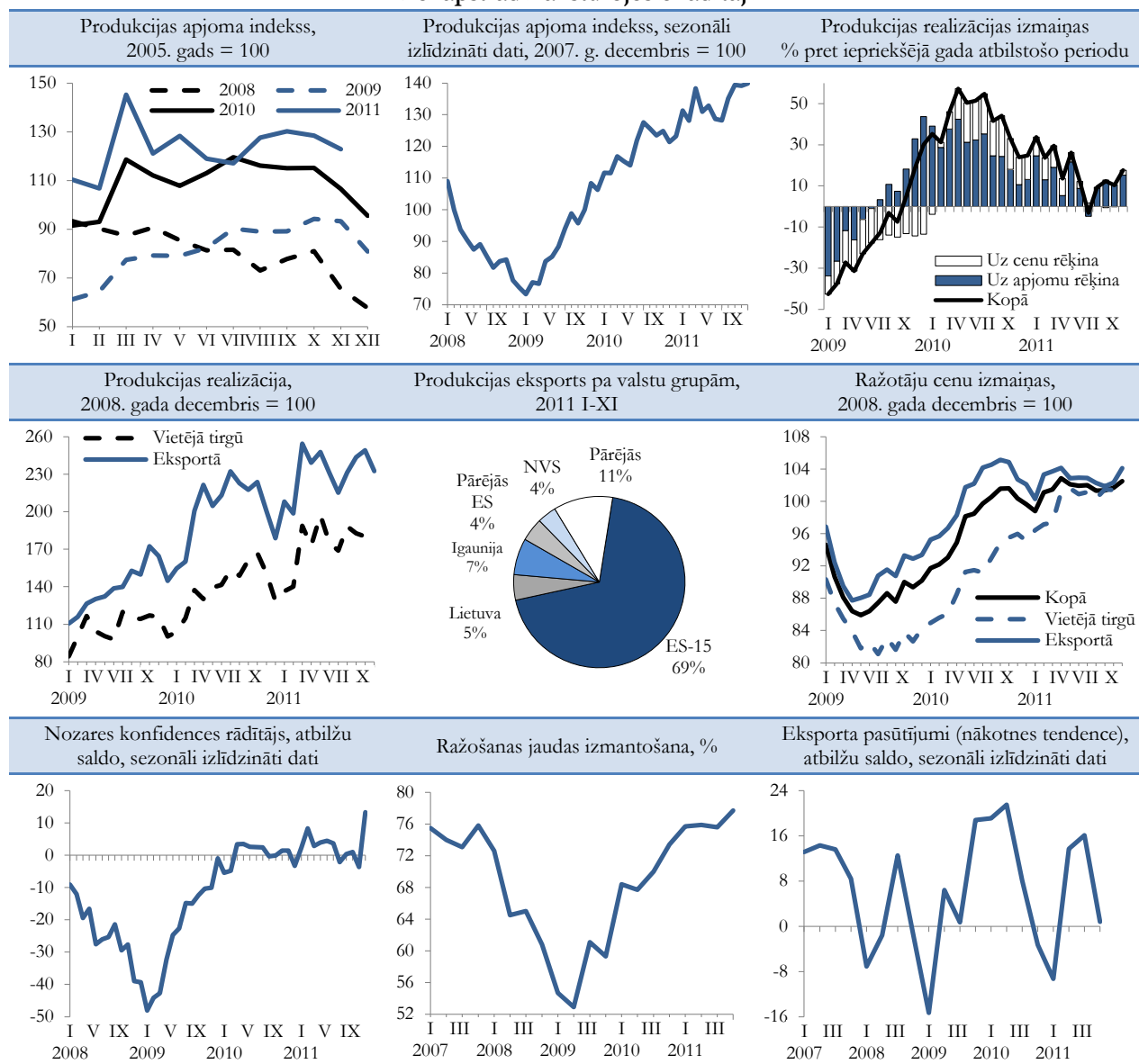
vērtības preču eksportu – finieris un saplākšņi, šūnveida koka paneli u.c. Kokapstrādes nozare eksportē nedaudz vairāk nekā 70% no saražotās produkcijas. Galvenie eksporta tirgi ir ES-15 dalībvalstis. Pieprasījums pēc kokapstrādes produkcijas palielinās arī iekšējā tirgū – 2011. gada vienpadsmit mēnešos, salīdzinot ar 2010. gada atbilstošo periodu, pieaugums par 24 procentiem.

Nozares apgrozījuma pieaugumu 2010. gadā lielā mērā ietekmēja arī ražotāju cenu kāpums. Savukārt 2011. gadā ražotāju cenu dinamika bija mērena. Novembrī ražotāju cenas gada laikā pieauga par 2,1%. Straujāk cenas ir pieaugušas vietējā tirgū realizētajai produkcijai (par 4,1%), savukārt eksportētās produkcijas cenas – par 1,4 procentiem.

Nozares tālāka izaugsme atkarīga no spējas palielināt ražošanas jaudas. 2011. gada beigās ražošanas jaudu noslodzes līmenis sasniedza 78%, kas ir augstākais rādītājs salīdzinājumā ar pārējām apstrādes rūpniecības nozarēm.

3.27. attēls

Kokapstrādi raksturojošie rādītāji

Papīra ražošana un poligrāfija veido caurmērā 4% gan no apstrādes rūpniecības kopējā apgrozījuma, gan nodarbināto skaita.

Pirmskrīzes gados nozare pamatā orientējās uz vietējo tirgu. Eksportā tika realizēti aptuveni 40% no saražotās produkcijas. Eksporta iespējas galvenokārt tika saistītas ar Lietuvu un Igauniju, kur 2008. gadā tika realizēti 60% no visas eksportētās produkcijas. Ekonomiskās krīzes laikā, būtiski sašaurinoties gan iekšējam, gan ārējam pieprasījumam, nozares ražošanas apjomi saruka par vairāk nekā 20 procentiem.

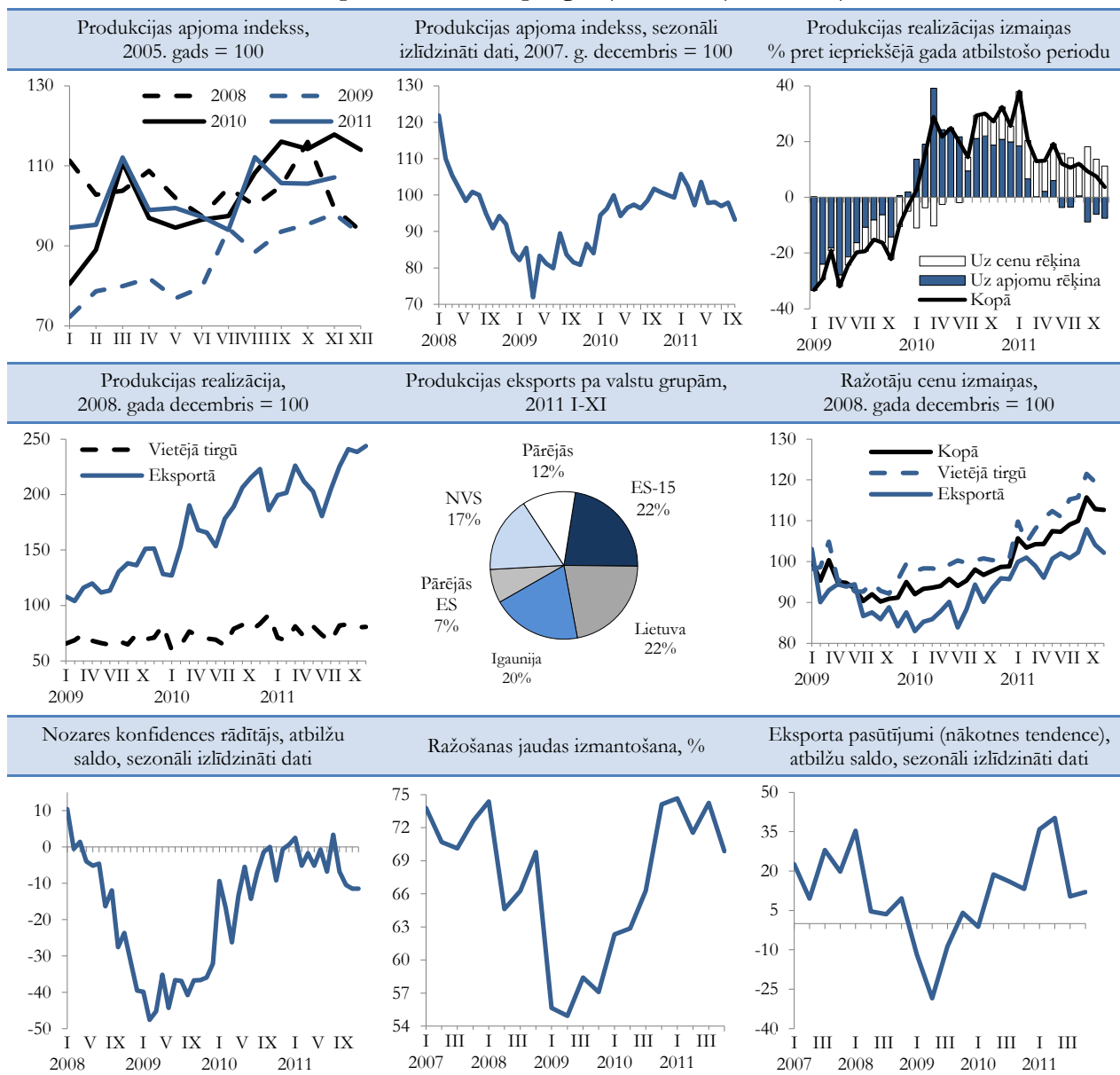
2010. gadā, pateicoties eksporta apjomu kāpumam, nozarē ražošanas apjomi pieauga par 19,8%, bet apgrozījums par 23% (ienākumi no eksportā realizētās produkcijas kāpa par 43%, savukārt iekšējā tirgū – par 6,4%). 2011. gada janvārī-novembrī nozares apgrozījums ir pieaudzis par 13,5%, salīdzinot ar 2010. gada janvārī-novembri. Šajā laikā eksportētās

produkcijas apgrozījums palielinājās par vairāk nekā 20%, savukārt ienākumi no vietējā tirgū realizētās produkcijas palielinājās par 5,3%. 2011. gadā eksports veidoja jau gandrīz 57% no kopējā nozares apgrozījuma. Salīdzinot ar 2008. gadu, būtiski ir pieaudzis ES un NVS valstu īpatsvars eksportā.

Papīra ražošanas un poligrāfijas nozares apgrozījuma kāpumu 2011. gadā galvenokārt noteica ražotāju cenu pieaugums, ražošanas apjomi 2011. gadā saglabājās 2010. gada līmenī. Ražotāju cenas 2011. gada novembrī bija par 14,2% augstākas nekā 2010. gada novembrī. Neraugoties uz vājo iekšzemes pieprasījumu, cenas vietējā tirgū realizētajai produkcijai auga straujāk nekā eksportētajai. 2011. gada novembrī ražotāju cenu līmenis vietējā tirgū realizētajai produkcijai bija par 20,5% augstāks nekā pirms gada, savukārt eksportētajai produkcijai cenas gada laikā pieauga par 6,5 procentiem.

3.28. attēls

Papīra ražošanu un poligrāfiju raksturojošie rādītāji

Ķīmiskās rūpniecības ražošanas apjomi 2008. un 2009. gadā kopumā saruka par piektdaļu. Tomēr atkopšanās pēc krīzes ir ļoti nevienmērīga. Jāatzīmē, ka ķīmiskās rūpniecības apakšnozaru attīstības tendences gan ekonomikas lejupslīdes laikā, gan pēckrīzes periodā ir atšķirīgas. Farmaceutisko pamatvielu un farmaceutisko preparātu ražošanas apjomi krīzes laikā saruka par 16,8% un gumijas un plastmasas izstrādājumu ražošanas apjomi – par gandrīz 40%. Tajā pašā laikā ķīmisko vielu un ķīmisko produktu ražošanas apjomi pieauga par 15 procentiem.

2010. gadā, palielinoties pieprasījumam gan vietējā, gan ārējās tirgos, produkcijas izlaide ķīmiskajā rūpniecībā pieauga par 5,2%. Ražošanas apjomi auga gan ķīmiskajiem produktiem, gan gumijas un plastmasas izstrādājumiem, bet farmācijas nozarē 2010. gadā saražotās produkcijas apjomi saruka par 3,3 procentiem.

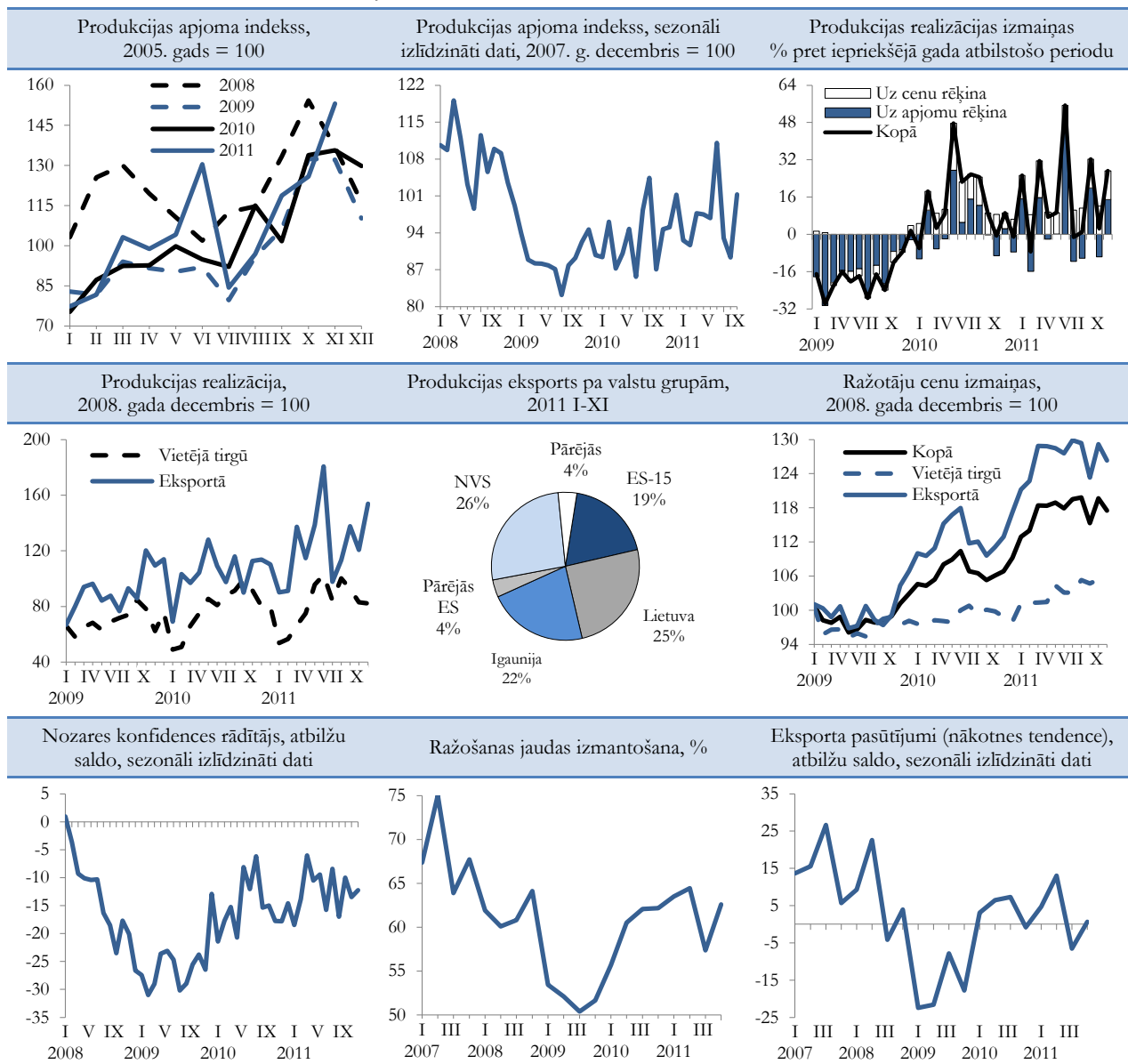
2011. gada vienpadsmit mēnešos ķīmiskās rūpniecības ražošanas apjomi par 4,8% pārsniedza

iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmeni, savukārt apgrozījums šajā laikā pieauga par 16,2%. Lielākais ieguldījums apgrozījuma pieaugumā bija eksportētās produkcijas realizācijas kāpumam (par 20,6%), savukārt vietējā tirgū realizācijas apjomi pieauga mēreni (par 4%). Ekonomiskās lejupslīdes laikā ķīmiskās rūpniecības nozarē ražotāju cenu samazinājums bija mērens, bet kopš 2009. gada beigām bija vērojams straujš ražotāju cenu pieaugums, īpaši eksportētajai produkcijai. Līdzīgi kā vairumā apstrādes rūpniecības nozaru 2011. gada otrajā pusē ražotāju cenu kāpums piebremzējās. 2011. gada novembrī ražotāju cenas par 10,6% pārsniedza 2010. gada novembra līmeni. Šajā laikā eksportētai produkcijai ražotāju cenas ir pieaugušas par 12,8%, savukārt vietējā tirgū realizētajai produkcijai – par 6,1 procentu.

Ražošanas jaudu noslodzes līmenis 2011. gada beigās sasniedza 62,3%, kas ir viens no zemākajiem rādītājiem salīdzinājumā ar pārējām apstrādes rūpniecības nozarēm.

3.29. attēls

Ķīmisko rūpniecību raksturojošie rādītāji

Pārējo nemetālisko minerālu ražošanas nozares pirmskrīzes gados galvenokārt bija orientētas uz iekšējo tirgu – eksportēti tika mazāk nekā 20% no saražotās produkcijas. Nozares attīstību lielā mērā noteica pieprasījuma svārstības, galvenokārt saistībā ar pieprasījumu pēc būvmateriāliem, tāpēc ekonomiskās krīzes laikā, būtiski sarūkot būvniecības apjomus, ievērojami samazinājās nemetālisko minerālu ražošana. 2009. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, nozares produkcijas izlaide saruka gandrīz uz pusi.

Nozares sekmīgā atkopšanās no krīzes pamatā ir saistīta ar spēju pārorientēties uz ārējiem tirgiem – galvenokārt ES vecajām dalībvalstīm. Pateicoties ārējam pieprasījumam, 2010. gadā nozares ražošanas apjomi palielinājās par 17,6% un apgrozījums – par 24,4%. Šajā laikā eksportētās produkcijas realizācijas apjomi palielinājās par gandrīz 90%. Tajā pašā laikā, saglabājoties zēmam iekšzemes pieprasījumam, 2010. gadā produkcijas realizācija vietējā tirgū saruka par

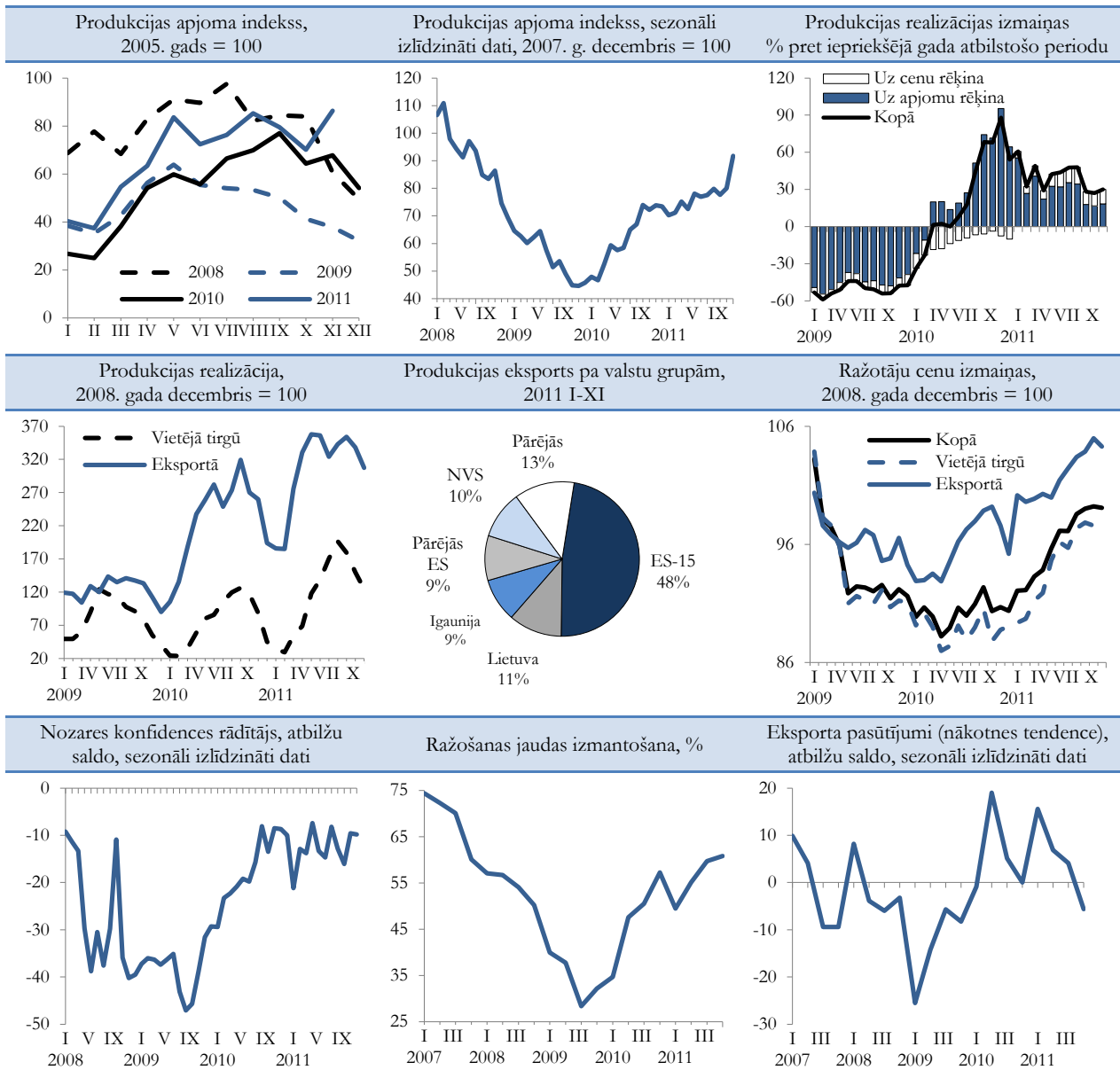
6%. 2010. gadā eksportētās produkcijas īpatsvars bija jau gandrīz puse no kopējā apgrozījuma.

2011. gadā nozares ražošanas apjomi turpināja palielināties – vienpadsmit mēnešos bija vērojams pieaugums par 23,8%, salīdzinot ar 2010. gada atbilstošo periodu. 2011. gada vienpadsmit mēnešos būtiski palielinājās arī nozares apgrozījums (par 38,3%). Pakāpeniski uzlabojoties ekonomiskajai situācijai, būtiski pieaudzis apgrozījums iekšējā tirgū (par 46%), savukārt realizācijas ienākumi no eksportētās produkcijas 2011. gada janvārī-novembrī par 30% pārsniedza iepriekšējā gada attiecīgā perioda līmeni.

Pēc apjomīgā ražotāju cenu samazinājuma krīzes laikā kopš 2010. gada vidus tās atsāka pieaugt. 2011. gada novembrī gada laikā ražotāju cenas ir pieaugušas par 9,3%, t.sk. vietējā tirgū realizētajai produkcijai – par 10,1%, bet eksportētajai produkcijai – par 6,9 procentiem.

3.30. attēls

Pārējo nemetālisko minerālu ražošanas raksturojošie rādītāji

Metālu un metāla izstrādājumu ražošana pēc apgrozījuma ir trešā lielākā apstrādes rūpniecības nozare, kas galvenokārt ir orientēta uz eksportu – ārējos tirgos tiek realizēti caurmērā 70% no saražotās produkcijas. Ņemot vērā salīdzinoši lielo eksporta īpatsvaru produkcijas realizācijā, pasaules ekonomikas attīstības tendences būtiski ietekmē nozares attīstību. Ekonomiskās krīzes laikā – 2008. un 2009. gadā nozares ražošanas apjomi saruka par ¼ daļu. 2009. gadā nozares izlaide saruka par 27%, savukārt realizācijas apjomi – par trešdaļu.

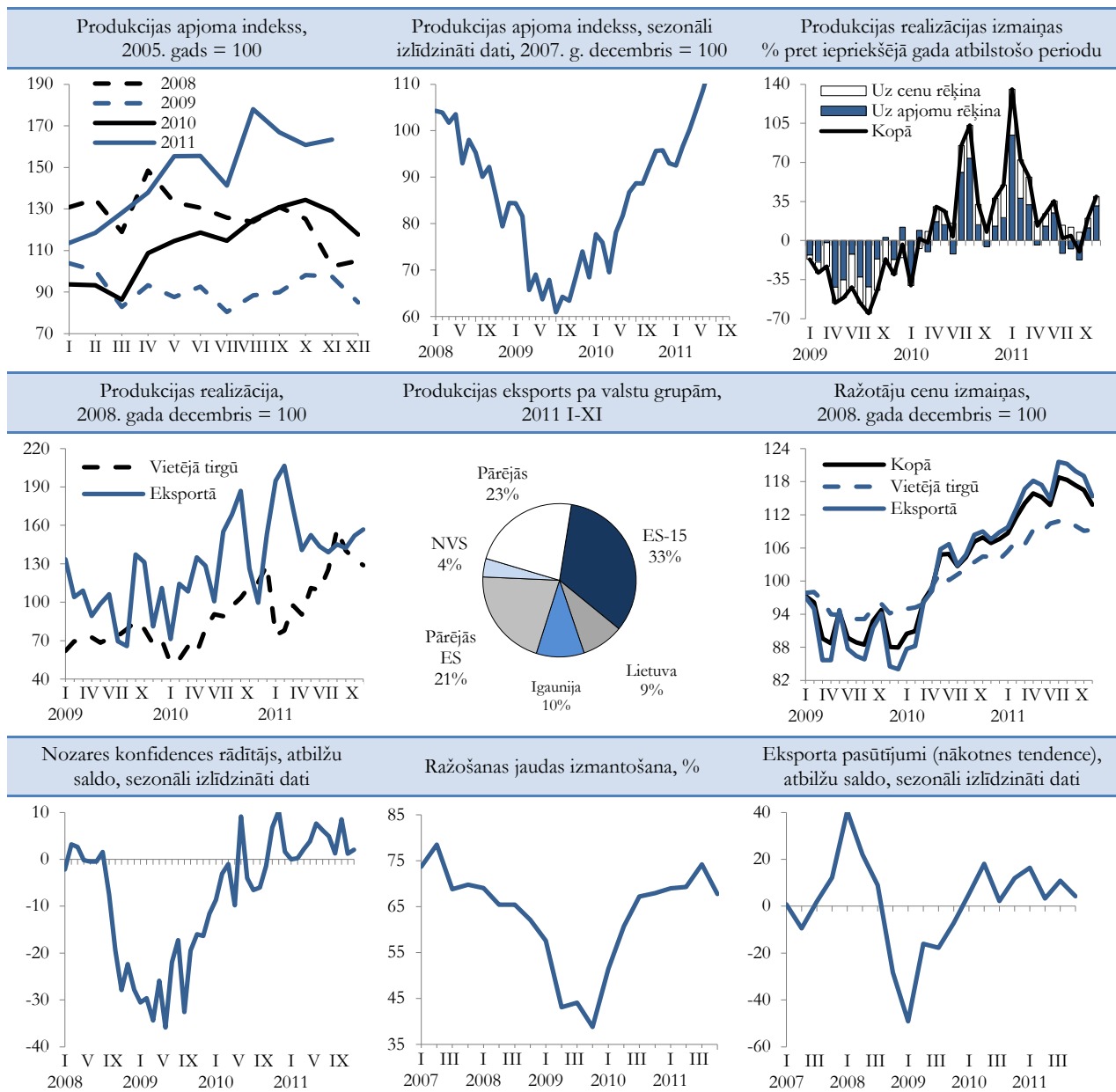
Stabilizējoties ekonomiskajai situācijai galvenajās tirdzniecības partnervalstīs, kopš 2009. gada vidus metālapstrādes nozares ražošanas apjomi strauji aug. 2010. gadā ražošanas apjomi pieauga par 24%. Jāatzīmē, ka 2010. gadā būtiski pieauga ne tikai eksportētās produkcijas apgrozījums (par 25%), bet arī vietējā tirgū realizētās produkcijas apjomi (par 20%).

Strauja nozares izaugsme saglabājās arī 2011. gadā. Ražošanas apjomi vienpadsmit mēnešos ir auguši par gandrīz 30%, salīdzinot ar 2010. gada janvāri-novembri. Šajā pašā laikā eksportā realizētās produkcijas apgrozījums palielinājās par 25%, bet apgrozījums vietējā tirgū – par 35%. Kopumā pēckrīzes periodā metālu un metāla izstrādājumu ražošanas nozarei ir viens no lielākajiem ieguldījumiem kopējā apstrādes rūpniecības izaugsme.

Pasaules ekonomikas krīzes ietekmē metāla cenas pasaulē saruka, taču kopš 2010. gada sākuma metāla cenas pasaulē atsāka pieaugt, un kāpums piebremzējās vien 2011. gada nogalē. Tas atspoguļojas arī nozares ražotāju cenu kāpumā gan vietējā tirgū realizētajai, gan eksportētajai produkcijai. 2011. gada novembrī ražotāju cenas ir par 6,5% augstākas nekā gadu iepriekš.

3.31. attēls

Metālu un metāla izstrādājumu ražošanas raksturojošie rādītāji

Elektrisko un optisko iekārtu ražošanas nozare straujās izaugsmes gados samērā sekmīgi attīstījās. Ekonomiskās krīzes laikā, ievērojami sašaurinoties pieprasījumam, nozares ražošanas apjomi saruka par ¼ daļu, bet kopš 2009. gada vidus situācija nozarē uzlabojas. To pamatā nosaka ārējā pieprasījuma pieaugums.

2010. gadā nozares izlaide vairāk nekā par 33% pārsniedza 2009. gada līmeni. Lielāks ieguldījums nozares izaugsmē ir elektrisko iekārtu ražošanas apjomu pieaugumam (par 37%), savukārt datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanas apjomi 2010. gadā palielinājās par 27 procentiem.

Eksportētās produkcijas realizācijas ieņēmumi 2010. gadā pieauga par 32%, bet vietējā tirgū realizētajai produkcijai – par 9%. Kopumā nozare eksportē gandrīz 85% no saražotās produkcijas.

2011. gada laikā elektrisko un optisko iekārtu ražošanas nozarē saglabājas vieni no straujākajiem

pieauguma tempiem. Vienpadsmit mēnešos ražošanas apjomi ir palielinājušies par 28,1%, salīdzinot ar 2010. gada attiecīgo periodu.

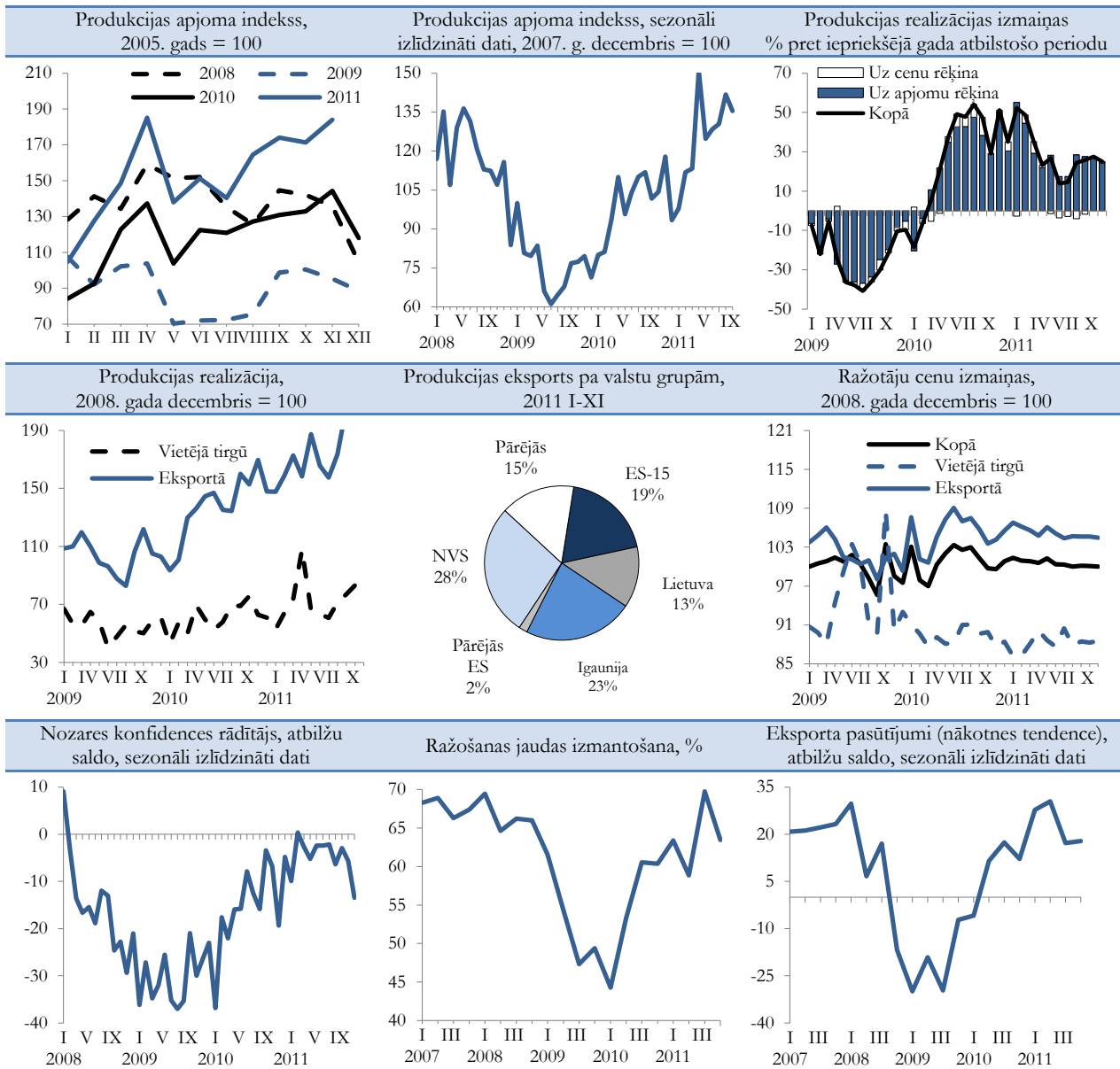
Neraugoties uz ievērojamo ražošanas apjomu pieaugumu 2011. gadā, nozares apgrozījums ir palielinājies mērenāk – par 27% (caurmērā līdzīgi gan eksportētajai, gan vietējā tirgū realizētajai produkcijai).

Nozares realizācijas ieņēmumu dinamiku lielā mērā ietekmē arī ražotāju cenu izmaiņas. Pēc izteiktām svārstībām krīzes laikā kopš 2010. gada sākuma ražotāju cenas ir stabilizējušās un būtībā nemainās. 2011. gada novembrī ražotāju cenas laikā bija palielinājušās tikai par 0,4%, t.sk. vietējā tirgū – par 1 procentu.

Turpmākās nozares attīstības iespējas lielākā mērā tiek saistītas ar eksportu. Par to liecina nozares uzņēmēju optimistiskais novērtējums par eksporta pasūtījumiem.

3.32. attēls

Elektrisko un optisko iekārtu ražošanas raksturojošie rādītāji

Mašīnu un iekārtu ražošanas nozare ir ražošanas līdzekļu un tehnoloģiju piegādātāja citām nozarēm. Vairāk nekā 85% no visas saražotās produkcijas tiek realizēta ārējos tirgos. Krīzes laikā sarūkot ekonomiskajām aktivitātēm, nozares ražošanas apjomi būtiski saruka. Ekonomiskās lejupslīdes rezultātā nozares apgrozījums vienlīdz strauji saruka gan eksportētājai, gan vietējā tirgū realizētajai produkcijai. 2009. gada beigās situācija nozarē pakāpeniski stabilizējās, tomēr kopumā krīzes laikā ražošanas apjomi nozarē saruka uz pusi.

Mašīnu un iekārtu ražošanas nozares atkopšanās no krīzes bija cieši saistīta ne tikai ar ārējā pieprasījuma izmaiņām, bet arī iekšējā pieprasījuma pieaugumu. 2010. gadā nozarē saražotās produkcijas apjomi pieauga par 17,8%, bet apgrozījuma palielinājums bija mērenāks – par 9,6%. Ievērojami straujāk realizācijas apjomi 2010. gadā pieauga vietējā tirgū (par 25%), eksportā realizētās produkcijas apjomi palielinājās tikai par 7%. 2011. gadā ražošanas apjomi nozarē ir

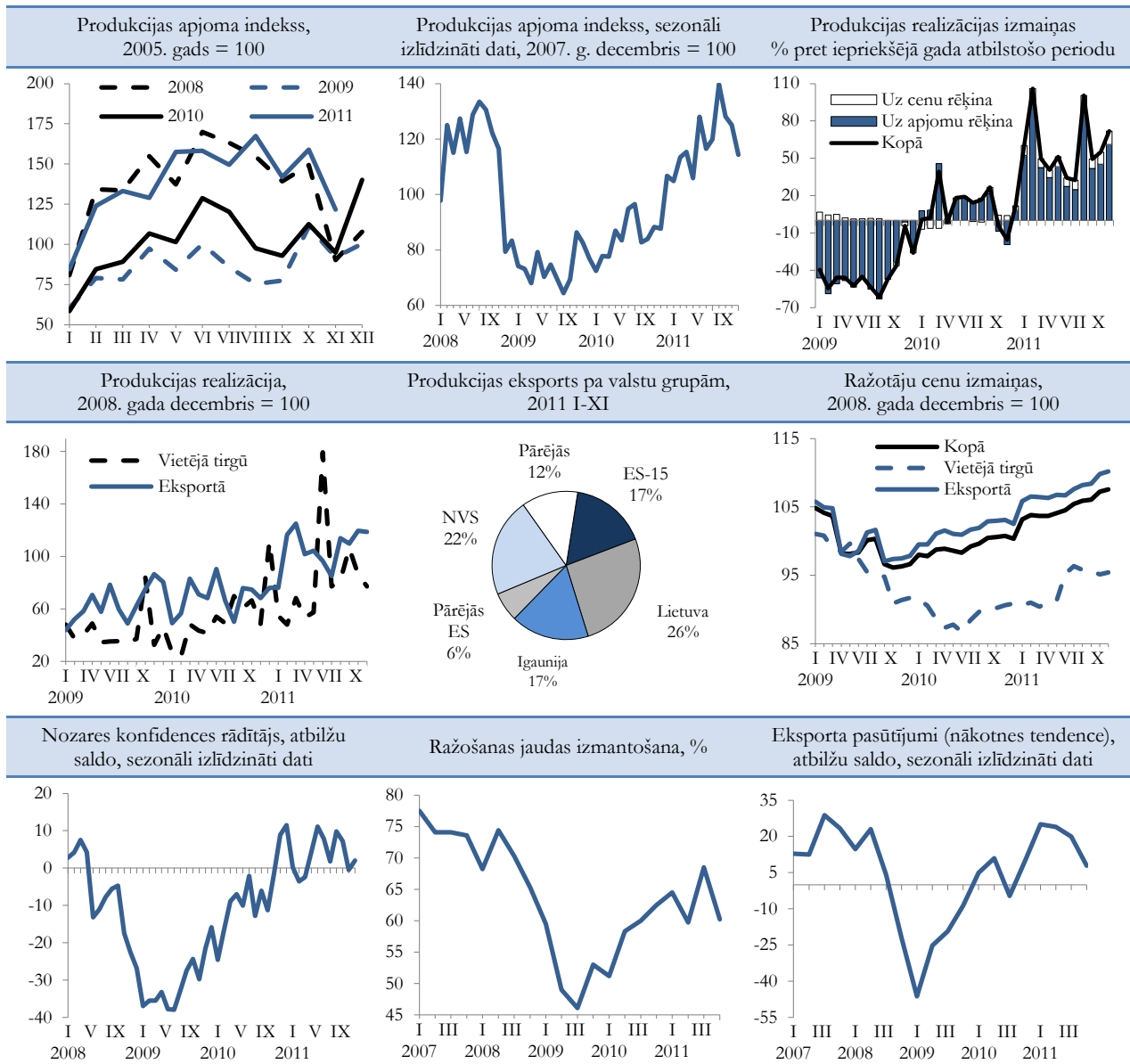
sasnieguši pirmskrīzes līmeni. Kopumā 2011. gada vienpadsmit mēnešos produkcijas izlaides apjomi ir palielinājušies par vairāk nekā 40%, salīdzinot ar 2010. gada janvāri-novembri. Savukārt apgrozījums šajā laikā ir pieaudzis par gandrīz 60% (t.sk. vietējā tirgū par 67%, bet eksportētājai produkcijai par 55%).

Kopš 2009. gada beigām, palielinoties pieprasījumam globālajā tirgū, ražotāju cenas eksportētājai produkcijai palielinās, tomēr pieaugums ir salīdzinoši mērens. 2011. gada novembrī ražotāju cenas eksportētājai produkcijai bija par 6,9% augstākas nekā pirms gada. Savukārt vājā pieprasījuma dēļ vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenu samazinājums turpinājās līdz 2010. gada vidum, kam sekoja mērens cenu kāpums. 2011. gada novembrī gada laikā ražotāju cenas ir palielinājušās par 5,3 procentiem.

Par pozitīvām nozares attīstības tendencēm nākotnē liecina jauno pasūtījumu pieaugums, t.sk. arī vietējā tirgū.

3.33. attēls

Mašīnu un iekārtu ražošanas raksturojošie rādītāji

Transportlīdzekļu ražošanas nozarei ir raksturīgas ļoti izteiktas ražošanas apjomu svārstības, kas ir saistītas ar jauno pasūtījumu izmaiņām. Aptuveni 90% no nozarē saražotās produkcijas tiek eksportēti, tāpēc ārējā pieprasījuma izmaiņas ļoti būtiski ietekmē nozares izaugsmi. No visas eksportētās produkcijas 80% tiek realizēti ES tirgū, no tā gandrīz puse Lietuvā un Igaunijā.

2008. un 2009. gadā nozares ražošanas apjomi samazinājās gandrīz uz pusi. Kopš 2010. gada, uzlabojoties situācijai ārējos tirgos, atsāka palielināties nozares ražošanas apjomi un 2010. gadā tie jau par 59% pārsniedza 2009. gada līmeni.

Gan 2010. gada otrajā pusē, gan 2011. gadā nozarē strauji palielinājās jauno pasūtījumu apjomi, turklāt gan vietējā, gan ārējos tirgos. Neraugoties uz ražošanas apjomu samazinājumu 2011. gada otrajā pusē, kopumā 2011. gada janvārī-novembrī transportlīdzekļu ražošanas apjomi ir palielinājušies

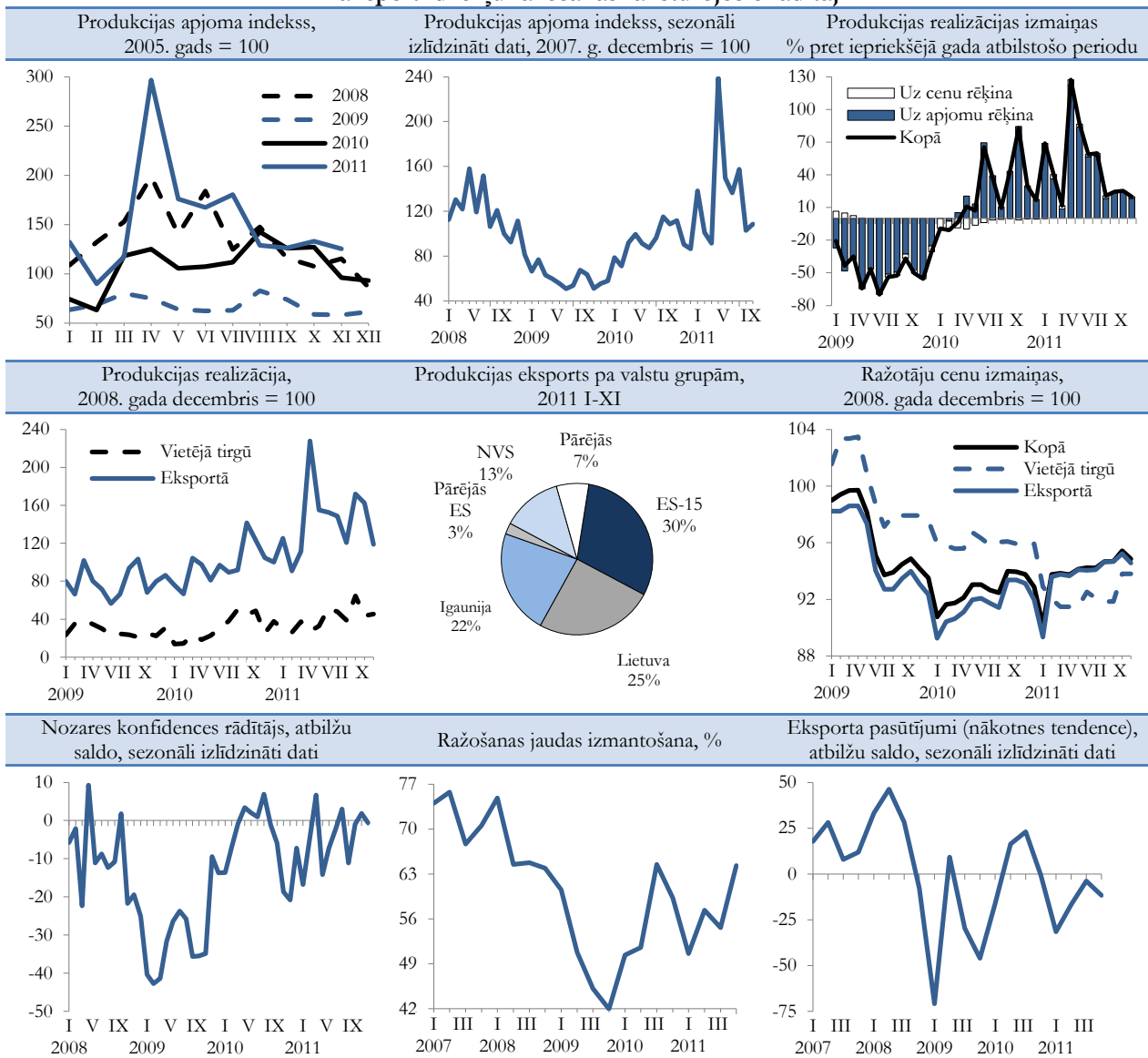
par gandrīz 40%, salīdzinot ar 2010. gada vienpadsmit mēnešiem.

No kopējā nozares apgrozījuma kāpuma 2011. gadā lielāks devums bija eksportā realizētās produkcijas pieaugumam – 2011. gada vienpadsmit mēnešos par 48%. Tajā pašā laikā ienākumi no vietējā tirgū realizētās produkcijas pieauga par 34,7%. Neraugoties uz straujo apjomu pieaugumu, ražošanas jaudu noslodzes līmenis 2011. gada beigās bija 64%, kas ir par aptuveni 10 procentpunktiem mazāk nekā 2008. gada beigās.

Krīzes laikā pieprasījuma samazinājuma rezultātā ražotāju cenas samazinājās, bet, neraugoties uz pieprasījuma pakāpenisku pieaugumu pēdējos gados, cenas būtībā neaug. Vietējā tirgū ražotāju cenas 2011. gadā pat saruka – 2011. gada novembrī tās bija par 2,2% zemākas nekā gadu iepriekš. Pateicoties nelielam eksportētās produkcijas cenu kāpumam, kopumā nozarē ražotāju cenas gada laikā ir pieaugušas par 1,2 procentiem.

3.34. attēls

Transportlīdzekļu ražošanas raksturojošie rādītāji

3.3. Prognozes

Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi tautsaimniecības straujākas un lēnākas izaugsmes vidēja termiņa (līdz 2016. gadam) prognozes. Izstrādāto prognožu pamatpieņēmumi balstīti uz atšķirīgām globālās ekonomikas atlabšanas iespējām un Latvijas ražotāju spēju uzturēt krīzes laikā atgūto konkurētspēju. Ekonomikas ministrijas prognožu izstrādē ārējo tirgu analīzei un globālās ekonomikas attīstības tendenču novērtēšanai izmantotas uz 2011. gada decembri aktuālākās Eiropas Komisijas, kā arī Starptautiskā valūtas fonda prognozes.

Tautsaimniecības attīstība 2012. gadā

Latvijas ekonomikā 2011. gada 4. ceturksnī saglabājās stabili pieauguma tempi. Pēc Ekonomikas ministrijas novērtējuma, 2011. gadā kopumā IKP varētu pārsniegt 2010. gada līmeni par 5,5 procentiem.

Latvijas tautsaimniecības turpmākā attīstība joprojām būs cieši saistīta ar eksporta iespējām, tāpēc lielākais Latvijas izaugsmes risks saistīts ar globālās ekonomikas attīstību. Būtiska parādu krīzes saasināšanās eirozonā, kā arī nenoteiktība par gaidāmo fiskālo konsolidāciju vairumā attīstīto valstu likusi starptautiskajām institūcijām samazināt globālo

izaugsmes tempu prognozes 2012. gadam, t.sk. Latvijas galvenajām tirdzniecības partnervalstīm.

Latvijas eksporta pieaugums kļūs mērenāks. 2012. gadā, palēninoties eksporta izaugsmei, arī tā pozitīvais efekts uz tautsaimniecību kopumā var mazināties, tāpēc 2012. gadā nav sagaidāms būtisks iekšējā pieprasījuma pieaugums. Patēriņa kāpumu ierobežos arī joprojām lielās mājsaimniecību parādsaistības un relatīvi augstais bezdarba līmenis, neraugoties uz pakāpenisko situācijas uzlabošanu darba tirgū.

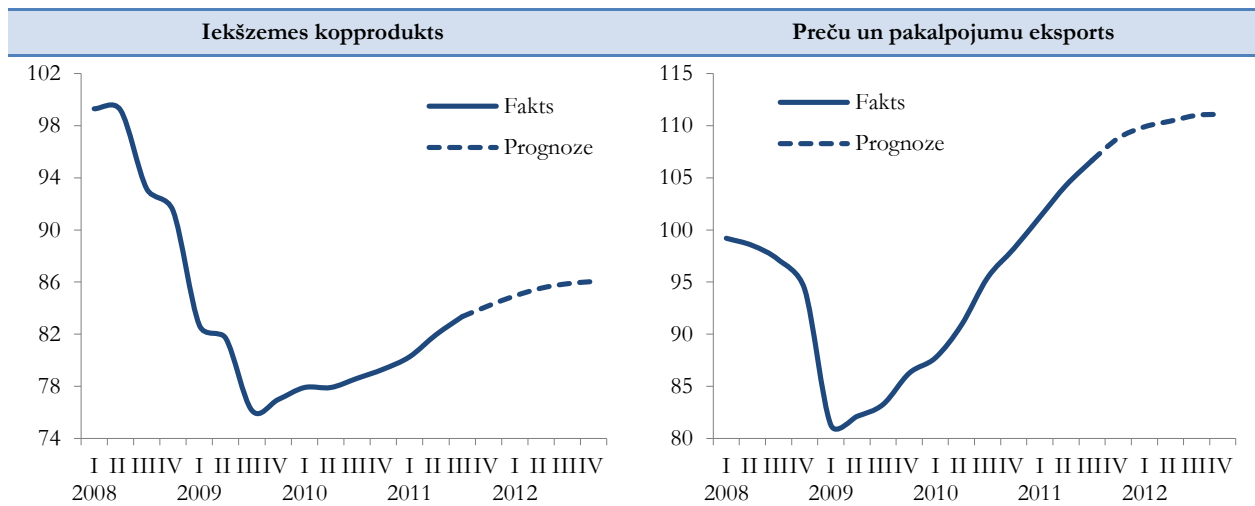
Investīciju dinamiku ietekmēs komercbanku piesardzīgā kredītēšanas politika, kā arī privātā sektora investīcijas noteiks uzņēmēju nogaidošais noskaņojums attiecībā uz nākotnes perspektīvām.

Tāpēc 2012. gadā Latvijas tautsaimniecības izaugsme nepārsniegs 3% robežu. Tomēr, ņemot vērā vēl arvien lielo nenoteiktību par iespējām, kā atrisināsies vairāku eirozonas lielo parādu problēmas un kā tas ietekmēs šo valstu reālo sektoru, Ekonomikas ministrija ir sagatavojusi arī pesimistiskāku prognozi, kurā IKP izaugsme 2012. gadā būs tikai par 1,5 procentiem.

3.35. attēls

IKP no izlietojuma puses

(2007. gada 4. ceturksnis = 100)

2012. gadā vairumā tautsaimniecības nozaru saglabāsies izaugsme, tomēr pieauguma tempi būs lēnāki nekā 2011. gadā. Neraugoties uz pieauguma tempu palēnināšanos, joprojām liels ieguldījums izaugsmē būs uz eksportu vērstām nozarēm (apstrādes rūpniecība, lauksaimniecība un mežsaimniecība, transporta pakalpojumi). Savukārt valsts budžeta izdevumu samazinājums atsauksies uz sabiedrisko pakalpojumu nozarēm, kurās izlaide arī 2012. gadā saglabāsies būtībā 2010. gada līmenī.

2013.-2016. gada attīstības perspektīvas

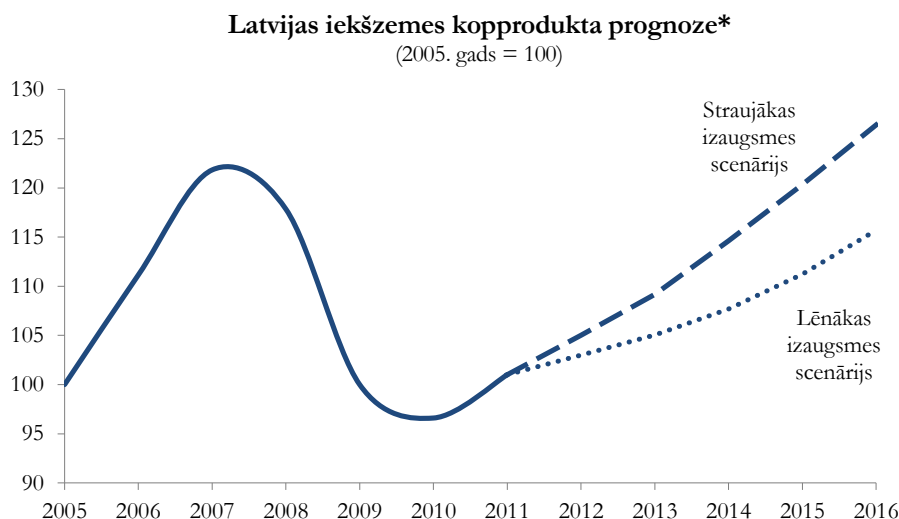
Tautsaimniecības izaugsme vidējā termiņā lielā mērā būs atkarīga no diviem faktoriem. Pirmkārt, kādus risinājumus izejai no pašreizējā saspīlējuma finanšu sektorā spēs pieņemt eirozonas valstis, lai spētu izvairīties no iespējamās ekonomikas stagnācijas. Otrkārt, cik efektīva būs Latvijas valdības īstenotā struktūrpolitika ekonomikas konkurētspējas uzlabošanai ierobežotos finansējuma, t.sk. valsts budžeta, pieejamības apstākļos. Īpaši svarīgi ir arī

turpmāk uzlabot Latvijas ražotāju konkurētspēju galvenajā eksporta nozarē – apstrādes rūpniecībā.

Straujākas izaugsmes scenārijā tiek paredzēts, ka arī pēc 2012. gada apstrādes rūpniecībai (un atbilstoši arī eksportam) saglabājas salīdzinoši strauji pieauguma

tempi, kam pamatā ir gan Latvijas ražotāju konkurētspēja, gan ārējā pieprasījuma palielinājums. Savukārt lēnākas izaugsmes scenārijā tiek pieņemts, ka Eiropā izaugsme ir vāja un tirgojamās nozarēs vidējā termiņā konkurētspēja neuzlabojas.

3.36. attēls

Straujākas izaugsmes scenārijā tiek paredzēts, ka arī pēc 2012. gada apstrādes rūpniecībai (un atbilstoši arī eksportam) saglabājas salīdzinoši strauji pieauguma tempi, kam pamatā ir gan Latvijas ražotāju

konkurētspēja, gan ārējā pieprasījuma palielinājums. Savukārt lēnākas izaugsmes scenārijā tiek pieņemts, ka Eiropā izaugsme ir vāja un tirgojamās nozarēs vidējā termiņā konkurētspēja neuzlabojas.

3.12. tabula

Latvijas iekšzemes kopprodukta izlietojuma prognoze

	2011	2012	2013-2016 (vidēji gadā)*
<i>pieauguma tempi, % pret iepriekšējo gadu</i>			
Iekšzemes kopprodukts	5,5	1,5..3,0	3,0..4,7
Privātais patēriņš	4,7	3,7..4,0	2,4..4,6
Valsts patēriņš	1,9	-0,9..1,0	0,2..0,5
Kopējā pamatkapitāla veidošana	23,7	1,8..7,0	4,0..8,4
Eksports	12,5	1,9..5,0	3,4..6,0
Imports	19,2	4,3..8,3	2,6..6,2
<i>struktūra, %</i>			
Iekšzemes kopprodukts	100	100	100
Privātais patēriņš	62,9	64,5..63,8	63,0..63,5
Valsts patēriņš	15,5	14,5..14,5	12,2..11,6
Kopējā pamatkapitāla veidošana	22,9	23,4..24,3	25,1..28,8
Krājumu izmaiņas	1,4	2,9..3,1	3,3..2,6
Eksports	60,1	59,6..60,7	59,3..62,5
Imports	62,9	64,8..66,4	62,8..69,0
Eksporta-imperta saldo	-2,8	-5,3..-5,7	-3,6..-6,4

* struktūra perioda beigās

Latvijas rūpniecības konkurētspēja lielā mērā balstās uz relatīvi lētu darbaspēku un zemām vispārējām izmaksām. 2006. un 2007. gada darbaspēka izmaksu kāpuma un cenu pieauguma dēļ šīs priekšrocības lielā mērā tika zaudētas. 2008.-2010. gadā būtiskais kopējā pieprasījuma samazinājums un striktie budžeta ierobežojumi, kad krietni tika samazinātas algas sabiedriskajā sektorā, samazināja kopējo algu līmeni un cenas iekšējā tirgū, kas daļēji uzlaboja

Latvijas ražotāju konkurētspēju. Pašlaik šī ietekme ir mazinājusies, un algas ir atsākušas palielināties. Jāņem vērā, ka brīvas darbaspēka kustības apstākļos ilgstoši uzturēt zemas algas Latvijas ekonomikā nebūs iespējams, tāpēc izšķiroša nozīme būs atbilstošam produktivitātes kāpumam un eksporta produktu komplikētības pieaugumam, kas ļauj daudz veiksmīgāk konkurēt starptautiskajos tirgos.

3.13. tabula

Latvijas IKP prognoze nozaru griezumā
(reālais pieaugums procentos pret iepriekšējo gadu)

	2011	2012	2013-2016 (vidēji gadā)
Iekšzemes kopprodukts	5,5	1,5..3,0	3,0..4,7
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	2,9	1,5..1,6	2,8..3,8
Apstrādes rūpniecība	11,8	0,2..3,7	4,9..6,2
Pārējā rūpniecība	1,8	0,3..0,8	1,7..1,7
Būvniecība	9,2	2,1..7,7	4,9..6,3
Tirdzniecība, izmitināšana	10,0	3,9..5,3	2,9..5,4
Transports un uzglabāšana	7,9	2,5..2,8	3,0..5,9
Citi komercpakalpojumi	0,1	0,8..1,5	2,7..4,5
Sabiedriskie pakalpojumi	0,7	-1,0..-0,3	0,6..0,8

Atbilstoši straujākas izaugsmes scenārijam, lai nodrošinātu ikgadējo vidējo izaugsmi 2013.-2016. gadā par 4,7%, apstrādes rūpniecības ražošanas apjomiem jāpalielinās par vairāk nekā 6% ik gadu.

Vidēja termiņa periodā izaugsme nevarēs būt tādos tempos, kāda tā bija no 2005. līdz 2007. gadam, jo tās dzinējspēks vairs nebūs apjomīgās finanšu ieplūdes, kas stimulēja iekšējo patēriņu un veicināja galvenokārt pakalpojumu nozaru attīstību.

4. MAKROEKONOMISKĀ STABILITĀTE

4.1. Valsts finanses

4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds

Ekonomiskās situācijas pasliktināšanās Latvijā, ko ietekmēja globālā finanšu krīze, ir būtiski iespaidojuši valsts fiskālo stāvokli. Vispārējās valdības sektora

budžeta deficīts Latvijā 2009. gadā bija 1256,6 milj. latu jeb 9,6% no IKP, un 2010. gadā tas nedaudz samazinājās līdz 1050,6 milj. latu jeb 8,2% no iekšzemes kopprodukta (skatīt 4.1. tabulā).

4.1. tabula

Vispārējās valdības budžets

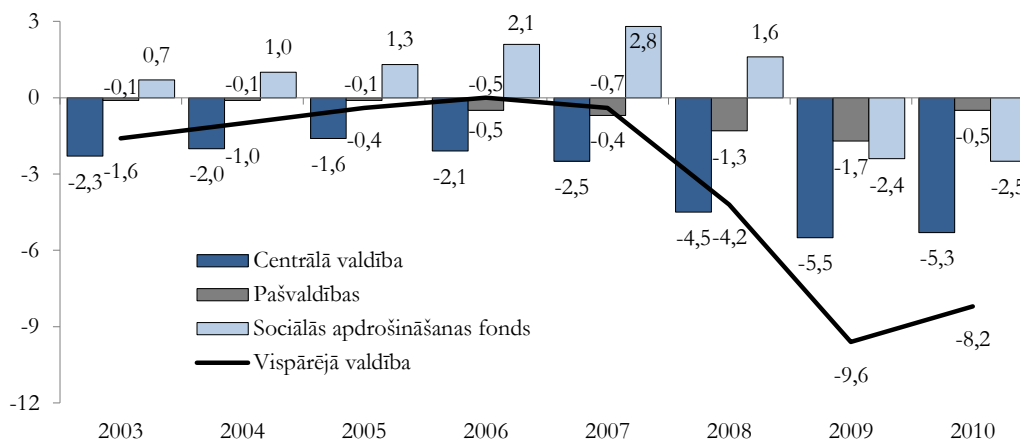
	2006	2007	2008	2009	2010
Ieņēmumi (milj. latu)	4208,0	5235,5	5605,8	4519,2	4601,8
(% pret IKP)	37,8	35,6	34,9	34,6	36,1
Izdevumi (milj. latu)	4263,2	5287,9	6287,0	5775,8	5652,5
(% pret IKP)	38,3	35,9	39,1	44,2	44,4
Bilance (milj. latu)	-55,1	-52,4	-681,2	-1256,6	-1050,6
(% pret IKP)	-0,5	-0,4	-4,2	-9,6	-8,2

Vispārējās valdības budžeta deficītu 2009. gadā un 2010. gadā veidoja deficīts gan centrālās valdības budžetā, gan pašvaldību budžetā un arī sociālās apdrošināšanās fondā (skatīt 4.1. attēlu). Iepriekšējos

gados sociālās apdrošināšanas budžetā bija pārpalikums, tomēr pēdējos divos gados tajā ir izveidojies deficīts.

4.1. attēls

Vispārējās valdības sektora budžeta bilance sadalījumā pa apakšsektoriem (% no IKP)

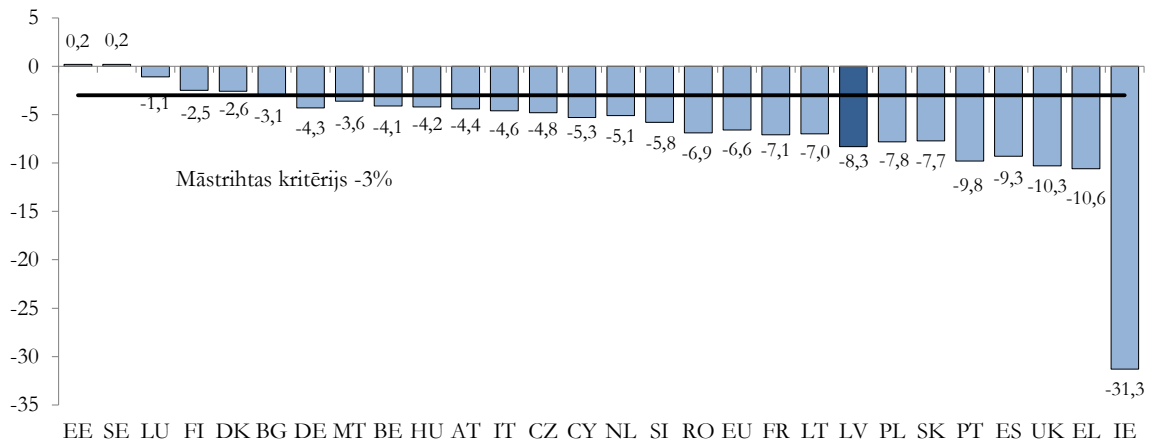
Gandrīz visās 27 ES dalībvalstīs 2010. gadā tika fiksēts budžeta deficīts. 2010. gadā ES valstu vidējais budžeta deficīta līmenis bija 6,6% no IKP (2009. gadā – 6,9% no IKP, 2008. gadā – 2,4% no IKP). 21 ES dalībvalstī budžeta stāvoklis 2010. gadā uzlabojās. Tomēr vienīgi Igaunijā un Zviedrijā bija nelieli budžeta pārpalikumi (0,2% no IKP). Lielākais vispārējās valdības budžeta deficīts pret IKP 2010. gadā bija fiksēts Īrijā, Grieķijā, Lielbritānijā,

Portugālē un Spānijā. Šajās valstīs budžeta deficīts pārsniedza 9% no IKP.

Atbilstoši Eiropas Komisijas 2011. gada rudens prognozēm budžeta situācija ES valstīs gan 2011. gadā, gan 2012. gadā turpinās uzlaboties. 2011. gadā ES valstu vidējais budžeta deficīta līmenis tiek prognozēts 4,7% apmērā no IKP, bet 2012. gadā – 3,9% apmērā no IKP. 2011. gadā vislielākie budžeta deficīti, kas var pārsniegt 8% no IKP, ir sagaidāmi Īrijā, Grieķijā un Lielbritānijā.

4.2. attēls

Vispārējās valdības budžeta deficīts/pārpalikums 2010. gadā ES valstīs
(% no IKP)

2010. gada 21. decembrī Saeima pieņēma 2011. gada budžetu, kas paredzēja vispārējās valdības budžeta deficīta apmēru 5,4% apmērā no IKP, kas ir krietni zem noteiktā budžeta deficīta mērķa – 6% no IKP (Latvijas paustās apņemšanās, noslēdzot Saprašanās memorandu ar ES un parakstot Nodomu vēstuli ar SVF). 2011. gada 14. aprīlī Saeimā tika apstiprināts 2011. gada budžets ar grozījumiem, vispārējās valdības budžeta deficītu samazinot līdz 4,2% no IKP, tomēr, ņemot vērā budžeta likumā iekļautās normas par iespēju nepieciešamības gadījumā veikt papildu apropriācijas palielināšanu neparedzētiem gadījumiem, budžeta deficīta novērtējums 2011. gadam ir 4,5% no IKP. Kopumā 2011. gada budžetā ir iestrādāti konsolidācijas pasākumi 350 milj. latu apmērā, kas ļaus nodrošināt budžeta deficīta mērķa ievērošanu.

Konsolidācija 2011. gadā tika veikta, palielinot atsevišķas nodokļu likmes (PVN, nekustamā īpašuma

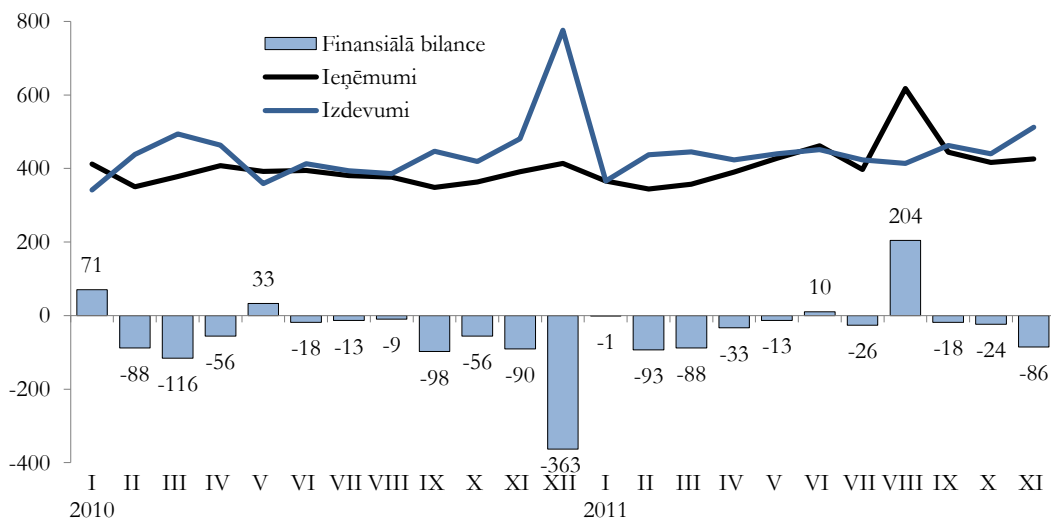
nodoklis, akcīzes nodoklis, nodoklis privātajiem transportlīdzekļiem), atceļot nodokļu atvieglojumus/samazinātās likmes (PVN, akcīzes nodoklis), palielinot darba ņēmēju sociālās apdrošināšanas iemaksas, ieviešot finansiālās stabilitātes nodevu, palielinot valsts uzņēmumu dividendu izmaksu proporcijas u.c. Tāpat tika veikta virkne pasākumu budžeta izdevumu samazināšanai – samazināti izdevumi personālam un atalgojumam valsts pārvaldē, samazināti veselības, sociālās un aizsardzības jomas izdevumi, kā arī samazinātas subsīdijas izglītībai un atsevišķiem sabiedriskā transporta pasažieru pārvadātājiem.

Kopumā laika posmā no 2008. gada līdz 2011. gadam ir veikti konsolidācijas pasākumi ar fiskālo ietekmi 16,6% apmērā no IKP, no kuriem 6,7% no IKP veido pasākumi, kas veikti ieņēmumu pusē, savukārt pasākumi izdevumu pusē kopumā sastāda 9,9% no IKP.

4.3. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta finansiālie rādītāji

(milj. latu)

Valsts konsolidētā kopbudžeta finansiālo rādītāju dinamika ir parādīta 4.3. attēlā. Pēc Finanšu ministrijas provizorisks vērtējums vispārējās valdības budžeta deficīts bija 4% no IKP.

Latvijas fiskālās politikas mērķis 2012. gadam bija sagatavot tādu budžetu, kas nodrošinātu vispārējās valdības deficītu, kas nepārsniedz 3% no IKP (atbilstoši EKS'95 metodoloģijai), vienlaicīgi tiecoties uz deficīta mērķa sasniegšanu 2,5% apmērā no IKP.

2011. gada 15. decembrī Saeima pieņēma 2012. gada budžetu, kas paredz valsts budžeta deficītu zem 2,5% no IKP pēc Eiropas Komisijas ESA 95 metodoloģijas. Valdības akceptētie fiskālās konsolidācijas pasākumi 2012. gadam kopumā ir 156,1 milj. latu, kas ietver gan konsolidēta kopbudžeta izdevumu samazināšanu par aptuveni 89,7 milj. latu, gan ieņēmumu palielināšanu par aptuveni 66,4 milj. latu. Salīdzinājumā ar 2011. gada plānu (ar grozījumiem) likumprojektā paredzēts ieņēmumu palielinājums 255,1 milj. latu apmērā jeb 6% un izdevumu samazinājums 113,5 milj. latu apmērā jeb 2,4%. Eiropas Savienības politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības finansēto un līdzfinansēto projektu un pasākumu īstenošanai 2012. gadā ir paredzēts finansējums 993,9 milj. latu apmērā jeb 30,6% no kopējiem valsts pamatbudžeta izdevumiem.

Tiek plānots, ka 2013. gadā vispārējās valdības deficīts nepārsniegs 1,9% no IKP un 2014. gadā – 1,1% no IKP. Realizējot šos mērķus, tiks novērsta

pārmērīga budžeta deficīta esamība un ilgtspējīgā veidā izpildīts Māstrihtas budžeta deficīta kritērijs.

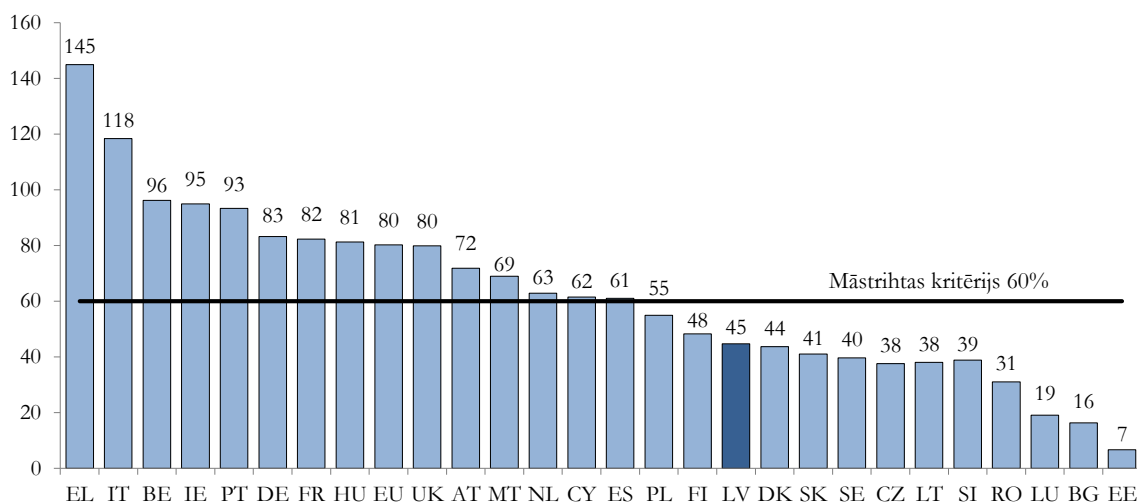
Lai nodrošinātu ilgtspējīgas, pretcikliskas fiskālās politikas veidošanu, ir izstrādāts *Fiskālās disciplīnas likuma* projekts, kurā ir noteikti saistoši fiskālie nosacījumi gan gadskārtējam valsts budžetam, gan vidēja termiņa budžetam. Lai šīs sistēmiski jaunās pieejas fiskālās politikas veidošanā un disciplīnas ieviešanā būtu ilglaicīgas, tai netiekot regulāri mainītai vai pat atceltai, ir sagatavoti grozījumi *Satversmē*. Papildu šiem likumdošanas priekšlikumiem, lai uzlabotu budžeta kvalitāti un tā sasaisti ar plānošanas dokumentiem, ir sagatavoti arī grozījumi *Likumā par budžetu un finanšu vadību*.

Vispārējās valdības parāda līmenis Latvijā joprojām ir viens no zemākajiem ES (skatīt 4.4. attēlu).

2010. gadā ES vidējais valsts parāda līmenis bija 80,2% no IKP (2009. gadā – 74,7% no IKP, 2008. gadā – 62,5% no IKP). 14 ES dalībvalstīs 2010. gadā valsts parāds bija lielāks par Māstrihtas kritēriju, kas ir 60% no IKP. Lielākais valsts parāds pret IKP 2010. gadā bija fiksēts Grieķijā, Itālijā, Beļģijā Īrijā un Portugālē, bet mazākais vispārējās valdības parāds pret IKP tika reģistrēts Igaunijā, Bulgārijā un Luksemburgā. Kā rāda Eiropas Komisijas 2011. gada rudens prognozes, ES vidējais valsts parāda līmenis 2011. gadā palielināsies līdz 82,5% no IKP un tas turpinās kāpt arī 2012. un 2013. gadā.

4.4. attēls

Vispārējās valdības parāds 2010. gadā ES valstīs
(% no IKP)

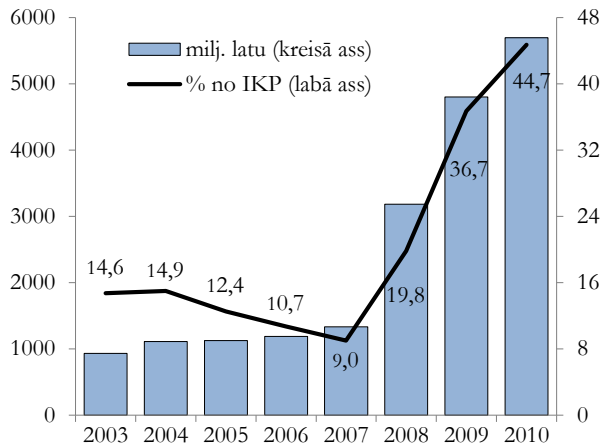
Vispārējās valdības parāds Latvijā līdz 2007. gadam palielinājās mēreni. Sākot ar 2008. gadu, lai finansētu valsts finansiālās saistības, tas ir sācis pieaugt strauji un 2010. gada beigās sasniedza 5694,6 milj. latu jeb 44,7% no IKP (skatīt 4.5. attēlu), bet 2011. gada septembra beigās – 6109,8 milj. latu. Vispārējās valdības parāda līmeni galvenokārt ietekmē centrālās valdības parāds.

2008. gada beigās SVF, Eiropas Komisija, Pasaules Banka, Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka un vairākas ES dalībvalstis vienojās par finansiālā atbalsta piešķiršanu Latvijai no 2008. gada līdz 2011. gadam 5,3 miljardu latu (7,5 miljardu eiro) apmērā, pamatojoties uz *Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmu*. Saskaņā ar noslēgtām vienošanām starptautiskā aizņēmuma programmas

finansējums tika paredzēts valsts budžeta finansiālo saistību finansēšanai (t.sk. valsts budžeta deficīta un aizdevumu finansēšanai, valsts parāda pārfinansēšanai) un finanšu sektora stabilitātes nodrošināšanai.

4.5. attēls

Vispārējās valdības konsolidētais bruto parāds pēc nominālvērtības gada beigās

Starptautiskā aizņēmuma programmas ietvaros no 2008. gada līdz 2010. gada beigām kopā ir saņemts finansējums 3,1 miljarda latu (4,4 miljardu eiro) apmērā – nedaudz vairāk nekā puse no kopējā sākotnēji paredzētā programmas apjoma.

Ņemot vērā, ka valsts ekonomiskā un finanšu situācija ir uzlabojusies, Latvijai nav nepieciešams pilnā

apmērā saņemt aizdevuma pieejamo finansējumu. Latvija saņemto finansējumu plāno atmaksāt, starptautiskajā finanšu tirgū pārfinansējot valsts parādu. Latvija šī gada jūnijā veiksmīgi atgriezās starptautiskajos finanšu tirgos, emitējot desmit gadu obligācijas 500 miljonu ASV dolāru vērtībā. Arī turpmāk plānots organizēt ikgadējas publiskas valsts parāda vērtspapīru emisijas un prioritāri nodrošināt investoru bāzes diversificēšanu (Eiropā, ASV un Āzijā).

Ņemot vērā plānoto aizņemšanās stratēģiju, tiek prognozēts, ka vispārējās valdības parāda līmenis vidējā termiņā nepārsniegs Māstrihtas līgumā noteikto kritēriju, kas ir 60% no IKP.

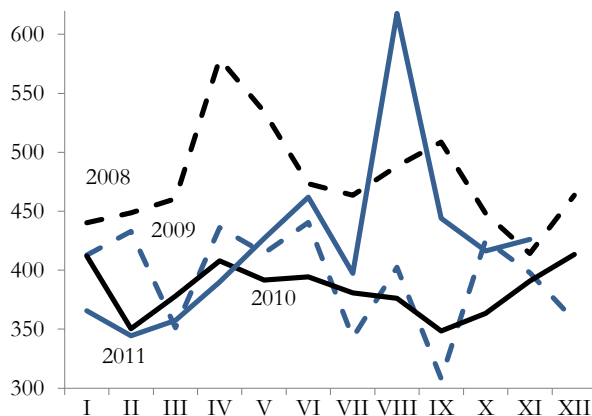
4.1.2. Budžeta ieņēmumi

Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi 2010. gadā salīdzinājumā ar 2009. gadu samazinājās par 2,6%, savukārt 2011. gada janvārī-novembrī valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi bija 4647,9 milj. latu, kas ir par 454,3 milj. latu jeb 10,8% vairāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā. 2011. gadā nodokļu ieņēmumu īpatsvars kopējos ieņēmumos ir pieaudzis.

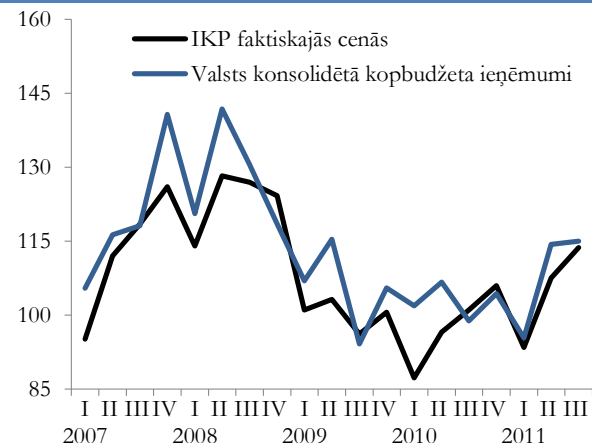
Kopbudžeta ieņēmumu pieaugums galvenokārt ir saistīts ar nodokļu ieņēmumu pieaugumu (par gandrīz 14%).

4.6. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi pa mēnešiem* (milj. latu)

IKP faktiskajās cenās un valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi pa ceturkšņiem (2006. gada 4. ceturksnis = 100)

* pēc Valsts kases oficiālajiem mēnešu pārskatu datiem

Gandrīz 80% no visiem nodokļu ieņēmumiem veido trīs nodokļi – valsts sociālās obligātās apdrošināšanas iemaksas, iedzīvotāju ienākuma nodoklis un pievienotās vērtības nodoklis.

2011. gada janvārī-novembrī iekasētie nodokļi veidoja 76% no visiem budžeta ieņēmumiem.

2011. gada janvārī-novembrī, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, kopējie nodokļu ieņēmumi palielinājās par 13,6% un bija 3533,9 milj. latu, un 2011. gadā plānotie nodokļu ieņēmumi tika nedaudz pārsniegti.

4.2. tabula

Budžeta ieņēmumi*
(% no IKP)

	2007	2008	2009	2010	2011 I-IX
Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi	36,3	35,6	36,2	36,2	37,1
I Nodokļu ieņēmumi	29,6	29,4	26,9	26,8	27,8
1. <i>Netiešie nodokļi</i>	11,4	10,5	10,1	10,2	10,6
– pievienotās vērtības nodoklis	8,2	6,9	6,1	6,5	7,0
– akcīzes nodoklis	3,0	3,4	3,9	3,6	3,4
– muitas nodoklis	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1
2. <i>Ienākuma nodokļi un īpašuma nodokļi</i>	9,3	10,0	7,6	7,8	7,9
– uzņēmumu ienākuma nodoklis	2,7	3,1	1,5	0,9	1,3
– iedzīvotāju ienākuma nodoklis	6,0	6,4	5,6	6,2	5,7
– nekustamā īpašuma nodoklis	0,5	0,4	0,6	0,7	0,9
3. <i>Sociālās apdrošināšanas iemaksas</i>	8,6	8,7	8,9	8,6	8,7
4. <i>Pārējie nodokļi</i>	0,4	0,3	0,2	0,2	0,6
II Citi ieņēmumi	6,7	6,2	9,3	9,4	9,3

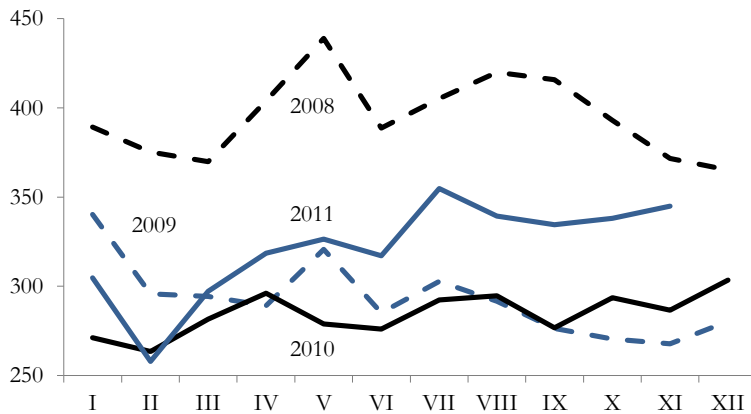
* Valsts kases dati

Nodokļu pieaugumu 2011. gada janvārī-novembrī galvenokārt noteica valsts sociālās apdrošināšanas

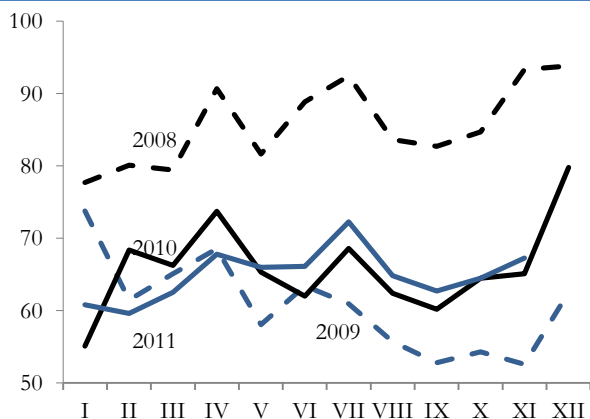
obligāto iemaksu, pievienotās vērtības nodokļa un uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumu pieaugumi.

4.7. attēls

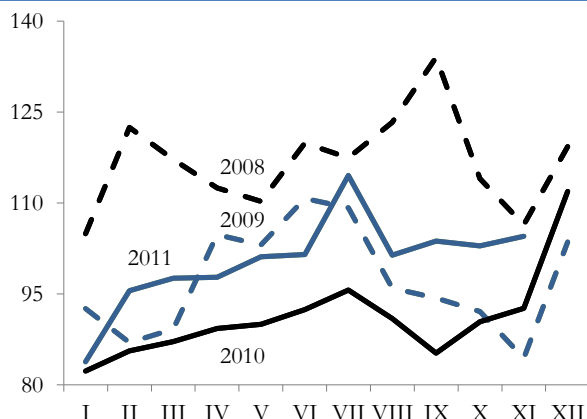
Nodokļu ieņēmumi pa mēnešiem*
(milj. latu)

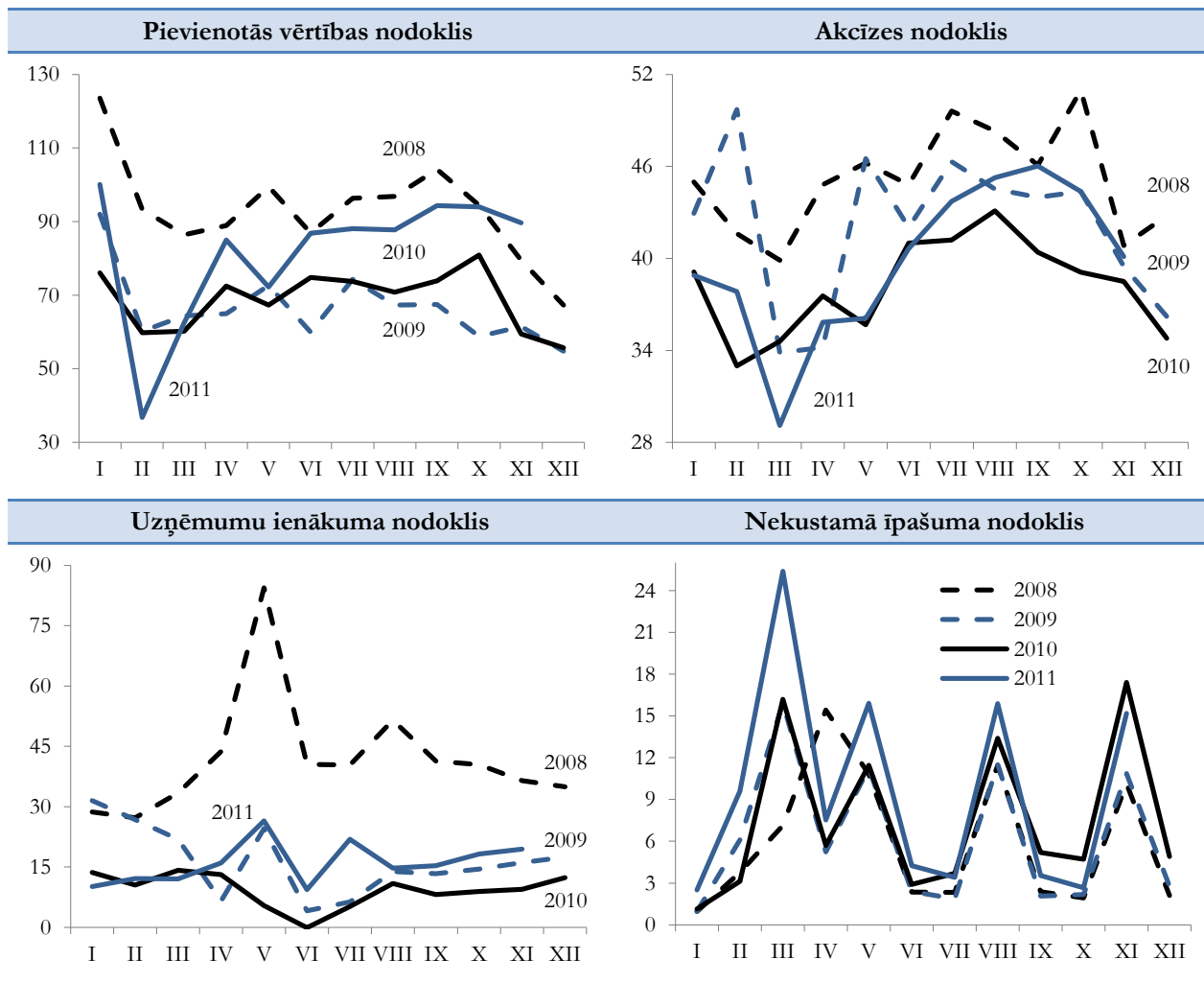
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis

Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas
(neieskaitot valsts fondēto pensijas shēmu līdzekļus)

4.7. attēla turpinājums

* pēc Valsts kases oficiālajiem mēnešu pārskatu datiem

Nodarbinātības nodokļu īpatsvars 2011. gada janvārī-novembrī veidoja gandrīz 51,5% no visiem nodokļu ieņēmumiem, kas ir par 3,7% mazāk nekā 2010. gadā. Šajā laika periodā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, nodarbinātības nodokļu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos ir sarucis par 2,9 procentpunktiem.

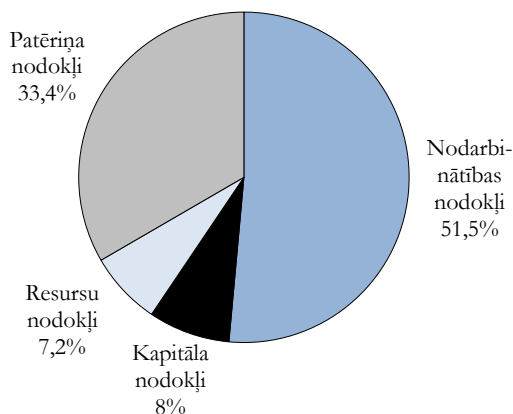
Sākot ar 2011. gada 1. janvāri, ir samazināta iedzīvotāju ienākuma nodokļa pamatlīdzība no 26% uz 25%. Vienlaikus tika paaugstināts iedzīvotāju ienākuma nodokļa maksātāja mēneša neapliekamais minimums no 35 latiem uz 45 latiem mēnesī, kā arī iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojums par apgādībā esošu personu no 63 latiem uz 70 latiem mēnesī. Sākot ar 2012. gada 1. janvāri, precizētas likuma normas, formulējot atbrīvojumu no aplikšanas ar iedzīvotāju ienākuma nodokli arī citās ES un Eiropas Ekonomikas zonas valstīs saņemtos, no šo valstu budžeta izmaksātos pabalstus.

2011. gada janvārī-novembrī iedzīvotāju ienākuma nodokļa ievākums bija 714,5 milj. latu, kas salīdzinājumā ar 2010. gada attiecīgo periodu ir nedaudz pieaudzis (par 0,4%). Tas lielā mērā ir saistīts ar minimālās mēneša darba algas palielināšanu no

180 uz 200 latiem (sākot ar 2011. gada 1. janvāri) un nodarbināto skaita pieaugumu.

4.8. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta nodokļu ieņēmumu sadalījums pa nodokļu grupām 2011. gada janvārī-novembrī (%)

Savukārt valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu pamatlīkme no 2011. gada 1. janvāra tika palielināta no 33,09% uz 35,09%, atbilstoši palielinoties darba ņēmēja likmei no līdzšinējiem 9% uz 11 procentiem.

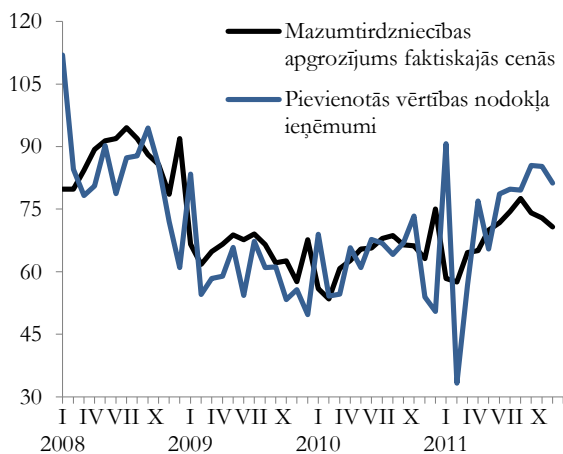
2011. gada janvārī-novembrī ieņēmumi no valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām bija 1104,3 milj. latu, kas ir par 12,5% vairāk nekā 2010. gada attiecīgajā periodā. Ieņēmumu pieaugums ir saistīts ar valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu pamatlīkmes palielināšanu un minimālās mēneša darba algas palielināšanu, kā arī nodarbināto skaita pieaugumu.

Patēriņa nodokļu īpatsvars nodokļu struktūrā ir pieaudzis no 31% 2010. gadā līdz 33,4% 2011. gadā.

2011. gada 1. janvārī tika paaugstināta pievienotās vērtības nodokļa standartlikme no 21% uz 22%, bet par 2% (no 10% uz 12%) tika palielināta atsevišķām precēm un pakalpojumiem piemērojamā samazinātā likme. Sākot ar 2011. gada 1. janvāri, ar standartlikmi 22% tiek aplikta arī elektroenerģijas piegāde iedzīvotājiem. Sākot ar 2012. gada 1. janvāri, tiek ieviesta reversā pievienotās vērtības nodokļa piemērošanas kārtība būvniecības pakalpojumiem, kas nozīmē, ka pievienotās vērtības nodokli par sniegtajiem būvniecības pakalpojumiem valsts budžetā maksās šo pakalpojumu saņēmējs, tādējādi ierobežojot krāpšanos būvniecības nozarē.

4.9. attēls

Mazumtirdzniecības apgrozījums faktiskajās cenās un pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi
(2007. gada decembris = 100)

Straujās izaugsmes gados patēriņa nodokļu ieņēmumi būtiski palielinājās. To veicināja augošais iekšzemes pieprasījums un augstā inflācija. Kopš 2008. gada beigām, mazinoties iekšzemes pieprasījumam un patēriņa cenu spiedienam, patēriņa nodokļu ievākums sāka samazināties. Sakarā ar importa apjomu pieaugumu un mazumtirdzniecības apgrozījuma apjoma izmaiņām 2010. gadā pievienotās vērtības nodokļa ievākums pieauga. 2011. gada janvārī-novembrī pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi ievērojami pieauga un bija 356,6 milj. latu, kas ir par

127,8 milj. latu jeb par 16,6% vairāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā.

2011. gadā degvielai ar 5% biodegvielas piemaisījumu noteica nodokļa standarta likmi un palielināja akcīzi bezalkoholiskajiem dzērieniem. 2011. gada 1. janvārī stājās spēkā jaunās likmes atsevišķiem tabakas izstrādājumiem. 2011. gadā tika noteikta arī vienota kārtība attiecībā uz akcīzes nodokļa piemērošanu uztura bagātinātājiem, kas satur spirtu. Tika paaugstināta akcīzes nodokļa likme alkoholiskajiem dzērieniem un benzīnam, kā arī tika noteikta pakāpeniska akcīzes nodokļa paaugstināšana tabakas izstrādājumiem. Sākot ar 2012. gada 1. janvāri, stājās spēkā jauni grozījumi *Likumā par akcīzes nodokli*. Izmaiņas būs attiecināmas uz fizisko personu no trešajām valstīm ievedamo preču pārvietošanas regularitātes kritēriju, aizstājot pašlaik noteikto „ne biežāk kā vienu reizi dienā” ar „ne biežāk kā vienu reizi septiņās dienās”. Tādējādi tiks mazināts risks, ka tiek ļaunprātīgi izmantots likumā norādītais atbrīvojums no akcīzes nodokļa.

2010. gadā akcīzes nodokļa ieņēmumi bija par 9,1% mazāki nekā 2009. gadā. 2011. gada janvārī-novembrī akcīzes nodokļa ieņēmumi bija 437,9 milj. latu, kas ir par 14,7 milj. latu jeb 3,5% vairāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā. Akcīzes nodokļa ieņēmumu pieaugumu ietekmēja alkohola un legālo cigarešu izstrādājumu realizācijas apjoma pieaugums.

Kapitāla nodokļu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos pieauga no 5,9% 2010. gadā līdz 8% 2011. gadā.

Mazinoties uzņēmējdarbības aktivitātēm un palielinoties maksātspējīgo uzņēmumu skaitam, 2010. gadā ievērojami (par 43,1%) samazinājās uzņēmumu ienākuma nodokļa ievākums, tomēr 2011. gada janvārī-novembrī situācija ievērojami uzlabojās, un uzņēmumu ienākuma nodokļa ievākums bija 175,8 milj. latu, kas ir par 76,3% vairāk nekā 2010. gada attiecīgajā periodā. Uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumu pieaugums galvenokārt ir saistīts ar atmaksātās summas samazināšanos.

2010. gadā ievērojami pieauga nekustamā īpašuma nodokļa ievākums (par 22,9%). Būtisks nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumu pieaugums bija arī 2011. gada janvārī-novembrī, kad tas sasniedza 105,9 milj. latu un bija par 24,8% vairāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā. Tas lielā mērā ir saistīts ar nekustamā īpašuma nodokļa dubultošanu dzīvojamai platībai. Sākot ar 2012. gadu, grozījumi *Likumā par nekustamā īpašuma nodokli* paredz lielākas tiesības pašvaldībām nodokļa objekta noteikšanā (piemēram, dzīvojamo māju palīgēku aplūkšana ar nodokli). Grozījumi paredz arī tiesības pašvaldībām lemt par nodokļa apmēra pieauguma ierobežojuma zemei piemērošanu 2012. gadā.

Resursu nodokļu grupas īpatsvars samazinājās no 7,9% 2010. gadā līdz 7,2% 2011. gadā.

Resursu nodokļu grupā izmaiņas galvenokārt ir saistītas ar akcīzes nodokli naftas produktiem.

2010. gadā akcīzes nodoklis par naftas produktiem tika iekasēts 260,9 milj. latu apjomā, kas ir par 8,2% mazāk nekā 2009. gadā, savukārt 2011. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, samazinājās par 2,4 milj. latu jeb 9,4%, kas ir skaidrojams ar izmaiņām patēriņam nodoto naftas produktu struktūrā, jo palielinājās patēriņa apjoms naftas produktiem ar zemāku akcīzes nodokļa likmi.

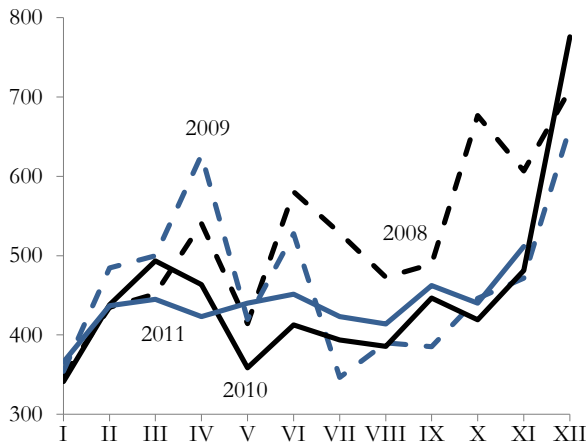
Savukārt gada ieņēmumi no dabas resursu nodokļa (ieskaitot pašvaldību speciālo budžetu) 2010. gadā pieauga par 18,3%, pārsniedzot plānu par 26,9%. Līdzīga situācija bija arī 2011. gadā, kad, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, ieņēmumi no dabas resursu nodokļa pieauga par 18,5%, pārsniedzot plānu par 0,4 procentiem.

4.1.3. Budžeta izdevumi

2010. gadā valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu samazinājās (par 6,4%), savukārt 2011. gada janvārī-novembrī valsts konsolidētā kopbudžeta kopējie izdevumi pieauga un bija 4814,9 milj. latu, kas ir par 3,9% vairāk nekā 2010. gada attiecīgajā periodā.

4.10. attēls

**Valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi
pa mēnešiem***
(milj. latu)

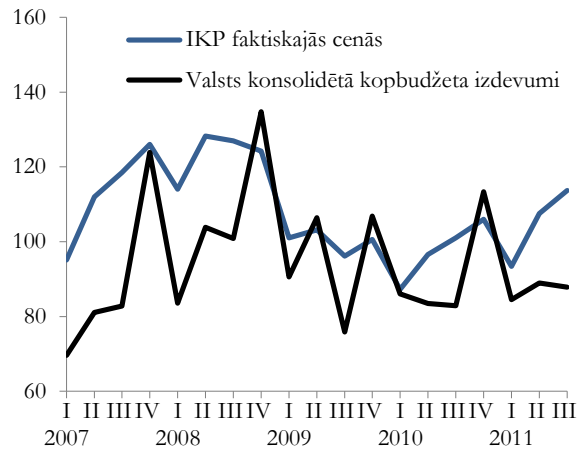

* pēc Valsts kases oficiālajiem mēnešu pārskatu datiem

2011. gada janvārī-novembrī, salīdzinot ar 2010. gada attiecīgo periodu, izdevumi subsīdijām un dotācijām samazinājās par 6,6%, kārtējie izdevumi – par 0,2%. Līdzīgi kā iepriekšējā gadā arī 2011. gada janvārī-novembrī ievērojami pieauga kapitālie izdevumi.

4.11. attēls

**IKP faktiskajās cenās un valsts konsolidētā
kopbudžeta izdevumi pa ceturkšņiem**
(2006. gada 4. ceturksnis = 100)

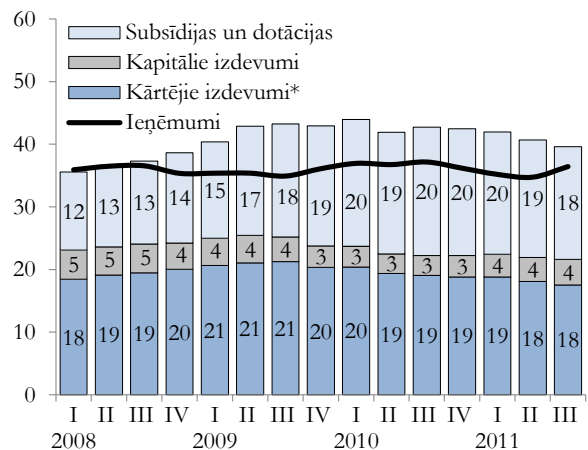

Augsts īpatsvars izdevumos saglabājas kārtējiem izdevumiem un subsīdijām un dotācijām.

Atbilstoši izdevumiem pēc funkcionālajām kategorijām 2011. gada 3. ceturkšņa beigās lielākais īpatsvars bija sociālajai aizsardzībai (30,6% no visiem izdevumiem), tālāk seko ekonomiskā darbība (17,4%), izglītība (16,9%) un izdevumi vispārējiem valdības dienestiem (12,5%), savukārt vismazākais īpatsvars no visiem izdevumiem bija aizsardzībai (1,8%), vides aizsardzībai (2,2%) un pašvaldību teritoriju un mājokļu apsaimniekošanai (2,7%).

4.12. attēls

**Valsts konsolidētā kopbudžeta
ieņēmumi un izdevumi**
(četrus ceturkšņus slidošais vidējais, % no IKP)

* kopā ar maksājumiem par aizņēmumiem un kredītiem, kā arī maksājumiem ES

4.3. tabula

Valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi pēc valdības funkcijām*
(procentos)

	2008		2009		2010		2011 I-IX	
	struktūra	pret IKP	struktūra	pret IKP	struktūra	pret IKP	struktūra	pret IKP
Izdevumi – pavisam	100	38,9	100	43,0	100	42,5	100	37,7
Vispārējie valdības dienesti	13,6	5,3	14,8	6,4	13,4	5,7	12,5	4,7
Aizsardzība	3,5	1,4	2,4	1,0	2,0	0,9	1,8	0,7
Sabiedriskā kārtība un drošība	5,0	1,9	4,5	1,9	4,4	1,9	4,5	1,7
Ekonomiskā darbība	18,1	7,0	15,7	6,7	16,0	6,8	17,4	6,5
Vides aizsardzība	2,4	0,9	2,2	0,9	1,1	0,5	2,2	0,8
Pašvaldību teritoriju un mājokļu apsaimniekošana	3,6	1,4	2,1	0,9	2,5	1,1	2,7	1,0
Veselība	8,1	3,1	7,5	3,2	7,2	3,1	8,3	3,1
Atpūta, kultūra un reliģija	4,0	1,6	3,4	1,5	2,9	1,2	3,2	1,2
Izglītība	20,2	7,9	19,6	8,4	16,7	7,1	16,9	6,4
Sociālā aizsardzība	21,5	8,4	27,9	12,0	33,8	14,4	30,6	11,5

* Valsts kases dati

Sabiedrisko pieprasījumu veido valsts patēriņš jeb sabiedriskie pakalpojumi, kuru vērtību nosaka sniegto sabiedrisko pakalpojumu apjoms, kā arī valsts investīcijas, kas ir kapitālieguldījumi par budžeta līdzekļiem.

4.4. tabula

Sabiedriskais pieprasījums

	Procentos pret IKP				Izmaiņas pret iepriekšējo gadu, %			
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
Sabiedriskais pieprasījums	23,5	24,9	23,9	21,2	10,9	-3,5	-13,3	-11,0
<i>Valsts patēriņš</i>	17,8	20,0	19,6	17,5	4,9	1,6	-9,4	-9,7
– centrālā valdība*	9,8	10,9	10,7	10,0	2,1	0,7	-8,7	-6,1
– pašvaldības	8,0	9,1	8,8	7,5	8,6	2,5	-10,3	-14,0
<i>Kopējā pamatkapitāla veidošana</i>	5,7	4,9	4,3	3,7	28,2	-15,4	-24,1	-15,5
– centrālā valdība*	2,9	1,8	1,5	1,2	-3,6	-38,1	-25,4	-25,9
– pašvaldības	2,8	3,1	2,7	2,6	92,1	7,5	-23,3	-9,7

* kopā ar sociālās apdrošināšanas fondu

Visstraujāk sabiedriskais pieprasījums samazinājās 2009. gadā (par 13,3%). Ievērojams samazinājums bija vērojams arī 2010. gadā, kad sabiedriskais pieprasījums samazinājās par 11%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. Tāpat kā iepriekšējos gados pieprasījuma

samazinājumu noteica galvenokārt centrālās valdības izdevumu samazinājums kopējā pamatkapitāla veidošanai (par 25,9%).

Gan 2009. gadā, gan 2010. gadā ievērojami samazinājās arī pašvaldību izdevumi investīcijām.

4.2. Cenas

4.2.1. Privātā patēriņa cenas

Patēriņa cenu samazinājumu, kas aizsākās 2008. gada beigās un turpinājās 2009. gadā, pamatā noteica straujais privātā patēriņa samazinājums. Kopš

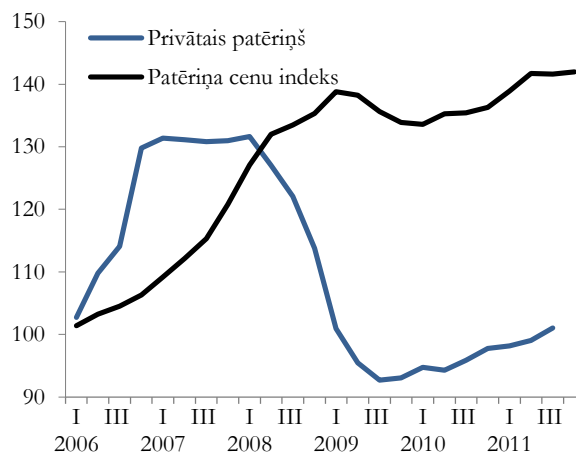
2009. gada beigām cenas pakāpeniski sāka pieaugt, jo privātais patēriņš vairs nesamazinājās un vairs nebija faktors, kas var samazināt kopējo cenu līmeni. Aizvien būtiskāk kopējo cenu līmeni sāka ietekmēt ārējie faktori.

2010. gadā patēriņa cenas jau pieauga par 2,5% (12 mēnešu inflācija), bet, ņemot vērā 2009. gada deflāciju, vidējais cenu līmenis 2010. gadā bija par 1,1% mazāks nekā iepriekšējā gadā. Cenu kāpumu 2010. gadā galvenokārt ietekmēja pasaules cenu kāpums pārtikai un naftas produktiem. Pārējo preču un pakalpojumu grupu cenu izmaiņas kopumā nedaudz samazināja 2010. gada patēriņa cenu indeksu.

2011. gadā patēriņa cenas sāka pieaugt straujāk un sasniedza 4% (12 mēnešu inflācija), vidējais cenu līmenis bija par 4,4% lielāks nekā iepriekšējā gadā. To noteica gan cenu kāpums pasaulē, gan situācija iekšējā tirgū. Jāatzīmē, ka gan sezonālu faktoru ietekmē, gan mazinoties cenu kāpumam pasaulē, vasaras mēnešos cenu pieaugums Latvijā nedaudz piebremzējās.

4.13. attēls

Privātais patēriņš un patēriņa cenu indekss
(2005. gada 4. ceturksnis = 100)

4.5. tabula

Patēriņa cenu pārmaiņas pa mēnešiem
(procentos)

	Salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi		Salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi		Vidēji gada laikā	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Janvāris	0,2	1,3	-3,1	3,7	2,5	-0,5
Februāris	0,0	0,3	-4,2	4,0	1,3	0,2
Marts	0,5	0,7	-3,9	4,2	0,3	0,8
Aprīlis	0,9	1,1	-2,7	4,5	-0,4	1,5
Maijs	-0,1	0,4	-2,3	5,0	-1,0	2,1
Jūnijs	0,4	0,3	-1,4	4,8	-1,4	2,6
Jūlijs	0,2	-0,3	-0,6	4,3	-1,6	3,0
Augusts	-0,7	-0,3	-0,3	4,7	-1,8	3,4
Septembris	0,4	0,4	0,4	4,6	-1,8	3,8
Oktobris	0,4	0,2	1,0	4,4	-1,6	4,1
Novembris	0,2	0,0	1,9	4,2	-1,4	4,2
Decembris	0,1	0,0	2,5	4,0	-1,1	4,4

Cenu ietekmējošie faktori 2011. gadā:

- būtisks pārtikas cenu kāpums pirmajā pusē, kas par 1 procentpunktu pārsniedza sezonālās svārstības. Pārtikas precēm cenu izmaiņas lielā mērā nosaka pasaules cenu svārstības. Ņemot vērā pārtikas cenu kāpuma apstāšanos pasaulē, arī Latvijā pārtikas cenu kāpums kopš 2011. gada jūlija ir mērenāks. Jāatzīmē arī, ka 2011. gada decembrī, salīdzinot ar iepriekšējā gada decembri, pārtikas cenu pieaugums par 4,7% bija mazākais kopš 2003. gada, izņemot 2009. gadu, kad bija pārtikas cenu kritums;
- naftas produktu cenu kāpums pasaulē, kas būtiski ietekmē degvielas cenu pieaugumu. Degvielas cenu pieaugums 2011. gadā par 12,5% bija viens no faktoriem, kas visvairāk

ietekmēja vidējā cenu līmeņa pārmaiņas (par 0,7 procentpunktiem);

- inflācijas gaidas saistībā ar energoresursu cenu un mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugumu. Tarifu kāpums elektrībai gada laikā sasniedza 26,7%, kas visvairāk ietekmēja vidējā cenu līmeņa pārmaiņas (par 0,8 procentpunktiem), cenas pieauga arī dabasgāzei. Pirmo reizi gada laikā kopējais mazumtirdzniecības apgrozījums sāka pieaugt 2010. gada augustā un ļoti lēni auga visu 2010. gada rudeni un 2011. gada pirmo ceturksni, tomēr 2011. gada aprīlī mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugums bija apstājies, ko ietekmēja apjoma kritums auto degvielas mazumtirdzniecībā. Kopš 2011. gada maija mazumtirdzniecības apgrozījums atsāka

atkal lēnām pieaugt un, neskatoties uz auto degvielas mazumtirdzniecības apgrozījuma krituma turpināšanos, 2011. gada vienpadsmit mēnešos bija pieaudzis par 4,3% (salīdzināmās cenās), salīdzinot ar 2010. gada attiecīgo periodu;

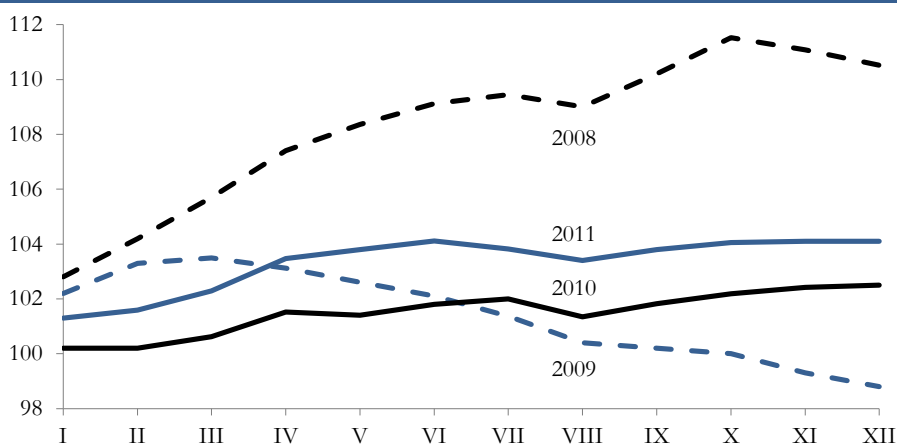
- cenu kāpums alkoholiskajiem dzērieniem un tabakas izstrādājumiem, kas 2011. gada laikā pieauga par 6,9%. Cenu kāpumu stiprajiem dzērieniem, kā arī tabakas izstrādājumiem ietekmēja akcīzes nodokļa pieaugums gada vidū;

- apģērbu un apavu cenu palielinājums, kas gada pirmajā pusē gandrīz par 5 procentpunktiem pārsniedza sezonālās svārstības, kas lielā mērā bija izskaidrojams ar kokvilnas sadārdzinašanos pasaulē plūdu dēļ, kā arī ar augošo privāto patēriņu. Pateicoties nozīmīgam cenu kritumam vasaras mēnešos, cenas kopumā 2011. gadā pieauga par 1,6%;
- nodokļu palielinājums. Pievienotās vērtības nodokļa likmes palielinājums 2011. gada janvārī palielināja patēriņa cenu kāpumu par 0,9 procentiem.

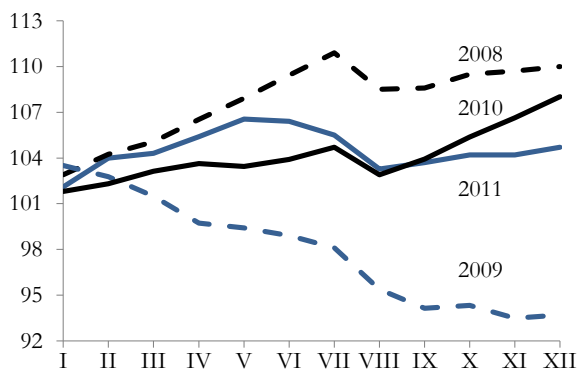
4.14. attēls

Patēriņa cenu indekss grupās un apakšgrupās

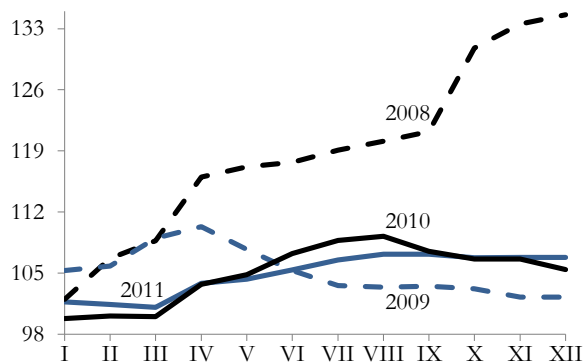
(iepriekšējā gada decembris = 100)

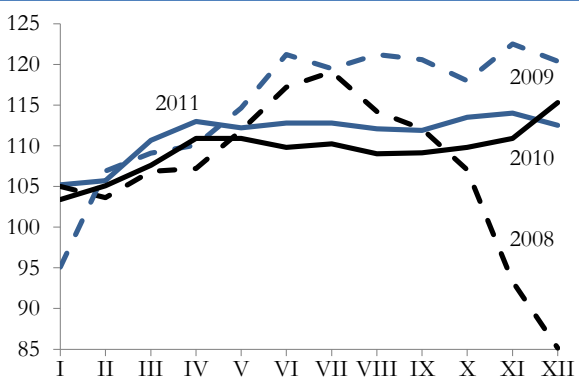
Pārtika un bezalkoholiskie dzērieni

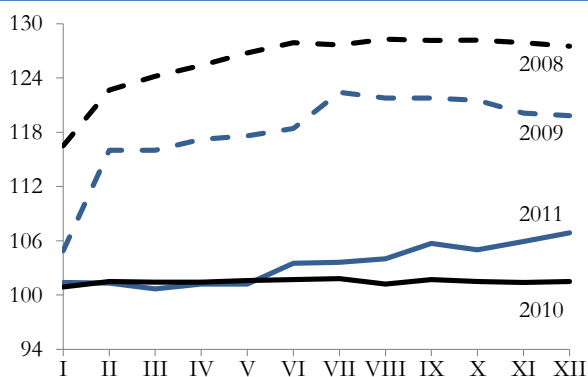
Administratīvi regulējamās cenas

Degviela

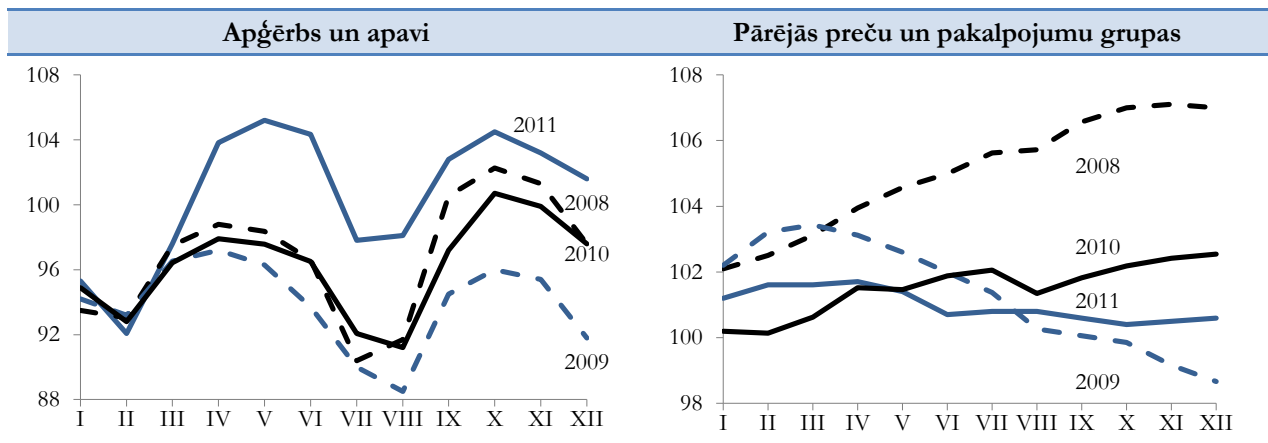

Alkoholiskie dzērieni un tabaka

4.14. attēla turpinājums

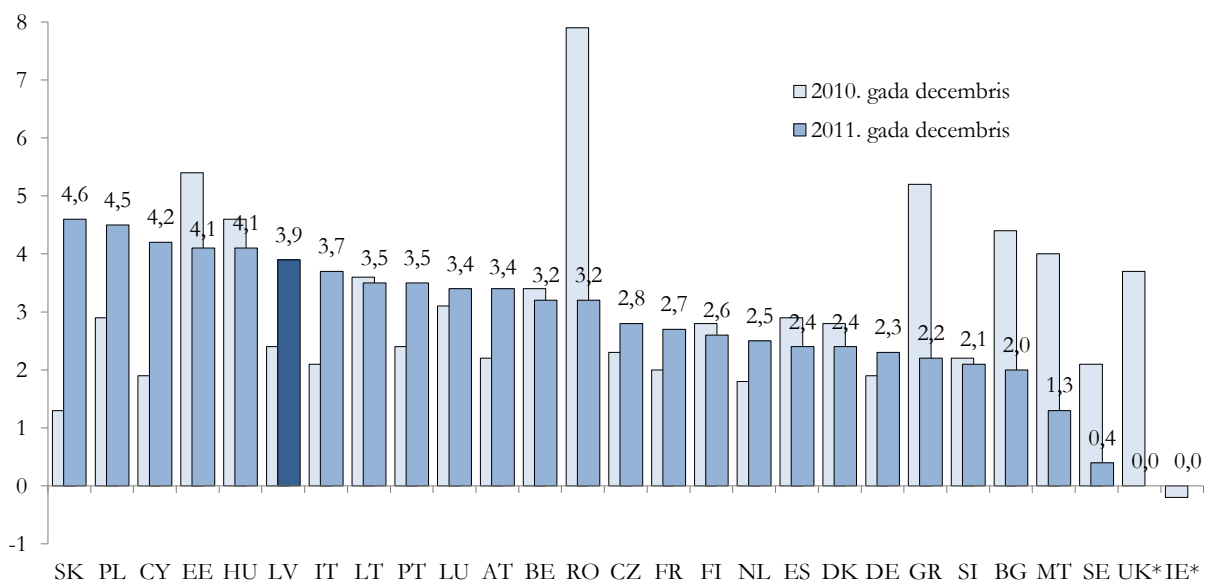

2012. gadā vairāku faktoru, kas noteica cenu pieaugumu 2011. gadā (patēriņa nodokļi, elektroenerģijas tarifi, pārtikas cenas pasaulē), ietekme uz patēriņa cenām mazināsies. Tomēr 2012. gada sākumā spiedienu uz patēriņa cenām radīs dabasgāzes tarifu kāpums, kā arī siltumenerģijas sadārdzināšanās.

Liela nenoteiktība ir saistībā ar degvielas cenām, jo to ietekmē arī eiro un ASV dolāra kursa svārstības. Ekonomikas ministrija 2012. gadam prognozē mērenāku patēriņa cenu pieaugumu nekā 2011. gadā. Vidējais patēriņa cenu līmenis 2012. gadā var sasniegt 2-2,5 procentus.

4.15. attēls

Saskaņotā patēriņa cenu indeksa pārmaiņas Eiropas Savienības dalībvalstīs
2010. gada decembrī un 2011. gada decembrī
(12 mēnešu inflācija, %)

Avots: Eurostat

*nav datu par 2011. gada decembri

2010. gadā, salīdzinot ar 2009. gadu, vidējais cenu līmenis Eiropas Savienībā bija pieaudzis straujāk nekā Latvijā – par 2,6 procentiem.

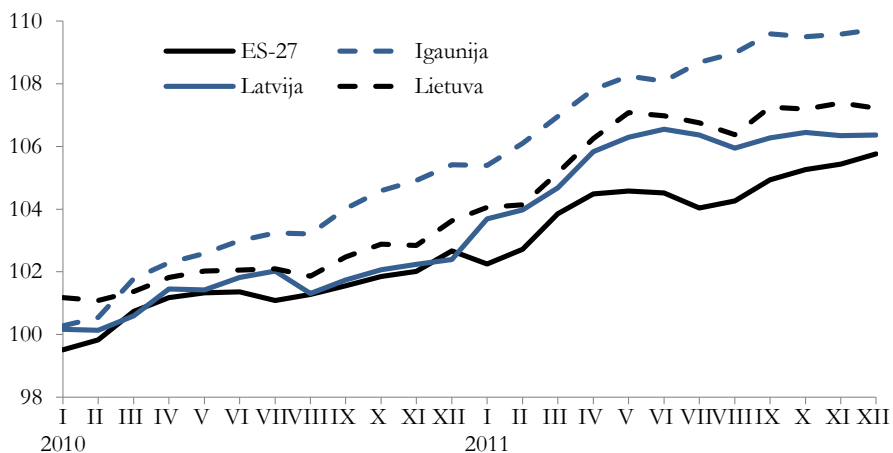
2011. gada decembrī, salīdzinot ar 2010. gada decembri, cenu līmenis visās Eiropas Savienības valstīs ir pieaudzis (vidēji par 3%). To tāpat kā Latvijā noteica pārtikas un enerģijas cenu pieaugums. Naftas produktu

cenu pieaugums pakārtoti ietekmēja arī ražotāju cenu kāpumu rūpniecībā.

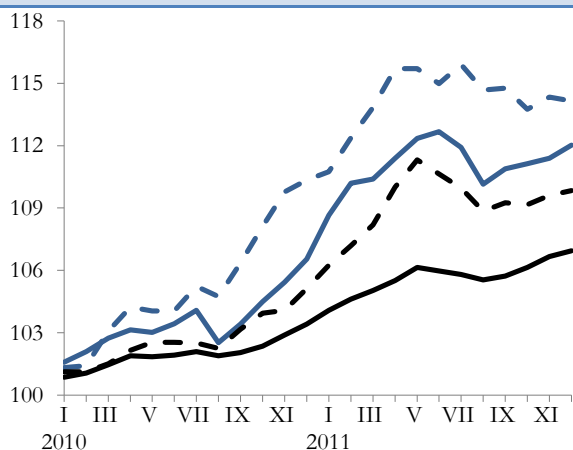
2011. gada decembrī, salīdzinot ar 2010. gada decembri, cenu inflācija visstraujāk pieauga Slovākijā, Polijā un Kiprā, kļūstot par valstīm ar augstāko inflācijas līmeni Eiropas Savienībā. Savukārt cenu inflācija visstraujāk samazinājās Rumānijā, Grieķijā un Maltā.

4.16. attēls

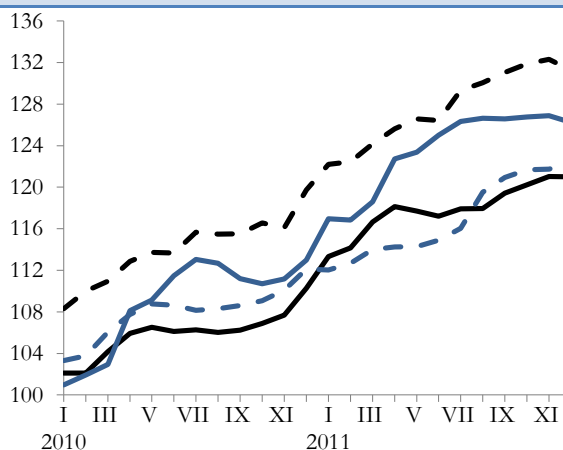
Saskaņotais patēriņa cenu indekss 2010.-2011. gadā pa mēnešiem
(2009. gada decembris = 100)

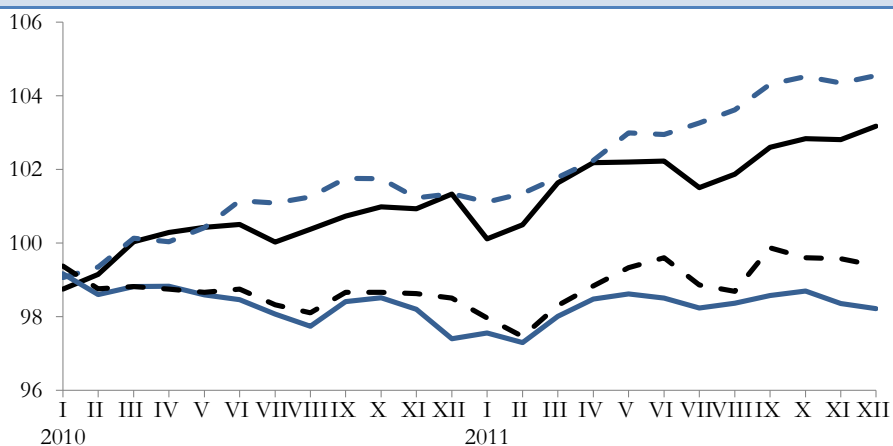
pārtikas precēm
(ieskaitot alkoholu un tabaku)

enerģijai

kopējais cenu indekss neiekļaujot enerģiju un pārtikas preces
(ieskaitot alkoholu un tabaku)

2011. gada decembrī, salīdzinot ar 2010. gada decembri, Baltijas valstīs patēriņa cenas pārtikas produktu grupā un enerģijai turpināja būtiski pieaugt. Ņemot vērā pārtikas cenu kāpuma apstāšanos pasaulē, gada otrajā pusē pārtikas cenu pieaugums kļuva mērenāks.

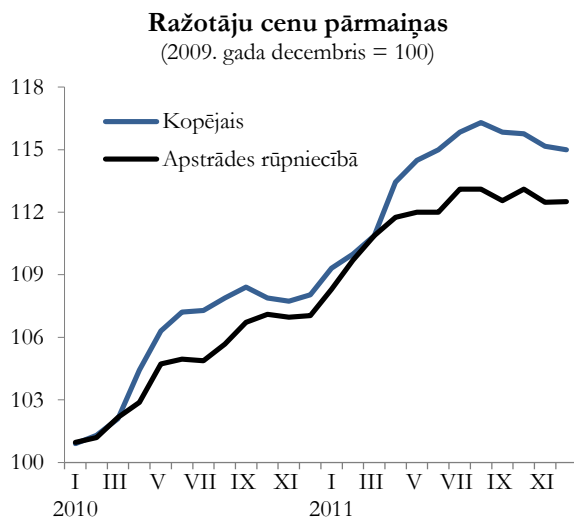
Baltijas valstīs augstākais cenu kāpums gan pārtikas produktu grupā, gan enerģijas grupā bija Latvijai – attiecīgi par 5,1% un 11,7%, Lietuvā cenas šajās grupās pieauga attiecīgi par 4,5% un 9,6%, savukārt Igaunijā bija vismazākais cenu pieaugums – attiecīgi par 3,5% un 9,2 procentiem.

Jāatzīmē, ka Igaunijā 2011. gada decembrī, salīdzinot ar iepriekšējā gada decembri, divas reizes straujāk nekā pārējās Baltijas valstīs cenas pieauga pakalpojumu grupā – par 4,1% (Lietuvā – par 2,1%, Latvijā – par 1,6%).

4.2.2. Ražotāju cenas

Ražotāju cenas pēc 2009. gada cenu samazinājuma 2010. gadā atsāka pieaugt. Cenu kāpums kopumā turpinājās arī 2010. gadā, lai gan gada pēdējos mēnešos cenu pieauguma tempi kļuva mērenāki. Cenas palielinājās gan vietējā tirgū realizētajai produkcijai, ko ietekmēja iekšzemes pieprasījuma stabilizēšanās, gan eksportētajai produkcijai, ko pamatā noteica Latvijas galveno eksportpreču, t.sk. kokmateriālu, metāla izstrādājumu un pārtikas preču cenu kāpums pasaules tirgos.

4.17. attēls

2011. gada sākumā ražotāju cenu pieaugums turpinājās, tomēr gada otrajā pusē sāka lēnām kristies un decembrī samazinājās līdz 6,5%, salīdzinot ar 2010. gada decembri, t.sk. apstrādes rūpniecībā – līdz 5,4%. 2011. gadā salīdzinājumā ar 2010. gada vidējo līmeni ražotāju cenas palielinājās par 7,7%. Vietējā tirgū realizētās produkcijas cenas pieauga par 8,7%, bet eksportētajai produkcijai – par 6,2%. Būtiskākā ietekme uz cenu pārmaiņām 2011. gadā bija ķīmisko vielu un ķīmisko produktu ražošanā – par 25,7%, metālu ražošanā – par 20%, poligrāfijā un ierakstu reproducēšanā – par 15,6%, atkritumu savākšanā, apstrādē un izvietojumā, materiālu pārstrādē – par 12,7 procentiem.

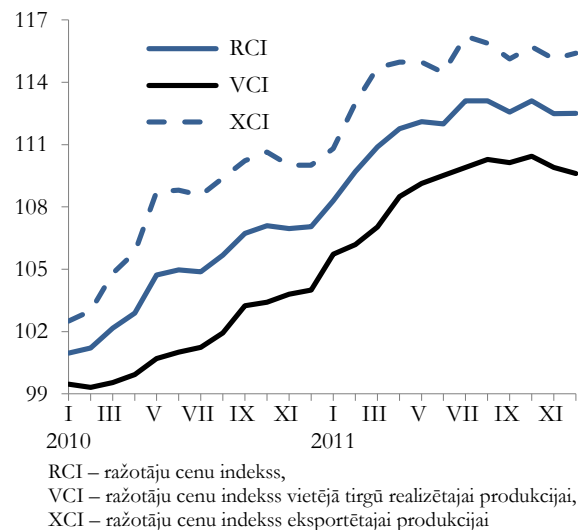
Vietējā tirgū realizētās produkcijas cenu kāpumu ietekmēja iekšzemes pieprasījuma stabilizēšanās, bet eksportētās produkcijas cenas pamatā noteica Latvijas galveno eksportpreču, t.sk. kokmateriālu, metāla izstrādājumu un pārtikas preču cenu pieauguma apstāšanās pasaules tirgos.

Ražotāju cenas Eiropas Savienībā kopumā 2010. gadā stabilizējās, un 2011. gada pirmajā pusē turpinājās to pieaugums, tomēr arī Eiropas valstīs 2011. gada vidū ražotāju cenas sāka samazināties. To galvenokārt ietekmēja pārtikas un lauksaimniecības cenu pieauguma kritums, kā arī ražošanas izejvielu un metālu cenu kritums, ko zināmā mērā noteica pieprasījuma samazinājums pasaulē saistībā ar parādu krīzes saasināšanos Eiro zonā, ekonomiskās situācijas pasliktināšanos ASV, kā arī pasaules tirdzniecības pieauguma tempu palēnināšanos un nenoteiktību par gaidāmo fiskālo konsolidāciju vairumā attīstīto valstu.

4.18. attēls

Ražotāju cenu dinamika apstrādes rūpniecībā

(2009. gada decembris = 100)

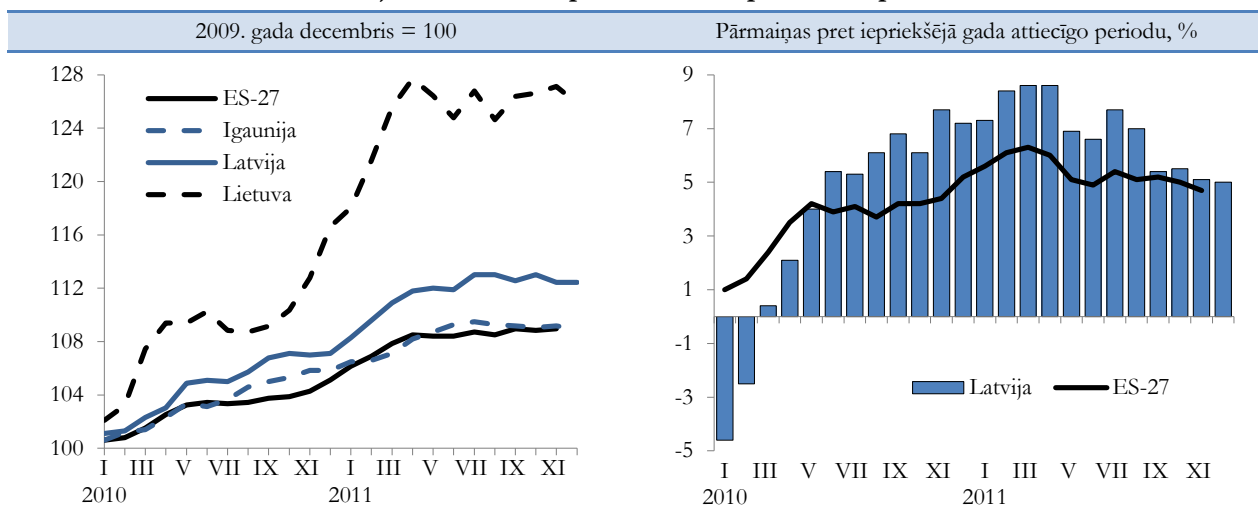

Salīdzinot Baltijas valstis, straujākais ražotāju cenu indeksa pieaugums 2011. gada divpadsmit mēnešos bija Lietuvā, mērenākais – Igaunijā.

2011. gada sākumā tirdzniecības nosacījumi salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu krietni uzlabojās, jo importa cenas pieauga gandrīz uz pusi lēnāk nekā eksporta. 2011. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar 2010. gada attiecīgo periodu, vienības vērtība eksportētajām precēm pieauga par 11,2% un importētajām precēm – par 4,9 procentiem.

4.19. attēls

Ražotāju cenu indekss pa mēnešiem apstrādes rūpniecībā

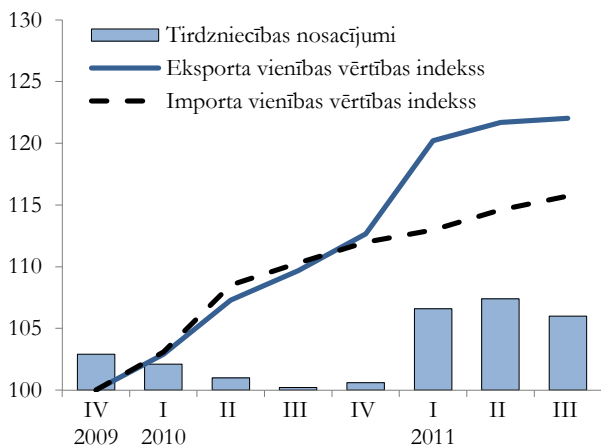
4.2.3. Ārējās tirdzniecības vienības vērtības indeksi

Vidējo eksporta vienības vērtības līmeni 2011. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar 2011. gada 2. ceturksni, visvairāk paaugstināja vienības vērtības pieaugums dažādiem izstrādājumiem, minerālproduktiem, kā arī tekstilam un tekstilizstrādājumiem. Savukārt lielākā ietekme uz vidējo importa vienības vērtības līmeni bija vienības vērtības pieaugumam minerālproduktiem, tekstilam un tekstilizstrādājumiem, kā arī ķīmiskās rūpniecības un saskarnozaru ražojumiem.

4.20. attēls

Eksporta un importa vienības vērtības indeksi un tirdzniecības nosacījumi

(eksporta un importa vienības vērtības indeksi 2009. gada 4. ceturksnis = 100; tirdzniecības nosacījumi, % pret iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni)

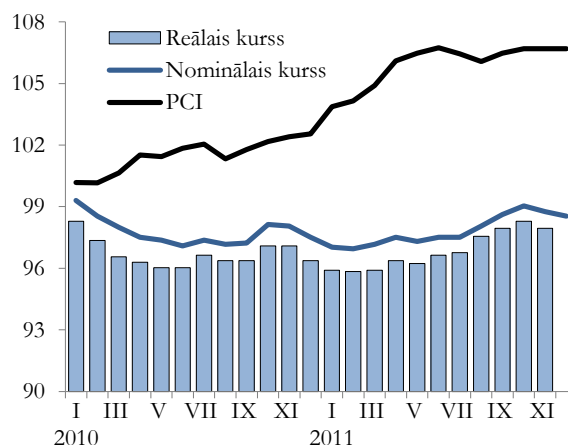

Arvien uzlabojoties Latvijas uzņēmēju konkurētspējai, 2010. gadā un 2011. gada sākumā turpināja samazināties lata reālais efektīvais valūtas kurss. Neskatoties uz nelielo pieaugumu 2010. gada beigās un 2011. gada beigās, kopumā tas ir zemā līmenī.

2011. gada sākumā lata reālā efektīvā valūtas kursa samazinājumu noteica zems lata nominālais efektīvais valūtas kurss, bet gada beigās lata reālā efektīvā valūtas kursa palielinājumu nosaka patēriņa cenu pieaugums (skatīt arī 4.4.1. nodaļu).

4.21. attēls

Lata efektīvais valūtas kurss*
(2009. gada decembris = 100)

* Lata efektīvais valūtas kurss aprēķināts attiecībā pret galvenajām tirdzniecības partnervalstīm, reālais kurss aprēķināts, izmantojot patēriņa cenu indeksu.

4.3. Maksājumu bilance

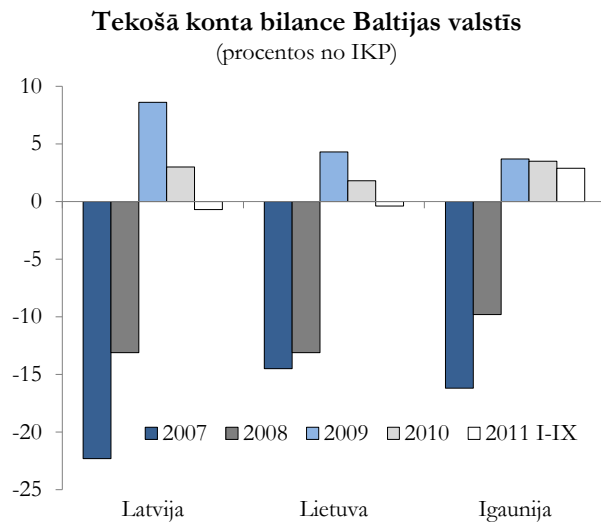
4.3.1. Tekošais konts

Globālās finanšu krīzes ietekmē spēji samazinoties ārvalstu kapitāla ieplūdei, Latvijā samērā īsā laikā notika tekošā konta korekcija. Tekošā konta deficīts kopš 2008. gada sākuma strauji samazinājās, un jau 2009. gada sākumā saldo bija pozitīvs. Savukārt 2010. gadā, stabilizējoties ekonomiskajai situācijai, tekošā konta pārpalikums samērā strauji samazinājās, un gada otrajā pusē tekošā konta bilance bija negatīva. 2010. gadā kopumā tekošā konta bilances pārpalikums bija 3% no IKP. Tekošā konta ceturkšņu dinamika 2010. gadā liecināja par kārtējo virzienmaiņu, t.i., pozitīvā saldo samazināšanos un tuvināšanos deficīta stāvoklim, kas bija raksturīgs Latvijai vairāku gadu garumā.

Arī 2011. gada pirmajā pusē tekošā konta saldo bija ar nelielu pārpalikumu (1,1% no IKP 1. ceturksnī un 0,9% no IKP 2. ceturksnī), liecinot par investīciju un uzkrājumu sabalansētību. Savukārt 2011. gada 3. ceturksnī tekošā kontā bija deficīts (3,7% no IKP), ko galvenokārt noteica ārējās tirdzniecības deficīta pieaugums. Kopumā 2011. gada deviņos mēnešos tekošā konta bilance bija ar nelielu deficītu (0,7% no IKP).

Tāpat kā Latvijā arī mūsu kaimiņvalstīs notika ārējās nesabalansētības strauja korekcija finanšu krīzes rezultātā.

4.22. attēls

Igaunijā tekošā konta pārpalikums 2009. gadā sasniedza 3,7% no IKP, salīdzinot ar deficītu 9,8% apmērā 2008. gadā. Savukārt Lietuvā 2009. gadā tekošā konta pozitīvais saldo bija 4,3% no IKP (2008. gadā deficīts – 13,1% no IKP). 2010. gadā tekošā konta pārpalikums Igaunijā un Lietuvā bija attiecīgi 3,5% un 1,8%. 2011. gada trīs ceturkšņos Igaunijā tekošā konta

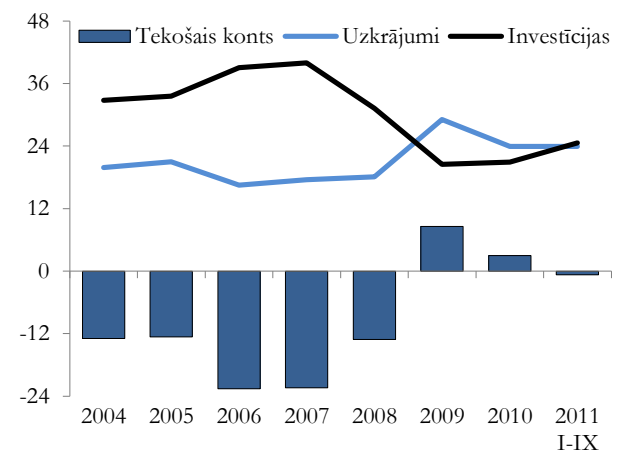
pozitīvā bilance saglabājās pozitīva (2,9% no IKP), bet Lietuvā tā ir ar nelielu deficītu (0,4% no IKP).

Tekošā konta bilances izmaiņas 2010. gadā galvenokārt bija saistītas ar izmaiņām ienākumu bilances posteņos un mazākā mērā ar izmaiņām ārējās tirdzniecības bilances posteņos. Savukārt 2011. gada tekošā konta stāvokļa izmaiņas galvenokārt ir saistītas ar preču eksporta un importa dinamiku.

Palielinoties ekonomiskajām aktivitātēm, importa dinamika kļūst arvien straujāka. 2011. gada deviņos mēnešos imports faktiskās cenās pieauga par 30,2%, salīdzinot ar iepriekšējā gada deviņiem mēnešiem, bet eksports šajā pašā laikā pieauga par 29,1%, un ārējās tirdzniecības deficīts sasniedza 8,7% no IKP (1. ceturksnī – 7,9%, 2. ceturksnī – 7,4% un 3. ceturksnī – 10,7%), kas bija par 1,6 procentpunktiem lielāks nekā pirms gada.

4.23. attēls

Tekošā konta deficīts, investīcijas un uzkrājumi
(% no IKP)

Nozīmīgas izmaiņas notika tekošā konta ienākumu bilancē. Kopš 2008. gada 4. ceturkšņa septiņus ceturkšņus pēc kārtas tā bija pozitīva, galvenokārt sakarā ar ārvalstu investoru zaudējumiem krīzes ietekmē. Ekonomiskajai situācijai uzlabojoties, ienākumu bilances pārpalikums samazinājās, un kopš 2010. gada 3. ceturkšņa tā atkal ir kļuvusi negatīva. 2011. gada deviņos mēnešos ienākumu bilances deficīts bija 1,5% no IKP (1. ceturksnī – 0,4%, 2. ceturksnī – 2,5% un 3. ceturksnī – 1,6% no IKP). Ienākumu bilances pozitīvā saldo samazināšanos 2010. gada pirmajā pusē noteica nerezidentu uzņēmumu zaudējumu samazinājums, kā arī būtisks izmaksāto dividendu apjoma pieaugums. Ienākumu bilances deficīta palielināšanās ir saistīta ar nerezidentu ieguldījumu ienākumu, t.sk. nerezidentu izmaksāto dividendu apjomu pieaugumu.

4.6. tabula

Latvijas maksājumu bilance
(procentos no iekšzemes kopprodukta)

	2007	2008	2009	2010	2010 I-IX	2011 I-IX
A. Tekošais kants	-22,4	-13,1	8,6	3,0	4,4	-0,7
Tirdzniecības bilance	-24,0	-17,8	-7,1	-7,1	-7,1	-8,7
<i>Eksports</i>	28,6	28,5	28,4	37,9	37,0	43,2
<i>Imports</i>	-52,7	-46,3	-35,5	-45,0	-44,1	-51,9
Pakalpojumu bilance	3,5	4,0	6,0	6,1	6,3	6,4
Neto ienākumi	-3,2	-1,6	6,3	0,3	1,7	-1,5
Neto kārtējie pārvedumi	1,3	2,2	3,4	3,6	3,4	3,2
B. Kapitāla kants	2,0	1,5	2,4	1,9	2,2	2,4
C. Finanšu kants*	24,7	11,5	-6,9	-1,5	-0,6	-1,0
Tiešās investīcijas	6,8	3,0	0,6	1,5	0,8	5,8
<i>Ārvalstīs</i>	-1,3	-0,7	0,2	-0,1	-0,7	-0,3
<i>Latvijā</i>	8,1	3,8	0,4	1,6	1,6	6,1
Portfeļieguldījumi**	-1,6	0,8	2,3	-1,8	-0,8	-2,8
<i>Aktīvi</i>	-1,0	1,8	3,2	0,3	0,8	-3,0
<i>Pasīvi</i>	-0,5	-1,0	-0,9	-2,1	-1,7	0,2
Citi ieguldījumi	19,4	7,6	-9,8	-1,1	-0,6	-4,0
<i>Aktīvi</i>	-21,0	-1,4	-4,0	-3,7	3,3	1,7
<i>Pasīvi</i>	40,1	9,0	-5,8	2,5	-3,9	-5,7
D. Novirze	-0,8	-1,8	0,8	-0,5	0,6	-0,8
E. Rezerves aktīvi	-3,4	2,0	-5,0	-4,0	-6,6	0,1

* bez rezerves aktīviem

** portfeļieguldījumi un atvasinātie finanšu instrumenti

Globālās finanšu krīzes ietekmē, izsīkstot kapitāla ieplūdei, notika arī nozīmīgas korekcijas investīcijās un uzkrājumos.

Ārvalstu kapitāla ieplūde līdz 2007. gadam, no vienas puses, pozitīvi ietekmēja investīcijas, bet, no otras puses, kļuva par nozīmīgu uzkrājumu līmeņa samazināšanas faktoru. Salīdzinot ar 2004. gadu, investīciju līmenis pieauga no 33% līdz 40,4%, bet uzkrājumu līmenis samazinājās no 20,2% līdz 18,1%, nodrošinot mazāk nekā pusi no iekšzemes investīciju finansējuma.

Pasliktinoties stāvoklim globālajos finanšu tirgos, situācija krasi mainījās. Lielais parādu slogs, ekonomisko aktivitāšu mazināšanās, ienākumu samazināšanās, kā arī nenoteiktība par nākotnes attīstību veicināja mājsaimniecību taupīgumu. Vienlaikus ar uzkrājumu līmeņa pieaugumu strauji samazinās investīcijas. 2009. gadā investīciju īpatsvars IKP bija 20,4%. Savukārt nacionālo uzkrājumu līmenis 2009. gadā bija 30% no IKP. 2010. gadā uzkrājumu līmenis pārsniedz investīciju līmeni, kaut gan šī starpība ir kļuvusi mazāka, galvenokārt saistībā ar uzkrājumu līmeņa samazināšanos. Savukārt 2011. gadā tekošā konta bilances pasliktināšanās pārsvarā ir saistīta ar investīciju straujāku pieaugumu, uzkrājumi saglabājās iepriekšējā gada līmenī.

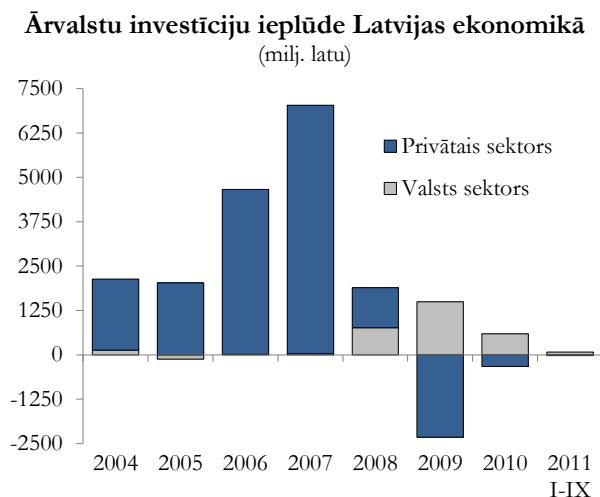
4.3.2. Finanšu plūsmas

Globālās finanšu krīzes rezultātā ir notikušas būtiskas izmaiņas starptautiskā kapitāla plūsmās, kas atspoguļojas maksājumu bilances finanšu konta svārstībās. Kapitāla konta liberalizācija nodrošina ārvalstu kapitāla ieplūdi Latvijā – Latvijā nav noteikti nekādi ierobežojumi nacionālās valūtas konvertējamībai, ārvalstu kompānijas var brīvi izvest savus ieguldījumus un peļņu pēc nodokļu nomaksas. Savukārt katrs Latvijas iedzīvotājs var brīvi izmantot ārvalstu kompāniju finanšu pakalpojumus. Nav noteikti nekādi ierobežojumi darījumos ar vērtspapīriem.

Galvenais ārvalstu investīciju piesaistītājs iepriekšējos gados bija privātais sektors. Sākot ar 2004. gadu, ārvalstu investīciju apjoms strauji palielinājās, un 2007. gadā salīdzinājumā ar 2004. gadu tās bija pieaugušas gandrīz 3,5 reizes. Nelabvēlīgie apstākļi globālajos finanšu tirgos vājināja ārvalstu investīciju plūsmu intensitāti. Privātā kapitāla ieplūdes apjomi 2008. gadā strauji samazinājās (gandrīz septiņas reizes, salīdzinot ar 2007. gadu), savukārt kopš 2008. gada 4. ceturkšņa bija vērojama privātā ārvalstu kapitāla aizplūšana. 2009. gadā privātā ārvalstu kapitāla aizplūšana pastiprinājās un bija gandrīz 2 reizes lielāka nekā ieplūde 2008. gadā.

4.24. attēls

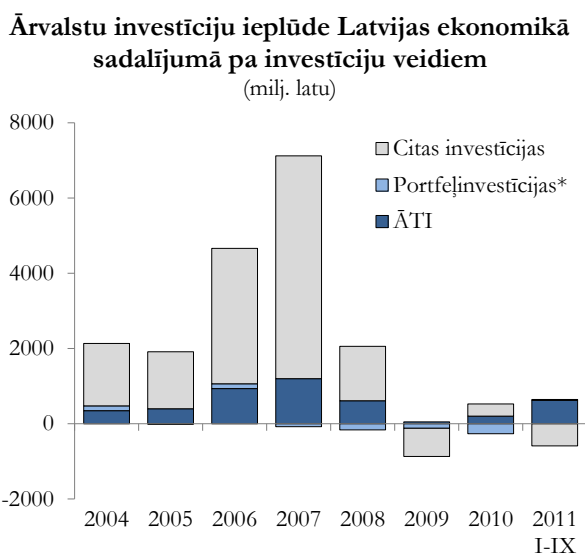

2010. gadā kopumā finanšu konta pasīvu samazinājums bija mērenākos apjomos nekā iepriekšējos divos gados, bet 2010. gada 3. un 4. ceturksnī, pirmo reizi kopš 2008. gada beigām, bija vērojama kapitāla ieplūde privātajā sektorā, ko ietekmēja reinvestētās peļņas pieaugums un apjomīgie noguldījumi banku sektorā.

2011. gada 1. ceturksnī ārvalstu privātā kapitāla plūsmas bija negatīvas saistībā ar banku sektora ārējo aktīvu pieaugumu, galvenokārt portfeļinvestīcijās, savukārt 2. un 3. ceturksnī finanšu konta pasīvi pieauga, ko ietekmēja ārvalstu tiešās investīcijas uzņēmumu pašu kapitālā. 2011. gada deviņos mēnešos finanšu konta bilances saldo bija ar nelielu deficītu.

Līdz ar ārvalstu kapitāla plūsmu dinamikas un virziena maiņu mainās arī to struktūra.

4.25. attēls

* portfeļinvestīcijas un atvasinātie finanšu instrumenti

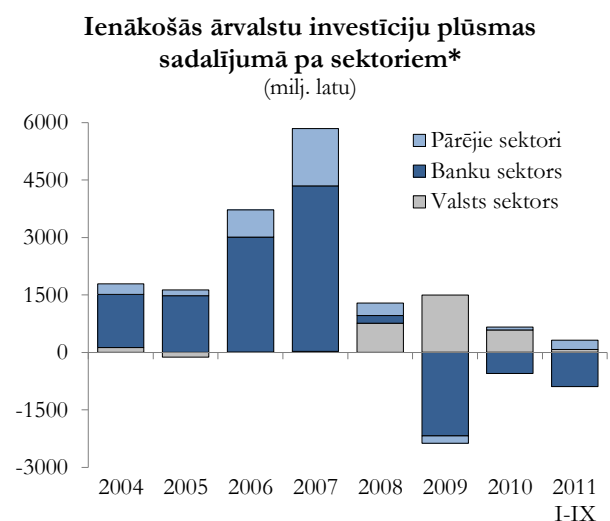
Vidēji no 2005. līdz 2007. gadam ārvalstu tiešās investīcijas ienākošā ārvalstu kapitāla struktūrā veidoja gandrīz 20%. Salīdzinot ar 2004. gadu, ĀTI apjoms ir trīskāršojies, bet 2008. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu,

tās samazinājās gandrīz uz pusi un nosedza 30% no tekošā konta negatīvā saldo. 2009. gadā ienākošo ĀTI plūsmas bija tikai 7,8% no iepriekšējā gada rādītāja.

2010. gadā ienākošo ĀTI plūsmu apjoms bija četras reizes lielāks nekā 2009. gadā un veidoja gandrīz 1/3 daļu no 2010. gadā piesaistītām ārvalstu investīcijām Latvijas ekonomikā. Arī 2011. gadā ĀTI ieplūde turpināja palielināties. 2011. gada deviņos mēnešos tiešo investīciju Latvijas ekonomikā bija gandrīz trīs reizes vairāk nekā 2010. gadā.

Portfeļinvestīciju daļa ienākošās finanšu plūsmās ir neliela un pēdējos trīs gados nepārsniedz 10% no tām. 2010. gadā un 2011. gada trīs ceturkšņos portfeļinvestīciju saldo bija negatīvs, ko galvenokārt noteica banku sektora ārvalstu aktīvu palielinājums portfeļinvestīciju veidā.

4.26. attēls

* bez ārvalstu tiešajām investīcijām

Nozīmīgas svārstības ir vērojamas citām investīcijām, kas līdz 2008. gadam veido lielu daļu no kopējām ārvalstu investīcijām. Tie ir tirdzniecības kredīti, aizdevumi un aizņēmumi, nauda un noguldījumi u.tml. Globālās finanšu krīzes rezultātā 2008. gadā bija vērojams īstermiņa plūsmu samazinājums, bet 2009. gadā citu investīciju plūsmas bija negatīvas (-9,8% no IKP), galvenokārt saistībā ar straujo banku sektora ārzemju pasīvu samazinājumu.

2010. gadā citu investīciju bilances negatīvais saldo samazinājās un bija vairs tikai 1,1% no IKP, ko noteica valdības ilgtermiņa aizņēmumi un banku parādsaistību samazinājums.

2011. gada pirmajā pusē citu ieguldījumu negatīvais saldo palielinājās, sasniedzot 6,5% no IKP, savukārt gada 3. ceturksnī citu investīciju bilance bija ar nelielu pārpalikumu. Citu investīciju bilances rādītāja svārstības galvenokārt ietekmēja noguldījumu samazinājums banku sektorā.

Kopumā jāatzīmē, ka finanšu plūsmu svārstības pašlaik galvenokārt nosaka finanšu sektora stabilizācijas pasākumi.

Latvijas starptautisko investīciju bilances dati liecina, ka valdības bruto ārējais parāds 2011. gada

3. ceturkšņa beigās bija 4455,4 milj. latu apmērā (32,5% no IKP). Salīdzinot ar 2010. gada 3. ceturkšņa beigām, valdības ārējais parāds palielinājās par 10,6%. Vienlaikus jāatzīmē, ka Latvijas kopējais bruto ārējais parāds 2011. gada septembra beigās bija 151,3% no IKP, kas ir gandrīz par 14 procentpunktiem mazākā līmenī nekā pirms gada.

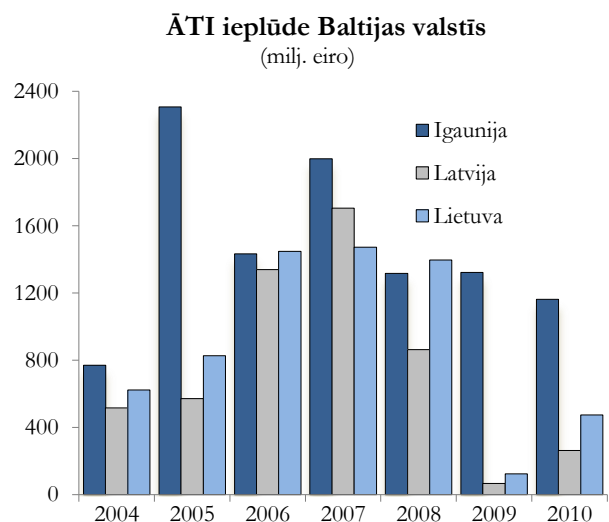
4.3.3. Ārvalstu tiešās investīcijas

Globālās finanšu krīzes ietekmē ārvalstu kapitāla plūsmas Latvijā ekonomikā būtiski samazinājās. Arī ĀTI plūsmu intensitāte Latvijā, tāpat kā visā pasaulē, pavājinājās sakarā ar uzņēmēju lielajiem zaudējumiem straujās lejupslīdes periodā, kas vājināja investēšanas kapacitāti, kā arī mazināja tieksmi investēt. Vienlaikus jāatzīmē, ka kopumā ĀTI plūsmas recesijas gados saglabājās pozitīvas, kas liecina par ārvalstu investoru uzticību valsts īstenotajai ekonomikas stabilizācijas politikai.

ĀTI ieplūdes samazinājums ir vērojams arī kaimiņvalstīs. Igaunijā 2009. gadā, salīdzinot ar 2008. gadu, ienākošo ĀTI apjoms bija tikai par 8,6% mazāks, ko noteica nozīmīgie ieguldījumi finanšu starpniecības nozarē, kamēr Lietuvā un Latvijā tās bija attiecīgi par 80% un 94% mazākas nekā pirms gada. Savukārt 2010. gadā ienākošo ĀTI plūsmas Igaunijā veidoja 88% no 2009. gada plūsmām, bet Latvijā un Lietuvā tās pieauga gandrīz 4 reizes.

Kopš 2008. gada ir samazinājušās arī Latvijas investoru aktivitātes ārējā pasaulē. Salīdzinot ar 2007. gadu, Latvijas uzņēmēju tiešās investīcijas ārvalstīs samazinājās gandrīz divas reizes, bet 2009. gadā tās bija negatīvas. Kopš 2010. gada Latvijas investoru aktivitātes palielinās, kaut arī ir ļoti zemā līmenī.

4.27. attēls

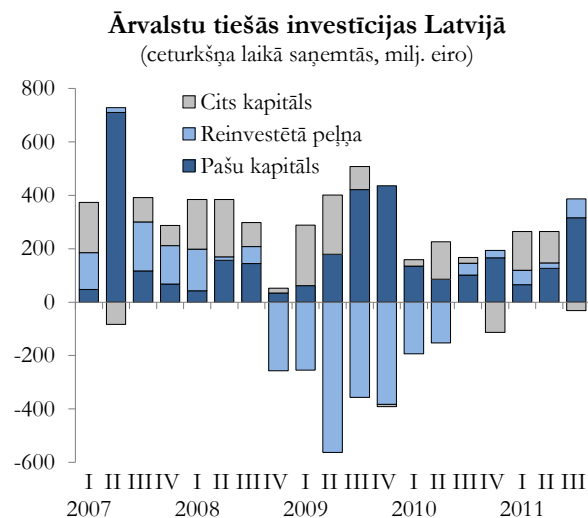
Ienākošo ĀTI struktūra liecina, ka kopš 2008. gada 4. ceturkšņa tiešo investīciju uzņēmumi darbojās ar zaudējumiem. 2009. gadā tie sasniedza 1094,5 milj. latu (1542 milj. eiro). Tiešo ārvalstu uzņēmumu

zaudējumus pilnībā kompensēja ieguldījumi pašu kapitālā un citā kapitālā, līdz ar ko ienākošās ĀTI plūsmas 2009. gadā bija pozitīvas (47,5 milj. latu). 2010. gada pirmajā pusē ieguldījumi pašu kapitālā bija nedaudz mazāki nekā tiešo investīciju uzņēmumu zaudējumi, kā rezultātā ienākošo ĀTI plūsmas vēl bija negatīvas. Atjaunojoties ekonomikas izaugsmei, ĀTI plūsmas strauji palielinājās. Ienākošā ĀTI apjoms 2010. gadā bija 4 reizes lielāks nekā 2009. gadā, savukārt 2011. gada deviņos mēnešos ĀTI plūsmas gandrīz 3 reizes pārsniedza iepriekšējā gada rādītāju un sasniedza 6,1% no IKP.

Saskaņā ar Latvijas starptautisko investīciju bilanci 2011. gada 3. ceturkšņa beigās uzkrātās ĀTI Latvijā ekonomikā sasniedza 6563,6 milj. latu (9339,2 milj. eiro), kas ir par 14% vairāk nekā 2010. gada beigās. ĀTI daļa uzkrātā ārvalstu kapitāla struktūrā veidoja 26 procentus.

Globālā finanšu krīze nav ietekmējusi Latvijā uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju ģeopolitisko struktūru. Lielākoties tās ir ES valstu investīcijas. 2011. gada septembra beigās ES valstu ĀTI veidoja 72,2% no visām uzkrātajām ĀTI, ceturtdaļa no tām ir jauno ES dalībvalstu investīcijas un gandrīz puse ir eirozonas valstu investīcijas.

4.28. attēls

Latvijas ekonomikā lielākā ieguldītājvalsts ir Zviedrija. 2011. gada septembra beigās Zviedrijas investīcijas veidoja gandrīz 24% no kopējām uzkrātajām ĀTI. Pārsvārā tās ir investīcijas finanšu starpniecībā (56,7% no nozarē uzkrātām ĀTI). Kopš 2010. gada beigām Zviedrijas tiešās investīcijas palielinājās gandrīz divas reizes, kas galvenokārt ir saistīts ar savstarpējiem darījumiem starp Igauniju un Zviedriju īpašnieku maiņas darījumu rezultātā banku sektorā. Vienlaikus Igaunijas uzkrātās tiešās investīcijas Latvijā samazinājās par 50%, tai skaitā finanšu starpniecības nozarē – gandrīz 10 reizes. 2011. gada septembra beigās Igaunijas tiešās investīcijas Latvijā ekonomikā veidoja 5,6% no kopējām uzkrātām ĀTI (2010. gada beigās – 14,1%). Lielī ieguldījumi ir arī no

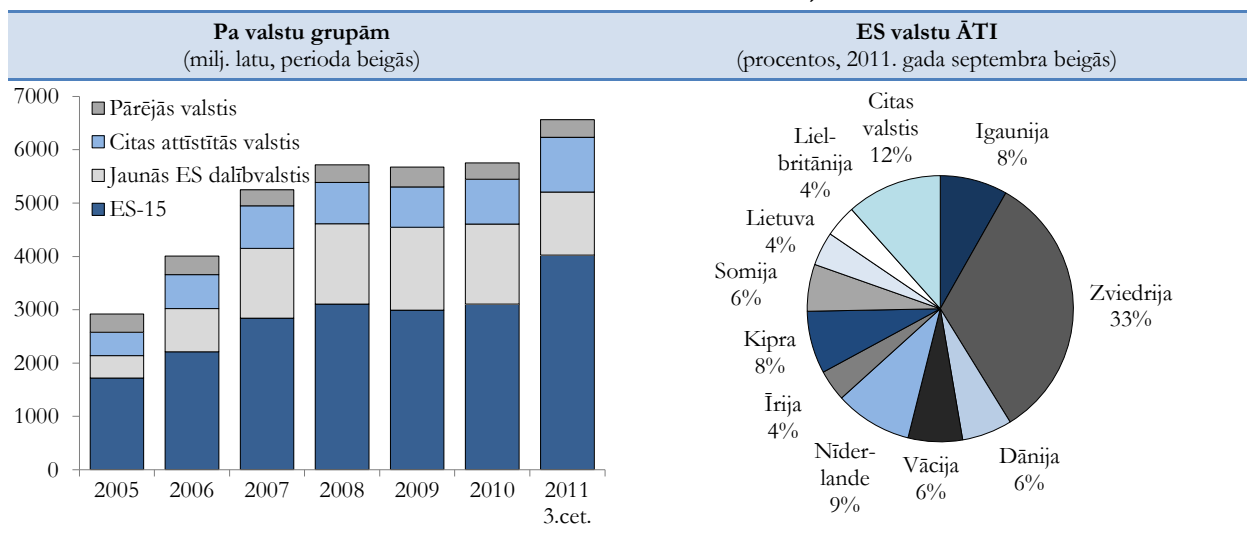
Dānijas, Nīderlandes, Vācijas, Somijas, Krievijas un Kipras uzņēmējiem. Šo valstu investīciju apjomi 2011. gada septembra beigās veidoja gandrīz 60% no kopējām ĀTI Latvijas ekonomikā.

Kopš 2007. gada Vācijas uzņēmēju ikgadējie ieguldījumi bija nelieli, tāpēc to daļa uzkrāto ĀTI kopapjomā samazinās. 2007. gada beigās tās veidoja 8,5%, bet 2011. gada 3. ceturksņa beigās vairs tikai

4,7% no uzkrātām ĀTI. Vācijas ĀTI koncentrējās enerģētikas nozarē (32,5%) un operācijās ar nekustamo īpašumu (22,6%). Kopš 2005. gada beigām Vācijas investīcijas enerģētikas nozarē samazinājās vairāk nekā uz pusi. 2010. gada 4. ceturksnī gandrīz 8 reizes samazinājās arī Vācijas investīcijas finanšu starpniecībā. 2011. gada septembra beigās tās veido vairs tikai 1,1% no Vācijas uzkrātām ĀTI.

4.29. attēls

Uzkrātās ārvalstu tiešās investīcijas

ĀTI pārsvarā koncentrējās pakalpojumu nozarēs.

Līdz 2008. gadam ĀTI pieauguma tempi pakalpojumu nozarēs bija gandrīz pusotras reizes straujāki nekā ražošanas nozarēs. Savukārt 2009. un 2010. gadā ārvalstu tiešās investīcijas straujāk palielinās preču ražošanas nozarēs (attiecīgi par 6,6% un 10,6%), uzkrāto ĀTI līmenis pakalpojumu nozarēs 2009. gadā saglabājās nemainīgs, bet 2010. gadā samazinājās par 7,4%. 2011. gada septembra beigās uzkrātās ĀTI pakalpojumu nozarēs veidoja 79,4% no uzkrātām ĀTI Latvijas tautsaimniecībā

Pēc Latvijas iestāšanās ES būtiskus ieguldījumus ārvalstu investori ir veikuši finanšu starpniecības

nozarē, kuras daļa uzkrātajās ĀTI pakalpojumu nozarēs palielinājās no 24% 2004. gada beigās līdz 40% 2008. gada beigās. 2011. gada septembra beigās šīs nozares uzkrāto ĀTI līmenis bija 24%. Ir jāatzīmē, ka iekšējā pieprasījuma samazināšanās negatīvi ietekmēja investīcijas tirdzniecībā un sakaru nozarē, uzkrātās ĀTI minētajās nozarēs 2011. gada septembra beigās bija attiecīgi par 2,3% un 3,7% mazākā līmenī nekā 2008. gada beigās. ĀTI samazinājumu šajās nozarēs daļēji kompensēja investīcijas nekustamā īpašuma nozarē (par 38,5%), līdz ar ko kopējais uzkrāto ĀTI līmenis pakalpojumu nozarēs kopš 2008. gada beigām nav mainījies.

4.7. tabula

Uzkrātās ĀTI sadalījumā pa nozarēm

(perioda beigās, milj. latu)

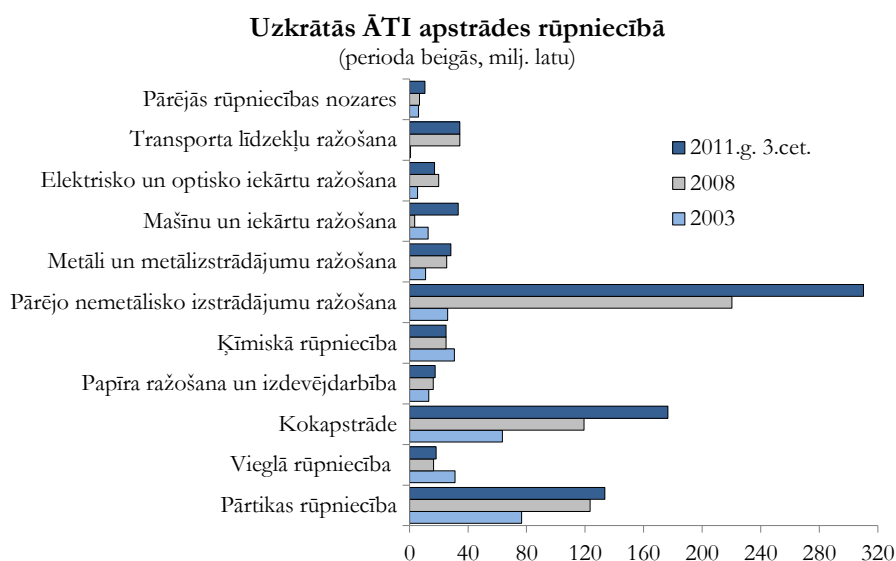
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 IX
Primārās nozares	49,8	59,5	71,6	113,1	145,2	167,5	207,9	205,2
Apstrādes rūpniecība	276,1	376,0	395,8	516,8	611,0	654,5	725,0	804,6
Enerģētika	164,7	327,6	348,1	270,7	204,9	190,5	216,0	249,9
Būvniecība	36,5	49,7	67,6	85,5	107,1	126,6	109,4	91,7
Tirdzniecība	395,7	437,8	562,3	676,4	862,0	856,5	737,4	842,2
Transports un sakari	333,3	336,4	347,0	392,5	466,3	428,1	424,7	448,9
Finanšu starpniecība	375,9	625,4	964,6	1486,2	1647,3	1645,1	1326,8	1568,5
Citi pakalpojumi	439,2	529,0	795,3	1223,5	1251,3	1371,3	1492,1	1671,2

Preču ražošanas sfērā īpaši straujš uzkrāto ĀTI pieaugums laika periodā no 2008. gada beigām līdz 2011. gada septembra beigām bija enerģētikas un apstrādes rūpniecības nozarēs – attiecīgi par 22% un 31,5%. Uzkrāto ĀTI pieaugumu apstrādes rūpniecībā lielā mērā ietekmēja nozīmīgi ieguldījumi būvmateriālu ražošanā (pieaugums par 40,8%) un kokapstrādē (pieaugums par 48%). Minēto nozaru daļa uzkrātajās ĀTI apstrādes rūpniecībā 2011. gada 3. ceturksņa beigās veidoja 60,5% (2008. gada beigās – 55,6%).

Kopumā, vērtējot uzkrāto ĀTI struktūru apstrādes rūpniecības nozarē, jāsecina, ka tā nepārtraukti mainās. Dažās nozarēs, piemēram, vieglajā rūpniecībā ārvalstu tiešās investīcijas samazinās jau kopš 2005. gada, un tā galvenais iemesls ir konkurētspējas zaudēšana ārējos

tirgos. 2010. gadā uzkrāto ĀTI apjoms vieglajā rūpniecībā bija par 7,3% mazāks nekā 2008. gadā. Līdzīgas tendences ir vērojamas vairākās ES dalībvalstīs. Savukārt uzkrāto ĀTI samazinājumu 2009. gadā un 2010. gada 1. ceturksnī lielā mērā noteica pieprasījuma samazināšanās iekšējā tirgū. Jāatzīmē, ka kopš 2010. gada 3. ceturksņa ĀTI šajā nozarē pakāpeniski pieaug. 2011. gada septembra beigās, salīdzinot ar 2010. gada beigām, uzkrātās ĀTI pārtikas rūpniecībā pieauga par 8,1% un tās veidoja 16,6% no uzkrātajām ĀTI apstrādes rūpniecībā (2010. gada beigās – 13%). Tāpat ir samazinājušās ārvalstu tiešās investīcijas elektrisko un optisko iekārtu ražošanas nozarē (salīdzinot ar 2008. gada beigām – par 17,7%).

4.30. attēls

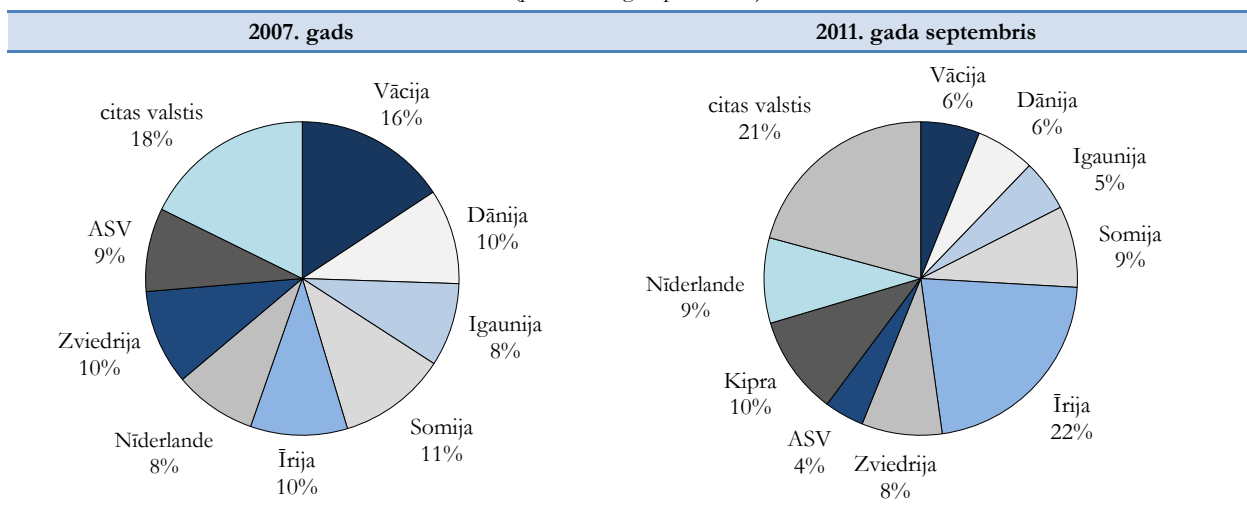

Jāatzīmē, ka kopumā ārvalstu investoru interese par apstrādes rūpniecības nozari nav mazinājusies, bet atsevišķajās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs ir pat palielinājusies. Būtiski pieaug ārvalstu investīcijas mašīnu un iekārtu ražošanā. Minētās nozares daļa

uzkrāto ĀTI apstrādes rūpniecībā struktūrā palielinās un 2011. gada septembra beigās veidoja 4,2% (2008. gada beigās – 0,6%). Citās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs uzkrāto ĀTI līmeņa izmaiņas ir nenozīmīgas.

4.31. attēls

Uzkrāto ĀTI struktūra Latvijas apstrādes rūpniecībā pa valstīm
(perioda beigās, procentos)

Vērtējot uzkrāto ĀTI apstrādes rūpniecībā struktūras izmaiņas no kvalitatīvā aspekta, ir jāsecina, ka to daļa augsto un vidēji augsto tehnoloģiju nozarēs 2011. gada septembra beigās bija gandrīz 12,2% (2008. gada beigās – 11,3%).

Lielākus ieguldījumus apstrādes rūpniecībā ir veikuši Dānijas, Somijas, Vācijas, Zviedrijas, Īrijas, Igaunijas, Nīderlandes un Kipras investori. Minēto valstu investīcijas veidoja 75% no uzkrātām ĀTI apstrādes rūpniecībā. Jāatzīmē, ka līdz 2007. gada beigām apstrādes rūpniecībā uzkrāto ĀTI struktūrā nevienai no valstīm nebija izteiktas līderpozīcijas. Finanšu krīzes ietekmē situācija ir būtiski mainījies. 2011. gada septembra beigās ĀTI struktūrā dominē Īrijas kapitāls, kas veido piekto daļu no uzkrātām ĀTI apstrādes rūpniecībā, ko lielā mērā ietekmēja šis valsts straujš investīciju pieaugums. Kopš 2008. gada beigām tās palielinājās gandrīz trīs reizes. Citu lielāko investorvalstu uzkrāto ĀTI apjoms ir samazinājies, piemēram, Vācijas un Dānijas – attiecīgi par 17,8% un 3,5%, kā arī ASV – par 21%. Tajā pašā laikā Krievijas uzņēmēju uzkrātās investīcijas apstrādes rūpniecībā 2011. gada septembra beigās bija par 13,5% lielākas nekā 2008. gadā un veidoja 3,2% no uzkrātām ĀTI apstrādes rūpniecībā.

Ārvalstu investīciju piesaistē Latvijā nozīmīga loma ir **Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrai (LIAA)**. LIAA investīciju piesaistes stratēģija ir orientēta uz kvalitatīvu ienākošo investīciju projektu apkalpošanu un aktīvu darbību investīciju projektu piesaistē, uzrunājot potenciālos investorus atbilstoši Latvijas tautsaimniecības attīstības stratēģijā noteiktajām prioritātēm.

LIAA turpina attīstīt savu pakalpojumu klāstu un piedāvājumu, pamatojoties uz ĀTI tirgus vajadzībām un nodrošinot saikni starp LIAA un investoriem. Latvija var piedāvāt investoriem izdevīgu ģeogrāfisko atrašanās vietu, dabas resursu priekšrocības, priekšrocības zinātnes jomā, kā arī LIAA profesionālu palīdzību projektu ieviešanas procesā.

Kopumā jāatzīmē, ka, pasaulei pamazām atgūstoties no globālās ekonomiskās un finanšu krīzes, ir jūtama arī intereses palielināšanās par Latviju kā potenciālo investīciju galamērķi.

2011. gadā LIAA apkalpoto ienākošo informācijas pieprasījumu skaits sasniedza 272, kas, salīdzinot ar 2009. gada rādītājiem (158 pieprasījumi), ir par 70% vairāk, tā ka palielinās potenciālo investoru interese kopumā pēc sākotnējās intereses par investīciju vidi. Lielākā daļa projektu koncentrējas tieši ražošanas sektorā. Lielākais projektu skaits ir metālapstrādes un elektronikas (24%), zaļo tehnoloģiju (15%), kokapstrādes (10%) u.c. ražošanā, pakalpojumiem sastādot vien 27%, no tiem 12% ir dalīto pakalpojumu un ārpakalpojumu projekti.

2011. gadā ar LIAA atbalstu 10 uzņēmumi ir pieņēmuši pozitīvu lēmumu īstenot projektus Latvijā gan pakalpojumu jomā, gan ražošanā (piemēram, investīcijas no Krievijas optisko iekārtu ražotnē, investīcijas no Lielbritānijas datu centrā, investīcijas no

Luksemburgas/Belģijas atjaunojamo energoresursu projektā, investīcijas no Krievijas pusvadītāju materiālu ražošanā un silīcija atgriezumam pārstrādē elektroniskajai rūpniecībai, investīcijas no Norvēģijas dalīto pakalpojumu centrā u.c.). Daudzi investori pieņēmuši lēmumu par ražotņu paplašināšanu – Ferroplan (Somija, konveijeru un noliktavu sistēmas), Bücher Schoerling Baltie (Šveice, ielu tīrāmās mašīnas), Malmar Sheet Metai (Belģija, metāla detaļas mašīnbūves nozarei) u.c. Projektiem īstenojoties, investīcijas sagaidāmas vairāk nekā 40 milj. eiro apmērā, radot vairāk nekā 600 darbavietu.

Diemžēl vēl aizvien daudzi ārvalstu investīciju projekti tiek zaudēti joprojām neatrisinātu problēmjautājumu dēļ, piemēram, industriālo zemes gabalu, infrastruktūras trūkuma un teritoriālo plānojuma nepilnību, kā arī kvalificēta darbaspēka trūkuma dēļ.

Risinot minētos problēmjautājumus, ir plānots uzsākt un realizēt nozīmīgu infrastruktūras attīstības programmu laika periodā no 2014. līdz 2020. gadam. Lai risinātu jautājumus par nozaru vajadzībām pēc kvalificēta darbaspēka, tiek strādāts pie augstākās izglītības sistēmas reformas, kā arī tiek veicināta un palielināta darba devēju loma profesionālās izglītības programmās, veidojot profesionālās izglītības kompetences centrus.

Lai Latvija būtu konkurētspējīga citu Eiropas valstu starpā, ir nepieciešami valsts atbalsta instrumenti un investīciju stimuli ārvalstu investīciju piesaistei kā, piemēram, citās valstīs, kas konkurē ar Latviju investīciju piesaistē – valsts finanšu atbalsts tautsaimniecībai nozīmīgiem investīciju projektiem, granti jaunu darbavietu radīšanai, infrastruktūras atbalsts, nodokļu atvieglojumi.

Arī šajā ziņā jau ir vērojami uzlabojumi – tiek strādāts pie jauniem investīciju stimuliem ārvalstu investīciju piesaistei, piemēram, ar 2011. gada 1. janvāri uzņēmējiem ir pieejama uzņēmuma ienākuma nodokļa atlaide lieliem investīciju projektiem, tāpat tiek strādāts pie finanšu atbalsta rašanas tautsaimniecībai nozīmīgiem investīciju projektiem, kā arī grantiem jaunu darbavietu radīšanai. Ar 2012. gada februāri plānots apstiprināt grantu jaunu darbavietu radīšanai. Savukārt jau ar 2011. gada pēdējo ceturksni uzņēmējiem, t.sk. investoriem ir pieejams atbalsts ES struktūrfondu programmas *Augstas pievienotās vērtības investīcijas* ietvaros, taču šis atbalsts nebūs pieejams ilgtermiņā, jo ir paredzams, ka pieejamais atbalsta apjoms tiks apgūts jau pirmā mēneša ietvaros, tādēļ ir jādomā par ilgtermiņa valsts finanšu atbalstu tautsaimniecībai nozīmīgiem investīciju projektiem.

Lai pilnveidotu valstij nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu virzību, LIAA turpina īstenot investīciju piesaisti saskaņā ar *Polaris* metodoloģiju, kas paredz vienotu un saskaņotu ministriju, pašvaldību, infrastruktūras uzņēmumu un valsts iestāžu rīcību stratēģiski nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu realizēšanā, kā arī iesaistīt šajā procesā arī

privāto sektoru, universitātes un zinātniskās institūcijas.

Polaris procesa ietvaros ir izveidota Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padome, kura risina jautājumus, kas saistīti gan ar konkrētu investīciju projektu īstenošanu, gan

investīciju vides uzlabošanu, piemēram, nodrošinot elektroenerģijas pieslēgumu un to kvalitātes uzlabošanu ražošanas teritorijās, pašvaldību atbildības palielināšanu investīciju projektu realizēšanā, būvprojektu saskaņošanas paātrināšanu.

4.4. Finanšu un kapitāla tirgi

4.4.1. Monetārā politika un valūtas maiņas kurss

Līdzīgi kā lielākās daļas pasaules centrālo banku, arī Latvijas Bankas monetārās politikas galvenais mērķis ir saglabāt cenu stabilitāti valstī. Latvijas Banka ir neatkarīga savu lēmumu pieņemšanā un to īstenošanā, tā nav pakļauta valdības vai tās institūciju lēmumiem un rīkojumiem. Latvijas Bankas uzraudzību veic Saeima.

Kopš 1994. gada 12. februāra Latvijas Banka, piesaistot lata kursu SDR¹ valūtu grozam (1 SDR = 0,7997 LVL), īsteno fiksētā nacionālās valūtas maiņas kursa politiku. No 2005. gada 1. janvāra ir mainīta lata piesaiste no SDR uz eiro (1 EUR = 0,702804 LVL). Lata piesaistes maiņu noteica Latvijas plāni pievienoties Eiropas valūtas kursa mehānismam II (VKM II) un pēc nepieciešamo kritēriju izpildes iestāties Ekonomikas un monetārajā savienībā (EMS)².

Latvija no 2005. gada 2. maija ir pievienojusies VKM II ar jau pastāvošo lata kursu pret eiro. VKM II ietvaros valūtas kursam tiek pieļautas standarta svārstības +/-15% apmērā no centrālā jeb piesaistes kursa. Tomēr Latvija uzņemas vienpusēji nodrošināt valūtas kursa svārstības +/-1% apmērā, saglabājot līdzšinējo, finanšu tirgum ierasto lata svārstību koridora platumu, kāds pastāvējis kopš lata piesaistes SDR 1994. gadā un tika saglabāts, 2005. gada 1. janvārī latu piesaistot eiro. Dalības ilgums VKM II būs atkarīgs no Latvijas spējas sasniegt Māstrihtas kritērijos noteikto tautsaimniecības konverģences līmeni. Latvijas Banka turpinās realizēt līdzšinējo fiksētā valūtas kursa politiku līdz eiro ieviešanai Latvijā.

Saskaņā ar *Latvijas Konverģences programmu 2011-2014*, Latvijas monetārā un valūtas kursa politika vidējā termiņā lielā mērā ir saistīta ar monetārās integrācijas plāniem – eiro ieviešanu Latvijā. 2010. gada 16. martā Ministru kabinets, akceptējot grozījumus *Latvijas Nacionālā eiro ieviešanas plānā*, kā eiro ieviešanas mērķa datumu Latvijā noteica 2014. gada 1. janvārī.

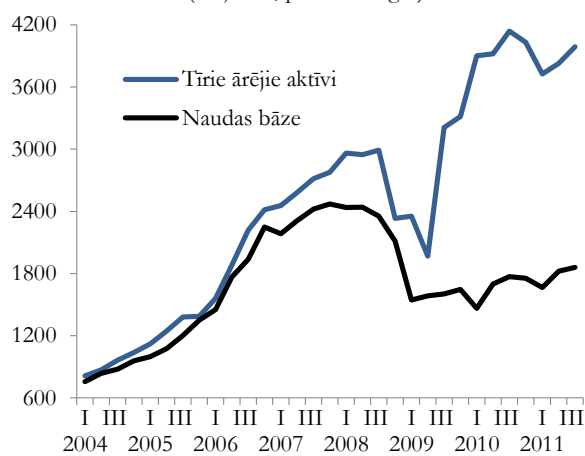
Lai efektīvi īstenotu monetāro politiku, Latvijas Banka veic monetārās politikas īstenošanas instrumentu pielāgošanu atbilstoši Eiropas Centrālās Bankas praksei. Latvijas Banka jau šobrīd izmanto

tādus pašus netiešos, uz brīvā tirgus principiem balstītos monetārās politikas instrumentus kā Eiropas Centrālās Banka, un nākotnē, pievienojoties Eiropas Monetārajai sistēmai, būs jāpārskata tikai atsevišķo instrumentu nozīmīgums monetārās politikas īstenošanā un procedūru elementi.

Lai noturētu fiksētu valūtas kursu, ir nepieciešams pietiekams ārējo rezervju apjoms. Latvijas Bankas tīrās ārējās rezerves pastāvīgi sedz Latvijas naudas bāzi (skatīt 4.32. attēlu). Naudas bāzes (skaidrā nauda apgrozībā un noguldījumi Latvijas Bankā) segums ar tīriem ārējiem aktīviem 2011. gada 3. ceturkšņa beigās bija 214 procenti.

4.32. attēls

Latvijas Bankas tīrie ārējie aktīvi un naudas bāze ceturkšņu griezumā (milj. latu, perioda beigās)

Latvijas Banka ārējās rezerves pārvalda saskaņā ar Latvijas Bankas padomes noteiktajām vadlīnijām, ieguldot tās drošos un likvidos finanšu instrumentos, galvenokārt ASV, eiro zonas valstu, Lielbritānijas un Japānas valdību, to aģentūru un starptautisko organizāciju emitētajos parāda vērtspapīros. Latvijas Bankas ārējās rezerves (ietverot arī zelta krājumus, ārvalstu konvertējamo valūtu un SDR) 2011. gada decembra beigās, salīdzinot ar 2010. gada beigām, ir samazinājušās un bija 6384,1 milj. ASV dolāru (2010. gada decembra beigās – 7605,1 milj. ASV dolāru, 2009. gada decembra beigās – 6905,2 milj. ASV dolāru).

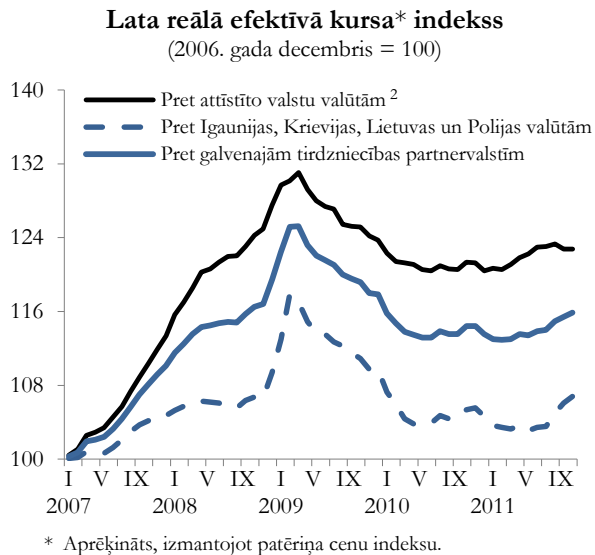
¹ Speciālās aizņēmuma tiesības (Special Drawing Rights – SDR; valūtas kods saskaņā ar starptautisko valūtu klasifikatoru ISO 4217 – XDR).

² Dalība EMS ir noteikta ES pievienošanās līgumā, bet Latvijai ir iespējas izvēlēties sev piemērotāko laika plānu eiro ieviešanai.

Latvijas Banka aprēķina lata reālo efektīvo kursu¹ pret 13 galveno tirdzniecības partnervalstu valūtām. Tas parāda Latvijas relatīvo eksporta konkurētspēju pasaules tirgos.

4.33. attēls

Straujās izaugsmes gados salīdzinoši augstās inflācijas dēļ lata reālais kurss pieauga attiecībā gan pret attīstīto valstu valūtām, gan pret Igaunijas, Lietuvas, Polijas un Krievijas valūtām. Īpaši strauji lata kurss pieauga 2008. gada otrajā pusē un 2009. gada sākumā, kas galvenokārt bija saistīts ar Latvijas tirdzniecības partnervalstu nacionālo valūtu devalvāciju. Kopš 2009. gada marta lata reālais efektīvais kurss pakāpeniski samazinājās, kas bija saistīts gan ar cenu līmeņa un darba algu samazināšanos, gan citu ar ražošanu saistīto izmaksu optimizāciju. Tomēr lata reālā efektīvā kursa samazināšanās tendence kopš 2010. gada aprīļa bija mērenas, bet kopš jūnija, atsākoties inflācijai, lata reālais efektīvais kurss jau palielinājās, un šāda tendence turpinājās arī 2011. gadā.

4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība

2011. gada 3. ceturkšņa beigās Latvijā darbojās 22 **bankas** un bija reģistrētas 9 ārvalstu banku filiāles. Ārvalstīs darbojas 11 Latvijas banku filiāles. Banku pakalpojumus Latvijā var sniegt arī Eiropas Ekonomikas zonas valstīs reģistrētās kredītiestādes vai to filiāles, kas iesniegušas pieteikumus Finanšu un kapitāla tirgus komisijā (FKTK).

2011. gadā Latvijas banku sistēmā notika vairākas strukturālas izmaiņas, kas skāra vairākas Latvijas bankas:

- AS „Latvijas Krājbanka” (lai gan 2011. gada pirmajā pusē AS „Latvijas Krājbanka” noslēdza ar peļņu un bija vērojama kredītportfeļa pieauguma atjaunošanās, 2011. gadā 23. decembrī AS „Latvijas Krājbanka” tika pasludināta par maksātnespējīgu);
- AS „Citadele banka” (2011. gada jūlijā tika uzsākts AS „Citadele banka” akciju pārdošanas process, kas pašlaik ir apturēts līdz brīdim, kad būs uzlabojusies situācija starptautiskajos finanšu tirgos. Līdz akcionāru turpmākajiem lēmumiem AS „Citadele banka” paliks esošo akcionāru īpašumā. Lēmums par pārdošanas atlikšanu neietekmē AS „Citadele banka” darbību, tā turpina realizēt restrukturizācijas plānu. Restrukturizācijas plāns paredz, ka valstij ar laiku ir jāatgriež banka privātajā sektorā, bet tajā nav paredzēta piespiedu pārdošana, jo valstij ir jāatgūst maksimāls apjoms ieguldīto līdzekļu).

2011. gada 3. ceturksnī visu Latvijas banku darbības rādītāji bija atbilstoši normatīvu prasībām. Banku sektora likviditātes rādītājs bija 60,05% (minimālā normatīvā prasība ir 30%), kas, salīdzinot ar 2010. gada attiecīgo periodu, ir palielinājies.

Par situācijas stabilizēšanos liecina arī banku peļņas rādītāji. 2011. gada novembra beigās ar peļņu (kopā 75,5 milj. latu) strādāja 15 Latvijas bankas un 5 ārvalstu banku filiāles. 2011. gada 3. ceturksnī ievērojami palielinājās banku sektora vidējais kapitāla pietiekamības rādītājs, sasniedzot 17% (minimālā normatīvā prasība ir 8%) un novembra beigās pat 17,3%. Banku sektora aktīvu atdeve (ROA)³ bija 0,4% un banku sektora kapitāla atdeve (ROE)⁴ bija 4,7%, kas salīdzinājumā ar 2010. gada attiecīgo periodu ir ievērojami pieaugusi (2010. gada 3. ceturksnī – ROA bija -1,9% un ROE bija -24,5%).

2011. gada 3. ceturkšņa beigās Latvijā darbojās 12 **apdrošināšanas sabiedrības**, no kurām 3 veica dzīvības apdrošināšanu un 9 – nedzīvības apdrošināšanu, kā arī 10 ārvalstu apdrošināšanas sabiedrību filiāles.

2011. gada 3. ceturkšņa beigās, salīdzinot ar 2010. gada attiecīgo periodu, apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju apmērs pieauga par 27,7%, savukārt izmaksāto bruto atlīdzību apmērs pieauga par 12,1 procentu.

Situācija pasaules finanšu tirgos būtiski ietekmē **Latvijas vērtspapīru tirgu** – 2008. gadā un 2009. gadā vērtspapīru tirgū bija mazs pieprasījums un pārdotais akciju apjoms. Ievērojami samazinājās arī akciju cenu indekss, tomēr 2010. gadā situācija ievērojami

¹ Lata reālais kurss ietver lata nominālā kursa izmaiņas pret Latvijas tirdzniecības partnervalsts valūtu, kā arī patēriņa cenu izmaiņas Latvijā salīdzinājumā ar patēriņa cenu izmaiņām tirdzniecības partnervalstī. Reālo kursu aprēķina, nominālā kursa indeksu dalot ar ārvalstu un iekšzemes cenu indeksu attiecību.

² Attīstīto valstu grupā ietilpst ASV, Dānija, Francija, Itālija, Lielbritānija, Nīderlande, Somija, Vācija un Zviedrija.

³ ROA – peļņas/zaudējumu attiecība pret aktīviem.

⁴ ROE – peļņas/zaudējumu attiecība pret kapitālu un rezervēm.

uzlabojās un NASDAQ OMX Riga akciju indekss pieauga.

2011. gadā vērtspapīru cenas ir samazinājušās ne tikai pasaules tirgos, bet arī Baltijas valstu fondu tirgos. To galvenokārt ietekmē krīze eirozonā un nestabilitāte ASV. 2011. gada sākumā situācija turpināja uzlaboties, tomēr gada beigās bija vērojama situācijas pasliktināšanās un OMX Baltic Benchmark indeksa vērtība bija 533,9 punkti, kas, salīdzinot ar 2010. gada attiecīgo periodu, ir par 19,1% zemāka, savukārt NASDAQ OMX Riga indeksa vērtība bija 371,2 punkti, kas ir par 5,7% zemāka nekā 2010. gada attiecīgajā periodā. NASDAQ OMX Riga gada laikā bija vismazākais kritums salīdzinājumā ar citām Baltijas valstu biržām. 2011. gadā Latvijā biržu aktivitāte bija 37,2 milj. eiro (Lietuvā 176 milj. eiro, Igaunijā 187,4 milj. eiro).

2011. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar 2010. gada attiecīgo periodu, ievērojami ir pieaudzis centrālo valdību parāda vērtspapīru apjoms banku aktīvos (par 33,5%), tai skaitā Latvijas centrālās valdības vērtspapīru apjoms pieaudzis par 22,7%, savukārt ārvalstu centrālo valdību vērtspapīru apjoms pieaudzis gandrīz divas reizes. No pārējiem vērtspapīriem visstraujākais gada pieaugums (77%) vērojams akcijām un citiem vērtspapīriem ar nefiksētu ienākumu.

2011. gada 9. jūnijā Latvija sekmīgi emitēja 10 gadu eiroobligācijas 500 milj. ASV dolāru apmērā ar

procentu likmi 5,25% gadā, kas ir zemāka nekā iepriekšējā Latvijas eiroobligāciju laidienā 2008. gada martā, kad procentu likme bija 5,5% gadā. Kopējais solījumu apjoms septiņas reizes pārsniedza piedāvājumu un sasniedza 3,6 miljardus ASV dolāru. Notikusi emisija uzskatāma par etalona emisiju, Latvijai atgriežoties starptautiskajos tirgos pēc 2008. gada marta pēdējās eiroobligāciju emisijas. Šī eiroobligāciju emisija tika veikta, realizējot apstiprināto vidējā termiņa aizņemšanās stratēģiju un īstenojot Latvijas valdības, Latvijas Bankas un FKTK noslēgto vienošanos ar starptautiskās aizņēmuma programmas partneriem, kas paredz Latvijas atgriešanos starptautiskajos finanšu tirgos un neparedz turpmāku resursu izmantošanu no programmas līdzekļiem.

4.4.3. Aktīvi, noguldījumi un kredīti

Latvijas banku aktīvi 2011. gada 3. ceturksņa beigās bija 20,7 miljardi latu, kas bija par 1,8% mazāk nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Lielāko banku aktīvu daļu veidoja banku kredīti (65,1%).

Skaidrā nauda apgrozībā ir pieaugusi, un 2011. gada 3. ceturksņa beigās apgrozībā bija 888,6 milj. latu skaidras naudas, kas ir par 16,9% vairāk nekā 2010. gada attiecīgajā periodā.

4.8. tabula

Latvijas banku sistēmas monetārie rādītāji

	2007	2008	2009	2010	2011 I-IX
<i>perioda beigās, milj. latu</i>					
Tīrie ārējie aktīvi	-4482,8	-5914,6	-3022,0	-1219,8	-466,9
Tīrie iekšējie aktīvi	10654,0	11846,1	8842,3	7609,8	6777,1
Iekšzemes kredīti	13018,2	14279,7	12204,3	11215,1	10351,0
valdībai (neto)	-87,4	-370,0	-1474,6	-1430,8	-1688,2
uzņēmumiem un privātpersonām	13105,6	14649,7	13678,9	12645,9	12039,2
Pārējie aktīvi (neto)	-2364,2	-2433,6	-3362,0	-3605,3	-3573,9
Plašā nauda M2X	6171,3	5931,4	5820,3	6390,0	6310,2
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlikumiem banku kasēs)	900,0	866,1	667,3	807,4	888,6
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi	5271,3	5065,3	5153,0	5582,7	5421,6
tai skaitā:					
pieprasījuma noguldījumi	2864,9	2308,0	2206,2	2782,1	2839,2
termiņnoguldījumi	2406,4	2757,3	2946,8	2800,6	2582,4
<i>izmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, procentos</i>					
Iekšzemes kredīti	31,8	9,7	-14,5	-8,1	-8,2
tai skaitā:					
uzņēmumiem un privātpersonām	34,0	11,8	-6,6	-7,6	-7,5
Plašā nauda M2X	12,6	-3,9	-1,9	9,8	1,9
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlikumiem banku kasēs)	-7,1	-3,8	-23,0	21,0	16,9
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi	16,9	-3,9	1,7	1,1	-0,2
Iekšzemes kopprodukts (faktiskajās cenās)	32,3	9,5	-19,2	-2,7	12,6

2011. gada 3. ceturkšņa beigās banku piesaistīto privātpersonu un uzņēmumu **noguldījumu** atlikumi, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, nedaudz samazinājās (par 0,2%). AS „Latvijas Krājbanka” maksātspēja nav atstājusi ievērojamu ietekmi uz kopējo noguldījumu portfeli. Tas ir skaidrojams ar bankas noguldījumu nelielo īpatsvaru kopējā noguldījumu portfeli, no kura lielākā daļa ir atgūstama.

2011. gada sākumā turpinājās noguldījumu valūtu struktūras izmaiņas. 2011. gada 3. ceturkšņa beigās salīdzinājumā ar 2010. gada attiecīgo periodu par 3,2% samazinājās rezidentu noguldījumu apjomi latos, kas veidoja 44,2% no visiem rezidentu noguldījumiem. Šajā periodā par 11,8% pieauga rezidentu noguldījumu apjomi ASV dolāros. Lielākā daļa rezidentu noguldījumu (49,3%) joprojām ir eiro, tomēr šo noguldījumu apjomi ir nedaudz samazinājušies.

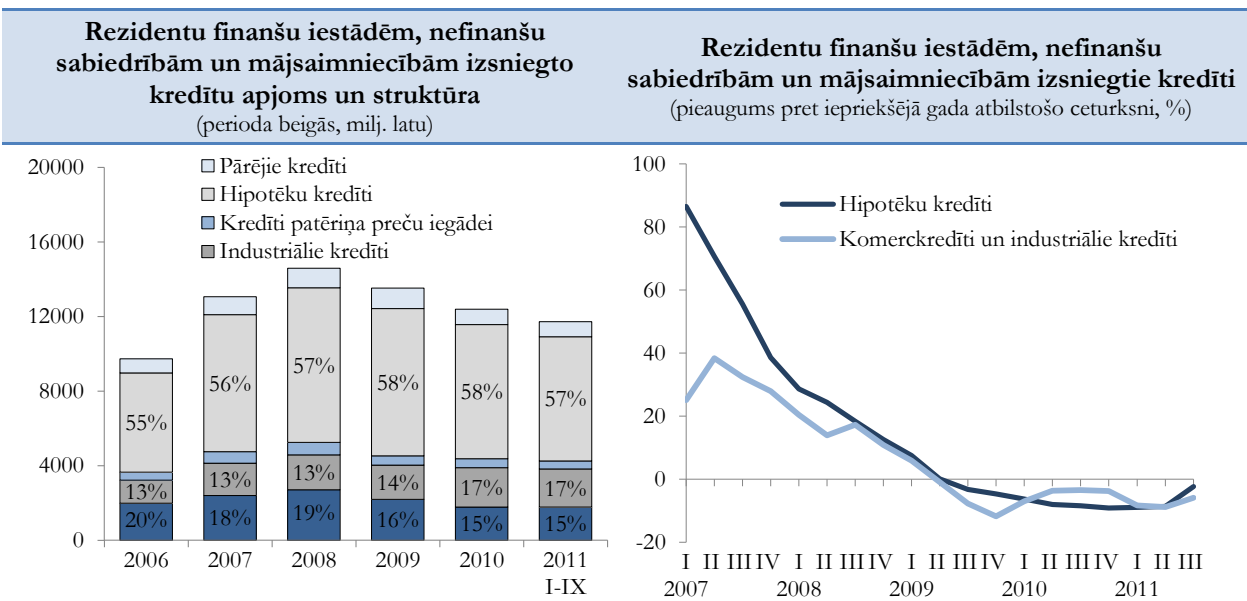
Joprojām turpina samazināties rezidentiem izsniegto **kredītu** atlikumi. Banku kredītportfeļa sarukums ir galvenokārt skaidrojams ar to, ka privātpersonām no jauna izsniegto kredītu apmēri banku sektorā kopumā joprojām ir krietni mazāki par klientu atmaksājamiem un banku norakstījamiem kredītiem. Rezidentiem izsniegto kredītu atlikumi (kredītos mājsaimniecībām, finanšu iestādēm un

nefinanšu sabiedrībām ietvertas visas prasības pret privāto sektoru, tās vairs neietverot pārējos aktīvos) 2011. gada 3. ceturkšņa beigās samazinājās par 8,2% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu. Uzņēmumiem (finanšu iestādēm un privātajām un valsts nefinanšu sabiedrībām) un mājsaimniecībām izsniegto kredītu atlikumi 2011. gada 3. ceturkšņa beigās, salīdzinot ar 2010. gada attiecīgo periodu, samazinājās par 7,5 procentiem.

2011. gada 3. ceturksnī banku sektorā kopumā no jauna izsniegti 22,9 tūkst. kredītu 454,7 milj. latu apmērā, kas ir par 10,4% vairāk nekā iepriekšējā ceturksnī. Kopš 2011. gada sākuma (trīs ceturkšņos) nebankām no jauna izsniegts gandrīz 121 tūkst. kredītu par kopējo summu gandrīz 1,1 miljards latu.

2011. gada trīs ceturkšņos tautsaimniecībā kopumā visvairāk no jauna izsniegti kredīti transporta un uzglabāšanas nozarē un lauksaimniecības, mezsaimniecības un zivsaimniecības nozarē, savukārt apjoma ziņā 18,2% no visiem tautsaimniecībā no jauna izsniegtajiem kredītiem ir izsniegti elektroenerģijas, gāzes un ūdensapgādes nozarē, 17,3% – vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības nozarē un 16,3% – finanšu un apdrošināšanas darbībās.

4.34. attēls

Tāpat kā iepriekš 2011. gada 3. ceturksnī iekšzemes uzņēmumiem un privātpersonām izsniegto kredītu struktūrā dominē hipotekārie kredīti, kuru īpatsvars kopējā kredītu struktūrā ir 56,6%. Komerckredītu un industriālo kredītu īpatsvars salīdzinājumā ar 2010. gada beigām nedaudz pieauga un kopā bija 32,6 procenti.

Kopš 2009. gada vidus hipotekāro kredītu atlikumi samazinās. Situācija 2011. gadā ir nedaudz uzlabojusies, tomēr hipotekāro kredītu atlikumi joprojām sarūk (2011. gada 3. ceturksnī par 2,3% salīdzinot ar 2010. gada 3. ceturksni).

Līdzīga situācija ir arī patēriņa preču iegādes kredītešanā. 2011. gada 3. ceturkšņa beigās kredītu atlikumi patēriņa preču iegādei samazinājās par 0,6% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu.

Komerckredītu un industriālo kredītu atlikumi samazinājās jau kopš 2008. gada beigām un turpināja sarukt arī 2009. gadā. 2011. gada 3. ceturkšņa beigās izsniegto kredītu atlikums par 5,9% atpalika no iepriekšējā gada atbilstošā perioda rādītāja.

2011. gadā **tautsaimniecībā** (finanšu iestādēm un privātajām un valsts nefinanšu sabiedrībām) kopumā rezidentiem izsniegto kredītu apmērs turpina samazināties, un 2011. gada 3. ceturksnī bija izsniegti kredīti 6319 milj. latu apmērā, kas ir par 9,1% mazāk nekā 2010. gada attiecīgajā periodā. Visstraujākais izsniegto kredītu atlikumu samazinājums ir finanšu un apdrošināšanas darbībās (par 23,4%) un informācijas un komunikācijas pakalpojumu jomā (par 20,3%), savukārt ievērojams izsniegto kredītu pieaugums bija vērojams elektroenerģijas, gāzes un siltumapgādes nozarē (par 51,4%).

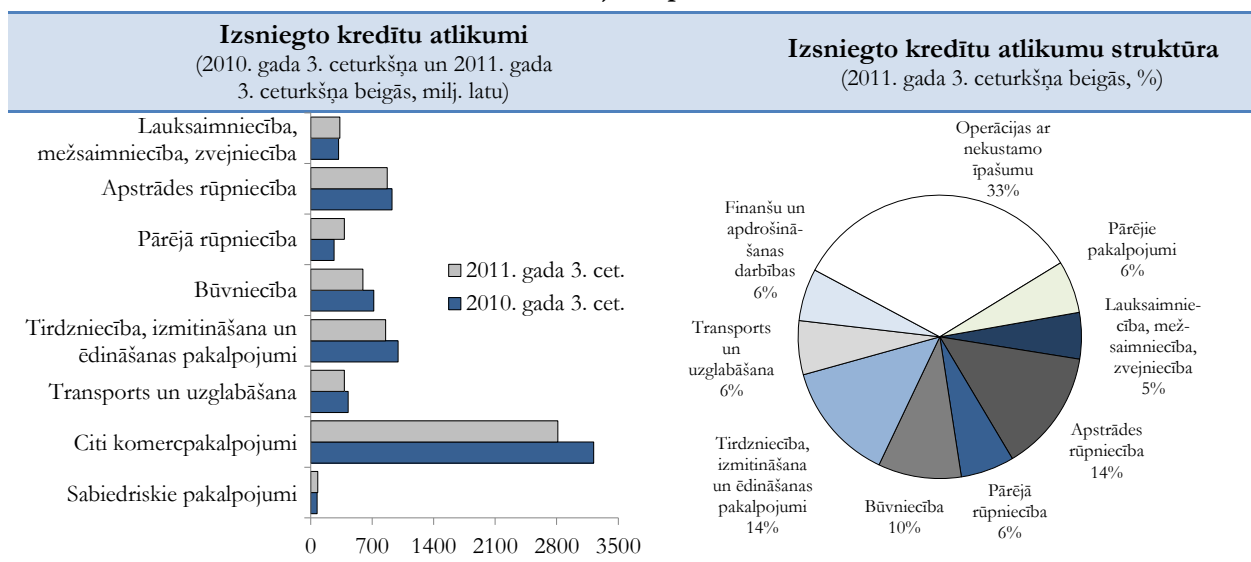
Vislielākais kredītu atlikumu īpatsvars joprojām ir operācijām ar nekustamo īpašumu (33% no kopējiem tautsaimniecības nozarēm izsniegtajiem kredītiem).

Relatīvi liels izsniegto kredītu īpatsvars ir arī apstrādes rūpniecības (14%), tirdzniecības, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu (14%) un būvniecības nozarēs (9%).

No visiem rezidentiem izsniegtajiem kredītiem 9,6% ir kredīti latos. Lielākā daļa kredītu (86,8%) ir izsniegti eiro, kas līdz šim bija skaidrojams ar daudz zemākām procentu likmēm eiro izsniegtajiem kredītiem, tomēr lata procentu likmēm pietuvinoties eiro likmēm, vērojams latos izsniegto kredītu pieaugums. 2011. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, latos izsniegto kredītu apmērs pieauga par 17,9%, savukārt eiro izsniegto kredītu apmērs samazinājās par 11 procentiem.

4.35. attēls

Kredīti rezidentiem sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm

2011. gada 3. ceturksnī **kredītu ar maksājumu kavējumiem apmērs**, salīdzinot ar 2010. gada attiecīgo periodu, saruka par 15,6%, tomēr jāņem vērā fakts, ka 2010. gada 2. un 3. ceturksnī kredītu ar maksājumu kavējumiem apmērs kopējā kredītportfelī sasniedza augstāko rādītāju – 28,6%. 2011. gada 3. ceturksnī kredītu ar maksājuma kavējumiem apmērs kopējā kredītportfelī joprojām bija diezgan augsts – 26,2%. Visstraujāk saruka kredītu ar maksājuma kavējumiem no 91 līdz 180 dienām apmērs, kas ir vērtējams pozitīvi.

No mājsaimniecībām izsniegtajiem kredītiem 31% kredītu ir ar maksājumu kavējumu, kas norāda, ka privātpersonu kredītu kvalitāte joprojām neuzlabojas. Atšķirīga situācija ir vērojama uzņēmumu kredītu kvalitātē, kas līdz ar tautsaimniecības izaugsmes

atjaunošanos ir ievērojami uzlabojusies. 2011. gada 3. ceturksņa beigās no tautsaimniecības nozarēm izsniegtajiem kredītiem 22% bija kredīti ar maksājumu kavējumu (2010. gada 3. ceturksņa beigās – 27%).

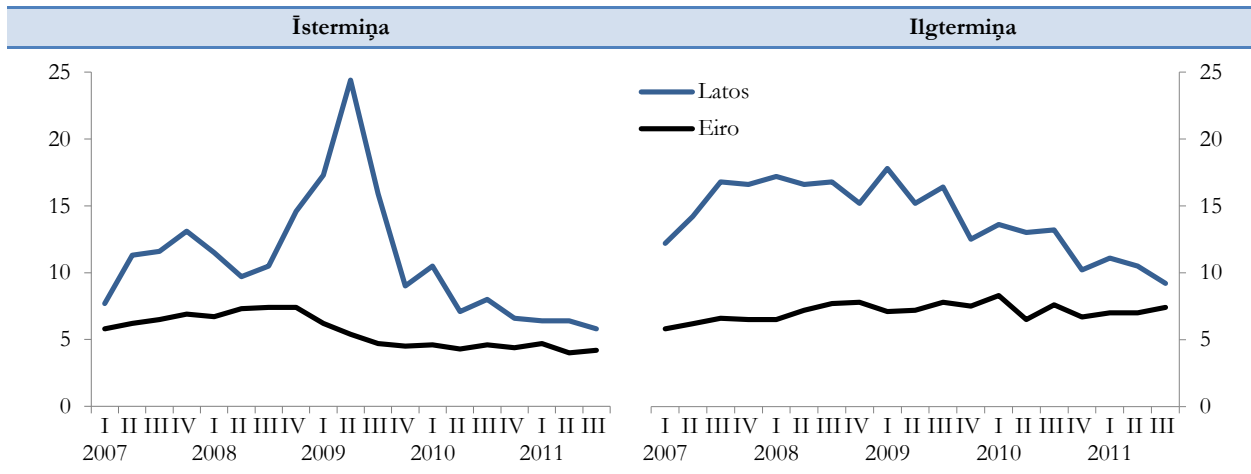
2011. gadā turpinājās banku darbs ar kredītu atmaksas grūtībās nonākušajiem klientiem. 2011. gada 3. ceturksņa beigās 32,9% no kopējā kredītportfeļa bija pārstrukturētie kredīti un atgūšanas procesā esošie kredīti, kaut gan to apmērs samazinās.

Pārstrukturēto kredītu īpatsvars kopējā banku kredītportfelī samazinājās no 19,9% 2010. gada beigās līdz 19,3% 2011. gada 3. ceturksņa beigās.

Savukārt atgūšanas procesā esošo kredītu īpatsvars 2011. gada 3. ceturksnī turpināja palielināties, sasniedzot 13,6% no kopējā banku kredītportfeļa.

4.36. attēls

Vidējās svērtās procentu likmes izsniegtajiem kredītiestādēs ceturkšņu griezumā
(procentos)

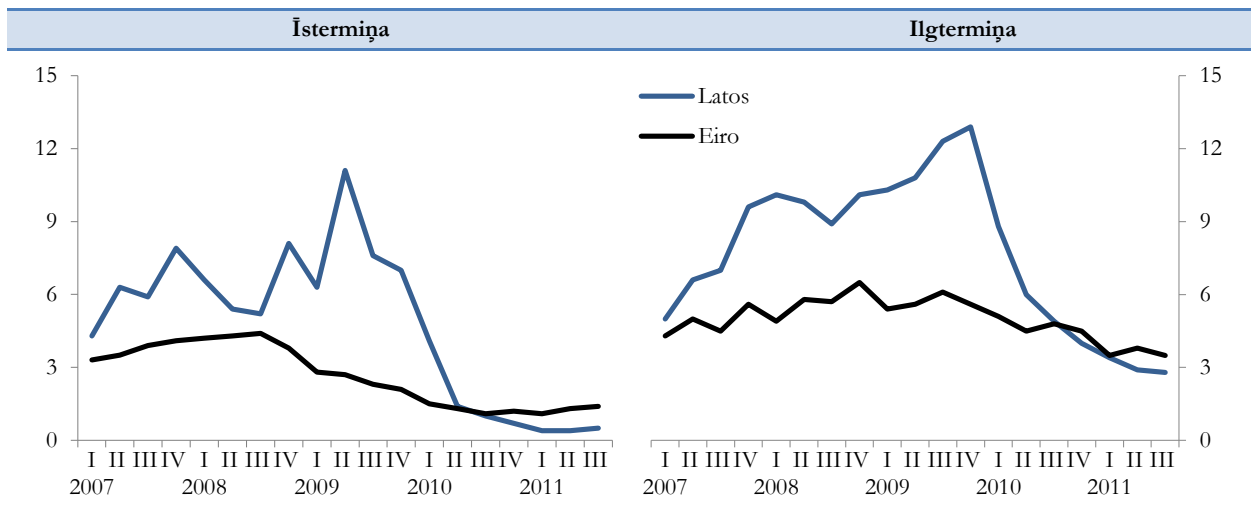

2011. gada 4. ceturksnī uzņēmumiem un privātpersonām latos izsniegto īstermiņa un ilgtermiņa kredītu vidējās svērtās **procentu likmes** bija zemākās pēdējo gadu laikā, attiecīgi 4,6% un 7,1%, kas liecina par situācijas stabilizēšanos, salīdzinot ar 2009. gadu,

kad bija vērojamas visaugstākās latos izsniegto kredītu procentu likmes, kas lielā mērā bija saistīts ar pasaules finanšu krīzes sekām, neskaidrību par valsts budžetu, kā arī runām par iespējamo lata devalvāciju.

4.37. attēls

Vidējās svērtās procentu likmes piesaistītajiem noguldījumiem kredītiestādēs ceturkšņu griezumā
(procentos)

Pēdējos gados vērojama arī lata likmes tuvināšanās eiro likmei.

Euro izsniegtajiem kredītiem procentu likmes ierasti bija zemākas, un to svārstības mazāk izteiktas. 2011. gada 4. ceturkšņa beigās eiro izsniegto īstermiņa kredītu vidējā svērtā procentu likme bija 4,3% un ilgtermiņa – 6,1 procenti.

Vidējās svērtās gada procentu likmes latos piesaistītajiem īstermiņa noguldījumiem kredītiestādēs visstraujāk pieauga 2009. gada 2. ceturksnī, sasniedzot 11,1%, tomēr situācija pakāpeniski stabilizējās un 2011. gada 4. ceturkšņa beigās procentu likmes

nokritās līdz 0,6%. Līdzīga situācija vērojama arī ar latos piesaistītajiem ilgtermiņa noguldījumiem kredītiestādēs, kas visaugstāko rādītāju sasniedza 2009. gada 4. ceturksnī (12,9%) un, sākot ar 2010. gadu, pakāpeniski samazinājās un 2011. gada 3. ceturkšņa beigās nokritās līdz 2,8%, sasniedzot zemāko atzīmi pēdējo gadu laikā un 4. ceturksnī – 3,1%. Procentu likmes latos piesaistītajiem īstermiņa un ilgtermiņa noguldījumiem kredītiestādēs 2011. gadā bija zemākas pat par eiro piesaistītajiem īstermiņa un ilgtermiņa noguldījumiem, kas 2011. gada 4. ceturksnī bija attiecīgi 1,3% un 3,7 procenti.

5. DARBA TIRGUS

5.1. Nodarbinātība un bezdarbs

2010. un 2011. gada izaugsme ir radījusi atbilstošu nodarbinātības pieaugumu, kas samazināja krīzes izraisīto augsto bezdarba līmeni.

2011. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar 2010. gada 1. ceturksni¹, nodarbināto iedzīvotāju skaits ir palielinājies par 7,5% jeb 68,6 tūkst. un sasniedza 984,7 tūkstošus. Atbilstoši pieaudzis nodarbinātības līmenis, kas 2011. gada 3. ceturksnī bija 62,7% (iedzīvotājiem 15-64 gadu vecuma grupā) pretstatus 57,7% 2010. gada 1. ceturksnī. Gada laikā (2011. gada 3. ceturksnis pret 2010. gada 3. ceturksni) nodarbināto skaits ir palielinājies par 24,4 tūkst., bet nodarbinātības līmenis – par 2,1 procentpunktu.

Pieaugot nodarbinātībai, pamazām ir arī mazinājies bezdarbs. Saskaņā ar darbaspēka apsekojuma datiem bezdarba līmenis 2011. gada 3. ceturksnī bija

samazinājies līdz 14,4%, kas ir par 3,5 procentpunktiem mazāk nekā pirms gada un par 6,1 procentpunktu mazāk nekā 2010. gada 1. ceturksnī. Jāatzīmē, ka periodā no 2010. gada 3. ceturksņa līdz 2011. gada 3. ceturksnim Latvijā bija otrs lielākais bezdarba samazinājums starp ES dalībvalstīm (sezonāli izlīdzinātais harmonizētais bezdarba līmenis saruka no 18,2% līdz 14,8%). Tomēr, neskatoties uz šo samazinājumu, 2011. gada nogalē Latvijā bija ceturtais augstākais bezdarba līmenis ES.

Turpina kristies iedzīvotāju ekonomiskā aktivitāte. Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits gada laikā samazinājies par 1,7% un 2011. gada 3. ceturksnī bija 1150 tūkst. cilvēku, kas ir par 0,1% mazāks nekā 2010. gada 1. ceturksnī. Samazinājumu lielā mērā nosaka negatīvās demogrāfijas tendences.

5.1. tabula

Nodarbinātības un bezdarba galvenie rādītāji

Rādītāji	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 I-IX
Nodarbināto skaits (15-74 gadu vecuma grupā, tūkst.)	1033,2	1087,6	1119,0	1124,1	986,7	940,9	965,2
Ekonomiskās aktivitātes līmenis (15-64 gadu vecuma grupā, %)	69,5	71,3	72,9	74,5	73,9	73,2	73,2
Nodarbinātības līmenis (15-64 gadu vecuma grupā, %)	63,2	66,3	68,4	68,6	61,1	59,3	61,4
Bezdarba līmenis (darba meklētāju īpatsvars 15-74 gadu vecuma grupā, %)	9,0	6,8	6,0	7,5	16,9	18,7	15,7
Bezdarbnieku (darba meklētāju) skaits (15-74 gadu vecuma grupā, tūkst.)	102,4	79,9	72,1	91,6	200,7	216,1	180,2
Reģistrētie bezdarbnieki (perioda beigās, tūkst.)	78,5	68,9	52,3	76,4	179,2	162,5	131,7

Krīzes izraisītais bezdarbs daudz spēcīgāk skāra vīriešus nekā sievietes. Taču kopš 2010. gada sākuma vīriešu bezdarbs ir strauji sarucis – no 25,7% 2010. gada 1. ceturksnī līdz 16,1% 2011. gada 3. ceturksnī. Sieviešu bezdarba līmenis šajā periodā samazinājās no 15,1% līdz 12,6%. 2011. gada 3. ceturksnī vīriešu nodarbinātības līmenis par 2 procentpunktiem pārsniedza sieviešu nodarbinātības līmeni – vīriešu nodarbinātības līmenis bija 63,7%, bet sieviešu – 61,7 procenti.

Pašreizējais bezdarba līmenis, kas par aptuveni 10 procentpunktiem pārsniedz pirmskrīzes līmeni, saistīts galvenokārt ar ciklisko bezdarbu, t.i., ar būtisko

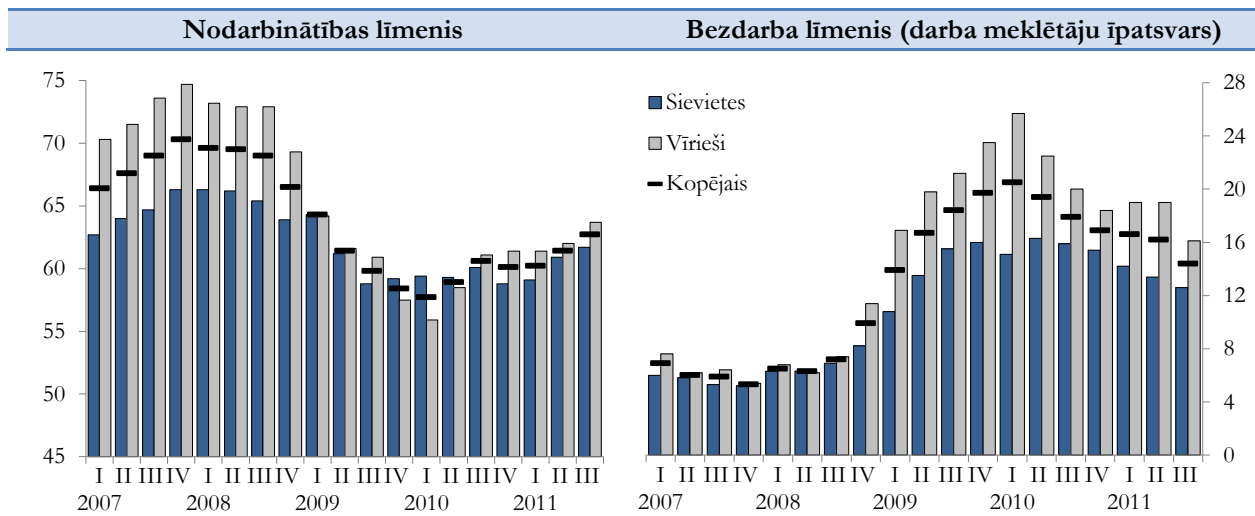
ražošanas apjomu samazinājumu krīzes laikā. Tāpēc visi pasākumi, kas saistīti ar ekonomisko aktivitāšu un uzņēmējdarbības veicināšanu, stimulē darbaspēka pieprasījuma pieaugumu un palielina nodarbinātību. Tomēr pastāv bažas, ka, mainoties tautsaimniecības struktūrai un pieaugot tirgojamo nozaru lomai tautsaimniecībā, var veidoties **strukturālais bezdarbs** jeb neatbilstība starp darbaspēka piedāvājumu un pieprasījumu (darba meklētāju prasmes neatbilst tam, ko pieprasa uzņēmēji)). Krīzes laikā līdz ar kopējā bezdarba līmeņa pieaugumu palielinājās arī ilgstošo bezdarbnieku skaits. 2011. gada nogalē Nodarbinātības valsts aģentūrā bija reģistrēti 56,9 tūkst. ilgstošo bezdarbnieku. Liels ilgstošais bezdarbs var radīt strukturālā bezdarba pieaugumu, proti, jo ilgāk šie cilvēki ir bez darba, jo lielāks risks zaudēt darba iemaņas un prasmes.

¹ Bezdarba līmenis 2010. gada 1. ceturksnī bija sasniedzis augstāko punktu – 20,5 procenti.

² Atbilstoši ES pieņemtajai metodoloģijai nodarbinātības līmenis un ekonomiskās aktivitātes līmenis atspoguļoti vecuma grupai 15-64 gadi, bet pārējie nodarbinātības un bezdarba rādītāji (izņemot reģistrēto bezdarbu) – 15-74 gadi.

5.1. attēls

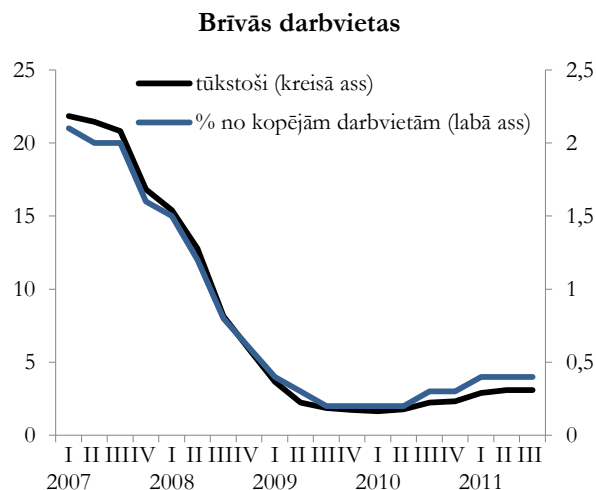
Nodarbinātība un bezdarbs Latvijā (procentos)

Brīvo darbvietu skaits ir viens no rādītājiem, kas liecina par darbaspēka pieprasījuma izmaiņām. Pēc krasā samazinājuma 2008. gadā to skaits nostabilizējās zemā līmenī. Pakāpeniski uzlabojoties ekonomiskajai situācijai, kopš 2010. gada 2. ceturkšņa brīvo darbvietu skaits sāka pamazām pieaugt, un 2011. gada 3. ceturksnī bija 3,1 tūkst. brīvu darbvietu, kas ir par 0,9 tūkst. vairāk nekā pirms gada (2007. gada beigās to skaits bija 16,8 tūkst.).

2011. gada trīs ceturkšņos, salīdzinot ar 2010. gadu, nedaudz mainījusies nodarbināto iedzīvotāju struktūra sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm (pieaudzis lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un zvejniecībā nodarbināto īpatsvars, savukārt, galvenokārt samazinoties nodarbināto īpatsvaram ieguves rūpniecībā, mazinājies nodarbināto īpatsvars rūpniecībā (skatīt 5.2. tabulu).

5.2. attēls

5.2. tabula

Nodarbinātie sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm* (15-74 gadu vecumā)

	Struktūra (%)			Izmaiņas (%)		
	2009	2010	2011 I-IX	2009/2008	2010/2009	2010/2008
Kopā	100	100	100	-12,2	-4,6	-16,3
tai skaitā:						
Lauksaimniecība un mežsaimniecība	8,8	8,8	9,7	-2,1	-5,0	-7,1
Apstrādes rūpniecība	13,2	13,7	13,7	-21,6	-0,7	-22,1
Pārējā rūpniecība	3,0	3,2	2,6	-7,3	1,0	-6,3
Būvniecība	7,8	7,1	7,3	-39,9	-13,6	-48,1
Tirdzniecība, izmitināšana	19,1	19,0	18,8	-11,5	-4,8	-15,7
Transports un uzglabāšana	8,9	8,7	8,7	-9,0	-7,4	-15,7
Citi komercpakalpojumi	16,9	17,7	17,5	-0,8	-0,2	-1,0
Sabiedriskie pakalpojumi	22,3	21,8	21,7	-5,3	-6,6	-11,5

Ar ekonomisko lejupslīdi saistītais nodarbinātības samazinājums skāra gandrīz visas nozares. Atsākoties

nodarbinātības pieaugumam, nodarbināto skaits ir pieaudzis gandrīz visās nozarēs. Neliels samazinājums

bija tādās rūpniecības nozarēs kā elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana un ūdens apgāde un atkritumu apsaimniekošana. Abās nozarēs periodā no 2010. gada 1. ceturkšņa līdz 2011. gada 3. ceturksnim nodarbināto skaits samazinājās aptuveni par 5 tūkst. cilvēku.

Savukārt lielākais nodarbināto pieaugums šajā laika periodā bija lauksaimniecības, mežsaimniecības un zvejniecības nozarē (pieauga par 19 tūkst. cilvēku) un būvniecībā (par 15 tūkst. cilvēku).

2012. un 2013. gadā izaugsme var būt lēnākos tempos, ko pamatā noteiks parādu krīze pasaulē, kas sāka iezīmēties 2011. gada beigās. Tāpēc pieprasījums Latvijas darba tirgū tuvākajos gados uzlabosies mēreni,

kas nesola būtiskas izmaiņas nodarbinātības un bezdarba rādītājos. Jārēķinās ar to, ka relatīvi augstais bezdarba līmenis būs tuvāko gadu realitāte. Vidējā termiņā nav sagaidāms tāds nodarbinātības pieaugums, kas ļautu sasniegt pirmskrīzes līmeni, jo izaugsme balstīsies uz produktivitātes kāpumu. Tāpēc atsevišķas iedzīvotāju grupas, īpaši jaunieši un cilvēki ar zemu izglītības līmeni un kvalifikāciju, situācijas uzlabošanās var izjust vājāk.

Jāņem arī vērā, ka darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstību ietekmē ne tikai darbaspēka izglītība un prasmes, bet arī atalgojums, tāpēc saglabājas brīvas darbvietas pat augsta bezdarba līmeņa apstākļos.

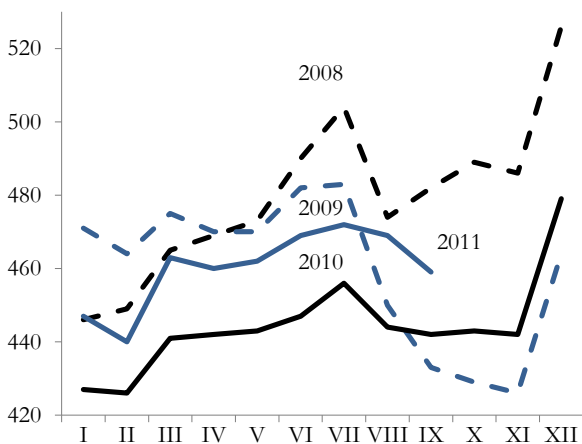
5.2. Darbaspēka izmaksas un produktivitāte

Ekonomikas lejupslīdes laikā notika būtiskas korekcijas darba tirgū, kā rezultātā samazinājās gan nodarbināto skaits, gan strādājošo darba samaksa. Ekonomisko aktivitāšu mazināšanās 2008. gadā vispirms ietekmēja nodarbināto skaita samazināšanos, savukārt darba samaksa saglabājās samērā augstā līmenī. 2009. gadā līdztekus nodarbinātības samazinājumam bija vērojama arī darba samaksas korekcija. Stabilizējoties ekonomiskajai situācijai, darba samaksas un nodarbinātības izmaiņas bija mērenas.

2010. gadā kopumā mēneša vidējās algas bija zemākā līmenī nekā 2009. gadā. Pakāpeniski atjaunojoties ekonomiskām aktivitātēm, situācija darba tirgū uzlabojās, kas atspoguļojās arī algu dinamikā. Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa kopš 2010. gada septembra jau bija augstāka nekā 2009. gada attiecīgajā periodā. Arī 2011. gadā saglabājas pozitīva darba samaksas dinamika.

5.3. attēls

Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa (latos)

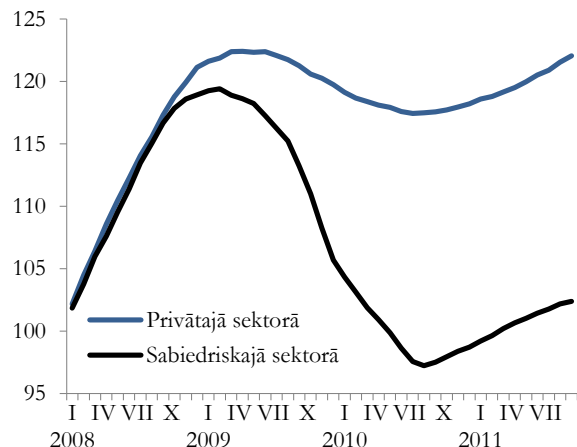
Vidējā bruto darba samaksa 2011. gadā bija 460 lati, t.i., par 4,3% pārsniedza iepriekšējā gada līmeni un bija par 4,6% zemākā līmenī nekā 2008. gadā. Vērtējot darba samaksas izmaiņas, jāatzīmē, ka, ņemot vērā

ekonomiskās lejupslīdes dziļumu Latvijā, algu korekcija kopumā bija relatīvi neliela un darba tirgus līdzsvarošanās pārsvarā ir notikusi uz strādājošo skaita samazinājuma rēķina.

5.4. attēls

Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa sabiedriskajā un privātajā sektorā

(2007. gada decembris = 100, 12 mēnešu slidošais vidējais)

Darba samaksas izmaiņas process būtiski atšķirās pa sektoriem. Bruto darba samaksas samazinājumu krīzes laikā pamatā ietekmēja algu samazināšana sabiedriskajā sektorā strādājošajiem, ko noteica nepieciešamība ierobežot valsts budžeta tēriņus. Salīdzinot ar 2008. gadu, mēneša vidējā bruto alga sabiedriskajā sektorā 2010. gadā bija vidēji par 17% zemākā līmenī nekā 2008. gadā, bet privātajā sektorā tikai par 2,4%. Tas liecina, ka uzņēmēji izmaksu samazināšanā priekšroku deva nodarbināto skaita samazinājumam. 2011. gada deviņos mēnešos, salīdzinot ar 2010. gada atbilstošo periodu, sabiedriskajā un privātajā sektorā strādājošo vidējā mēneša bruto darba samaksa pieauga attiecīgi par 5% un 4,4%. Iepriekšējos divos gados nevienmērīga korekcijas rezultātā sabiedriskajā un privātajā sektorā strādājošo mēneša vidējā darba samaksa izlidzinās.

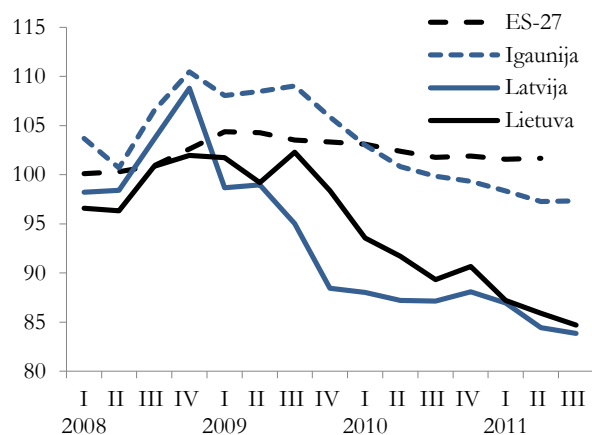
2011. gadā darba samaksa pieauga gandrīz visās tautsaimniecības nozarēs. Straujāk tā pieauga ar nekustamo īpašumu saistītajos pakalpojumos. Apstrādes rūpniecībā 2011. gada deviņos mēnešos strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa bija par 4,7% lielāka nekā gadu iepriekš, bet, salīdzinot ar 2008. gadu, bija gandrīz par 3% zemākā līmenī.

Kopš 2009. gada ievērojami samazinājās produkcijas vienības darbaspēka izmaksas (ULC)¹. ULC ir viens no konkurētspēju (kā valsts kopumā, tā arī atsevišķas nozares) raksturojošiem rādītājiem. Šī rādītāja dinamika liecina, ka Latvijas konkurētspēja ES tirgos ir uzlabojusies.

5.5. attēls

Reālā ULC izmaiņas ES un Baltijas valstīs

(2007. gada 4. ceturksnis = 100)

2010. gadā, salīdzinot ar 2008. gadu, reālais ULC ES valstīs vidēji pieauga par 1,2%. Savukārt Baltijas valstīs tas samazinājās, liecinot par konkurētspējas uzlabošanu. Igaunijā un Lietuvā reālais ULC 2010. gadā bija attiecīgi par 4,3% un 7% zemākā līmenī nekā 2008. gadā. Savukārt Latvijā tas samazinājās par 14,4 procentiem.

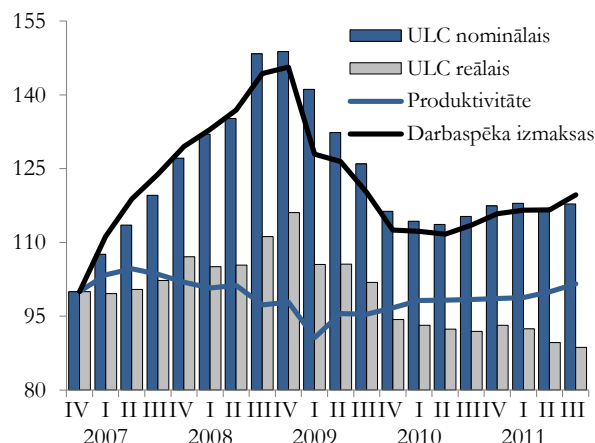
Atšķirībā no straujās izaugsmes gadiem, kad ULC izmaiņas (pieaugumu) galvenokārt noteica strukturālie faktori, ULC dinamika kopš 2008. gada lielā mērā ir saistīta ar cikliskā rakstura faktoriem jeb krīzes sekām.

2008. gadā reālais ULC vēl turpināja pieaugt, kaut arī mazākos tempos un bija gandrīz par 7% lielāks nekā iepriekšējā gadā. Tā galvenais iemesls bija nevienlaicīga korekcija preču un darba tirgos sakarā ar straujo pieprasījuma samazināšanos. 2008. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, IKP samazinājās par 4,2%, tai pašā laikā gan nodarbināto skaits, gan darba samaksa vēl turpināja pieaugt.

5.6. attēls

Darbaspēka izmaksu izmaiņas Latvijā

(2006. gada 4. ceturksnis = 100)

Nozīmīgās korekcijas darba tirgū 2009. gadā ietekmēja gan produktivitātes, gan arī darbaspēka izmaksu dinamiku. Salīdzinot ar 2008. gadu, produktivitāte samazinājās par 5,5%, jo IKP samazinājās straujāk nekā nodarbināto skaits. Savukārt darbaspēka izmaksas 2009. gadā, salīdzinot ar 2008. gadu, samazinājās par 12,7%, jo nodarbināto skaita samazinājums bija straujāks nekā algu fonda samazinājums. Rezultātā reālais ULC samazinājās par 6,2 procentiem.

ULC dinamiku 2010. gadā un 2011. gada trīs ceturkšņos galvenokārt noteica darba samaksas un nodarbināto skaita relatīvās izmaiņas. Liels bezdarba līmenis un budžeta konsolidācijas pasākumi joprojām radīja spiedienu uz darba samaksu. Tomēr, ņemot vērā Latvijas zemo konkurētspēju kopējā ES darba tirgū, izmaiņas jau bija visai mērenas. Tāpēc darbaspēka vienības izmaksu samazinājumu, kā arī produktivitātes pieaugumu lielā mērā noteica nodarbināto skaita izmaiņas. Reālais ULC 2010. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, bija par 8,2% mazāks, bet 2011. gada 3. ceturksnī šis rādītājs bija par 3,6% mazāks nekā gadu iepriekš.

Darbaspēka vienības izmaksu un produktivitātes dinamika 2010. gadā un 2011. gadā liecina, ka straujās korekcijas periods ir beidzies un uz darbaspēka izmaksu samazināšanos balstītās konkurētspējas uzlabošanas iespējas ir izsmeltas.

Latvijas konkurētspējas pieaugums turpmāk nevar būt balstīts uz šī faktora, vēl jo vairāk ņemot vērā to, ka brīvā darba spēka kustības apstākļos zemas darba algas nebūs iespējams saglabāt.

¹ ULC tiek noteikts kā attiecība starp darbaspēka izmaksām un darbaspēka produktivitāti. Ja produktivitāte aug straujāk par algām, tad ULC samazinās, kas liecina par to, ka valsts izmaksu konkurētspēja palielinās, un otrādi.

5.3. Darba tirgus prognozes

Darba tirgus prognozes līdz 2016. gadam izstrādātas atbilstoši tautsaimniecības attīstības scenārijiem (skatīt 3.3. nodaļu).

Līdz ar vispārējās ekonomiskās situācijas uzlabošanos valstī gada laikā uzlabojusies situācija arī darba tirgū. Pēc provizoriskām Ekonomikas ministrijas aplēsēm nodarbināto skaits 2011. gadā palielinājās par aptuveni 3%, salīdzinot ar 2010. gadu. Savukārt bezdarba līmenis ir samazinājies par 3,3 procentpunktiem un vidēji 2011. gadā veidoja 15,4 procentus.

Sagaidāms, ka situācija darba tirgū turpinās uzlaboties arī 2012. gadā, tomēr atlabšana kļūs mērenāka līdz ar ekonomikas izaugsmes palēnināšanos gada otrā pusē.

2012. gadā nodarbināto skaits varētu palielināties vidēji par 15 tūkst. jeb 1,5%, salīdzinot ar 2011. gadu. Atbilstoši nodarbinātības līmenis (15-74 gadu vecuma grupā) 2012. gadā vidēji veidos 56,5%, kas būs par 1,3 procentpunktiem vairāk nekā 2011. gadā.

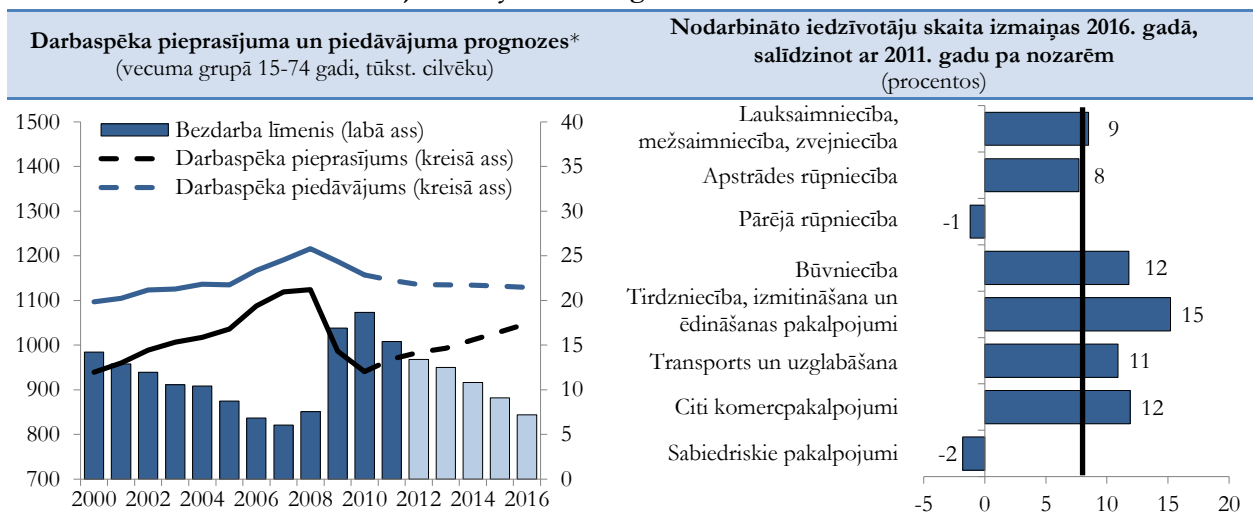
Nodarbinātība turpinās pieaugt arī nākamajos gados, tomēr nodarbinātības pieaugums būs mērenāks nekā izaugsme, jo izlaide vairāk balstīsies uz produktivitātes kāpumu.

Sagaidāms, ka līdz 2016. gadam nodarbināto skaits palielināsies vidēji par 1,6% gadā. Neskatoties uz to, 2016. gadā tas joprojām nepārsniegs pirmskrīzes līmeni. Tai pat laikā nodarbināto iedzīvotāju īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā 2016. gadā varētu sasniegt 2008. gada atzīmi un tuvosies 63 procentiem.

Vidējā termiņā turpinās samazināties arī bezdarbs. 2012. gadā bezdarba līmenis varētu samazināties par aptuveni 2 procentpunktiem, salīdzinot ar 2011. gadu, un vidēji gadā veidos 13,4%. Līdz 2014. gadam bezdarbs saglabāsies salīdzinoši augstā līmenī – virs 10%, tomēr situācija mainīsies, sākot ar 2015. gadu, kad bezdarba samazināšanos arvien vairāk noteiks ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita samazināšanās. 2015. gadā bezdarba līmenis būs aptuveni 9%, bet 2016. gadā samazināsies līdz 7-8% līmenim.

5.7. attēls

Vidēja termiņa darba tirgus attīstības tendences*

* līdz 2010. gadam atspoguļoti faktiskie dati

Nozaru griezumā 2011. gadā straujākais darbaspēka pieprasījuma pieaugums bija primārās nozarēs, galvenokārt lauksaimniecībā un mežsaimniecībā un mežizstrādē, kā arī būvniecībā un profesionālo, zinātnisko un tehnisko pakalpojumu nozarēs. Savukārt nozīmīgākais samazinājums ir bijis mākslas, izklaides un atpūtas nozarē, ieguves rūpniecības un karjeru izstrādes nozarē un ūdens apgādes un atkritumu apsaimniekošanas nozarē.

2012. gadā vairumā tautsaimniecības nozaru saglabāsies izaugsme, tomēr pieauguma tempi būs lēnāki nekā 2011. gadā. Neraugoties uz pieauguma tempu palēnināšanos, joprojām liels ieguldījums izaugsmē būs uz eksportu vērstām nozarēm (apstrādes rūpniecība, lauksaimniecība un mežsaimniecība, transporta pakalpojumi). Tāpat izaugsme sagaidāma arī

būvniecības nozarē. Šīs tendences kopumā atspoguļosies arī nozaru darbaspēka pieprasījumā. Sagaidāms, ka būvniecības nozarē nodarbināto skaits varētu palielināties par 1,8%, bet informācijas un komunikāciju pakalpojumu nozarē – par 2,6%. Nozīmīgs darbaspēka pieprasījuma pieaugums sagaidāms arī transporta un uzglabāšanas nozarē (par aptuveni 4%) un profesionālo, zinātnisko un tehnisko pakalpojumu nozarē (par 2,5%).

Savukārt nodarbināto skaits 2012. gadā varētu nedaudz samazināties sabiedrisko pakalpojumu sektorā, kā arī elektroenerģijas, gāzes, siltuma un ūdens apgādes un atkritumu apsaimniekošanas nozarēs.

Vidējā termiņā – līdz 2016. gadam būtiskākais darbaspēka pieprasījuma pieaugums sagaidāms primārās nozarēs, būvniecībā, kā arī tirdzniecības,

izmitināšanas, ēdināšanas u.c. komercpakalpojuma nozarēs. Vienlaikus nodarbināto skaits turpinās samazināties sabiedrisko pakalpojumu sektorā, ko no vienas puses, noteiks sabiedrisko pakalpojumu sektora efektivizācija, bet, no otras puses, atbilstošu pakalpojumu pieprasījuma samazināšanās negatīvo demogrāfijas tendenču dēļ.

Kopumā situāciju darba tirgū vidējā un ilgtermiņā noteiks vairāku būtisku faktoru attīstība. Vidējā termiņā darba tirgus riski galvenokārt izriet no pieaugošās nenoteiktības saistībā ar Eiropas parādu krīzes turpmāku paplašināšanos un globālās ekonomikas izaugsmes tempu palēnināšanos, kas var

atstāt ietekmi uz ekonomikas izaugsmi arī Latvijā un palēnināt darba tirgus atlabšanu.

Turpretim galvenie ilgtermiņa darba tirgus izaicinājumi galvenokārt ir saistīti ar darba resursu pakāpenisku samazināšanos, ko noteiks esošā darbaspēka novecošanās un darba tirgū ienākošo skaita samazināšanās. Paredzams, ka līdz 2020. gadam iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā (no 15-74 gadiem) Latvijā samazināsies par vairāk nekā 8%, salīdzinot ar 2010. gada līmeni. Tajā pašā laikā demogrāfiskā slodze varētu palielināties par 21 procentu.

5.4. Nodarbinātības politika

Nodarbinātības politikai ir nozīmīga loma ES stratēģiskās attīstības dokumentos. Gan *ES 2020 stratēģija*, gan *Integrētajās vadlīnijās* noteiktajā attīstības vīzijā tiek uzsvērtā nodarbinātības dimensija. ES līmenī tiek izvirzīts mērķis, ka kopumā ES līdz 2020. gadam iedzīvotāju nodarbinātības līmenim 20-64 gadu vecumā jāsasniedz 75 procenti.

Savukārt nacionālā līmenī katra dalībvalsts *ES 2020 stratēģijas* īstenošanai izstrādā nacionālās reformu programmas, atspoguļojot veicamās darbības virzienus un pasākumus. Latvijas nacionālā reformu programma *ES 2020 stratēģijas* īstenošanai Ministru kabinetā tika akceptēta 2011. gada 26. aprīlī (skatīt 6.1. nodaļu).

Latvijas izvirzītais kvantitatīvais mērķis *ES 2020 stratēģijas* īstenošanas kontekstā ir līdz 2020. gadam sasniegt nodarbinātības līmeni 20-64 gadu vecuma grupā 73% apmērā. Mērķa sasniegšanai plānoti politikas virzieni gan darbaspēka piedāvājuma, gan darbaspēka pieprasījuma pusē.

Politikas virzieni darbaspēka piedāvājuma uzlabošanai:

- strukturālā bezdarba mazināšana, t.sk. darbaspēka ekonomiskā aktivizācija;
- darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības normatīvā regulējuma un tā piemērošanas pilnveidošana;
- pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības sekmēšana;
- strukturālas izmaiņas profesionālajā izglītībā;
- augstākās izglītības modernizācija.

Politikas virzieni darbaspēka pieprasījuma veicināšanai:

- strukturālās reformas preču un pakalpojumu tirgos;
- uzņēmējdarbības vides uzlabošana.

Nacionālā līmenī Nodarbinātības valsts aģentūra (NVA) ir valsts politikas īstenošanas bezdarba samazināšanas un bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta jomā. Pildot savas funkcijas, NVA darba tirgu ietekmē gan ar aktīvajiem nodarbinātības pasākumiem, gan ar preventīvajiem bezdarba samazināšanas pasākumiem.

Pašlaik NVA īsteno šādus **aktīvos nodarbinātības pasākumus**:

- profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana;
- pasākumi noteiktām personu grupām;
- pasākumi konkurētspējas paaugstināšanai;
- algoti pagaidu darbi (2010. un 2011. gadā šo pasākumu pilnībā aizvietoja pasākums *Darba praktizēšana ar stipendiju*);
- pasākumi komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai;
- kompleksie atbalsta pasākumi.

Ekonomiskās izaugsmes gados pieprasījums pēc aktīviem nodarbinātības pasākumiem bija mazinājies, bet 2009. gadā sakarā ar būtisko bezdarba pieaugumu tas ievērojami pieauga. Arī 2010. un 2011. gadā pieprasījums saglabājās augstā līmenī. Aktīvos nodarbinātības pasākumos kopumā 2007. gadā tika iesaistīti 64,6 tūkst., 2008. gadā – 84,8 tūkst., 2009. gadā – 237,9 tūkst. bezdarbnieku, savukārt 2010. gadā – 269,2 tūkst., 2011. gadā – 287,5 tūkst. bezdarbnieku (viens bezdarbnieks var tikt iesaistīts vairākās aktivitātēs).

Pasākumos konkurētspējas paaugstināšanai (t.sk. informācijas dienās) tiek iesaistīta lielākā daļa bezdarbnieku, 2011. gadā viņu skaits bija 124,3 tūkst. (skaitā neietilpst neformālā apmācība). Pārējie pasākumi šajā laika periodā īstenoti šādā apmērā: bezdarbnieku profesionālajā apmācībā, pārkvalifikācijā un kvalifikācijas paaugstināšanā iesaistīti 8,6 tūkst. bezdarbnieku, uzsākuši apmācību pie darba devēja – 1 tūkst., pasākumos noteiktām personu grupām – 1,5 tūkst., pasākumā *Darba praktizēšana ar stipendiju* – 50,6 tūkst., kompleksos atbalsta pasākumos – 11,6 tūkst., neformālajā izglītībā – 26,1 tūkst., pasākumos komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai – 272 bezdarbnieki.

Pasākums *Darba praktizēšana ar stipendiju* tika uzsākts 2009. gada septembrī un īstenots līdz 2011. gada beigām. Tas bija krīzes nodarbinātības pasākums bezdarbniekiem, kuri vairs nesaņem bezdarbnieku pabalstu, par sabiedrībai noderīgu darbu

saņemot mēnesī 100 latu stipendiju. Stipendijas apmērs no 2011. gada 1. jūlija tika samazināts līdz 80 latiem. Bezdarbniekam tiek nodrošināts darba vadītājs, inventārs, kā arī transporta izdevumi. 2009. gadā pasākumā *Darba praktizēšana ar stipendiju* bija iesaistīti 19,3 tūkst. bezdarbnieku ar 8 milj. latu finansējumu. 2010. gadā iesaistīto bezdarbnieku skaits bija 52,8 tūkst., izlietojot šajā laikā 27,2 milj. latu. 2011. gadā tika iesaistīti 50,6 tūkst. bezdarbnieku, un izlietotais finansējums veido 18,9 milj. latu.

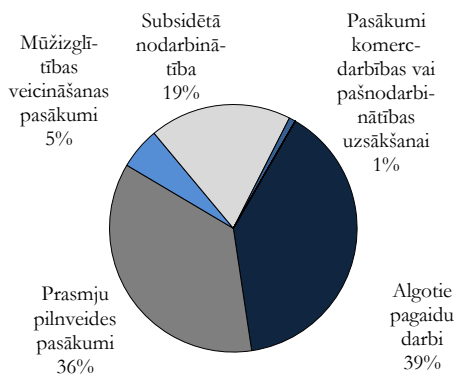
Īstermiņa pasākums *Apmācību programmas bezdarba riskam pakļautām nodarbinātām personām* sniedza atbalstu bezdarba riska gadījumā. Tika piedāvātas apmācību iespējas nodarbinātajiem uzņēmumos, kas ekonomiskās krīzes apstākļos pārejoši atrodas dīkstāvē, nodrošinot arī mācību stipendiju. Īstenošanā tika pielietota apmācību kuponu sistēma, dodot iespēju pašai personai izvēlēties apmācību programmu un mācību iestādi. Pasākums tika uzsākts 2009. gada septembrī, līdz gada beigām apmācības uzsāka 3253 bezdarba riskam pakļautas personas (izlietotais finansējums šajā periodā – 0,7 milj. latu). 2010. gadā pasākuma ietvaros apmācības uzsāka 2634 personas, kopumā šajā gadā tika iesaistītas 5797 personas (izlietotais finansējums šajā periodā – 3,4 milj. latu). Pasākums pēc 2010. gada vairs netiek īstenots.

NVA īsteno preventīvos bezdarba samazināšanas pasākumus:

- karjeras konsultācijas;
- apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā.

5.8. attēls

NVA darba tirgus politikas pasākumu finansējuma sadalījums 2011. gadā

Karjeras konsultācijas klientiem palīdz labāk apzināties savu profesionālo ievirzi. Apkalpoto klientu skaita ziņā tas ir nozīmīgākais preventīvais bezdarba samazināšanas pasākums. Karjeras konsultāciju pakalpojumi 2010. gadā sniegti 78,4 tūkst. personu, no tām 61,5 tūkst. bija bezdarbnieki un darba meklētāji, 2011. gadā – 47,7 tūkst., no tiem 39,9 tūkst. bezdarbnieki un darba meklētāji.

Kopumā darba tirgus politikas pasākumiem 2011. gadā tika izlietoti 48,2 milj. latu. Lielākais finansējums piešķirts algotiem pagaidu darbiem jeb

pasākumam *Darba praktizēšana ar stipendiju* un prasmju pilnveides pasākumiem, kur ietilpst profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana, konkurētspējas paaugstināšanas pasākumi un karjeras konsultācijas. Šiem pasākumiem piešķirtas 3/4 no visa šīs jomas finansējuma.

Pārējais finansējums piešķirts subsidētai nodarbinātībai un mūžizglītības veicināšanas pasākumam *Apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā*, kā arī pasākumiem komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai.

Lai pakāpeniski uzsvāru mainītu no operatīviem, krīzes sociālo ietekmi mazinošiem īstermiņa pasākumiem uz tradicionālajiem nodarbinātības politikas pasākumiem, 2010. gadā uzsākta šādu pasākumu īstenošana:

- apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā;
- pirmā un otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmu apguve.

2010. gada 3. ceturksnī uzsāktais pasākums *Apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā* pārņēma pasākuma *Apmācību programmas bezdarba riskam pakļautām nodarbinātām personām* iestrādes, piemēram, kuponu sistēmas administrēšanu. Mērķis ir veicināt mūžizglītības pieejamību, dodot iespēju mērķgrupas personām papildināt un pilnveidot darba dzīvei nepieciešamās zināšanas un prasmes. Mērķgrupa ir nodarbinātās un pašnodarbinātās personas (izņemot valsts civildienestā nodarbinātos), kuras sasniegušas 25 gadu vecumu un nav sasniegušas valsts vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamo vecumu. Atšķirībā no pasākuma *Apmācību programmas bezdarba riskam pakļautām nodarbinātām personām* jaunajā pasākumā iesaistītās personas vairs nesaņems stipendiju, un noteikts apmācību kupona vērtības līdzfinansēšanas pienākums (no līdzfinansējuma atbrīvojot atsevišķas personu grupas), lai dalībnieki pieņemtu izsvērtākus lēmumus par apmācībām. 2010. gadā izsniegti 9895 kuponi, un mācības uzsāka 5155 nodarbinātās personas (izlietotais finansējums – 0,9 milj. latu). 2011. gadā dalību pasākumā uzsāka 15418 personas. Šajā laika posmā finansējums veido 2,6 milj. latu.

2010. gadā bezdarbnieku profesionālās apmācības, pārkvalifikācijas un kvalifikācijas paaugstināšanas ietvaros tika uzsākts jauns apmācību pasākums *Pirmā un otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmu apguve*. Pasākuma mērķgrupa ir bezdarbnieki ar nepabeigtu augstāko izglītību, kas vēlas pabeigt studijas, izmantojot apmācību kuponu metodi. 2010. gadā dalību pasākumā uzsāka 690 bezdarbnieki. Administrēšanas sarežģījumi, augstās izmaksas, kas neatbilda esošai ierobežotajai budžeta situācijai, lika pārvērtēt pasākuma īstenošanas lietderību. Tādēļ tika nolemts pasākumu nākamajos gados vairs neturpināt, un jauni dalībnieki netika iesaistīti.

Samazināto budžeta līdzekļu dēļ 2009. gadā pārtraukta vairāku pasākumu īstenošana, kuri nav atsākti arī līdz šim. To vidū ir divi jauniešu

nodarbinātību veicinoši pasākumi: *Nodarbinātības pasākums vasaras brīvlaikā personām, kuras iegūst izglītību vispārējās, speciālās vai profesionālās izglītības iestādēs un jauniešu vasaras nodarbinātības projekts ārvalstīs dzīvojošajiem latviešu izceļsmes jauniešiem.* Pirmā pasākuma mērķis bija sekmēt skolēnu vasaras nodarbinātību un radīt skolēniem iespēju apgūt darba pieredzi, otrā – dot iespēju ārvalstīs dzīvojošajiem latviešu jauniešiem iepazīties ar darba un dzīves iespējām Latvijā, veicinot viņu iespējamo atgriešanos etniskajā dzimtenē. Tāpat vairs netiek īstenots darba tirgū pastāvošo reģionālo atšķirību mazināšanai īstenotais pasākums *Komersantu nodarbināto personu reģionālās mobilitātes veicināšana.*

Sakarā ar pieaugošo ekonomikas globalizāciju, tehnoloģiju straujo attīstību un negatīviem demogrāfiskiem procesiem Eiropas nodarbinātības stratēģijā arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta **darba tirgus elastības un nodarbinātības drošības jeb elastdrošības** jautājumiem.

Elastdrošība aptver 4 darbības jomas, kurām, savstarpēji iedarbojoties, jāveicina darba tirgus elastība un nodarbinātības drošība. Nepieciešams panākt, lai darba likumdošana un līgumi būtu pietiekami elastīgi un atbilstu kā darba devēja, tā darba ņēmēja interesēm. Aktīvā darba tirgus politikām nepieciešamības gadījumā efektīvi jāveicina pāreja no vienas darba vietas uz otru vai arī no bezdarbnieka statusa uz nodarbinātību. Jāpilnveido mūžizglītības sistēmas, kas ļautu darba ņēmējam būt nodarbinātam visā darbības laikā. Vienlaicīgi jāveido arī moderna sociālās drošības sistēma, kas bezdarba gadījumā iedzīvotājiem sniegtu adekvātu palīdzību, kā arī veicinātu mobilitāti un motivētu drīzāk atgriezties darba tirgū.

Sociālais dialogs ir nozīmīgs elastdrošības principu ieviešanā. Latvijas Darba devēju konfederācija un Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība ir iesaistītas sociālā dialoga uzlabošanā kā valsts, tā reģionālā un sektoru līmenī. Nodarbinātības partnerībā iekļaujas arī citi partneri, tostarp Latvijas pašvaldības un Latvijas Pašvaldību savienība.

Būtisks darba attiecību aspekts ir **drošība darbā**, veicinot apstākļus drošai un veselībai nekaitīgai darba videi. Darba aizsardzības jomā līdz 2013. gadam ir izvirzīts mērķis uzlabot darba apstākļus uzņēmumos un samazināt nelaimes gadījumus darbā bojā gājušo skaitu (uz 100 tūkst. nodarbinātajiem) par 30% salīdzinājumā ar 2007. gadu.

Lai nodrošinātu letālo nelaimes gadījumu darbā pakāpenisku skaita samazināšanos, veicinot drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi uzņēmumos, darba mūža pagarināšanos un visas sabiedrības labklājības līmeņa paaugstināšanos, Ministru kabinets 2011. gada 20. aprīlī akceptēja *Darba aizsardzības jomas attīstības plānu 2011.-2013. gadam.* Tajā izvirzīti vairāki mērķi – darba aizsardzības politikas plānošanas pilnveidošana, valsts kontroles un uzraudzības mehānisma kapacitātes un efektivitātes paaugstināšana, „preventīvās kultūras” iedzīvināšana sabiedrībā un uzņēmumos, ekonomisko stimulu un valsts atbalsta nodrošināšana darba devējiem.

Latvijā atsevišķās nozarēs ir relatīvi augsts **nedeklarētās nodarbinātības** līmenis, tās problemātika saasinājusies ekonomiskās lejupslīdes ietekmē, vairojot negodīgu konkurenci un mazinot darbinieku sociālo drošību.

Lai ierobežota budžeta apstākļos efektīvi un koordinēti izmantotu pieejamos resursus, ir izstrādāts *Pasākumu plāns neregistrētās nodarbinātības mazināšanai 2010.-2013. gadam.* Labklājības ministrijas izstrādāto pasākumu plānu 2010. gada aprīlī akceptēja Ministru kabinets. Pasākumi tiek īstenoti tādos galvenajos virzienos kā neregistrētās nodarbinātības kontroles mehānisma efektīvizēšana; negodīgas konkurences mazināšana; sodu politikas pārskatīšana attiecībā uz neregistrēto nodarbinātību; sabiedrības informēšana un izglītošana par neregistrētās nodarbinātības negatīvajām sekām.

Ministru kabinets 2010. gada augustā apstiprināja Finanšu ministrijas sagatavoto *Pasākumu plānu ēnu ekonomikas apkaršanai un godīgas konkurences nodrošināšanai 2010.-2013. gadam.* Noteiktais mērķis ir ēnu ekonomikas apjoma samazināšana un godīgas konkurences nodrošināšana. Galvenie darbības virzieni ir nodokļu politika, administratīvā sloga mazināšana, atbalsts godīgajiem uzņēmējiem un pāreja uz legālo ekonomiku veicināšana, kontrolējošo iestāžu kapacitātes celšana, normatīvo aktu izstrāde, sodu politika, darbs ar sabiedrību, ēnu ekonomikas apjoma samazināšana riska nozarēs. Plānā iekļauto pasākumu īstenošana arī sekmēs nedeklarētās nodarbinātības samazināšanos.

Darba tirgus attīstības kontekstā svarīga loma ir izglītības sistēmai, īpaši akcentējot **mūžizglītības** nozīmi. Mūžizglītības principa ieviešana ir akcentēta arī Latvijas nacionālajā reformu programmā *ES 2020 stratēģijas* īstenošanai.

Latvija ir apņēmusies veicināt iedzīvotāju zināšanu, prasmju un kompetences nepārtrauktu pilnveidošanu un attīstību, nodrošinot mūžizglītības pieejamību, lai 2020. gadā 15% no iedzīvotājiem (25-64 gadu vecumā) būtu nepārtraukti iesaistīti mācīšanās procesā. 2010. gadā minēto personu īpatsvars bija 5%, savukārt 2013. gadā plānots sasniegt 12,5 procentus.

Mūžizglītības principa ieviešana tiek īstenota vairākos virzienos:

- nacionālās kvalifikāciju ietvarstruktūras izstrāde un tās līmeņu pielīdzināšana Eiropas kvalifikāciju struktūrai, veicinot pāreju uz mācīšanas rezultātiem balstītu izglītības piedāvājumu;
- ārpus formālās izglītības sistēmas apgūto zināšanu, prasmju un profesionālās kompetences novērtēšanas nodrošināšana;
- otrās iespējas izglītības piedāvājums kā kompensējošs mehānisms izglītību priekšlaicīgi pametušo skaita samazināšanai;
- atbalsts darbinieku kvalifikācijas pilnveidošanai atbilstoši darba devēju prasībām, kas nepieciešams nodarbināto apmācībām nozaru ietvaros.

6. EKONOMISKĀ POLITIKA UN STRUKTŪRPOLITIKAS PRIORITĀTES

6.1. ES 2020 stratēģija un Latvijas nacionālā reformu programma

6.1.1. ES 2020 stratēģija un tās virzība

6.1. attēls

2010. gada 3. martā Eiropas Komisija publicēja komunikāciju *Eiropa 2020: stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un iekļaujošai izaugsmei*, kurā tika izklāstīts Eiropas Komisijas redzējums par ES 2020 stratēģiju. ES 2020 stratēģija aizvieto 2000. gada marta Eiropadomē apstiprināto *Lisabonas stratēģiju*.

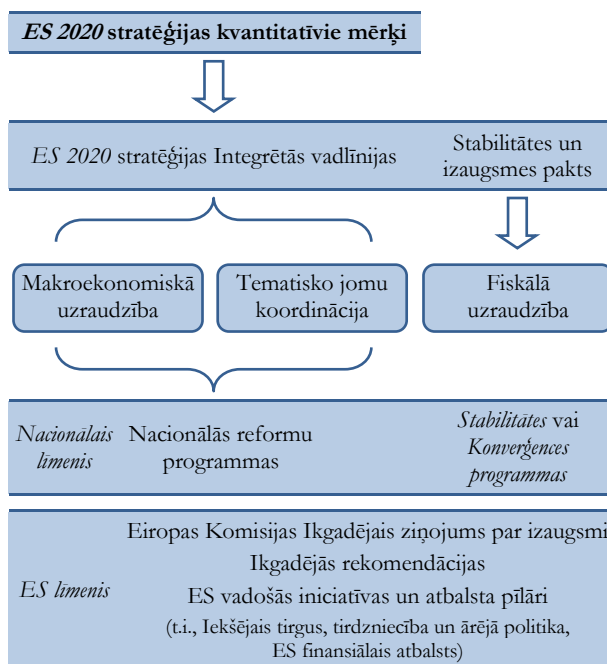
2010. gada 17. jūnija Eiropadome formāli apstiprināja ES 2020 stratēģiju un tās galvenos elementus: ES līmeņa kvantitatīvos mērķus 2020. gadam, *Integrētās vadlīnijas* (tiek izstrādātas saskaņā ar *Līgumu par ES darbību* 121. un 148. pantu, satur galvenos ekonomiskās un nodarbinātības politikas virzienus, kā arī kalpo par pamatu ES dalībvalstu nacionālo reformu programmu izstrādei) un vienojās, ka ES dalībvalstīm sadarbībā ar Eiropas Komisiju ir jāizstrādā nacionālās reformu programmas un jāiesniedz tās Eiropas Komisijā līdz 2011. gada aprīļa beigām vienlaicīgi ar *Stabilitātes vai Konverģences programmām* (tiek izstrādātas un īstenotas Stabilitātes un izaugsmes pakta prasību īstenošanai).

ES 2020 stratēģijas īstenošanas uzraudzība sastāv no diviem pīlāriem (skatīt 6.1. attēlu) – makroekonomiskās un tematiskās uzraudzības (tiek vērtētas ES dalībvalstu nacionālās reformu programmas ES 2020 stratēģijas īstenošanai un to atbilstība *Integrētajām vadlīnijām*), kā arī fiskālās uzraudzības (tiek vērtētas ES dalībvalstu *Stabilitātes vai Konverģences programmas* un to atbilstība *Stabilitātes un izaugsmes paktam*).

Eiropas semestrī kopš 2011. gada 1. janvāra notiek katru gadu, lai izvērtētu ekonomisko situāciju ES kopumā un ES dalībvalstīs, kā arī piedāvātu rekomendācijas ES dalībvalstīm to ekonomiskās politikas īstenošanai un stiprināšanai¹.

ES 2020 stratēģija un ES dalībvalstu nacionālās reformu programmas un Stabilitātes vai Konverģences programmas ir galvenais elements ES dalībvalstu ekonomiskās politikas koordinācijā un uzraudzībā ES līmenī tā sauktā Eiropas semestra ietvaros (skatīt 6.2. attēlu).

ES dalībvalstu nacionālo reformu programmu un Stabilitātes vai Konverģences programmu uzraudzības mehānisms

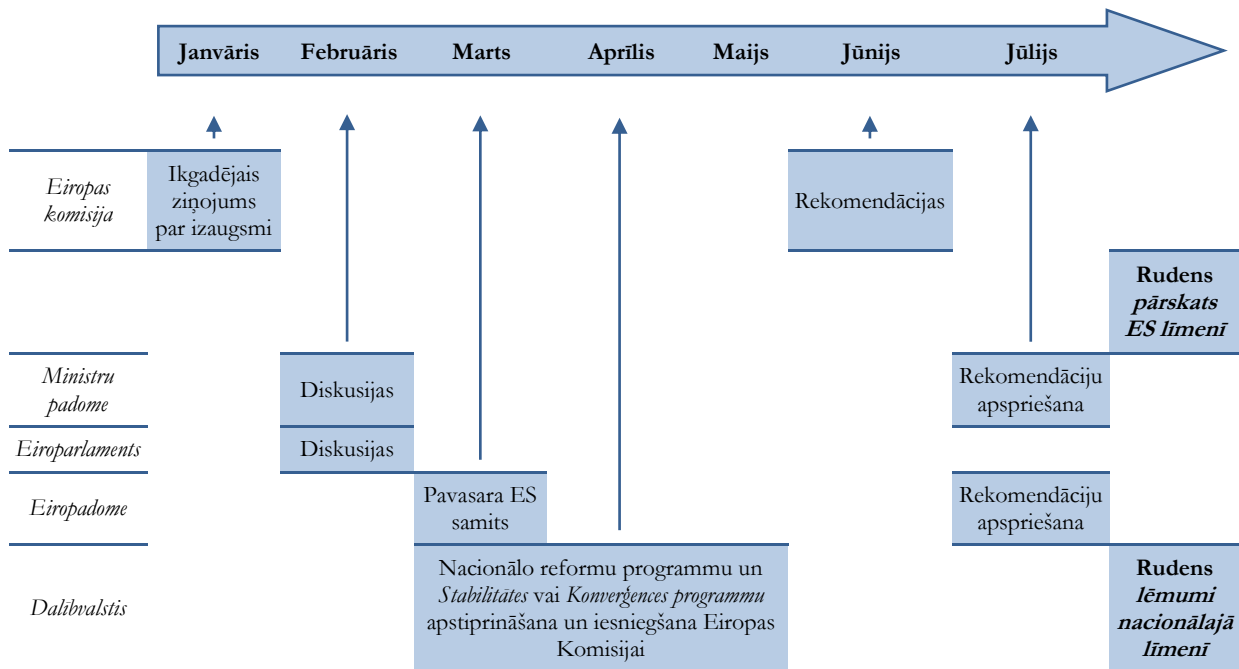

Pieņemot *Eiropa plus paktu (Euro Plus Pact)*, 2011. gada 24.-25. marta Eiropadome vēl vairāk pastiprināja ekonomiskās politikas koordināciju ES. *Eiropa plus pakts* (skatīt 6.1. ielikumu) ir vērsti primāri uz eirozonas valstīm, taču tam var pievienoties arī ne-eirozonas valstis. Pagaidām līdzās eirozonas valstīm *Eiropa plus pakts* ir pievienojušās arī vairākas citas ES dalībvalstis, tostarp Bulgārija, Dānija, Latvija, Lietuva, Polija un Rumānija. Tām ES dalībvalstīm, kuras ir pievienojušās *Eiropa plus pakts*, savās nacionālajās reformu programmās un *Stabilitātes vai Konverģences programmās* ir jāatspoguļo konkrēti pasākumi turpmākajiem 12 mēnešiem šī pakta īstenošanai. Turklāt ES dalībvalstīm katru gadu ir jāgatavo un jāiesniedz Eiropas Komisijai *Progresu ziņojumi par nacionālās reformu programmas īstenošanu*, kuros ir jāatspoguļo pasākumu īstenošanas progress.

¹ Jāatzīmē, ka ES 2020 stratēģijai ir cieša saikne ar ES dalībvalstu ekonomisko politiku un struktūrpolitikas prioritātēm, jo saskaņā ar *Līgumu par ES darbību* ES dalībvalstīm ir jāņem vērā ES apstiprinātā stratēģiskās attīstības dokumenti, piemēram, stratēģijas, vadlīnijas, politika, rekomendācijas u.tml.

6.2. attēls

Eiropas semestris un ES dalībvalstu nacionālo programmu pārraudzība

6.1. ielikums

Eiropa plus pakts

Eiropa plus pakta mērķis ir stiprināt Ekonomiskās un monetārās savienības pilāru un uzlabot ekonomiskās politikas koordinācijas kvalitāti, uzlabojot konkurētspēju un sasniedzot augstāku konvergenci. *Eiropa plus pakts* koncentrējas primāri uz politikas jomām, kuras ir ES dalībvalstu nacionālajā kompetencē un ar kuru palīdzību var uzlabot konkurētspēju un novērst makroekonomisko nesabalansētību.

Eiropa plus pakts ir četras galvenās prioritātes:

- *veicināt konkurētspēju*, nodrošinot augstas dinamiskas atbilstību produktivitātei, veicinot konkurenci un „aizsargāto” nozaru liberalizāciju, novēršot nepamatotus ierobežojumus profesionālā pakalpojumu un mazumtirdzniecības jomā, uzlabojot izglītības sistēmu, veicinot pētniecību un attīstību (R&D) un inovāciju, attīstot infrastruktūru, uzlabojot uzņēmējdarbības vidi;
- *veicināt nodarbinātību*, īstenojot darba tirgus reformas, lai nodrošināt elastdrošību (*flexicurity*), mazinot nedeklarētu nodarbinātību un palielinot līdzdalību darba tirgū, veicinot mūžizglītību, īstenojot nodokļu reformas, lai samazinātu nodokļu slogu nodarbinātajiem, taču ņemot arī vērā nodokļu ieņēmumu saglabāšanu;
- *nodrošināt valsts finanšu ilgtspēju*, pielāgojot pensiju sistēmas demogrāfiskai attīstībai, ierobežojot priekšlaicīgas pensionēšanās shēmas un veicinot vecāka gadagājuma personu nodarbinātību, kā arī ieviešot nacionālajā likumdošanā ES fiskālos noteikumus, kas ir balstīti uz Stabilitātes un izaugsmes pakts;
- *veicināt finanšu sektora stabilitāti*, pielāgojot nacionālo likumdošanu attiecībā uz banku sektora uzraudzību atbilstoši ES prasībām.

Kā redzams 6.2. attēlā, viens no svarīgajiem Eiropas semestra elementiem ir Eiropas Komisijas publicētais ***Ikgadējais ziņojums par izaugsmi*** (*Annual Growth Survey*). Tas kalpo par pamatu kopējās izpratnes veidošanai par nepieciešamajām nacionālā un ES līmeņa prioritātēm nākamajiem 12 mēnešiem.

2011. gada 23. novembrī Eiropas Komisija publicēja otro *Ikgadējo ziņojumu par izaugsmi*. Līdzīgi kā ar pirmo *Ikgadējo ziņojumu par izaugsmi* (publicēts 2011. gada 12. janvārī), arī ar 2012. gada *Ikgadējo ziņojumu par izaugsmi* tiek uzsākts otrais ES ekonomiskās politikas uzraudzības un koordinācijas cikls – t.s. Eiropas semestris.

2012. gada *Ikgadējais ziņojums par izaugsmi* sastāv no pamatteksta, kurā ir apskatītas Eiropas Komisijas piedāvātas 5 prioritātes, pamatteksta pielikuma, kurā ir

apskatīti galvenie steidzami lēmumi, kas ir jāpieņem līdz 2012. gada beigām, un četriem papildu pielikumiem (1. *ES 2020* stratēģijas progresa ziņojums; 2. Makroekonomiskais pārskats; 3. Vienotā nodarbinātības ziņojuma projekts; 4. Izaugsmei draudzīga nodokļu politika ES dalībvalstīs un labāka nodokļu koordinācija ES).

Eiropas Komisija 2012. gada *Ikgadējā ziņojumā par izaugsmi* piedāvā 5 galvenās prioritātes 2012. gadam:

- izaugsmei draudzīgas fiskālās konsolidācijas īstenošana;
- normālās kreditēšanas atjaunošana ekonomikā;
- izaugsmes un konkurētspējas veicināšana;
- bezdarba un sociālo problēmu risināšana;
- valsts pārvaldes modernizācija.

2012. gada Eiropas semestra virzības procesa laikā tiks apspriests 2012. gada *Ikgadējais ziņojums par izaugsmi* dažādos Padomes formātos no 2012. gada janvāra līdz martam. Balstoties uz *Ikgadējā ziņojumā par izaugsmi* atspoguļotām prioritātēm un diskusijām, 2012. gada pavasara Eiropadome apstiprinās 2012. gada Eiropas semestra politiskās vadlīnijas. ES dalībvalstīm ir jāatspoguļo politika pavasara Eiropadomē pieņemto lēmumu (politiskās vadlīnijas) izpildei nacionālajās reformu programmās, *Stabilitātes* vai *Konverģences programmās*, kas ir jāiesniedz Eiropas Komisijai 2012. gada aprīļa vidū. Pēc tam Eiropas Komisija analizēs un izvērtēs ES dalībvalstu nacionālās programmas un nāks klajā ar specifiskām rekomendācijām ES dalībvalstīm. Pēc Eiropas Komisijas piedāvāto valstu specifisko rekomendāciju apstiprināšanas 2012. gada jūlijā ES Padomē beigsies 2012. gada Eiropas semestris. ES dalībvalstīm ir jāņem vērā Padomē apstiprinātās valstu specifiskās rekomendācijas, atjaunojot to nacionālās reformu programmas un *Stabilitātes* vai *Konverģences* programmas un pieņemot lēmumus par nacionālo budžetu.

6.1.2. Latvijas nacionālā reformu programma ES 2020 stratēģijas īstenošanai

Latvijas nacionālā reformu programma ES 2020 stratēģijas īstenošanai (Latvijas NRP) tika apstiprināta 2011. gada 26. aprīlī Ministru kabinetā vienlaicīgi ar *Latvijas Konverģences programmu 2011.-2014. gadam*.

Abas programmas tika iesniegtas Eiropas Komisijai 2011. gada 29. aprīlī. Tās saskaņā ar *Līgumu par ES darbību* ir ES līmeņa ekonomiskās politikas koordinācijas un uzraudzības instrumenta sastāvdaļas (tā sauktā Eiropas semestra ietvaros). ES līmenī tiek veikta abu programmu daudzpusējā uzraudzība (*multilateral surveillance*), balstoties uz kuru Eiropas Komisijai ir tiesības izteikt brīdinājumu (*policy warning*), ja kādas ES dalībvalsts ekonomiskā politika neatbilst ES *Integrētajām vadlīnijām* un ES līmenī nospraustajiem mērķiem. Nacionālajām reformu programmām ir arī saikne ar ES budžetu, jo daļa no to pasākumiem tiek līdzfinansēta no ES budžeta. *Latvijas NRP* pasākumu īstenošanā liela loma ir ES fondu finansējumam.

Latvijas NRP ir aprakstīts vidēja termiņa makroekonomiskais scenārijs, atspoguļoti galvenie Latvijas tautsaimniecības makro-strukturālie izaicinājumi (šķēršļi) un galvenie pasākumi 2011.-2013. gadam to novēršanai, kā arī Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020. gadam *ES 2020* stratēģijas kontekstā un galvenie pasākumi 2011.-2013. gadam to sasniegšanai.

Latvijas NRP balstās uz *Integrētajām vadlīnijām* un Eiropas Komisijas prasībām attiecībā uz ES dalībvalstu NRP sagatavošanu, ņemot vērā Latvijas nacionālās prioritātes un mērķus, kas ir noteikti citos Latvijas politikas plānošanas dokumentos, piemēram, *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā „Latvija 2030”*, kā arī *Latvijas Stratēģiskais attīstības plāns 2010.-2013. gadam*. *Latvijas NRP* ir cieša sasaiste arī ar *Latvijas Konverģences*

programmu 2011.-2014. gadam, kuras izstrāde notika vienlaicīgi ar *Latvijas NRP* sagatavošanu.

Latvijas mērķis ir veicināt izaugsmi un nodarbinātību, nodrošinot vidējā termiņā IKP pieauguma tempus 4–5% apmērā un augstu nodarbinātības līmeni 73% apmērā līdz 2020. gadam.

Latvijas NRP galvenais uzsvars ir uz makro-strukturālo izaicinājumu (šķēršļu) novēršanu, kas izveidos arī priekšnosacījumus sekmīgai Latvijas kvantitatīvo mērķu 2020. gadam *ES 2020* stratēģijas kontekstā sasniegšanai.

Latvijas NRP ir identificēti Latvijas tautsaimniecības makro-strukturālie izaicinājumi (šķēršļi), un tie ir:

- pārmērīgā budžeta deficīta samazināšana;
- labi funkcionējoša un stabila finanšu sektora nodrošināšana, ņemot vērā augstās privātā sektora parādsaistības;
- sabalansētas tautsaimniecības attīstības nodrošināšana, veicinot tirgojamo (t.i., uz eksportu orientēto) nozaru attīstību un ceļot produktivitāti;
- strukturālā bezdarba mazināšana, nodrošinot labāku kvalifikācijas un prasmju atbilstību darba tirgus prasībām;
- uzņēmējdarbības vides uzlabošana, efektīva ES fondu izmantošana, uzņēmumu pieejas finansēm nodrošināšana, lai atbalstītu produktīvās investīcijas.

Latvijas NRP priekšplānā izvirza četrus galvenos neatliekami īstenojamus pasākumus:

- aktīvās darba tirgus politikas pasākumu pilnveidošana, pakāpeniski pārejot no krīzes sekas mazinošajiem uz tradicionālajiem aktīvās darba tirgus politikas pasākumiem;
- administratīvo šķēršļu mazināšana;
- augstākās izglītības modernizācija;
- ES fondu apguves paātrināšana.

Kā tika minēts, *Latvijas NRP* ir atspoguļoti Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020. gadam *ES 2020* stratēģijas kontekstā (Latvijas kvantitatīvie mērķi) – skatīt 6.1. tabulu.

Latvijas kvantitatīvie mērķi ir noteikti, ņemot vērā Latvijas tautsaimniecības attīstības scenāriju vidēja termiņa periodam, kā arī Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas *Latvija 2030* mērķus.

Saskaņā ar Latvijas kvantitatīvajiem mērķiem ir paredzēts līdz 2020. gadam sasniegt nodarbinātības līmeni 73% apmērā, palielināt ieguldījumus pētniecībā un attīstībā (R&D) līdz 1,5% no IKP, palielināt augstākās izglītības ieguvušo personu īpatsvaru līdz 34-36%, samazināt skolu nepabeigušo jauniešu īpatsvaru līdz 13,4%, samazināt nabadzības riskam pakļauto personu īpatsvaru līdz 21%, palielināt atjaunojamās enerģijas īpatsvaru bruto enerģijas patēriņā līdz 40% u.c.

2011. gada 7. jūnijā Eiropas Komisija nāca klajā ar ES dalībvalstu nacionālo reformu programmu un

Stabilitātes vai *Konverģences programmu* novērtējumu, kurā ir piedāvātas arī rekomendācijas ES dalībvalstīm.

Jāatzīmē, ka Eiropas Komisijas novērtējumi un rekomendācijas atšķiras starp ES dalībvalstīm, jo ekonomiskā situācija ES dalībvalstīs ir atšķirīga. ES dalībvalstīm, kuras saņem starptautisko aizdevumu no Eiropas Komisijas un SVF, ir rekomendēts turpināt īstenot šajās aizdevumu programmās paredzētos pasākumus. ES dalībvalstīm ar augstajiem budžeta deficītiem ir rekomendēts veikt fiskālo konsolidāciju un saskaņot algu dinamiku ar produktivitāti. Savukārt ES dalībvalstīm bez izteiktām budžeta deficīta problēmām un tām, kurām ir pat budžeta pārpalikumi, ir rekomendēts īstenot pasākumus, lai veicinātu izaugsmi vidējā un ilgtermiņā.

Vērtējot *Latvijas NRP* un *Latvijas Konverģences programmu 2011.-2014. gadam*, Eiropas Komisija atzīst, ka Latvijas vidējā termiņa makroekonomiskais scenārijs ir ticams. Eiropas Komisija uzsver, ka plānotie fiskālās konsolidācijas pasākumi 2011.-2012. gadā ir atbilstoši nepieciešamajai budžeta deficīta korekcijai. Budžeta deficīta mazināšana vidējā termiņā, kā to paredz programma, palīdzēs nodrošināt valsts finanšu ilgtspēju.

Ņemot vērā minēto, Eiropas Komisija rekomendē Latvijai pildīt saistības, kas izriet no starptautiskā aizdevuma saņemšanas dokumentiem (*Padomes lēmums 2009/290/EC*, kas tika grozīts ar *Padomes lēmumu 2009/592/EC* un tālāk atrunāts 2009. gada 20. janvārī parakstītajā *Saprašanās memorandā* un tā papildinājumos), it īpaši pēdējā *Saprašanās memoranda* papildinājuma, kas ir noslēgts 2011. gada jūnijā.

Latvijas NRP pasākumi tiek īstenoti atbilstoši grafikam. Šobrīd dažādās stadijās atrodas vairāki normatīvie akti vai aktivitātes, kurām ir liela ietekme uz situācijas maiņu atsevišķajās jomās pēc to pieņemšanas MK un/vai Saeimā, piemēram:

- *Fiskālās disciplīnas likumprojekts;*
- jaunā *Būvniecības likuma* pieņemšana;
- *Augstākās izglītības finansēšanas modelis;*
- *Grozījumi brīvās pakalpojumu sniegšanas likumā*, ar kuriem plānots novērst konstatētās nepilnības *Pakalpojumu direktīvas* pārņemšanā;
- *Atjaunojamās enerģijas likumprojekts;*
- *Grozījumi biodegvielas likumā* u.c.

Vienlaikus jāatzīmē, ka vairākās *Latvijas NRP* jomās ir nepieciešams panākt lielāku progresu. Lai gan zināms progress tika panākts administratīvā sloga mazināšanas jomā (tika samazināts būvniecībai nepieciešamo dokumentu saskaņošanas dienu skaits), nav sasniegts *Latvijas NRP* 2011. gadam uzstādītais mērķis samazināt būvniecības saskaņošanas dienu skaitu no 186 uz 69 dienām. Šo *Latvijas NRP* mērķi pilnībā sasniegt ļaus Saeimā iesniegtā jaunā *Būvniecības likuma* pieņemšana.

Progresu atjaunojamās enerģijas īpatsvara palielināšanā uz doto brīdi kavē novilcinātā likumdošanas sakārtošana, jo *Atjaunojamās enerģijas likums* joprojām nav pieņemts Saeimā. Pašlaik notiek publiskā apspriede par Ekonomikas ministrijas izstrādātu „*Enerģētikas stratēģijas 2030*” projektu, kurās iekļautajiem politikas virzieniem būs ietekme uz atjaunojamās enerģijas īpatsvara palielināšanu un situācijas sakārtošanu atjaunojamās enerģijas jomā.

2012. gada sākumā Ekonomikas ministrija ciešā sadarbībā ar pārējām *ES 2020* stratēģijas īstenošanā iesaistītajām ministrijām, sociālajiem partneriem un nevalstiskajām organizācijām uzsāks *Progresā ziņojuma par Latvijas NRP īstenošanu* sagatavošanu. *Progresā ziņojumā* tiks atspoguļota esošo *Latvijas NRP* pasākumu īstenošana, un tas atjauninās *Latvijas NRP* ar jaunajiem pasākumiem, ņemot vērā 2012. gada *Ikgadējā ziņojuma par izaugsmi* prioritātes un 2012. gada marta Eiropadomes lēmumus.

6.1. tabula

Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020. gadam ES 2020 stratēģijas kontekstā

	ES-27		Latvija		
	Fakts	Mērķi	Fakts	Mērķi	
	2009. g.	2020. g.	2009. g.	2020. g.	Latvija 2030
Nodarbinātības limenis (vecuma grupā 20-64 gadi)	69,1	> 75,0	67,1	73,0	Jāpalielina darbaspēka līdzdalība un maksimāli jāizmanto viss Latvijā pieejamais cilvēkkapitāls, t.sk. arī gados vecāki cilvēki
Ieguldījumi pētniecībā un attīstībā (R&D) (% no IKP)	1,9 (2008. g.)	3,0	0,46	1,5	> 3
Augstākā izglītība (iedzīvotāju īpatsvars 30-34 gadu vecumā ar augstāko izglītību)	32,3	40,0	30,1	34,0 ... 36,0	vecumā no 20 līdz 29 gadiem >90 uz 1000 iedzīvotāju
Skolu nepabeigušo skolēnu īpatsvars (vecuma grupā 18-24 gadi, %)	14,4	< 10,0	13,9	13,4	Jauniešu ar vismaz vidējo izglītību īpatsvars vecumā no 20 līdz 24 gadiem > 90%
Nabadzības riskam pakļauto personu īpatsvars (%)¹	17,0 (2008. g.)	Vismaz 20 milj. cilvēku novērst nabadzības vai atstumtības risku ²	26,0 ³ (2008. g.)	21,0 (121 000 cilvēku novērst nabadzības vai atstumtības risku)⁴	Nabadzības riska indekss < 16
Energoefektivitāte⁵ (bruto iekšzemes enerģijas patēriņš, Mtoe)	1799,29 (2008. g.)	palielināt energoefektivitāti par 20%	4,6	iegūt 0,668 Mtoe enerģijas ietaupījumu primāro energoresursu patēriņā vai 0,48%, kas ir Latvijas kopējais devums kopējā ES energoefektivitātes mērķa sasniegšanā	< 150 ⁵
Atjaunojamās enerģijas īpatsvars bruto enerģijas galapatēriņā (%)	10,3 (2008. g.)	palielināt atjaunojamās enerģijas īpatsvaru bruto enerģijas galapatēriņā līdz 20%	29,9 (2008. g.)	palielināt atjaunojamās enerģijas īpatsvaru bruto enerģijas galapatēriņā līdz 40%	> 50
Siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisijas (% pret emisiju apjomu 1990. gadā)	88,7 (2008. g.)	samazināt siltumnīcefekta gāzu (CO ₂) emisijas par 20%, salīdzinot ar 1990. gadu	44,4 (2008. g.)	Ierobežot siltumnīcefekta gāzu emisijas nozarēs ārpus ETS⁶ tā, lai pieaugums nepārsniegtu 17%, salīdzinot ar 2005. gadu Ierobežot valsts kopējās SEG emisijas, lai 2020. gadā tās nepārsniegtu 12,19 Mt CO₂ ekvivalenta	-

¹ Iedzīvotāju īpatsvars (%) zem izraudzītā nabadzības riska sliekšņa – 60% no rīcībā esošo ienākumu mediānas pārreķinātas uz ekvivalento patērētāju.

² Skaitis izteikts, izmantojot trīs rādītājus – nabadzības riska indekss un/vai materiālā nenodrošinātība un/vai personu īpatsvars bezdarba māsaimniecībās.

³ Rādītājs ietver nabadzības riska indeksu un/vai personu īpatsvaru bezdarba māsaimniecībās.

⁴ Skaitis izteikts, izmantojot divus rādītājus – nabadzības riska indekss un/vai personu īpatsvars bezdarba māsaimniecībās.

⁵ Šeit ir atspoguļota energointensitāte ekonomikā (bruto iekšzemes enerģijas patēriņš pret IKP (kg naftas ekvivalenta uz 1000 eiro no IKP)) atbilstoši Eurostat metodoloģijai.

⁶ Nozares, kas neietilpst ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā (ES ETS), piemēram, transports, maza apjoma rūpniecība un enerģētika, lauksaimniecība.

6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā un struktūrpolitikā

6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana

Latvijai kā Eiropas Savienības dalībvalstij ir pieejams ES struktūrfondu (SF) un Kohēzijas fonda (KF) finansiālais atbalsts, kuri ir ES reģionālās izlīdzināšanas politikas īstenošanas instrumenti.

2004.-2006. gada plānošanas periods

2004.-2006. gadam Latvijai SF programmu ietvaros kopējais pieejamais finansējums bija 625 milj. eiro jeb 439,3 milj. latu.

Latvija kā viena no pirmajām ES dalībvalstīm līdz 2010. gada 30. jūnijam (trīs mēnešus pirms noteiktā termiņa) ir iesniegusi EK visus noslēguma dokumentus par 2004.-2006. gada plānošanas perioda ES struktūrfondu programmu, lai saņemtu programmas noslēguma maksājumu. Noslēguma maksājuma apjoms potenciāli ir līdz 5% no struktūrfondu piešķiruma, kas Latvijai būtu 22 milj. latu. Ņemot vērā līdzšinējo praksi EK noslēguma maksājumu veikšanā, noslēguma maksājums sagaidāms ne ātrāk kā 2012. gadā, kad EK būs pārbaudījusi programmas slēgšanas dokumentāciju un pārliecinājusies par deklarēto izdevumu atbilstību.

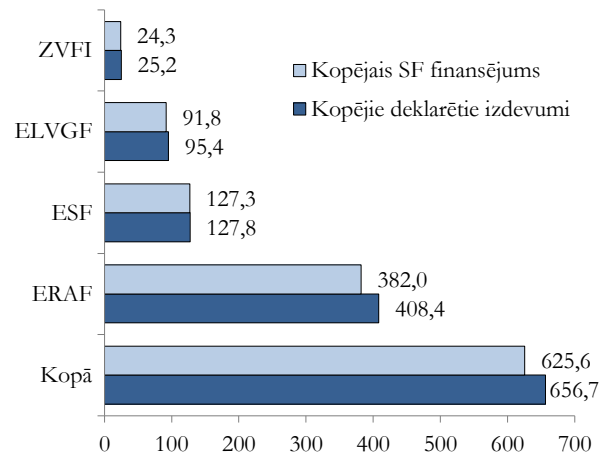
Kopumā 2004.-2006. gada plānošanas periodā apstiprināti un pabeigti projekti par 673,3 milj. eiro jeb 107,6% no kopējā Latvijai pieejamā SF finansējuma. Apstiprināto projektu summa pārsniedz pieejamo SF finansējumu, jo tika uzņemtas virssaistības atbilstoši MK rīkojumiem, kas paredzēja iespēju uzņemties virssaistības SF projektos, par 12% pārsniedzot pieejamā finansējuma apjomu ERAF, ELVGF un

ZVFI aktivitātēs, kā arī par 5% pārsniedzot pieejamos līdzekļus ESF aktivitātēs. Vienlaicīgi ERAF projektiem tika piešķirti arī papildu līdzekļi no valsts budžeta sadārdzinājuma segšanai.

6.3. attēlā attēloti kopējie 2004.-2006. gada plānošanas perioda ES struktūrfondu deklarētie izdevumi.

6.3. attēls

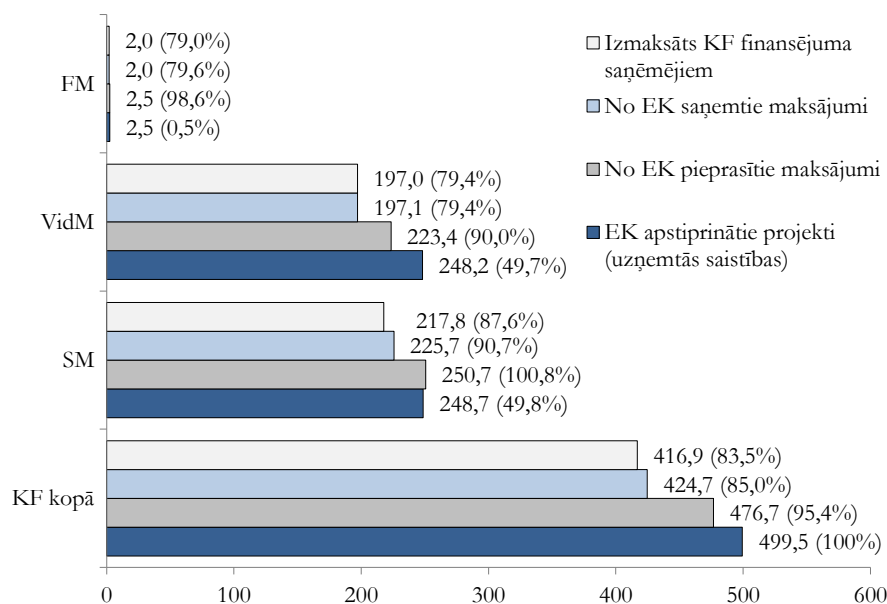
2004.-2006. gada plānošanas perioda kopējie ES struktūrfondu deklarētie izdevumi (līdz 2011. gada 31. decembrim, milj. eiro)

2004.-2006. gadam Latvijai Kohēzijas Fondu projektu īstenošanai kopējais pieejamais finansējums bija 499,5 milj. latu.

6.4. attēls

2004.-2006. gada plānošanas perioda Kohēzijas fonda apguve (pilnā finanšu plūsma) līdz pārskata perioda beigām uz 2011. gada 31. decembri (milj. latu, % no uzņemtajām saistībām)

2004.-2006. plānošanas perioda KF projektu īstenošana norisinājās līdz 2010. gada 31. decembrim. Kopumā tika apstiprināti 46 liela mēroga projekti par kopējo Kohēzijas fonda finansējumu 499,5 milj. latu apmērā. No 46 apstiprinātajiem projektiem 34 tika īstenoti vides nozarē, 24 – satiksmes nozarē un 2 projektus īstenoja Finanšu ministrija kā tehniskās palīdzības projektus ieviešanas sistēmas administratīvās kapacitātes nodrošināšanai. Līdz 2010. gada 31. decembrim darbi pabeigti 45 projektos un viens projekts pārtraukts.

Līdz 2011. gada 31. oktobrim finansējuma saņēmējiem ir izmaksāti 416,9 milj. latu jeb 83,5% no KF finansējuma. No Eiropas Komisijas pieprasīti 476,7 milj. latu jeb 95,4% no KF finansējuma. No Eiropas Komisijas saņemti 424,7 milj. latu jeb 85% no KF finansējuma.

2007.-2013. gada plānošanas periods

2007.-2013. gada plānošanas periodā SF atbalsts primāri virzīts uz iedzīvotāju izglītību, uzņēmumu tehnoloģisko izcilību un elastību, kā arī zinātnes un pētniecības attīstību, lai veicinātu zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošanos valstī un stiprinātu citus nepieciešamos priekšnoteikumus ilgtspējīgai ekonomiskai attīstībai un cilvēku dzīvei Latvijā kopumā.

SF un KF līdzekļu programmēšana tiek īstenota 3 līmeņos: ES līmeņa stratēģija jeb *Kopienas stratēģiskās vadlīnijas*, dalībvalstu stratēģija jeb *Nacionālais stratēģiskais ietvardokuments (NSID)* un dalībvalstu *Darbības programmas (DP)*.

NSID, uz ko balstīta Latvijas valstij 2007.-2013. gada plānošanas periodā pieejamo 4,53 miljardu eiro vērtā SF un KF finansējuma sadale, Ministru kabinetā apstiprināts 2007. gada 19. jūnijā. Savukārt tā paša gada 20. septembrī to apstiprināja arī Eiropas Komisija.

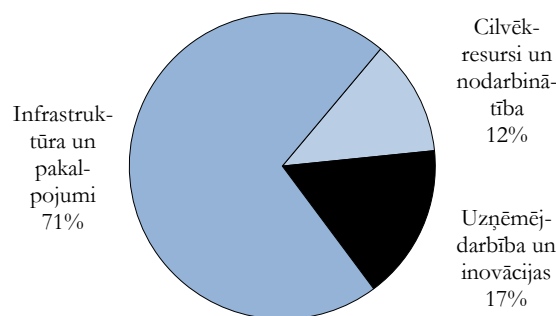
Saskaņā ar ES Ministru Padomes lēmumu par ES daudzgadu finanšu ietvaru 2007.-2013. gada plānošanas periodam Latvija ir saņēmusi 4,53 miljardu eiro jeb 3,18 milj. latu kohēzijas politikas mērķu īstenošanai ar ES fondu (Eiropas Reģionālās attīstības fonds – ERAF; Eiropas Sociālais fonds – ESF) un KF starpniecību.

Finansējuma sadalījums starp DP no kopējā ES finansējuma 4,53 miljardu eiro 2007.-2013. gada plānošanas periodā:

- 1. DP *Cilvēkresursi un nodarbinātība* (ESF) – 551 milj. eiro jeb 387 milj. latu;
- 2. DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* (ERAF) – 737 milj. eiro jeb 517 milj. latu;
- 3. DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* (ERAF+KF) – 3,2 miljardi eiro jeb 2,24 miljardi latu.

6.5. attēls

Finansējuma sadalījums starp DP
2007.-2013. gada plānošanas periodā
(procentos)

6.2. tabula

2007.-2013. gada plānošanas perioda ES fondu finanšu progress
līdz 2011. gada 31. decembrim

Fonds	ES fonda finansējums	Noslēgtie līgumi		Izmaksāts finansējuma saņēmējiem		Saņemtās atmaksas no EK (ieskaitot avansus)	
	milj. latu	milj. latu	%	milj. latu	%	milj. latu	%
ESF	409,8	365,9	89,3	245,8	60,0	246,0	60,0
ERAF	1 692,0	1 379,1	81,5	676,1	40,0	566,2	33,4
KF	1 082,1	950,4	87,8	443,8	41,0	347,7	32,1
Kopā	3 184,0	2 695,5	84,7	1 365,8	42,9	1 160,0	35,3

Līdz 2011. gada 31. decembrim apstiprināti projekti par vairāk nekā pusi (jeb 84,7%) no visa šajā plānošanas periodā Latvijai pieejamā ES fondu

finansējuma, noslēgti līgumi kopumā par 2 695,5 milj. latu. Līdz 2011. gada 31. decembrim finansējuma saņēmējiem izmaksāti 1 160 milj. latu.

6.2. ielikums

Ekonomikas ministrijas kompetencē esošās aktivitātes

Kopā Ekonomikas ministrijas aktivitātēm 2007.-2013. gada plānošanas periodā ir pieejami 551,7 milj. latu Eiropas Savienības līdzekļu, kas sadalās šādi:

1. DP *Cilvēkresursi un nodarbinātība* – 35,7 milj. latu;
2. DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* – 347,6 milj. latu;
3. DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* – 141,4 milj. latu.

Līdz 2011. gada 31.decembrim Ekonomikas ministrijas pārziņā esošajās aktivitātēs noslēgtie līgumi:

- Aktivitātē *Atbalsts nodarbināto apmācībām komersantu konkurētspējas veicināšanai* – atbalsts partnerības organizētam apmācībām ir noslēgti 29 līgumi par kopējo līgumsummu 16,9 milj. latu.
- Aktivitātē *Atbalsts komersantu individuāli organizētam apmācībām* ir noslēgti 87 līgumi par kopējo līgumsummu 2,3 milj. latu.
- Aktivitātē *Augstas kvalifikācijas darbinieku piesaiste* ir pabeigti 3 līgumi par kopējo līgumsummu 100,9 tūkst. latu.
- Aktivitātē *Kompetences centri* ir noslēgti 6 līgumi par kopējo līgumsummu 37,3 milj. latu
- Aktivitātē *Tehnoloģiju pārnese kontaktpunkti* noslēgti 8 līgumi par kopējo līgumsummu 1,9 milj. latu.
- Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde* noslēgti 88 līgumi par kopējo līgumsummu 6,7 milj. latu.
- Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešana ražošanā* ir noslēgti 137 līgumi par kopējo līgumsummu 38,5 milj. latu.
- Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde – atbalsts rūpnieciskā īpašuma tiesību nostiprināšanai* ir noslēgti 7 līgumi par kopējo līgumsummu 79,3 tūkst. latu.
- Aktivitātē *Augstas pievienotās vērtības investīcijas* ir noslēgti 24 līgumi par kopējo līgumsummu 52,9 milj. latu.
- Aktivitātē *Ārejo tirgu apgušana – ārējais marketingis* ir noslēgti 733 līgumi par kopējo līgumsummu 4,8 milj. latu.
- Aktivitātē *Ārejo tirgu apgušana – nozaru starptautiskās konkurētspējas stiprināšana* ir noslēgti 2 līgumi par kopējo līgumsummu 4,9 milj. latu.
- Aktivitātē *Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai* līdz 2011. gada 31. oktobrim ir parakstītas 2127 vienošanās par dalību programmā un ir apstiprināti 524 biznesa plāni par aizdevumu piešķiršanu par vairāk nekā 8497 tūkst. eiro.
- Aktivitātes *Ieguldījumu fonds* ietvaros īstenotajos finanšu instrumentos sasniegti šādi rezultāti:
  - 1) riska kapitāls – 2010. gada 22. janvārī EIF un *BaltCap Management Latvia* noslēdza līgumu par riska kapitāla fonda izveidi. Papildus EIF ieguldītājiem 20 milj. eiro *BaltCap Management Latvia* ieguldīja fondā vēl 10 milj. eiro privāto investoru līdzfinansējumu. Līdz 2011. gada 31. decembrim *BaltCap Management Latvia* ir veicis 5 riska kapitāla investīcijas 5 milj. eiro apmērā;
  - 2) sagatavošanas un sākuma kapitāls – 2010. gada 16. jūnijā EIF un *Imprimatur Capital Baltics* noslēdza līgumu par sagatavošanas un sākuma kapitāla fondu izveidi. Kopā pieejamais finansējums sagatavošanas un sākuma kapitāla investīcijām ir plānots 20,4 milj. eiro apmērā. Līdz 2011. gada 31. decembrim *Imprimatur Capital Baltics* ir veicis 7 sagatavošanas kapitāla investīcijas 700 tūkst. eiro apmērā, un 2 sākuma kapitāla investīcijas 800 tūkst. eiro apmērā;
  - 3) augsta riska aizdevumi – 2010. gada 26. martā EIF noslēdza līgumu ar *AS Swedbank* un *AS SEB Banka*. Kopējais MVK pieejamais finansējuma apjoms ir 61,8 milj. latu. Līdz 2011. gada 31. decembrim ir noslēgti 29 aizdevuma līgumi par kopējo finansējumu 14,93 milj. eiro.
- Aktivitātē *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai* līdz 2011. gada 31. decembrim ir noslēgti 261 garantiju līgumi par kopējo summu 72,88 milj. latu, un līdz 2011. gada 31. decembrim ir noslēgti 74 eksporta garantiju līgumi par kopējo summu 4,44 milj. latu.
- Aktivitātē *Aizdevumi komersantu konkurētspējas uzlabošanai* līdz 2011. gada 31. decembrim noslēgti 359 aizdevuma līgumi par kopējo apjomu 135,26 milj. latu, tai skaitā, programmas ERAF daļa – noslēgti 49 aizdevuma līgumi par 46,6 milj. latu apmērā.
- Aktivitātē *Pasākumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai* ir noslēgts 1 līgums par kopējo līgumsummu 2 milj. latu. Aktivitātes ietvaros rīkotajos pasākumos, semināros un konkursos iesaistītas 12116 personas.
- Aktivitātē *Biznesa inkubatori* ir noslēgti 9 līgumi par biznesa inkubācijas pakalpojumu sniegšanu Latvijas reģionos un 1 līgums par biznesa inkubācijas pakalpojumu sniegšanu radošās industrijas komersantiem Rīgā. Aktivitātes ietvaros atbalstu biznesa inkubatoros saņēmu 421 komersanti.
- Aktivitātē *Atbalsts ieguldījumiem mikro, maziem un vidējiem komersantiem īpaši atbalstāmajās teritorijās* ir noslēgts 136 līgums par kopējo līgumsummu 9 milj. latu.
- Apakšaktivitātē *Valsts nozīmes pilsēt būvniecības pieminekļu saglabāšana, atjaunošana un infrastruktūras pielāgošana turisma produkta attīstībai* ir noslēgts 21 līgums par kopējo līgumsummu 7,6 milj. latu (ERAF).
- Apakšaktivitātē *Nacionālās nozīmes veloturisma produkta attīstība* ir noslēgti 7 līgumi par kopējo līgumsummu 4,3 milj. latu (ERAF).
- Aktivitātē *Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi* noslēgts 399 līgums par kopējo līgumsummu 22,6 milj. latu (ERAF).
- Aktivitātē *Socīālo dzīvojamo māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi* noslēgti 59 līgumi par kopējo līgumsummu 4,6 milj. latu (ERAF).
- Aktivitātē *Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai* noslēgti 32 līgumi par kopējo līgumsummu 25,8 milj. latu (KF).
- Aktivitātē *Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība* noslēgti 10 līgumi par kopējo līgumsummu 21,3 milj. latu (KF).

ES fondu finanšu apguve darbības programmās *Cilvēkresursi un nodarbinātība, Uzņēmējdarbība un inovācijas un Infrastruktūra un pakalpojumi*

Darbības programmā *Cilvēkresursi un nodarbinātība* līdz 2011. gada 30. septembrim ieviešana visstraujāk virzījies sociālās iekļaušanas aktivitātēs, kā arī augstākās izglītības un zinātnes atbalsta aktivitātēs, kur pieaudzis gan noslēgto līgumu skaits, gan finansējuma saņēmējiem veikto maksājumu apjoms. Procentuāli vislielākais progress apstiprināto projektu un noslēgto līgumu ietvaros starp darbības programmām vērojams nodarbinātības jomā *Cilvēkresursi un nodarbinātība*, kur noslēgti līgumi par 399,9 milj. latu (93,4%), prioritātē *Nodarbinātības veicināšana un veselība darbā*, kur noslēgti līgumi par 164,6 milj. latu (99,7%), prioritātē *Izglītība un prasmes*, kur noslēgti līgumi par 98,3 milj. latu (95,7%), prioritātē *Augstākā izglītība un zinātne*, kur noslēgti līgumi par 83,4 milj. latu (91,3%) no prioritātēm pieejamā publiskā finansējuma. Prioritātē *Sociālās iekļaušanas veicināšana* noslēgti līgumi par ES fondu finansējumu 28,9 milj. latu apmērā, prioritātē *Administratīvās kapacitātes stiprināšana* noslēgti līgumi par ES fondu finansējumu 17,3 milj. latu apmērā. Veikto maksājumu ziņā darbības programmā *Cilvēkresursi un nodarbinātība* sastāda 248,7 milj. latu (58,1%), savukārt prioritātēs: *Nodarbinātības veicināšana un veselība darbā* – 124,5 milj. latu (75,4%), *Augstākā izglītība un zinātne* – 52,6 milj. latu (57,6%), *Izglītība un prasmes* – 44,4 milj. latu (43,2%), *Sociālās iekļaušanas veicināšana* – 15,1 milj. latu (41,7%) un *Administratīvās kapacitātes stiprināšana* – 6,6 milj. latu (33,2%).

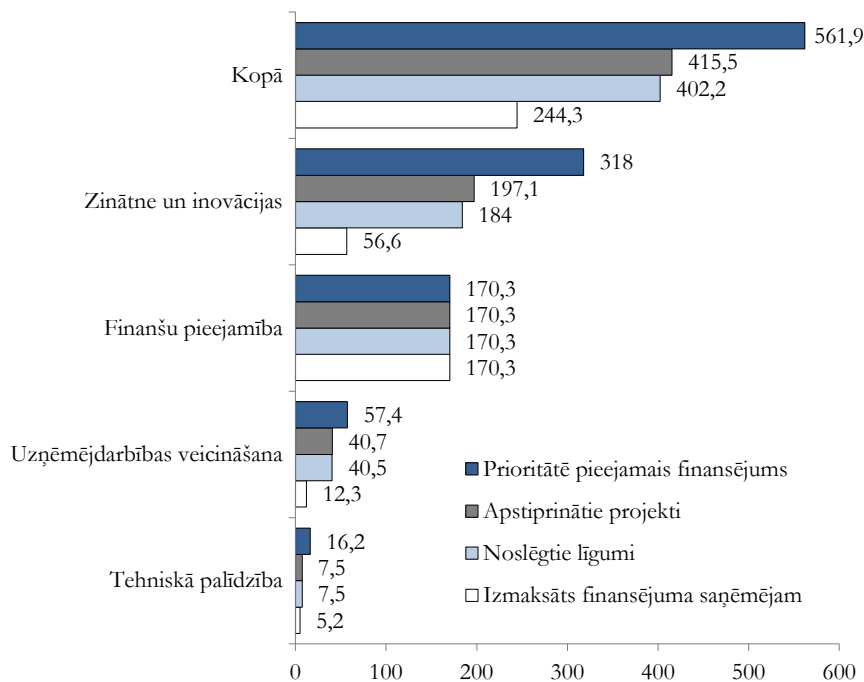
Darbības programmā *Uzņēmējdarbība un inovācijas* līdz 2011. gada 30. jūnijam aktivitāšu ieviešanas tendence ir nedaudz samazinājusies, par ko liecina apstiprināto projektu un noslēgto līgumu apjoma samazināšanās. Līdz ar to, lai veicinātu darbības programmā *Uzņēmējdarbība un inovācijas* pieejamā ES fondu finansējuma apguvi ir izstrādātas jaunas aktivitātes, tādas kā 2.1.2.2.4. apakšaktivitāte *MVK jaunu produktu un tehnoloģiju attīstības programma*, 2.2.1.4.2. apakšaktivitāte *Mežsaimniecības aizdevumu investīcijām, komersantu konkurētspējas uzlabošanai*, 2.3.2.3. aktivitāte *Klasteru programma*, kur projektu iesniegumu pieņemšanas atlases kārtas tiks uzsāktas ar 2012. gadu. Turklāt, ņemot vērā uzņēmēju augsto interesi par 2.1.2.4. aktivitāti *Augstas pievienotās vērtības investīcijas*, uzsākta projektu iesniegumu pieņemšanas atlases otrā kārtā no 2011. gada 12. decembra līdz 2012. gada 2. aprīlim.

Savukārt attiecībā uz rādītāju izpildi prioritātē vairāki rādītāji pārsniedz gala plānu, piemēram, uz ārējo tirgu apgūšanu vērsto atbalstīto projektu skaits, motivācijas programmās iesaistīto personu skaits, ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaits, kas saņēmuši atbalstu biznesa inkubatoros. Efektīvākās aktivitātes rādītāju sasniegšanas ziņā ir *Pasākumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai* un *Biznesa inkubatori*.

Informācija par finansējuma apguvi darbības programmā *Uzņēmējdarbība un inovācijas* ir atspoguļota 6.6. attēlā.

6.6. attēls

ES fondu finanšu apguve līdz 2011. gada 30. septembrim darbības programmā *Uzņēmējdarbība un inovācijas* (milj. latu)

Kopumā darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* ietvaros ir bijis lielākais progress attiecībā uz apstiprināto projektu un noslēgto līgumu progresu, salīdzinot ar pārējām darbības programmām, galvenokārt veselības infrastruktūras un policentriskas attīstības jomās. Lai gan maksājumi 2011. gada 3. ceturksnī darbības programmas ietvaros veikti par vairāk nekā 75,5 milj. latu publiskā finansējuma, taču

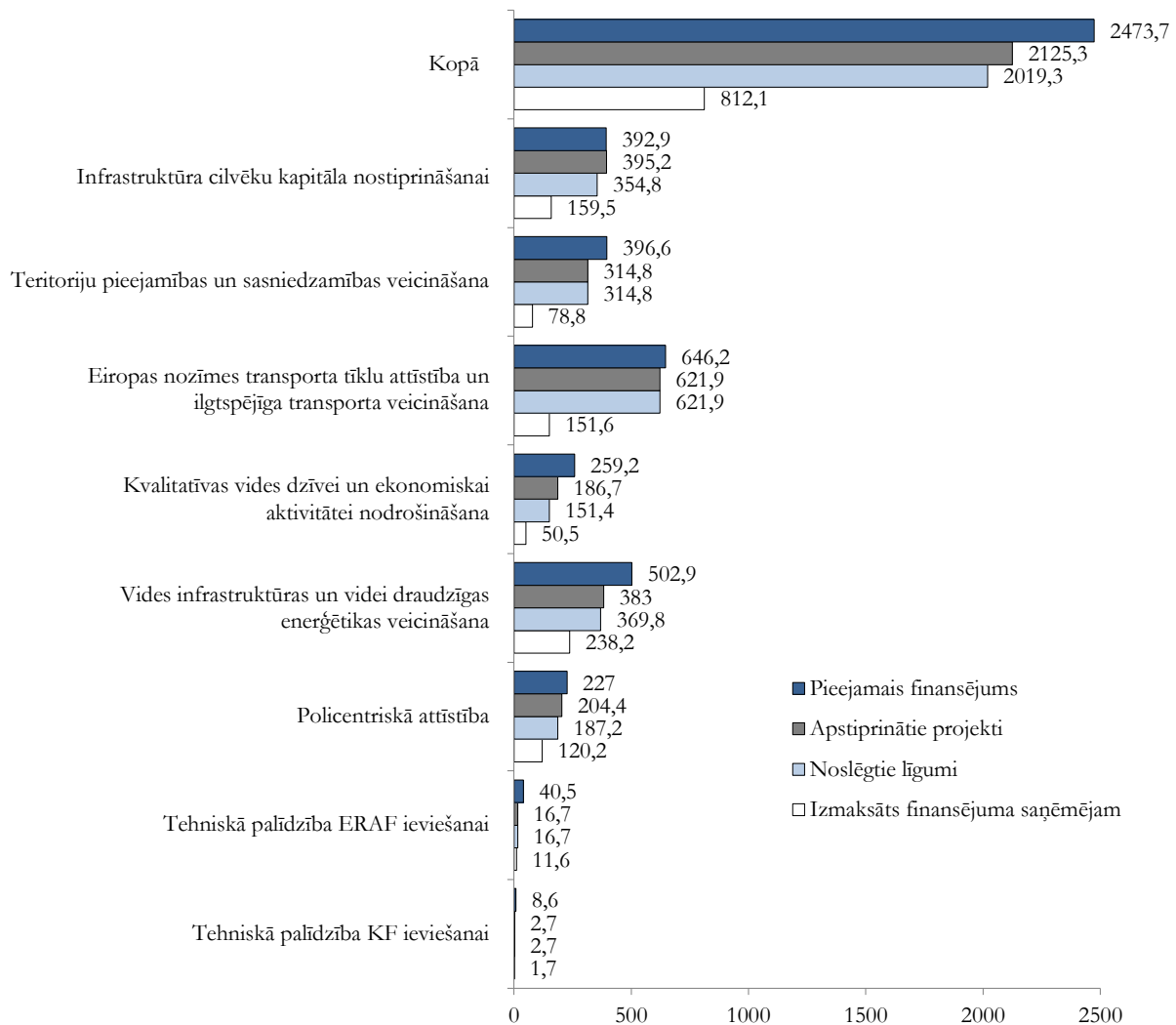
maksājumi ir mazāki nekā finanšu apguves mērķi noteiktie.

Ņemot vērā sezonālātes ietekmi uz infrastruktūras projektiem, atbildīgās iestādes plāno nozīmīgu progresu maksājumu veikšanā 2011. gada novembrī un decembrī, kad finansējuma saņēmēji atskaitīsies par vasaras un rudens mēnešos paveiktajiem darbiem.

Finansējuma apguve darbības programmā *Infrastruktūra un pakalpojumi* ir atspoguļota 6.7. attēlā.

6.7. attēls

ES fondu finanšu apguve darbības programmā līdz 2011. gada 30. septembrim
darbības programmā *Infrastruktūra un pakalpojumi*
 (milj. latu)

6.3. ielikums

Darbības programmu un tās papildinājumu grozījumi līdz 2011. gada 30. septembrim

Darbības programma *Cilvēkresursi un nodarbinātība* un tās papildinājums.

2011. gada 12. septembrī ar MK rīkojumu Nr. 444 apstiprināti grozījumi darbības programmas *Cilvēkresursi un nodarbinātība* papildinājumā, paredzot, ka 1.3.1.5. aktivitātes *Vietējo nodarbinātības veicināšanas pasākumu plānu ieviešanas atbalsts* otrās kārtas ietvaros ar 2012. gada 1. janvāri tiks īstenoti algoti pagaidu sabiedriskie darbi un aktivitātes mērķa grupa būs ilgstošie, vismaz sešus mēnešus reģistrēti bezdarbnieki. 2011. gada 15. septembrī ES fondu uzraudzības komitejas sēdē tika apstiprināti projektu iesniegumu vērtēšanas kritēriji.

2011. gada 27. septembrī MK apstiprināja grozījumus darbības programmas *Cilvēkresursi un nodarbinātība* papildinājumā, paredzot finansējuma pārdali no 1.5.3.2. aktivitātes *Plānošanas reģionu un vietējo pašvaldību attīstības plānošanas kapacitātes paaugstināšana* uz 1.5.3.1. aktivitāti *Specialistu piesaiste plānošanas reģioniem, pilsētām un novadiem* 14,8 tūkst. latu apmērā, lai nodrošinātu finansējumu papildu projektu iesniegumu apstiprināšanai, veicinot speciālistu piesaisti pašvaldībās.

2011. gada 28. septembrī ar MK rīkojumu Nr. 486 apstiprināti grozījumi darbības programmā *Cilvēkresursi un nodarbinātība*, paredzot šādus grozījumus:

- pārdalīts finansējums 5,3 milj. latu apmērā no IZM pārziņā esošo darbības programmas aktivitāšu neapgūtajiem līdzekļiem 1.1.1.2. aktivitātes *Cilvēkresursu piesaiste zinātnei* otrās projektu iesniegumu atlases kārtas īstenošanai. Tā kā tuvākajos trīs gados Latvijā doktora zinātnisko grādu iegūst līdz 860 personām, ir nepieciešams arī pēc 2012. gada nodrošināt ESF atbalstu darba vietu izveidei jaunajiem zinātniekiem, kā arī veicināt speciālistu atgriešanos, kuri pašlaik strādā vai studē doktorantūrā ārvalstu augstskolās un zinātniskajos institūtos;
- piešķirts LM pārziņā esošajai darbības programmas papildinājuma 1.3.1.1.3. apakšaktivitātei *Bezdarbnieku un darba meklētāju apmācība* papildu ESF finansējums 11,2 milj. latu apmērā bezdarbnieku apmācībām pēc darba devēju pieprasījuma Latvijas prioritārājos nozarēs;
- piešķirts LM pārziņā esošajiem aktīvā darba tirgus politikas pasākumiem papildu finansējums 25,9 milj. latu apmērā (t.sk. ERAF finansējums 22,8 milj. latu apmērā no darbības programmas *Uzņēmējdarbība un inovācijas*), tādējādi ekonomiskās krīzes apstākļos nodrošinot papildu finansējumu bezdarbnieku un darba meklētāju apmācībām un viņu aktivēšanas pasākumiem.

Darbības programma *Uzņēmējdarbība un inovācijas* un tās papildinājums.

Lai veicinātu finanšu resursu pieejamību komersantiem, kā arī sniegtu atbalstu zinātnes attīstībai, Ministru kabinets 2011. gada 14. jūnija sēdē apstiprināja grozījumus darbības programmas *Uzņēmējdarbība un inovācijas* papildinājumā (MK 2011. gada 5. jūlija rīkojums Nr. 296).

Lai nodrošinātu ES fondu līdzekļu pārstrukturēšanu un to efektīvāku novirzīšanu tautsaimniecībā, kā arī izpildītu Papildu saprašanās memorandā (Saprašanās memoranda trešais papildinājums) doto uzdevumu strukturālo jautājumu un reformu jomā – izstrādāt un īstenot Ārvalstu tiešo investīciju piesaistes stratēģiju 2011.-2015. gadam, MK 2011. gada 5. septembrī ar rīkojumu Nr. 425 apstiprināja grozījumus darbības programmā *Uzņēmējdarbība un inovācijas*.

2011. gada 4. ceturksnī būtiskākie plānotie pasākumi darbības programmas *Uzņēmējdarbība un inovācijas* ietvaros:

- apstiprināt MK noteikumus par 2.2.1.1. aktivitātes *Ieguldījumu fonds investīcijām garantijas, paaugstināta riska aizdevumos, riska kapitāla fondos un cita veida finanšu instrumentos* īstenošanu (izskatīts MK 2011. gada 19. oktobra sēdē). Noteikumu projekts izstrādāts atbilstoši 2011. gada 9. augustā MK apstiprinātajai ERAF *Ieguldījumu fonda ieviešanas koncepcijai* (MK 2011. gada 22. augusta rīkojums Nr. 399), saskaņā ar ko ar 2012. gada 1. janvāri EIF Ieguldījumu fonda ieviešanas funkcijas ir paredzēts nodot LGA;
- 2.2.1.4.2. apakšaktivitātes *Mežzinātnes izstrādājumu komersantu konkurētspējas uzlabošanai* ietvaros parakstīt līgumu par projekta īstenošanu ar LGA par visu apakšaktivitātes ietvaros pieejamo finansējumu.

Darbības programma *Infrastruktūra un pakalpojumi* un tās papildinājums.

2011. gada 3. ceturksnī veikti grozījumi darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājumā, pārdalot 3.4.4.1. aktivitātei *Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi* 3.4.2.1.1. apakšaktivitātes *Valsts nozīmes pilsētbonniecības pieminekļu saglabāšana, atjaunošana un infrastruktūras pielāgošana tūrisma produktu attīstībai*, 3.4.2.1.2. apakšaktivitātes *Nacionālās nozīmes velotūrisma produktu attīstība* un 3.4.4.2. aktivitātes *Sociālo dzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi* ietvaros radušos ERAF finansējuma ietaupījumu 3,4 milj. latu apmērā. Ņemot vērā, ka vidējais ERAF finansējuma apjoms vienam projektam 3.4.4.1. aktivitātes ietvaros ir 53,8 tūkst. latu, 3.4.4.1. aktivitātes ietvaros plānots papildu īstenot vēl 63 projektus, kas paredz daudzdzīvokļu dzīvojamu māju renovāciju.

Attiecībā uz iepriekšējā ziņojumā norādīto, kas paredzēja pārskata periodā izvērtēt 3.2.2.2. aktivitātes *Publisko interneta pieejas punktu attīstība* un 3.2.2.3. aktivitātes *Elektronisko sakaru pakalpojumu vienlīdzīgas pieejamības nodrošināšana visā valsts teritorijā (platjoslas tīkla attīstība)* īstenošanas progresu un atbilstību Saprašanās memorandā noteiktajam Ekonomikas politikas kritērijam, ir jānorāda, ka Koalicijas partneru darba grupas par ES fondu jautājumiem 2011. gada 5. septembra sēdē tika panākta vienošanās par 3.2.2.2. aktivitāti *Publisko interneta pieejas punktu attīstība*, kā arī 3.2.2.3. aktivitāti *Elektronisko sakaru pakalpojumu vienlīdzīgas pieejamības nodrošināšana visā valsts teritorijā (platjoslas tīkla attīstība)*, izvirzot nosacījumu, ka 3.2.2.3. aktivitātes *Elektronisko sakaru pakalpojumu vienlīdzīgas pieejamības nodrošināšana visā valsts teritorijā (platjoslas tīkla attīstība)* tālāka īstenošana ir atbalstāma pēc pozitīva EK lēmuma par valsts atbalsta paziņojumu par platjoslu tīklu attīstību Latvijā.

6.2.2. Ārējās tirdzniecības politika

Īstenojot 2010. gada decembrī apstiprināto ES tirdzniecības politikas vidēja termiņa stratēģiju *Tirdzniecība, izaugsme un pasaules norises*, 2011. gadā aktuāla ir virkne jautājumu, t.sk. tiešo ārvalstu investīciju iekļaušana ES Kopējās tirdzniecības politikā, starptautiskās tirdzniecības nosacījumu uzlabošana

Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) Dohas raunda (DDA) un PTO kandidātvalstu iestāšanās procesu, kā arī ES brīvās tirdzniecības līgumu sarunu ietvaros. Līdztekus ES līmenī tiek turpināta trešo valstu līdzšinējo tirgus pieejamības saistību īstenošana un jaunu protekcionisma pasākumu ierobežošana, kā arī ir uzsākts izvērtējums par iespējamu trešo valstu piekļuves nosacījumu ES publiskā iepirkuma tirgum

pārskatīšanu un stratēģiska diskusija par ES atbalstu mazo un vidējo uzņēmumu konkurētspējas sekmēšanai trešo valstu tirgos.

Daudzpusējās attiecības

2011. gada novembrī apritēja desmit gadi kopš PTO DDA sarunu uzsākšanas attiecībā uz ierobežojumu samazināšanu globālajā tirdzniecībā. Ņemot vērā, ka pēdējos gados PTO dalībvalstīm nav izdevies atrisināt būtiskākos problēmjautājumus un vienoties par DDA pabeigšanu, 2011. gada 15.-17. decembrī Ženēvā (Šveice) notikušajā PTO 8. Ministru konferencē tika apliecināta PTO loma daudzpusējās tirdzniecības sistēmas attīstībā un nepieciešamība turpināt sistēmas pilnveidošanu, kā arī akcentēta nepieciešamība ar tirdzniecības palīdzību risināt attīstības jautājumus nabadzīgākajās valstīs.

Līdztekus ministru konferencē tika atbalstīta Krievijas, Melnkalnes, Samoa un Vanuatu uzņemšana PTO. Lai pilnībā pabeigtu iestāšanās procesu, šīm valstīm tuvāko mēnešu laikā savos nacionālajos parlamentos ir jāapstiprina PTO saistības. Ņemot vērā PTO visaptverošo līgumtiesisko ietvaru, dalība organizācijā sekmēs šo valstu integrāciju globālajā ekonomikā un nodrošinās to ārējās tirdzniecības režīmu paredzamību, kas jo īpaši svarīgi saistībā ar Krieviju. Vērtējot panākto saistību līmeni, Krievijas PTO iestāšanās pakete salīdzinājumā ar citām t.s. BRIC valstīm (Brazīliju, Indiju un Ķīnu) ir vērtējama kā ļoti labs pamats tālākai Latvijas-Krievijas ārējās tirdzniecības attīstībai. Turklāt Krievijas dalība PTO nepieciešamības gadījumā, ļaus veiksmīgāk risināt ar tirdzniecību saistītus strīdus.

Tajā pašā laikā šobrīd sarunas par iestāšanos PTO turpina 26 kandidātvalstis¹, no kurām Latvijai nozīmīgākās ir Azerbaidžāna, Baltkrievija, Kazahstāna un Serbija.

Divpusējās attiecības ES kopējās tirdzniecības politikas ietvaros

Šobrīd ir spēkā virkne ES nepreferenciālo līgumu, t.sk. partnerības un sadarbības līgumi (PCA) ar Armēniju, Azerbaidžānu, Gruziju, Krieviju, Ķīnu, Moldovu, Ukrainu u.c. Šie līgumi ietver vispārīgu sadarbības ietvaru, balstoties uz daudzpusējās tirdzniecības sistēmas normām, neparedzot padziļinātu līgumslēdzēju pušu ekonomisko integrāciju. No Latvijai ārējā tirdzniecībā nozīmīgākajām trešajām valstīm būtiski atzīmēt 2011. gadā ES-Krievijas PCA sarunu ietvaros turpināto darbu pie tirdzniecības un investīciju sadaļas nosacījumiem, ņemot vērā, ka pašreizējā stadijā šie jautājumi ietekmē vispārējo PCA sarunu procesu, kā arī ES regulatoros dialogus ar Ķīnu, Japānu un ASV attiecībā uz specifisku tirdzniecības jautājumu risināšanu.

Vienlaikus ES ir noslēgusi virkni **preferenciālo līgumu**, kas paredz savstarpēji labvēlīgus tirdzniecības nosacījumus ar tādiem partneriem kā Balkānu valstis², Eiropas Ekonomiskās zonas valstis³ un Šveice, kā arī Čīle, Dienvidāfrika, Dienvidkoreja⁴ un Meksika.

Šobrīd notiek sagatavošanās 2011. gada pavasarī parafētā ES-Centrālamerikas⁵ brīvās tirdzniecības līguma (BTL) un ES-Andu Kopienas⁶ BTL apstiprināšanai. 2011. gada nogalē ES ir formāli pabeigusi BTL sarunas arī ar Ukrainu, un paredzams, ka ar 2012./2013. gadu šis līgums varētu tikt piemērots praksē. Tāpat, ja puses spēs vienoties par atvērtajiem jautājumiem, tuvāko mēnešu laikā ir sagaidāma ES BTL sarunu pabeigšana ar Kanādu, Singapūru un Dienvidu kopējā tirgus valstīm⁷ (*Mercosur*). Paralēli ES šobrīd risina BTL sarunas ar Indiju, Malaiziju, Persijas līča sadarbības padomes valstīm⁸ (GCC) un Vidusjūras reģiona valstīm⁹, kā arī ekonomiskās partnerības līgumu sarunas (EPA) ar lielāko daļu Āfrikas, Karību un Klusā okeāna reģiona valstu (ACP). Zīmīgi, ka attiecībā uz Vidusjūras reģiona valstīm 2011. gada nogalē ES ir pieņēmusi lēmumu par sarunu uzsākšanu ekonomiskās integrācijas padziļināšanai ar Ēģipti, Jordāniju, Maroku un Tunisiju. Saskaņā ar apstiprinātajām direktīvām jauno līgumu sarunās salīdzinājumā ar līdzšinējiem BTL procesiem plānots risināt arī jautājumus par investīciju aizsardzību, ilgtspējīgu attīstību, publiskā iepirkuma, konkurences, intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības un tirdzniecības veicināšanas nosacījumiem. Ņemot vērā, ka Moldova un Gruzija kopumā ir izpildījuši ES rekomendācijas par nepieciešamo ekonomisko reformu veikšanu, BTL sarunas ar šīm valstīm tiks uzsāktas jau tuvāko mēnešu laikā. Mazliet tālākā perspektīvā ir BTL sarunas ar Armēniju, ņemot vērā šobrīd notiekošo sagatavošanās procesu, kā arī iespējamās BTL sarunas ar Azerbaidžānu, Krieviju, Kazahstānu un Baltkrieviju, kuru uzsākšanai viens no ES priekšnoteikumiem ir attiecīgo valstu dalība PTO. Līdztekus jāpiemin pašreizējais ES un Japānas ekspertu darbs ES-Japānas BTL procesa sagatavošanā, t.sk. attiecībā uz iespējamā BTL ietekmes novērtējumu ES un tās dalībvalstīs, kā arī sarunu prioritāšu noteikšanu.

Trešo valstu tirgus pieejamības veicināšana

Lai ES, t.sk. arī Latvijas eksportētājiem nodrošinātu efektīvāku tirgus pieejamību trešo valstu tirgos, tiek piemēroti atbilstoši tirgus pieejamības nodrošināšanas instrumenti tirdzniecības barjeru noteikšanai un

¹ Afganistāna, Alžīrija, Andora, Azerbaidžāna, Bahamu salas, Baltkrievija, Butāna, Bosnija un Hercegovina, Komoru salas, Ekvatoriālā Gvineja, Etiopija, Irāna, Irāka, Kazahstāna, Laosa, Libāna, Libērija, Lībija, Santome un Prinsipi, Serbija, Seišelu salas, Sudāna, Sīrija, Tadžikistāna, Uzbekistāna, Jemena

² Albānija, Bosnija un Hercegovina, Horvātija, Maķedonija, Melnkalne, Serbija un Turcija

³ Islande, Lihtenšteina un Norvēģija

⁴ Pagaidu kārtā stājas spēkā ar 2011. gada 1. jūliju (līdz visu pušu ratifikācijas procedūru pabeigšanai, Latvija līguma ratifikāciju ir pabeigusi 2011. gada 4. augustā)

⁵ Gvatemala, Honduras, Kostarika, Nikaragva, Salvadora un Panama pēc tās iesaistīšanās Centrālamerikas ekonomiskās integrācijas procesā

⁶ Bolīvija, Ekvadora, Kolumbija, Peru

⁷ Argentīna, Brazīlija, Paragvaja, Urugvaja un Venecuēla

⁸ Bahreina, Kuveita, Omāna, Katara, Saūda Arābija un Apvienotie Arābu Emirāti

⁹ Alžīrija, Ēģipte, Izraēla, Jordānija, Libāna, Maroka, Palestīnas Pašpārvalde, Sīrija un Tunisija

novēršanai. 2011. gada otrajā pusē tika turpināta Tirdzniecības pieejamības partnerības stiprināšana. Tās ietvaros darbojas 12 darba grupas¹ un 33 tirdzniecības pieejamības vienības², kas risina ES uzņēmējiem specifiskus ar tirdzniecības ierobežojumiem saistītus gadījumus trešajās valstīs, kā arī dažādu nozaru un reģionu jautājumus.

Nemot vērā ES Kopējās tirdzniecības politikas stratēģiju *Tirdzniecība, izaugsme un pasaules norises*, 2011. gada 24.-25. marta Eiropadomē tika apstiprināts pirmais ikgadējais *Tirdzniecības un investīciju barjeru ziņojums*. Nākamais šāda veida ziņojums sagaidāms 2012. gada pavasarī.

Kopš 2009. gadā ir uzsākta pasaules valstu tirdzniecības politikas instrumentu uzraudzība. Visvairāk tirdzniecības ierobežojumi ir ieviesti vai arī tos plānots ieviest ne tikai tādos Latvijas eksportam būtiskos tirgos kā Krievija, Ukraina, Baltkrievija un Kazahstāna, bet arī ES stratēģiski nozīmīgāko tirdzniecības partnervalstu tirgos – ASV, Argentīnā, Brazīlijā, Ķīnā, Indijā, Japānā un Kanādā. Tirdzniecības ierobežojumi pamatā ir ieviesti lauksaimniecības, tērauda, autobūves, tekstilrūpniecības, elektronikas izstrādājumu, izejmateriālu un pakalpojumu tirdzniecībā, un tie pārsvarā izpaužas kā ievedmuitas nodokļu paaugstinājumi, importa licencēšana, valsts iepirkuma procedūras, investīciju ierobežojumi, necaurspīdīgas sertifikācijas procedūras, pašmāju eksportētāju atbalsta pasākumi, iekšējā tirgus aizsardzības pasākumi, kā arī kompensācijas un antidempinga pasākumi.

2011. gadā tika turpināta arī ES Tirdzniecības pieejamības datubāzes (<http://madb.europa.eu>) pilnveidošana.

Latvijas ekonomiskās sadarbības līgumi ar trešajām valstīm un trešo valstu reģioniem

Lai aktivizētu divpusējo ekonomisko sadarbību pēc iestāšanās ES, Latvija ir noslēgusi divpusējās ekonomiskās sadarbības līgumus ar Krieviju, Ķīnu, Baltkrieviju, Ukrainu, Kazahstānu, Azerbaidžānu, Gruziju, Moldovu, Uzbekistānu, Kirgizstānu, Turkmēnistānu, Tadžikistānu un Armēniju. To ietvaros ir izveidotas Starptautību komisijas (SVK), kas nodrošina šo līgumu darbības uzraudzību un analizē iespējas turpmākās sadarbības uzlabošanai.

2011. gadā ir notikušas trīs SVK sēdes – ar Azerbaidžānu, Krieviju un Ukrainu. Tāpat ir organizēti Latvijas un Azerbaidžānas, Latvijas un Armēnijas, Latvijas un Krievijas, Latvijas un Ukrainas uzņēmēju biznesa forumi, kā arī Latvijas dienas Azerbaidžānā.

Plānots, ka 2011. gada beigās – 2012. gada sākumā notiks SVK sēde ar Baltkrieviju (Rīga), savukārt SVK sēdes ar Ķīnu (Pekinā), Kazahstānu (Astanā), Uzbekistānu (Rīgā) notiks 2012. gada pirmajā pusē.

Lai gan starp Latviju un Krieviju ir noslēgta vienošanās par ekonomisko sadarbību, notiek aktīva sadarbība arī ar Krievijas Federācijas reģioniem. Šobrīd spēkā ir ekonomiskās sadarbības līgumi ar Karēlijas Republiku, Baškortostānas Republiku, Čuvašijas Republiku, Vologdas apgabalu un Pleskavas apgabalu. Norit sarunas ar Kirovas, Ivanovas, Jaroslavljas un Kalugas apgabalu valdībām par vienošanos noslēgšanu ekonomiskās sadarbības jomā. Lai nodrošinātu to realizāciju, pēc vienošanās spēkā stāšanās puses sagatavo un paraksta pasākumu plānus. Notiek vienošanās realizācijas pasākumu plānu izstrāde ar Pleskavas un Vologdas apgabaliem.

Lai arī Latvijai ar Japānu nav noslēgts divpusējs ekonomiskās sadarbības līgums, tirdzniecības un ekonomiskās attiecības starp abām valstīm attīstās. 2011. gada 11. – 17. jūlijā notika ekonomikas ministra un biznesa delegācijas vizīte Japānā. Vizītes iniciators bija Japānas valdība, kas īsteno īpašu programmu ārējo ekonomisko attiecību veicināšanai. Vizītes laikā Latvijas delegācija tikās ar augsta līmeņa Japānas amatpersonām, to vidū ar valdības un parlamenta pārstāvjiem un dažādu biznesa nozaru pārstāvjiem, t.sk. ar uzņēmumu „Toshiba”, „Panasonic”, „Hitachi” un „Mitsubishi” vadošajām amatpersonām. Vizītes rezultātā vairākiem Japānas uzņēmumiem ir nosūtīti Latvijas puses piedāvājumi sadarbības uzsākšanai.

2011. gada 4. – 10. septembrī ekonomikas ministrs uzturējās darba vizītē Ķīnā (Čangčuna, Pekina), kuras laikā piedalījās 7. Ziemeļaustrumāzijas Investīciju un forumā (*7th Northeast Asia Investment and Trade Expo*), kā arī tikās ar vairākām Ķīnas amatpersonām un organizāciju pārstāvjiem, lai pārrunātu aktualitātes abu valstu ekonomiskajā sadarbībā. Tikšanās rezultātā Ķīnas pusei nosūtīta LIAA sagatavotā informācija par Latvijas uzņēmumiem kokapstrādes un farmācijas nozarēs, kuri būtu ieinteresēti uzsākt sadarbību ar Ķīnu un Džilinas provinci.

ES ārējās tirdzniecības sektorālie jautājumi

Tērauds

Tērauda elastība un vairākkārtējā pārstrāde padara to par vienu no visplašāk izmantotajiem rūpniecības izejmateriāliem pasaulē. ES ir otrā lielākā pasaules tērauda ražotāja pēc Ķīnas.

ES šobrīd piemēro kvantitatīvos ierobežojumus pret atsevišķu tērauda izstrādājumu importu no Krievijas un Kazahstānas. 2007. gada oktobrī ES un Krievija noslēdza līgumu par tērauda tirdzniecību 2007. un 2008. gadam, kā arī vienojās par tā ikgadēju pagarināšanu, nosakot ikgadēju kvotu apjoma pieaugumu 2,5% apmērā. Tādējādi 2011. gadā Krievijai kvotu apjoms tika noteikts 3,27 milj. tonnu apmērā. Savukārt attiecībā uz Kazahstānu pašlaik tiek piemēroti autonomi pasākumi, un importa kvota ir noteikta 0,2 milj. tonnu apmērā. Pēc Krievijas un Kazahstānas

¹ Izveidotās darba grupas ES tirgus pieejamības jomā – SPS/Dzīvnieku izcelsmes produkti; SPS/Augu izcelsmes produkti; Medicīnas ierīces; Elektronika un informācijas un komunikāciju tehnoloģijas; Riepas; Autobūve; Pasta pakalpojumi; Izplatīšanas pakalpojumi; Tekstilizstrādājumi; Alkoholiskie dzērieni; Ādas; Ķīmijas nozare

² ES Tirdzniecības pieejamības vienības (*Market Access Teams*) darbojas Argentīnā, Alžīrijā, ASV, Austrālijā, Brazīlijā, Čīlē, Dienvidāfrikā, Ēģiptē, Filipīnās, Indijā, Indonēzijā, Izraēlā, Islandē, Japānā, Jaunzēlandē, Kanādā, Kazahstānā, Kolumbijā, Korejā, Krievijā, Ķīnā – Honkongā un Makao, Malaizijā, Meksikā, Marokā, Nigērijā, Norvēģijā, Šveicē, Taivānā, Turcijā, Tunisijā, Ukrainā, Venecuēlā, Vjetnamā

uzņemšanas PTO ES tērauda līgumi ar šīm valstīm automātiski zaudēs spēku, attiecīgi ar Krieviju plānots izbeigt dubultās kontroles uzraudzības sistēmu ar kvantitatīviem ierobežojumiem 2012. gadā.

Papildus tērauda plūsmas monitoringa nolūkos atsevišķu tērauda izstrādājumu importam no visām trešajām valstīm ES piemēro iepriekšējās uzraudzības sistēmu.

Tekstils

Tekstila nozares produkcija ir viena no visvairāk globāli tirgotām precēm. ES ir otra lielākā tekstilpreču eksportētāja pasaulē pēc Ķīnas, dominējot pasaulē augstu ienākumu un augstas kvalitātes tekstilpreču un apģērbu tirgos. Galvenās ES tirdzniecības politikas aktivitātes arī 2011. gadā tekstila un apģērbu jomā saistītas ar atbilstošu intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības noteikumu izstrādi un tirdzniecības barjeru atcelšanu Eiropas tekstilpreču eksportam strauji augošo trešo valstu tirgos.

Ilgu laiku tekstila un apģērbu nozare PTO daudzpusējās sarunās bija izņēmums rūpniecības preču progresīvai tirdzniecības liberalizācijai, līdz 1995. gadā jaunattīstības valstis panāca, ka PTO dalībvalstis apņemas pakāpeniski īstenot pilnīgu tekstilpreču tirdzniecības liberalizāciju. Tādējādi ar 2009. gada 1. janvāri ir atcelti pret Ķīnu noteiktie ES tekstilpreču importa ierobežojumi, bet ar 2010. gada 5. maiju tika atcelta dubultās kontroles uzraudzības sistēma (licencēšana) bez kvantitatīviem ierobežojumiem atsevišķu Uzbekistānas izcelsmes tekstilpreču importam. Līdz ar to šobrīd ES kvantitatīvos ierobežojumus piemēro tikai Baltkrievijas un Ziemeļkorejas atsevišķu tekstilpreču importam. Jāatzīmē, ka šīs valstis nav PTO dalībvalstis, turklāt tiek atzītas par cilvēktiesību un demokrātijas principu pārkāpējām.

Tirdzniecības aizsardzības instrumenti

ES izmanto tirdzniecības aizsardzības instrumentus (TAI), lai novērstu importa preču realizēšanu ES tirgū par dempinga cenām, aizsargātu ES uzņēmumus no ražotāju izmantotajām negodīgajām valsts subsīdijām trešajās valstīs, kā arī nodrošinātu godīgu konkurenci pēkšņu preču tirdzniecības plūsmu izmaiņu gadījumā ar iekšējā tirgus aizsargpasākumiem. Pārbaudi ierosina Eiropas Komisija uz industriju pārstāvošo uzņēmumu prasību pamata, kurās norādīts, ka trešo valstu importa dempinga cenu dēļ vai piemēroto subsīdiju dēļ ES industrijai radies būtisks kaitējums. ES piemēro PTO ietvaros paredzēto TAI sistēmu negodīgas tirdzniecības novēršanai, uzsverot to efektīvu piemērošanu un izvērtējot visu ieinteresēto pušu, t.i., ražotāju, importētāju un lietotāju intereses.

2011. gadā ES kopumā pret dažādiem citu valstu produktiem tika piemēroti 76 antidempinga un 7 pretsubsīdiju pasākumi. Vairāk nekā puse no tiem tika piemēroti pret Ķīnu, Indiju, Indonēziju, Krieviju, Taivānu, Taizemi un Ukrainu. Salīdzinājumam – 2010. gada beigās ASV bija spēkā 250 antidempinga un 48 pretsubsīdiju pasākumi, Indijā 208 antidempinga pasākumi, Turcijā 121 antidempinga un 1 pretsubsīdiju

pasākums, Ķīnā 118 antidempinga un 2 pretsubsīdiju pasākumi, Argentīnā 91 antidempinga un 1 pretsubsīdiju pasākums.

No Latvijas ražotāju interešu viedokļa būtiskākie TAI ir:

- antidempinga nodevu ieviešana nepārtrauktās stikla elementāršķiedras izstrādājumu un stikla šķiedras sieta audumu importam no Ķīnas Tautas Republikas, kā arī pārbaudes ierosināšana attiecībā uz izvairīšanos no antidempinga nodevas nomaksas, importējot caur Malaiziju;
- ASV 2001. gadā ieviestie antidempinga pasākumi pret tērauda stieņu importu no ES. PTO Strīdus izskatīšanas institūcija ir atzinusi ASV antidempinga nodevas aprēķināšanas metodi par nepamatotu un PTO normām neatbilstošu. Šobrīd starp ES un ASV ir panākta vienošanās par PTO paneļa rekomendāciju ieviešanas laika pagarināšanu līdz 2012. gada 9. janvārim.

Lai veicinātu mazo un vidējo uzņēmumu iesaisti TAI pārbaudēs, Eiropas Komisija ir izveidojusi MVU palīdzības dienestu, Eiropas Biznesa atbalsta tīkla ietvaros veic apmācības par TAI, nodrošina piekļuvi nekonfidencialajiem dokumentiem, kā arī plāno vienkāršot MVU dalību TAI pārbaudēs u.tml. Eiropas Komisijai sadarbojoties ar dalībvalstīm, ir tapusi rokasgrāmata, kuras mērķis ir ES uzņēmumiem izskaidrot to tiesības un pienākumus trešo valstu veiktajās pārbaudēs (http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/october/tradoc_146710.pdf).

6.2.3. Eiropas Savienības iekšējais tirgus

Eiropas Savienības iekšējais tirgus – Eiropas integrācijas stūrakmens – ir atzīts par vienu no ES nozīmīgākajiem un veiksmīgākajiem projektiem. Šobrīd ES iekšējais tirgus aptver 30 valstu (ieskaitot Eiropas Ekonomikas zonas valstis – Norvēģiju, Īslandi un Lihtenšteinu) ar aptuveni 500 milj. patērētāju un nozīmē teritoriju bez iekšējām robežām, kurā nodrošināta preču, personu, pakalpojumu un kapitāla brīva aprīte. Pēc ilgstoša un nopietna darba Eiropas Savienības ietvaros ir panākta vienota noteikumu kopuma izveidošana saimnieciskās darbības veicējiem, atcelta robežkontrole, izveidota konkurētspējīgāka komercdarbības vide, patērētājiem nodrošināts plašāks preču un pakalpojumu klāsts, radītas jaunas darba vietas, iedzīvotājiem nodrošināta iespēja dzīvot, strādāt, mācīties un doties pensijā citā valstī, rasta iespēja ieviest vienotu valūtu, nodrošināti daudzi citi labumi. Tomēr iekšējā tirgus potenciāls joprojām nav izmantots pilnībā, un tā pilnveidošana aizvien turpinās, veicinot ES ekonomikas ilgtspējīgu, stablu attīstību un iedzīvotāju labklājību.

Latvijā iekšējā tirgus direktīvu ieviešana risinās veiksmīgi, un direktīvu pārņemšanas efektivitātes ziņā ir sasniegti augsti rezultāti. Latvija ir atkārtojusi līdz šim

otru savu labāko rezultātu ar direktīvu ieviešanas deficītu 0,5% apmērā un 27 dalībvalstu starpā ir ierindojusies 3. vietā, atpaliekot vienīgi no Maltas un Dānijas, tādējādi nodrošinot 2009. gada Lisabonas mērķi pārņemt 99% direktīvu prasību jeb pielaut direktīvu pārņemšanas deficītu 1% apmērā.

Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 34.-36. un 49.-62. pantā noteikto principu ieviešanu saistībā ar brīvu preču un pakalpojumu apriti un tiesībām veikt komercdarbību Latvijā uzrauga un koordinē Ekonomikas ministrija, pastāvīgi identificējot normas, kas potenciāli vai faktiski var kavēt ES iekšējā tirgus brīvību īstenošanu, tajā skaitā izvērtējot vēl izstrādes stadijā esošos normatīvos aktus.

Tehnisko noteikumu paziņošanas procedūra (*direktīvas 98/34/EK un 98/48/EK*), kura nosaka ES dalībvalstu pienākumu iesniegt Eiropas Komisijai un pārējām ES dalībvalstīm un Eiropas Ekonomikas zonas valstīm izvērtēšanai tehnisko noteikumu projektus, kalpo kā preventīvs, vienots un caurskatāms monitoringa instruments, lai izvērtētu un novērstu tādu prasību noteikšanu normatīvajos aktos, kuras varētu radīt šķēršļus brīvai preču, kā arī informācijas sabiedrības pakalpojumu aprītei. Tehnisko noteikumu saskaņošanas procesā piedalās ne tikai ES dalībvalstu atbildīgās institūcijas, tajā var iesaistīties ikviens komersants, lai sniegtu savus komentārus un iebildumus par citu ES dalībvalstu sagatavotajiem projektiem, kas potenciāli var ietekmēt komersanta produkcijas eksportu vai informācijas sabiedrības pakalpojumu pārrobežu sniegšanu. Informācija par dalībvalstu paziņotajiem tehnisko noteikumu projektiem ir brīvi pieejama *Tehnisko noteikumu informācijas sistēmas (TRIS)* datubāzē: <http://ec.europa.eu/enterprise/tris/default.htm>. TRIS datubāze ir bezmaksas pakalpojums, un lielāko daļu TRIS datubāzē paziņoto tehnisko noteikumu projektu var aplūkot latviešu valodā. Ja komersantam ir radušies iebildumi par citu valstu tehniskajiem noteikumu projektiem, kuri potenciāli vai faktiski var ietekmēt viņa produkta noietu attiecīgās ES valsts tirgū, komersants ir tiesīgs iesniegt savus iebildumus atbildīgajā ministrijā, kuras kompetencē ir attiecīgas politikas jomas koordinēšana Latvijā. Saraksts ar atbildīgo ministriju kontaktpersonām ir pieejams Ekonomikas ministrijas mājas lapā: <http://www.em.gov.lv/em/2nd/?cat=30412>.

Savstarpējās atzišanas princips ar *direktīvu 98/34/EK un 98/48/EK* izveidoto procedūru tehnisko noteikumu projektu saskaņošanai ir vienīgais tiesiskais mehānisms brīvas preču aprītes nodrošināšanai neharmonizētajā nacionālo tehnisko noteikumu un standartu piemērošanas jomā.

Lai uzlabotu savstarpējās atzišanas principa piemērošanu valsts kompetento iestāžu administratīvajā praksē, 2008. gada 2. septembrī stājās spēkā *Eiropas Parlamenta un Padomes regula (EK) Nr. 764/2008*, ar ko nosaka procedūras, lai dažus valstu tehniskos noteikumus piemērotu citā dalībvalstī

likumīgi tirgotiem produktiem, un ar ko atceļ *Lēmumu Nr. 3052/95/EK*. Līdz ar to ir sperts būtisks solis pretī jauna juridiska instrumenta ieviešanai ES līmenī. Regulas prasību piemērošana Latvijā un pārējās dalībvalstīs tiek nodrošināta ar 2009. gada 13. maiju.

Regulas mērķis ir noteikt kārtību, kādā savstarpējās atzišanas princips ir jāievēro valsts institūciju darbā, piemērojot valsts tehniskos noteikumus Eiropas Ekonomikas zonas valstīs ražotajām vai brīvā apgrozībā likumīgi laistajām precēm, tiesību un pienākumu sadalījumu starp valsts kompetentajām iestādēm un saimnieciskās darbības veicējiem savstarpējās atzišanas procedūras ietvaros, kā arī īstenojamo administratīvo procedūru vienkāršošanas labad nosaka pienākumu valstij izveidot vienu vai vairākus produktu informācijas punktus saimnieciskās darbības veicēju informatīvajam atbalstam. Latvijā *Produktu informācijas kontaktpunkta* funkcijas šobrīd pilda Ekonomikas ministrija (e-pasts: pcp@em.gov.lv). Kopš darbības uzsākšanas *Produktu informācijas kontaktpunkts* ir atbildējis uz 25 citu Eiropas Savienības dalībvalstu komersantu informācijas pieprasījumiem par nacionālajām prasībām dažādiem produktiem.

Lai veicinātu komercdarbību un inovācijas pakalpojumu sektorā, kā arī valsts pārvaldes pakāpenisku modernizāciju un vienkāršošanu, viena no Latvijas prioritātēm ES ir brīvas pakalpojumu aprītes veicināšana.

Pakalpojumu jomā sadarbībā ar nevalstiskajām organizācijām tiek regulāri veikta normatīvo aktu prasību analīze un gatavoti priekšlikumi nepieciešamajām izmaiņām, lai mazinātu esošo administratīvo slogu komersantiem. Tiek pārskatītas pastāvošās administratīvās barjeras un procedūras, attiecīgi likvidējot vai vienkāršojot prasības atļauju (licenču, sertifikātu, apliecinājumu u.c. dokumentu) izsniegšanai, kā arī radot iespēju nokārtot nepieciešamās procedūras elektroniski. Tiek turpināta atļauju darbības termiņa pagarināšanas procedūru vienkāršošana un atļaujas saņemšanai iesniedzamo dokumentu saraksta un skaita pārskatīšana, prasību pēc atļaujas aizstāšana ar reģistrācijas prasību, personu resertifikācijas procedūru atvieglošana, kā arī citu administratīvo procesu vienkāršošana. Papildus tam turpinās vienas pieturas aģentūras principa ieviešana, uzlabojot publiskās pārvaldes sniegto pakalpojumu pieejamību vienuviet – vienotajā valsts un pašvaldību pakalpojumu portālā www.latvija.lv.

Par vienu no publiskās pārvaldes modernizāciju veicinošiem instrumentiem, lai samazinātu iestāžu kavēšanos lēmumu pieņemšanā, izmaksas un nelabvēlīgas sekas, kas rodas maziem un vidējiem komersantiem, piemēram, no procedūru pārklāšanās vai pārliekas birokrātijas saistībā ar dokumentu iesniegšanu, ir uzskatāms klusēšanas – piekrišanas princips. Tas nosaka, ka gadījumā, ja noteiktajā termiņā nav saņemta atbildīgās iestādes atbilde uz atļaujas pieteikumu, uzskatāms, ka atļauja pakalpojumu sniedzējam ir piešķirta un pakalpojuma sniedzējs ir tiesīgs uzsākt pakalpojuma sniegšanu. Šādu klusēšanas

– piekrišanas mehānismu jau ir pieņēmušas daudzas ES valstis, uzņēmēju un iedzīvotāju labā cenšoties panākt publiskās pārvaldes vienkāršošanu. Veicot grozījumus normatīvajos aktos, klusēšanas – piekrišanas principu atbildīgo iestāžu administratīvajā praksē ir paredzēts sākt piemērot ar 2012. gada 1. martu.

Lai nodrošinātu Eiropas Savienības valsts pārvaldes iestāžu administratīvo sadarbību, Eiropas Komisija ir izveidojusi **Iekšējā tirgus informācijas sistēmu (IMI)**. *IMI sistēma* ļauj ES dalībvalstu (arī Norvēģijas, Īslandes un Lihtenšteinas) atbildīgajām iestādēm, gan valsts, reģionālā, gan vietējā līmenī veiksmīgi īstenot ātru un vienkāršu saziņu savā un citu dalībvalstu starpā. *IMI sistēma* nodrošina sadarbībai nepieciešamo citu dalībvalstu atbildīgo iestāžu meklēšanas iespējas, sagatavotu jautājumu un atbilžu kopu, kas nodrošina lietotājiem vienkāršu *IMI sistēmas* ikdienas lietošanu. Vienlaikus *IMI sistēma* tās lietotājiem nodrošina informācijas apmaiņas pārskatāmību, kas ļauj efektīvi sekot līdzi informācijas aprītei *IMI sistēmā*. Izmantojot *IMI sistēmu*, dalībvalstīm ir iespēja pārbaudīt juridisko personu un privātpersonu iesniegto, citās dalībvalstīs izdoto dokumentu autentiskumu, papildu jautājumu gadījumā sazināties ar dokumentu izdevējinstāciju. Tādējādi dokumentu iesniedzējs tiek atbrīvots no papildu birokrātiskiem šķēršļiem dažādu jautājumu risināšanai Eiropas Savienības iekšējā tirgū. Šobrīd *IMI sistēma* darbojas *Pakalpojumu direktīvas (2006/123/EK)*, *Profesionālās kvalifikācijas direktīvas (2005/36/EK)* un *Darbinieku nosūtīšanas direktīvas (96/71/EK)* (pagaidām pilotprojekts) jomā. Ņemot vērā *Pakalpojumu direktīvā* noteikto pienākumu – dalībvalstīm informēt citai citu par pakalpojumiem, kas var radīt būtisku kaitējumu cilvēku veselībai, dzīvībai un videi, *IMI sistēmā* ir izveidots *Bridinājuma mehānisms*, kas nodrošina veiksmīgu uzraudzības iestāžu pārrobežu sadarbību risku novēršanā. *IMI sistēmā* ir reģistrētas 52 Latvijas atbildīgās iestādes, kas atbild par vienu vai vairāku jomu informācijas aprīti: 7 – par profesionālās

kvalifikācijas jomu, 36 – par pakalpojumu jomu, 3 – par profesionālās kvalifikācijas un pakalpojumu jomu, 3 – par darbinieku nosūtīšanas jomu, 2 – par darbinieku nosūtīšanas un pakalpojumu jomu. *Bridinājuma mehānismā* šobrīd ir iesaistītas 3 uzraudzības iestādes un 2 ministrijas – Patērētāju tiesību aizsardzības centrs, Valsts vides dienests, Veselības inspekcija un Veselības ministrija, Ekonomikas ministrija, kā *Bridinājuma paņēmumu* koordinatori. Nacionālais *IMI sistēmas* koordinators Latvijā ir Ekonomikas ministrija. No 2011. gada janvāra līdz novembrim Latvijā *IMI sistēmā* ir reģistrēti 15 informācijas pieprasījumi.

Kopš 2004. gada Latvijā darbojas Eiropas Komisijas un dalībvalstu izveidots alternatīvs Eiropas Savienības *Iekšējā tirgus problēmu risināšanas tiešsaistes tīkls – SOLVIT koordinācijas centru tīkls*. *SOLVIT koordinācijas centru tīkla* uzdevums ir rast ātru un praktisku risinājumu Eiropas Savienības iekšējā tirgus problēmām, kuras ir izraisījuši valsts iestāžu darbība, nepareizi piemērojot Eiropas Savienības tiesību normas. Situācijās, kad iedzīvotājs vai uzņēmējs cieš no citu dalībvalstu atbildīgo iestāžu prettiesiski pieņemtajiem lēmumiem, *SOLVIT koordinācijas centrs* darbojas kā bezmaksas problēmu risināšanas papildu instruments pirms lietas iesniegšanas tiesā. *SOLVIT koordinācijas centri* atrodas katrā Eiropas Savienības dalībvalstī (arī Īslandē, Norvēģijā, Lihtenšteinā). Kopš *SOLVIT koordinācijas centrs* darbojas Latvijā, tas ir izskatījis 165 *SOLVIT* lietas, kuras atbilst *SOLVIT* lietu risināšanas kritērijiem – lēmumu ir pieņēmusi valsts iestāde, valsts iestāde atrodas citā Eiropas Savienības dalībvalstī (pārrobežu elements), ir pārkāptas Eiropas Savienības tiesību normas (regulas, direktīvas u.tml.). No iesniegtajām lietām Latvijas *SOLVIT koordinācijas centrs* ir atrisinātas 70 lietas, 22 – neatrisinātas, 70 – slēgtas/noraidītas (lielākoties dēļ papildus informācijas trūkuma un lietas nodošanu tālākai risināšanai tiesā), 3 – šobrīd tiek risinātas.

6.3. Enerģētikas politika

Enerģētikas politikas (skatīt arī 6.11. nodaļu) galvenie virzieni ir vērsti uz valsts energoapgādes drošības paaugstināšanu, energoefektivitātes paaugstināšanu, primāro energoresursu piegāžu dažādošanu un elektroenerģijas ģenerēšanas pašnodrošinājuma pieaugumu, kā arī reģiona elektroenerģijas tirgus izolācijas novēršanu ar jaunu starpsavienojumu palīdzību. Būtiska nozīme ir arī konkurences apstākļu radīšanai atjaunojamo un vietējo energoresursu izmantošanas veicināšanai, kā arī apkārtējās vides aizsardzībai.

2006. gada 27. jūnijā Ministru kabinets apstiprināja *Enerģētikas attīstības pamatnostādnes 2007.-2016. gadam*. Pamatnostādnes ietver valdības politiku, attīstības mērķus un prioritātes enerģētikas jomā gan vidējā

termiņā, gan arī ilgtermiņā. Ņemot vērā politikas prioritātes un būtiskās izmaiņas Latvijas ekonomikā, tiek gatavots enerģētikas nozares attīstības ilgtermiņa plānošanas dokuments – *Enerģētikas stratēģija 2030*, kas balstās uz četriem stūrakmeņiem – energoapgādes drošību, enerģijas konkurētspēju, efektīvu atjaunojamo energoresursu izmantošanu un energoefektivitātes palielināšanu.

Enerģētikas stratēģijas projektā noteikti šādi enerģētikas politikas mērķi:

- konkurētspējīga tautsaimniecība – sabalansēta, efektīva, ekonomiski, sociāli un ekoloģiski pamatota, uz tirgus principiem balstīta enerģētika, kas nodrošina tautsaimniecības

tālāko attīstību, tās konkurētspēju reģionā un pasaulē;
 – ilgtspējīga enerģija – mazināta atkarība no energoresursu importa, veicinātas jaunas efektīvas atjaunojamo energoresursu

izmantošanas tehnoloģijas, veikti energoefektivitātes uzlabošanas pasākumi;
 – apgādes drošums – enerģijas lietotājiem pieejamas stabilas enerģijas piegādes un attīstīta infrastruktūra.

6.4. ielikums

Enerģētika Latvijā

Latvijā izmanto importētos (dabaszāze, elektroenerģija, naftas produkti, ogles, kokss u.c.) un vietējos (hidroenerģija, kurināmā koksne, kokogles, salmi, cita biomasa, biogāze, bioetanol, biodīzeļdegviela, kūdra, nolietotās riepas, sadzīves atkritumi kurināšanai, vēja enerģija) energoresursus tautsaimniecības nozaru, komerciālo patērētāju un iedzīvotāju nodrošināšanai ar kurināmo, elektroenerģiju un siltumenerģiju.

Daļu elektroenerģijas saražo Latvijas HES, TEC, biogāzes un vēja elektrostacijas, daļa – tiek importēta. Siltumenerģijas ražošanā, galvenokārt, izmanto importēto kurināmo – dabaszāzi un mazutu un vietējo kurināmo – kurināmo koksnī.

2010. gadā Latvijā saražotie energoresursi un otrreizēji pārstrādātie produkti sasniedza 88,6 PJ apjomu, bet energoresursu imports bija 129,9 PJ, no tā dabaszāzes imports – 37,9 PJ.

2010. gadā Latvijas kopējais primāro energoresursu patēriņš sasniedza 200,5 PJ, bet pašnodrošinājums kopējā primāro energoresursu patēriņā bija 33,5%. Kopējā primāro energoresursu patēriņā no vietējiem energoresursiem visvairāk tika izmantota kurināmā koksne, kuras kopējais patēriņš bija 51,4 PJ, turpretim hidroelektrostacijās un vēja elektrostacijās saražotā elektroenerģija bija 12,8 PJ.

Elektroenerģijas tirgus

Vairāk nekā 90% Latvijā ražotās elektroenerģijas saražo AS „Latvenergo”, kas nodrošina arī elektroenerģijas importu un piegādi patērētājiem. Pašlaik licences elektroenerģijas tirdzniecībai ir saņēmuši 36 tirgotāji. Tomēr elektroenerģijas tirgū aktīvi darbojas tikai divi tirgotāji – AS „Latvenergo” un SIA „Enefit”. No 2005. gada 1. septembra elektroenerģijas pārvades sistēmas operatora funkcijas veic AS „Augstsprieguma tīkls”, kurš no 2012. gada 1. janvāra ir neatkarīgs pārvades sistēmas operators. Kopš 2007. gada 1. jūlija elektroenerģijas sadales sistēmas operatora funkcijas veic AS „Latvenergo” meitas sabiedrība AS „Sadales tīkls”.

Labi funkcionējošam iekšējam elektroenerģijas tirgum jāsniedz ražotājiem atbilstīgi stimuli ieguldīt jaunus enerģijas ražošanas veidos, tostarp elektrības ražošanā no atjaunojamiem enerģijas avotiem. Saskaņā ar Eiropas Savienības *Trešajā enerģijas iekšējā tirgus liberalizācijas tiesību aktu paketē noteikto*, nenodalot tīklu pakalpojumus no ražošanas un tirdzniecības darbībām (efektīva nodalīšana), pastāv ne vien risks saskarties ar diskrimināciju tīkla vadīšanā, bet arī risks, ka vertikāli integrēti komersanti zaudē stimulu veikt pienācīgus ieguldījumus tīklos. Īpašumtiesību nodalīšana pārvades līmenī uzskatāma par visefektīvāko līdzekli, lai nediskriminējoši veicinātu ieguldījumus infrastruktūrā, jaunu dalībnieku taisnīgu piekļuvi tīklam un pārredzamību tirgū.

6.3. tabula

Primāro energoresursu patēriņš Latvijā, PJ

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kopējais patēriņš tai skaitā:	184,3	188,4	191,9	199,0	204,6	196,5	183,3	200,5
ogles un kokss	2,8	2,8	3,3	3,6	4,4	4,4	3,5	4,5
kūdra	0,9	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1
naftas produkti	59,3	61,0	61,9	67,5	73,3	69,3	56,7	64,6
dabaszāze	56,4	55,8	56,9	58,9	56,9	55,8	51,4	61,3
kurināmā koksne	47,0	49,4	49,4	49,8	48,7	46,0	52,6	51,4
elektroenerģija	17,8	18,9	19,9	18,9	20,8	20,5	18,6	16,0
citi energoresursi**	0,2	0,3	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5	2,8

* Visi energoresursi rēķināti pēc zemākās siltumspējas

** Nolietotās riepas, sadzīves atkritumi kurināšanai, kokogles, salmi, cita biomasa, biogāze, bioetanol, biodīzeļdegviela

Īstenojot pārvades sistēmas operatora īpašumtiesību nodalīšanu, vertikāli integrētā uzņēmuma AS „Latvenergo” īpašumā tiek saglabāta pārvades sistēma (tīklu aktīvi), bet darbības, kas saistītas ar pārvades sistēmas operatora funkciju pildīšanu (pārvades pakalpojuma sniegšana, pārvades sistēmas un tai pieslēgto ģenerējošo vienību operatīvā vadība, balansēšana, elektroenerģijas plūsmu

dispečervadība, pārrobežu elektroenerģijas tirdzniecības vadīšana, ilgtspējīgas pārvades sistēmas plānošana, dalība Eiropas pārvades sistēmu operatoru apvienībā ENTSO-E u.c.) ir izdalītas no AS „Latvenergo”. Tā rezultātā 2011. gada 1. aprīlī darbu sāka AS „Latvenergo” meitas sabiedrība pārvades sistēmas aktīvu īpašniece AS „Latvijas elektriskie tīkli”, bet 2012. gada 1. janvārī darbību

uzsāka AS „Augstsprieguma tīkls” kā neatkarīgs uzņēmums ārpus „Latvenergo” koncerna.

Latvijas elektroenerģijas tirgus, tāpat kā visas Baltijas enerģētikas tirgus, pašlaik ir savienots ar kopējo Eiropas enerģētikas tirgu tikai ar Igauniju un Somiju savienojošo zemūdens kabeli Estlink, kura pārvades kapacitāte ir nepietiekama. Ņemot vērā, ka šāda situācija būtiski samazina energoapgādes drošību, Eiropas Savienība par vienu no prioritātēm ir izvirzījusi Baltijas valstu enerģētiskās izolētības novēršanu.

2009. gada 17. jūlijā starp Eiropas Komisiju, virkni dalībvalstu, tostarp Latvijas Republiku, tika noslēgts nodomu protokols par **Baltijas enerģijas tirgus starpsavienojumu plāna** (BEMIP) izveidošanu.

BEMIP ietvaros identificēti veicamie pasākumi efektīva kopējā Baltijas elektroenerģijas tirgus izveidei un Baltijas elektroenerģijas tirgus integrācijai ar Ziemeļvalstu elektroenerģijas tirgu. Funkcionējoša reģionāla tirgus izveide tiek uzskatīta par nepieciešamu priekšnoteikumu tālākai Baltijas integrācijai Ziemeļvalstu elektroenerģijas biržas Nord Pool reģionā, vienlaikus pārņemot arī Nord Pool darbības principus. Galvenie BEMIP paredzētie pasākumi ir saistīti ar elektroenerģijas iekšējo tirgu (attīstīta pārrobežu tirdzniecība, pārvades sistēmas operatoru nodalīšana, konkurētspējīgas cenas), elektroenerģijas starpsavienojumiem un ģenerējošām jaudām un gāzes iekšējo tirgu un infrastruktūru.

6.5. ielikums

Elektroenerģija Latvijā

Elektroenerģijas izstrādes daudzums Latvijā ir atkarīgs no Daugavas caurteces. Pēc Ignalinas AES slēgšanas 2009. gada beigās situācija Baltijas elektroenerģijas tirgū ir mainījies. Latvija vairs nav vienīgā valsts šajā reģionā, kurai nepietiek ar savās spēkstacijās saražoto elektroenerģiju, elektroenerģiju šobrīd importē arī Lietuva. Līdz ar to par elektroenerģijas piegādēm Latvijai pamatā konkurē piegādātāji no Igaunijas un Krievijas.

2010. gadā AS „Latvenergo” saražoja 78% no kopējās elektroenerģijas piegādes, 10% – iepirka no mazajiem elektroenerģijas ražotājiem un 12% – veidoja elektroenerģijas neto imports. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, kopējā elektroenerģijas piegāde ir palielinājusies par 4 procentiem.

Augsti efektīvā koģenerācijā 2010. gadā tika saražots 2981 GWh (10,73 PJ) elektroenerģijas, kas ir 63% no kopējā koģenerācijā saražotās elektroenerģijas apjoma. Šo augsto rādītāju veicinājis obligātais elektroenerģijas iepirkums. Esošās siltumenerģijas ražošanas iekārtas pakāpeniski tiek aizstātas ar vietējos energoresursus izmantojošām un efektīvām koģenerācijas iekārtām. To nomaina līdz ar energoresursu efektīvu izmantošanu sniedz būtisku ieguldījumu siltumnīcefektu izraisošo gāzu emisiju samazināšanā.

Centralizētās siltumapgādes patērētāju struktūra pēdējo gadu laikā nav mainījies, un centrālā apkure tajā sastāda 65-70%, karstā ūdens apgāde – 30-35%. No 2010. gada kopējā centralizētās siltumenerģijas galapatēriņa rūpniecībai realizēti 1,6%, mājsaimniecībām – 70,2%, citiem patērētājiem – 28,2%. Savukārt centralizētās siltumenerģijas galapatēriņa sadalījums pa reģioniem ir šāds: Rīgas reģions – 54,6%, Pierīgas reģions – 10,5%, Vidzeme – 6,1%, Kurzeme – 10,5%, Zemgale – 7,2% un Latgale 11 procenti.

2010. gadā centralizēto siltumenerģiju pārdošanai ražoja 668 katlumājas un 71 koģenerācijas stacijas, kuras pārdošanai saražoja 7,96 TWh centralizētās siltumenerģijas.

2010. gadā centralizētās siltumenerģijas un elektroenerģijas ražošanā pārsvarā tika izmantota dabasgāze. Saražotās centralizētās siltumenerģijas īpatsvars, par kurināmo izmantojot dabasgāzi, bija 81,4%, kurināmo šķeldu – 11%, malku – 3,6%, mazutu – 2%, pārējos kurināmā veidus – 2 procenti.

Lai attīstītu pārrobežu tirdzniecību, kā arī panāktu konkurētspējīgas elektroenerģijas cenas, BEMIP rīcības plāns paredz, ka valstis veic nepieciešamos pasākumus, lai Baltijā, tajā skaitā Latvijā, sāktu darboties elektroenerģijas birža. Laika posmā no 2011. gada līdz 2013. gadam ir jāievieš Baltijas kopējā elektroenerģijas tirdzniecības platformā, elektroenerģijas tirdzniecības tekošās dienas ietvaros, kā arī uz tirgus principiem balstīta AS *Nord Pool Spot* organizēta tīkla sastrēgumu un pārslodzes vadība un netiešo izsoļu rīkošana. 2011. gada 11. augustā stājās spēkā grozījumi *Elektroenerģijas tirgus likumā*, kuros ir definēti elektroenerģijas biržas statusam un darbībai Latvijā būtiskākie elementi.

Līdz ar brīva un atvērta tirgus darbību **energoapgādes drošības** pamatā vairs nav pašnodrošinājums ar jaudām 100% apmērā, bet gan diversificēti un uzticami enerģijas piegādes ceļi un avoti. Latvijai kā ES dalībvalstij ir jānodrošina, ka valstī tiek ievērotas ES tiesību aktos enerģētikas nozarē

noteiktās vienotās prasības. Elektroapgādes jomā tas nozīmē, ka elektroenerģijas nozare Latvijā darbojas atbilstoši Eiropas Savienības direktīvas nosacījumiem par atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanu elektroenerģijas ražošanai, elektroenerģijas tirgus kopīgiem noteikumiem, koģenerācijas, kas balstīta uz lietderīgā siltuma pieprasījumu, veicināšanu, elektroapgādes drošumu un ieguldījumiem infrastruktūrā.

Ekonomikas ministrija ir izveidojusi Sprieguma kvalitātes problēmu darba grupu, kas nodarbojas ar risinājumu meklēšanu sprieguma iekritumu problēmai atsevišķās Latvijas teritorijās, kurās koncentrēti tiek izmantotas elektroiekārtas un tehnoloģiskie procesi ar paaugstinātu ražības atkarību no sprieguma kvalitātes. Pēc darba grupas iniciatīvas tika izanalizēta informācija par esošo situāciju attiecībā uz sprieguma iekritumiem un īslaicīgiem elektropadeves pārtraukumiem, kuri nelabvēlīgi ietekmē uzņēmumus, Latvijā un kaimiņvalstīs. Analīzes rezultātā tika noskaidrots, ka sprieguma iekritumu un īslaicīgo elektroapgādes

pārtraukumu problēma sadales tīklos ir novērojama visās valstīs un nav uzskatāma par Latvijas fenomenu. Darba grupas diskusiju rezultātā AS „Sadales tīkls” izveidojis interaktīvo karti, kurā ar LIAA starpniecību

jaunie investori var iepazīties ar esošajās 110 kV apakšstacijās pieejamajām brīvajām elektroenerģijas jaudām. Kartē ir iespējams ievietot arī informāciju par bojājumiem elektroenerģijas tīklā.

6.4. tabula

Elektroenerģijas piegāde Latvijā, TWh

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kopējā elektroenerģijas piegāde	6,6	6,8	7,1	7,4	7,8	7,8	7,2	7,5
Elektroenerģijas izstrāde tai skaitā:	4,0	4,7	4,9	4,9	4,8	5,3	5,6	6,6
HES*	2,2	3,0	3,3	2,7	2,7	3,0	3,4	3,4
TEC**	1,4	1,2	1,3	1,7	1,5	1,5	1,5	2,4
citi TEC	0,3	0,3	0,3	0,4	0,5	0,6	0,6	0,6
mazās HES	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
vēja elektrostacijas	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
Elektroenerģijas neto imports	2,6	2,1	2,1	2,5	3,0	2,5	1,7	0,9

Avots: AS „Latvenergo”, Ekonomikas ministrija, CSP

* Daugavas kaskāde un Aiviekstes HES (AS „Latvenergo” HES)

** AS „Latvenergo” TEC

2012. gada 1. janvārī spēkā stājās Ministru kabineta 2011. gada 4. oktobra noteikumi Nr. 759 *Noteikumi par publisko elektroapgādes tīklu sprieguma prasībām*, kas nosaka par obligāti piemērojamu Latvijā pārņemto Eiropas Savienības standartu LVS EN 50160:2010 *Publisko elektroapgādes tīklu sprieguma raksturlielumi*.

Dabaszgāzes tirgus

Pašreiz Latvijas dabaszgāzes tirgū darbojas viens komersants – AS „Latvijas Gāze”, kuram saskaņā ar 1997. gadā noslēgto *Privatizācijas līgumu* ir ekskluzīvas tiesības veikt dabaszgāzes pārvadi, sadali, uzglabāšanu un tirdzniecību.

Lielākie dabaszgāzes patērētāji ir AS „Latvenergo” TEC un siltumapgādes uzņēmumi – 61,7%, rūpniecība – 16,5%, pārējie patērētāji – 21,8%. Rīgas reģionā tiek patērēti aptuveni 70% no Latvijā izmantotās dabaszgāzes.

Latvijas gāzes apgādes sistēma nav savienota ar ES kopējo gāzes apgādes sistēmu. Latvija dabaszgāzi saņem tikai no Krievijas, jo lielāko daļu gāzes Latvijai piegādātā Krievijas uzņēmums AS „Gazprom” un nelielu daudzumu – AS „Gazprom” kontrolētais uzņēmums SIA „Itera Latvija”. Gāzes apgādes biznesa vide reģionā un spēkā esošie gāzes piegādes līgumi būtībā izslēdz trešās puses, izņemot reģiona pārvades sistēmas operatoru, pieeju Inčukalna pazemes gāzes krātuvei. Gāzesvada Valdajs-Pleskava jauda nav pietiekama, lai nodrošinātu gāzes piegādi Baltijas valstīm un Krievijas ziemeļrietumu reģionam ziemā. Līdz ar to gāzes tirgu Latvijā šobrīd varētu atvērt tikai formāli.

Šobrīd *Enerģētikas likumā* ir transponētas Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 26. jūnija *Direktīvas 2003/55/EK* par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabaszgāzes iekšējo tirgu un par *Direktīvas 98/30/EK* atcelšanu prasības. *Direktīva 2003/55/EK* paredzēja atkāpi Latvijai no atsevišķu Direktīvas prasību, tajā

skaitā trešās puses pieeju dabaszgāzes tirgum, pārņemšanas līdz brīdim, kad Latvija vairs neatbildīs jauna tirgus pazīmēm, t.i., kad būs pagājuši 10 gadi kopš pirmās dabaszgāzes piegādes saskaņā ar ilgtermiņa dabaszgāzes līgumu. AS „Latvijas Gāze” pirmo ilgtermiņa līgumu ar Krievijas koncernu „Gazprom” par dabaszgāzes piegādi līdz 2015. gadam noslēdza 2003. gada 18. jūlijā. Pirmā dabaszgāzes piegāde saskaņā ar šo vienošanos tika uzsākta 2004. gadā 5. aprīlī. Līdz ar to Latvija *Direktīvas 2003/55/EK* izpratnē atzīstama par jaunu tirgu no 2004. gada 5. aprīļa līdz 2014. gada 4. aprīlim.

Atbilstoši *Enerģētikas likuma atsevišķu pantu spēkā stāšanās kārtības likumā* noteiktajam līdz 2014. gada 4. aprīlim Latvijā tiek piemērota *Direktīvā 2003/55/EK* noteiktā atkāpe no prasībām attiecībā uz sadales sistēmas operatoru nošķiršanu, atsevišķas uzskaites dabaszgāzes pārvadei, sadalei, un uzglabāšanai nodrošināšanu iekšējā grāmatvedībā, kā arī trešās puses pieeju pārvades un sadales sistēmai un sašķidrinātās dabaszgāzes objektiem.

Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 13. jūlija *Direktīvas 2009/73/EK* par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabaszgāzes iekšējo tirgu un par *Direktīvas 2003/55/EK* atcelšanu paredz vairākas jaunas prasības dabaszgāzes tirgus attīstībai. *Direktīvā 2009/73/EK* ir saglabāta iespēja Latvijai piemērot atkāpi no minētajām prasībām, izņemot atkāpi, kā tas tika paredzēts *Direktīvā 2003/55* – tas nozīmē, ka Latvijai ne vēlāk kā no 2014. gada 4. aprīļa būs jānodrošina trešās puses pieeju pārvades un sadales sistēmai un sašķidrinātās dabaszgāzes objektiem. Turklāt *Direktīva 2009/73* paredz Latvijai piemērot atkāpi no vairākām papildu prasībām, tajā skaitā dabaszgāzes pārvades sistēmas operatoru īpašumtiesību nodalīšanu, līdz brīdim, kad Latvija tieši pievienosies jebkuras dalībvalsts, izņemot Igaunijas, Lietuvas un

Somijas, starpsavienotai sistēmai. Tas nozīmē, ka atšķirībā no *Direktīva 2003/55/EK* noteiktajām atkāpēm Latvijai ne vēlāk kā no 2014. gada 4. aprīļa būs jānodrošina trešās puses pieeja pārvades un sadales sistēmai un sašķidrinātās dabasgāzes objektiem.

AS „Latvenergo” tika veikta priekšizpēte par **reģionāla sašķidrinātās dabasgāzes (SDG) termināļa** izbūves iespējām Latvijā. Tajā secināts, ka, lai nodrošinātu konkurenci Baltijas valstu dabasgāzes tirgū un tādējādi panāktu patērētājiem – kā mājāsaimniecībām, tā rūpnieciskajiem lietotājiem – izdevīgākas cenas, ekonomiski pamatoti ir būvēt tikai vienu reģionālu sašķidrinātās dabasgāzes termināli. Ģeogrāfiski un ekonomiski atbilstošākā termināļa dislokācijas vieta ir Latvija un Rīga pieejamās infrastruktūras, zemāko izmaksu un projekta īstenošanas laika grafika ziņā. Īstenojot SDG termināļa projektu līdz 2016. gadam, tas kļūtu par nozīmīgu infrastruktūras objektu Eiropā, uzlabotu Baltijas valstu infrastruktūras drošību, likvidētu dabasgāzes piegāžu cenu politiskos riskus un nodrošinātu konkurētspējīgas dabasgāzes cenas rūpniecības sektoram. Baltijas valstu atkarība no viena gāzes piegādātāja sākotnēji samazinātos vismaz par 25 procentiem.

Par Latvijas priekšrocībām SDG termināļa celtniecībai uzskatāms ģeogrāfiski izdevīgākais novietojums, jau eksistējoša un atbilstoša infrastruktūra, kā arī attīstīti dabasgāzes savienojumi ar Lietuvu un Igauniju. Nozīmīga ir Latvijā jau eksistējošā pazemes gāzes krātuve Inčukalnā, kuru nepieciešamības gadījumā var paplašināt līdz 3,2 miljardiem m³. Latvijā ir piemēroti ģeoloģiskie apstākļi arī jaunu krātuvju izveidei. Latvijas priekšrocības termināļa būvniecībai nodrošinās mazākas izmaksas infrastruktūras pielāgošanai termināļa iekļaušanai reģiona gāzes apgādes sistēmā, savukārt Inčukalna pazemes gāzes krātuve nodrošinās iespējami zemākās cenas iegūšanu, iepērkot dabasgāzi tās zemākās cenas periodā. Par galveno Rīgas priekšrocību SDG termināļa izveidei uzskatāmas iespējami zemākās pieslēguma infrastruktūras izmaksas, kuras nodrošina atrašanās tuvu pārvades līnijām, kā arī fakts, ka Rīga atrodas ģeogrāfiski vistuvāk Inčukalna gāzes krātuvei.

Ņemot vērā, ka līdz šim nav izdevies panākt vienošanos Baltijas valstu starpā par optimālāko SDG termināļa celtniecības vietu, Eiropas Komisija līdz 2012. gada beigām veiks neatkarīgu priekšizpēti, uz kuras rezultātiem pamatojoties tiks pieņemts lēmums par reģionālā termināļa dislokāciju.

Atjaunojamie energoresursi

Latvija kopā ar citām Eiropas Savienības dalībvalstīm ir apņēmusies panākt *Direktīva 2009/28/EK* un *Latvijas nacionālajā reformu programmā „ES 2020” stratēģijas īstenošanai* minēto Latvijas

kvantitatīvo mērķi – panākt atjaunojamās enerģijas 20% īpatsvaru enerģijas bruto galapatēriņā, kā arī 10% atjaunojamās enerģijas īpatsvaru enerģijas bruto galapatēriņā transporta sektorā. Ekonomiski pamatota vietējo energoresursu izmantošana un droša energoapgāde ir viens no galvenajiem valsts ekonomiskās neatkarības un energoapgādes drošības nosacījumiem. Līdz ar to aizvien ir būtiska esošo siltumapgādes sistēmu efektivitātes uzlabošana, energoresursu efektīvāka izmantošana, kas sniedz arī būtisku ieguldījumu siltumnīcefektu izraisīto gāzu emisiju samazināšanā.

Periodā līdz 2020. gadam ne tikai esošo instrumentu devums, bet arī tuvākajos gados izvēlētie atbalsta pasākumi no atjaunojamiem energoresursiem ražotai enerģijai būs izšķiroši, lai Latvija sniegtu savu devumu klimata pārmaiņu novēršanā un samazinātu fosilo energoresursu importu, īpašu uzsvārumu liekot uz siltumapgādes sektoru. Tādēļ, ieviešot jaunus atbalsta pasākumus atjaunojamai elektroenerģijai, ir jāierobežo ekonomiski neizdevīgu projektu attīstība, kas var tikt nodrošināts, piemēram, ar tehnoloģiski neitrālas piemaksas piemērošanu, tādējādi samazinot izmaksas patērētājiem.

Arī 2012. gadā galvenais atjaunojamās enerģijas veids transporta sektorā joprojām būs pirmās paaudzes biodeģvielas, turpmāk veicinot tādu tehnoloģiju un ražošanas prakses konkurētspēju, kas nodrošina nepieciešamos siltumnīcefektu gāzu emisiju ietaupījumus. Lai veicinātu biodeģvielu patēriņu Latvijā, ar 2009. gada 1. oktobri tika ieviests obligātais 5% biodeģvielas piejaukums fosilajai degvielai. Prasība par obligāto 5% biodeģvielas piejaukumu fosilajai degvielai gan neattiecas uz arktiskos un bargos ziemas apstākļos izmantojamu 0., 1., 2., 3. un 4. klases dīzeldegvielu.

Lai veicinātu biodeģvielu ražošanu, no 2005. gada līdz 2010. gada 31. decembrim tika īstenota valsts atbalsta programma *Atbalsts biodeģvielas ražošanai (N 540/2005; ar grozījumiem N 254/2007 un grozījumiem N 26/a/2010)*, kā ietvaros tika sniegts tiešais valsts atbalsts (finansiāli atbalstāmās kvotas) biodeģvielas ražotājiem. Šīs programmas ietvaros Latvijas biodeģvielas ražotāji ir saņēmuši tiešā atbalsta maksājumus 67,3 milj. latu apmērā, kas ir nodrošinājis jaunu ražošanas jaudu izveidi un 168,63 tūkst. litru biodeģvielu pieejamību Latvijas tirgū.

2011. gadā uzsākta vienotu kritēriju **izstrāde vēja parku attīstībai**, lai izvairītos no situācijas, ka vēja parku veidošana jūrā notiek nekontrolēti, būtiski ietekmējot arī elektroenerģijas gala tarifu patērētājiem. Vēja parku būvniecībai jūrā jānotiek plānveidīgi, mērķtiecīgi, ievērojot gan vides aizsardzības, zvejniecības, kuģniecības, gan valsts aizsardzības nosacījumus un Latvijas iedzīvotāju intereses.

6.6. ielikums

Atjaunojamā enerģija Latvijā

2010. gadā, salīdzinot ar 2009. gadu, kopējais atjaunojamās enerģijas īpatsvars ir samazinājies par 1,8 procentpunktu, salīdzinot ar 2005. gadu, un sastādīja 32,5%, kaut gan AE īpatsvars elektroenerģijas ražošanā pieauga par 0,1 procentpunktu, sasniedzot 42,1%, bet AE īpatsvars transportā trīskāršojās, sasniedzot 3,3%. Kopējā AE īpatsvara samazinājums šajā periodā ir noticis, samazinoties AE īpatsvaram apsildē un dzesēšanā, 2010. gadā sasniedzot 43,8% (47,9% 2009. gadā). Turklāt siltumenerģijas patēriņš veido lielāko galapatēriņa daļu.

Pateicoties galvenokārt obligātā 5% biodegvielas piejaukuma fosilajai degvielai ieviešanai, AE īpatsvars transportā 2010. gadā ir pieaudzis, sasniedzot 3,3% īpatsvaru, palielinot SEG emisiju ietaupījumu. Atjaunojamās elektroenerģijas devums transportā 2010. gadā ir bijis neliels: Latvijā 2010. gadā realizētas un savam patēriņam izmantotas kopumā 1,1 milj. tonnu degvielas, tajā skaitā biodegvielas tirā veidā vai fosilās degvielas un biodegvielas sajaukumos – 34,3 tūkst. tonnu. 2009. gadā enerģijas galapatēriņā transportā bioetanolis bija 108 TJ, biodīzeļdegviela – 65 TJ, 2010. gadā vērojot pieaugumu (bioetanolam – 350 TJ un biodīzeļdegvielai – 787 TJ). Turklāt tā devums transporta 10% mērķī ir divas ar pusi reizes lielāks, kā biodegvielām.

Biodegvielu īpatsvars 2010. gadā bija 3% no visa tā benzīna un transporta vajadzībām tirgū laistās dīzeļdegvielas kopējās energoietilpības. Salīdzinot ar 2009. gadu, tas pieaudzis par 2,5 procentpunktiem.

Lai izpildītu 2020. gada mērķi, ne tikai biodegvielas patēriņa apjomi būtu būtiski jāpalielina, bet arī papildus jāsteno pasākumi, kas vērsti uz publiskās un privātās elektrottransporta infrastruktūras, piemēram, dzelzceļa elektrifikācijas un privāto elektrisko transporta līdzekļu uzlādes attīstību.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2010. gada 16. marta *Noteikumiem par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamās enerģijas resursus, un cenu noteikšanas kārtību* 2010. gada oktobrī tika organizēts konkurss par tiesībām pārdot no atjaunojamiem enerģijas resursiem saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros, kurā tika izdoti:

- 18 lēmumi par biogāzes elektrostacijām, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 134308,5 MWh;
- 6 lēmumi par biomasas elektrostacijām, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 98007,9 MWh;
- 4 lēmumi par vēja elektrostacijām, kuru jauda pārsniedz 0,25 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 63665,2 MWh;
- 7 lēmumi par vēja elektrostacijām, kuru jauda nepārsniedz 0,25 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 3800 MWh par tiesību piešķiršanu pārdot no atjaunojamiem enerģijas resursiem saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkamā elektroenerģijas apjoma veidā;
- 15 lēmumi par hidroelektrostacijām ar jaudu līdz 5 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 13188,3 MWh.

Kopumā 2010. gadā lēmumi piešķirt tiesības pārdot elektroenerģiju, kas saražota, izmantojot atjaunojamās enerģijas resursus, obligātā iepirkamā elektroenerģijas apjoma veidā izdoti 50 elektrostacijām ar kopējo uzstādīto elektroenerģijas ražošanas jaudu 84,4 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 312969,9 MWh.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2009. gada 10. marta *Noteikumiem par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā* 2010. gadā izdoti 97 lēmumi par tiesību piešķiršanu pārdot koģenerācijas elektrostacijā saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros elektrostacijām ar kopējo uzstādīto elektrisko jaudu 930,4 MW un kopējo elektroenerģijas apjomu 3154028,1 MWh, t.sk.:

- par kurināmo izmantojot dabasgāzi – 74 lēmumi (904,9 MW/ 2974090,2 MWh);
- biogāzi – 10 lēmumi (10,5 MW/ 82859,1 MWh);
- biomasu – 12 lēmumi (14,7 MW/ 96075,8 MWh);
- sašķidrīnāto gāzi – 1 lēmums (0,24 MW/ 1003 MWh);
- kā arī izdots 1 lēmums, ar kuru piešķirtas tiesības saņemt garantēto maksu par koģenerācijas elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu 23 MW apmērā.

Energoefektivitāte

Atbilstoši *Enerģijas galapatēriņa efektivitātes likuma* 17. panta un pārejas noteikumu 4. punkta prasībām izstrādāts un 2011. gada 16. septembrī Ministru kabinetā apstiprināts *Latvijas Republikas Otrās energoefektivitātes rīcības plāns 2011.-2013. gadam (2.EERP)*, kura mērķis ir energoefektivitātes paaugstināšana enerģijas galapatēriņa sektoros un enerģijas pārveidošanā. Plānā apkopoti energoefektivitātes pasākumi, kuri vērsti uz enerģijas racionālu izmantošanu un vides saglabāšanu.

Saskaņā ar *Latvijas Republikas Pirmo energoefektivitātes rīcības plānu 2008.-2010. gadam* indikatīvais enerģijas ietaupījuma mērķis Latvijai 2016. gadam ir 3483 GWh un *2.EERP* enerģijas ietaupījuma mērķis 2016. gadam netiek mainīts.

Plānotie enerģijas ietaupījuma mērķi 2016. gadam netiek mainīti un tie saglabājas līdz 2014. gadam, kad, izstrādājot *Latvijas Republikas Trešo energoefektivitātes rīcības plānu 2014.-2016. gadam*, būs pieejami ar augšupvērsto metodi (bottom-up) aprēķinātie enerģijas

ietaupījumi atsevišķiem energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumiem.

Nemot vērā, ka mājsaimniecību un transporta sektori ir būtiskākie enerģijas galapatēriņā, attiecīgi 35,5% un 28,2% no kopējā enerģijas galapatēriņa, šie sektori *2.EERP* ir noteikti kā prioritāri. Lai sasniegtu šos mērķus, ir ielānoti mājokļu siltināšanas pasākumi, energoefektivitātes paaugstināšana sabiedriskās un ražošanas ēkās, efektīvas apgaismojuma infrastruktūras ieviešana pašvaldību publiskajās teritorijās, energoefektivitātes paaugstināšana siltumenerģijas ražošanā un transporta sektorā.

Investīcijas enerģētikas sektorā

Pašlaik tiek realizēti vairāki BEMIP iekļautie infrastruktūras attīstības projekti, kas nodrošinās veiksmīgu Ziemeļvalstu un Baltijas valstu elektroenerģijas tirgu integrāciju.

Trans Eiropas Enerģētikas Tīklu (TEN-E) programmas ietvaros tiek realizēts projekts *Kurzemes loka ietekmes uz vidi novērtējums un trases izpēte*. Projekta kopējās izmaksas ir 0,65 milj. eiro, kā izpildes termiņš noteikts

2012. gada jūnijs. Darbs norit 3 posmos: Grobiņa-Ventspils, Ventspils-Tume un Tume-Rīga.

Eiropas Komisija 2010. gada 6. augustā pieņēma lēmumu finansiāli atbalstīt elektropārvades infrastruktūras izbūvi Latvijā, piešķirot kopējā *NordBalt projekta* ietvaros, kas paredz elektrolīniju un starpsavienojumu attīstību Baltijā, līdzfinansējumu *Kurzemes loka projektam*. *NordBalt projekta* ietvaros paredzēts izbūvēt Lietuvas-Zviedrijas starpsavienojumu un stiprināt pārvades sistēmu Latvijas rietumu daļā – Kurzemes loku. Lietuvas-Zviedrijas starpsavienojuma izbūvē Eiropas Komisija plāno ieguldīt 131 milj. eiro, savukārt 44 milj. eiro atvēlēti tīklu infrastruktūras pilnveidošanai Latvijā *Kurzemes loka projekta* ietvaros. Kurzemes loka projekta kopējās izmaksas 88 milj. eiro, izpildes termiņš – 2014. gads.

Kurzemes loka projekts paredz, ka darbs norit divos posmos. Pirmajā posmā tiks veikta 330 kV kabeļa izbūve, savienojot Rīgas TEC-1 un apakšstaciju „Imanta”, un 110 kV kabeļa „Mīlgrāvis-Bolderāja” rekonstrukcija. Otrais posms paredz 110 kV līnijas rekonstrukciju un jaunas 330 kV gaisvadu līnijas izbūvi posmā Grobiņa-Ventspils. Projektu norise nav kavēta. Ievērojot Eiropas Komisijas noteiktos stingros līdzfinansējuma grafikus, AS „Latvenergo” un AS „Augstsprieguma tīkls” jau 2009. gadā uzsāka projektos paredzētos darbus.

Pašlaik lielākais dabasgāzes infrastruktūras attīstības un reģiona apgādes drošības uzlabošanas projekts ir *Divvirzienu dabasgāzes plūsmas palielināšana starp Latviju un Lietuvu*, kura ietvaros Latvijā tiek veikta jauna Daugavas pazemes šķērsojuma izbūve, rekonstruēti 15 urbumi Inčukalna PGK un cauruļvadu diagnostikai izveidots jauns attīrošo un intelektuālo virzuļu pieņemšanas kameras mezgls. Īstenojot projektu, tiks paaugstināta gāzes piegādes drošība abos virzienos un radīta iespēja Latvijas lietotājiem piegādāt gāzi no Lietuvas. Iespēju piegādāt dabasgāzi no Lietuvas varēs izmantot gadījumos, ja ziemā pārtrūkst dabasgāzes padeve pa gāzesvadu no Rīgas uz Bausku. Projekta ietvaros Latvijā veicamos darbus jāpabeidz 2011. gadā, bet Lietuvā veicamos darbus – 2013. gadā.

Pēc Ignalinas atomelektrostacijas slēgšanas 2009. gada beigās, viens no aktuālākajiem jautājumiem Baltijas valstu enerģētikas politikas kontekstā ir jaunās

Visaginas AES projekts, jo pastāv acīmredzama nepieciešamība aizstāt ģenerējošās jaudas, kas ir zaudētas līdz ar Ignalinas AES slēgšanu. Latvija atbalsta *Visaginas AES projektu*, pamatojoties uz reģionālās solidaritātes principu, kā arī uz projekta ekonomisko izdevīgumu, tomēr, kamēr nav saņemtas atbildes uz vairākiem būtiskiem jautājumiem attiecībā uz projekta realizēšanu, ir pārāgrī solīt Latvijas energokompānijas Latvenergo līdzdalību. Tāpat jāpatur prātā, ka būtisku ietekmi uz kopējo Baltijas enerģijas tirgu un piegāžu drošību Latvijā atstās nākotnē pieņemtie lēmumi par Narvas degslānekļa termolektrostacijas bloku rekonstrukciju Igaunijā.

Lai paaugstinātu siltumenerģijas ražošanas efektivitāti, samazinātu siltumenerģijas zudumus pārvades un sadales sistēmās un sekmētu fosilo kurināmā veidu aizvietošanu ar atjaunojamajiem kurināmajiem, Kohēzijas fonda ietvaros tiek īstenoti vairāki projekti. Projektu iesniegumu atlases pirmās un otrās kārtas ietvaros darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.5.2.1. aktivitātē *Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai* kopā ir apstiprināti 32 projektu iesniegumi par KF finansējumu 25,9 milj. latu, no tiem ir pabeigti 5 projekti par KF finansējumu 1,3 milj. latu.

Šīs aktivitātes projektu iesniegumu atlases trešajai kārtai siltumapgādes uzņēmumi varēja pieteikties no 2011. gada 19. septembra līdz 2011. gada 21. novembrim par KF finansējumu 16,4 milj. latu.

Savukārt no 2011. gada 1. decembra līdz 2012. gada 1. februārim ir izsludināta projektu iesniegumu atlase aktivitātē *Pasākumi uzņēmumu siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai* (KF finansējums – 13 milj. latu).

Lai būtiski palielinātu elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem, dažādotu primāro enerģijas resursu piegādes un paaugstinātu elektroenerģijas pašnodrošinājumu, tiek īstenota darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.5.2.2. aktivitātē *Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība*. Projektu iesniegumu atlases ietvaros ir noslēgti līgumi par 10 projektu īstenošanu ar KF finansējumu 21,4 milj. latu.

6.4. Būvniecības un mājokļu politika

Izstrādājot politiku ilgtspējīgas un konkurētspējīgas **būvniecības nozares** attīstībai, tiek ņemti vērā principi, kas būtiski ietekmē labvēlīgu un konkurētspējīgu uzņēmējdarbības vidi, samazinot administratīvos šķēršļus, nodrošinot operatīvu būvniecības informācijas apriti un palielinot būvniecības pakalpojumu sniedzēju produktivitāti. Līdzās atbilstošas infrastruktūras pieejamībai un

atbalsta pieejamībai ne mazāk svarīga ir normatīvā vide, kurā būvuzņēmējs darbojas.

Ekonomikas ministrijā 2010. gada nogalē tika detalizēti pārstrādāts jaunā **Būvniecības likuma** projekts, lai radītu mūsdienīgu un modernu būvniecības procesa tiesisko regulējumu. Jaunā **Būvniecības likumprojekta** galvenais mērķis ir būtiski atvieglot būvniecības procesu un sekmēt tā caurspīdīgumu, kā arī veicināt būvniecības tirgus un

līdz ar to arī visas tautsaimniecības attīstību. Tīks veidota inovatīva būvniecības nozare ar augstu pievienoto vērtību, kā arī uzlabota uzņēmējdarbības vide un palielināta Latvijas pievilcība vietējiem un ārvalstu investoriem. Likumprojektā ietvertie principi, kas būtu jāievēro būvniecības procesā:

- arhitektoniskās kvalitātes princips – saskaņā ar kuru, projektējot būves, īsteno kvalitatīvu arhitektūru, kas izceļ dabas vai pilsētas ainavas individuālo identitāti un organiski iekļaujas kultūrvidē, to bagātinot un veidojot kvalitatīvu dzīves telpu, kā arī ievērojot un saglabājot esošo kultūras mantojumu;
- atklātības princips – saskaņā ar kuru būvniecības process ir atklāts un sabiedrība tiek

informēta par paredzamo būvniecību un saistībā ar to pieņemtajiem lēmumiem;

- ilgtspējīgas būvniecības princips – saskaņā ar kuru būvniecības procesā rada kvalitatīvu dzīves vidi, tai skaitā, nodrošinot būvei nepieciešamos energoresursus esošajām un nākamajām paaudzēm, sekmējot esošo būvju izmantošanu un pielāgošanu un efektīvu dabas resursu izmantošanu;
- vides pieejamības princips – saskaņā ar kuru būvniecības procesā veido tādu vidi, kurā personas var ērti pārvietoties un izmantot būves atbilstoši to funkcijai.

6.7. ielikums

Būvniecības nozari raksturojošie dati

Centrālās statistikas pārvaldes dati liecina, ka 2010. gada 3. ceturksnī būvniecības produkcijas apjoms (faktiskajās cenās) bija 247,5 milj. latu, savukārt 2011. gada 3. ceturksnī – 301,8 milj. latu.

2011. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni, pēc darba dienu skaita izlīdzinātiem datiem salīdzināmajās cenās, būvniecības produkcijas apjomi palielinājušies par 19,6 procentiem.

CSP dati liecina, ka 2011. gada 3. ceturksnī ir izsniegta būvatļaujas divu vai vairāku dzīvokļu māju būvei 95989 m² platībā, kas ir 3,5 reizes vairāk nekā 2010. gadā, bet biroja ēkām attiecīgi 6143 m² platībā, kas ir 3,9 reizes vairāk nekā 2010. gadā. Uzbūvēto dzīvojamu māju platība 2011. gada 3. ceturksnī ir par 7,8 tūkst. m² lielāka nekā 2010. gada attiecīgajā periodā.

2011. gada 3. ceturksnī ārpus valsts robežām Latvijas būvnieku spēkiem veikto būvdarbu apjoms (faktiskajās cenās) bija 21,2 milj. latu, savukārt 2010. gada 3. ceturksnī ārpus valsts robežām Latvijas būvnieku spēkiem veikto būvdarbu apjoms (faktiskajās cenās) bija 14,2 milj. latu, kas ir par 7 milj. latu vairāk nekā 2010. gada 3. ceturksnī. Savukārt 2011. gada 3. ceturksnī citu valstu būvnieki Latvijā veikuši būvdarbus 6833,2 tūkst. latu apmērā, kas ir par 4761 tūkst. latu vairāk nekā 2010. gada 3. ceturksnī (2072,2 tūkst. latu).

2011. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar 2010. gada 3. ceturksni, būvniecības izmaksas palielinājās vidēji par 2,1%. Izmaksas mašīnu un mehānismu uzturēšanai un ekspluatācijai pieauga par 13,7%, savukārt būvmateriālu cenas samazinājās par 1,9%. Salīdzinot ar iepriekšējā gada septembri, būvmateriālu cenas samazinājās par 1,7%. Cenu samazinājums galvenokārt bija vērojams sienu un griestu apdares materiāliem, kā arī grīdas segumiem.

Pēdējā laikā ir veiktas vairākas izmaiņas būvniecību reglamentējošos normatīvos aktos.

2010. gada 9. novembrī Ministru kabinetā tika apstiprināts Latvijas būvnormatīvs LBN 007-10 *Nekaitīguma prasības būvēm*. Ierobežojumu neesamību saistībā ar kaitīgu vielu izmantošanas ierobežošanu būvmateriālos Latvijā bija uzsākuši izmantot citu valstu būvizstrādājumu ražotāji, tādējādi radot draudus Latvijas patērētājiem un kropļojot Latvijas būvizstrādājumu tirgu.

Ievērojami pārstrukturēts ir Latvijas būvnormatīvs LBN 201-07 *Būvju ugunsdrošība*, padarot to ērtāk lietojamu būvprojektētājiem un aktualizējot prasības attiecībā uz ēku fasāžu siltināšanas materiāliem un metodēm. Būvnormatīvs nosaka būtiskās ugunsdrošības prasības, kas izriet no būvju plānojuma, nosaka prasības būvkonstrukciju un pielietojamo būvizstrādājumu reakcijai uz ugunsiedarbību, prasības būvkonstrukciju nestspējas nodrošināšanai ugunsgrēka un sprādziena gadījumos atkarībā no būves izmantošanas veida un iespējamās ugunsslodzes, prasības evakuācijas ceļiem un to apzīmēšanai, minimālās prasības ugunsgrēka signalizācijas un ugunsaisardzības sistēmu ierīkošanai.

Izrietoši, aktualizējot būvnormatīvu prasības ugunsdrošības jomā un vienlaicīgi saskaņojot tās ar ES tiesību aktu prasībām, izmaiņas tika veiktas Latvijas

būvnormatīvā LBN 002-01 *Ēku norobežojamo konstrukciju siltumtehnika*, kas nosaka, ka Eiropas Savienības, valsts vai pašvaldības līdzfinansētajos projektos, ārējo sienu apmesto fasāžu projektu risinājumi jāizstrādā atbilstoši uz Eiropas tehnisko apstiprinājumu vadlīniju ārējām daudzslāņu siltumizolācijas sistēmām ETAG 004 pamata izdotajiem Eiropas tehniskajiem apstiprinājumiem, nodrošinot būvobjektu kvalitāti, Eiropas Savienības, valsts un pašvaldības līdzekļu lietderīgu izmantošanu, kā arī ēku siltumtehnisko īpašību atbilstību būvnormatīvu prasībām.

Salīdzinājumā ar citām Eiropas valstīm Latvija, atbilstoši Pasaules Bankas pētījumā *Doing Business* ietvertam vērtējumam, būvniecības saskaņošanas procedūru ziņā tika ierindota saraksta beigu daļā. Lai situāciju uzlabotu, tika veikta virkne grozījumu *Vispārīgajos būvnoteikumos*, kā rezultātā kopējais dienu skaits saskaņošanas procedūrām ir par 41 dienām mazāks nekā bija līdz šim.

Turpinot vienkāršot administratīvo procedūru, 2011. gada 2. augustā tika veikti grozījumi vienlaicīgi trīs Ministru kabineta noteikumos, kuros, definējot tehniskās prasības logiem, ar kuriem paredzēts nomainīt esošos logus, izrietoši atceļot tādējādi vairs nevajadzīgo saskaņošanas procedūru, tika stimulēta logu nomainīšana, kas savukārt ietaupa apkurei izlietos energoresursus ēkās.

Tirgū ienākot arvien jauniem būvizrādājumiem, palielinās arī slodze tirgus uzraudzībai. Lai atvieglotu un padarītu caurspīdīgāku šo uzraudzības procesu, tika veikti grozījumi Ministru kabineta 2001. gada 30. aprīļa noteikumos *Būvizrādājumu atbilstības novērtēšanas kārtība* reglamentētajā sfērā, padarot saprotamāku būvizrādājumu atbilstībai izmantojamo citu Eiropas Savienības dalībvalstu nacionālo standartu pielietojumu un skaidri definējot būvizrādājumu atbilstības dokumentācijas apriti. Saistībā ar pieejamo būvizrādājumu daudzveidību un pilnveidojoties būvaktisko konstrukciju risinājumiem, pieaug patērētāju pieprasījums pēc paaugstināta komforta līmeņa telpām, tādēļ 2011. gada 28. jūnijā tika apstiprināts Latvijas būvnormatīvs LBN 016-11 *Būvaktīka*. Būvnormatīvs izstrādāts atbilstoši ziemeļu valstu pieredzei un, telpu projektēšanai no akustiskā komforta viedokļa, ievieš klases – A, B, C un D. D klases prasības tiek attiecinātas uz šobrīd esošo ēku telpām un nebūtu vairs turpmāk jāizmanto jaunu ēku projektēšanai. Savukārt C klases prasības telpām ir minimālās prasības, kuras tiek noteiktas kā obligāti piemērojamas jaunu ēku projektēšanai un nodrošina telpās esošajiem cilvēkiem trokšņa ierobežošanu līdz līmenim, kas neapdraud viņu veselību un ļauj komfortabli uzturēties šajās telpās. Telpās atbilstoši A un B klases prasībām, tiks nodrošināts īpaši augsts akustiskā komforta līmenis, ko panāks maksimāli ierobežojot traucējošā trokšņa rašanos un izplatīšanos. Tāpat, būvnormatīvā ir veikta virkne būtisku izmaiņu, tādas kā, noteiktas skaņas izolācijas prasības ēku iekšējām norobežojošām konstrukcijām un grafiskā veidā noteikta vides trokšņa avotu tuvumā esošo ēku ārējo norobežojošo konstrukciju nepieciešamā skaņas izolācija, tai skaitā aizsardzībai pret transporta radīto troksni.

Mājokļu politikā tiek turpināta 2011. gada pirmajā pusē uzsāktā *Dzīvojamo telpu īres likumprojekta* izstrāde atbilstoši mūsdienu tiesiskajai izpratnei, līdzsvarojot īrnieka un izīrētāja tiesības un pienākumus, pilnveidojot īres līgumu uzskaiti, precizējot īrnieka, viņa ģimenes locekļu tiesības un pienākumus, strīdu risināšanas kārtību, īres maksas sastāvdaļas un to noteikšanas mehānismu, kā arī respektējot brīvā īres tirgus darbības principus.

2011. gada otrajā pusē stājās spēkā regulējums, saskaņā ar kuru izpildāma viena no obligāti veicamajām dzīvojamo māju pārvaldīšanas darbībām – dzīvojamās mājas energoefektivitātei izvirzīto minimālo prasību izpildes nodrošināšana.

Lai veicinātu daudzdzīvokļu māju energoefektivitāti un samazinātu maksājumus par siltumenerģiju, daudzdzīvokļu mājās, kurās netiek veikta renovācija, ir noteikts maksimāli pieļaujamais siltumenerģijas patēriņš, kuru pārsniedzot, obligāti veicami energoefektivitātes pasākumi.

Konstatējot apstākļus, kas veicina siltuma zudumus, daudzdzīvokļu mājās būs veicami

energoefektivitātes pasākumi¹, kas saistīti ar ārdurvju aprikošanu ar aizvērējmehānismu, apkures sistēmas cauruļvadu un karstā ūdens cauruļvadu, kas atrodas neapkurināmās telpās, aprikošanu ar siltuma izolāciju, kā arī logu un ārdurvju aprikošanu ar blīvējumu.

Daudzdzīvokļu mājās kopš ekonomiskās lejupslīdes perioda ir aktualizējies problēma, kas saistīta ar iedzīvotāju parādiem par siltumapgādi. Pētot parādu veidošanās iemeslus, kā galvenos var minēt personas rīcībā esošo līdzekļu nepietiekamību vai to samazinājumu, maksājumu disciplīnas trūkumu, sadarbības trūkumu starp pakalpojuma sniedzēju vai pārvaldnieku un parādnieku (tajā skaitā ilgstoši netiek veikta parādu piedziņa), dažādo pieeju sociālās palīdzības politikas veidošanā (t.sk. dzīvokļa pabalsta noteikšanā) pašvaldībās.

Problēmas risināšanai 2011. gada sākumā tika izstrādāts un iesniegts izskatīšanai un pieņemšanai Saeimā likumprojekts *Grozījumi Civilprocesa likumā*, kas paredz, ka laika periodā līdz 2014. gada 31. decembrim prasījumi par dzīvojamās mājas pārvaldīšanas maksas un maksas par pakalpojumiem, kas ir saistīti ar dzīvojamās telpas lietošanu, piedziņu, bet ne vairāk kā 10% apmērā no naudas, kas saņemta par pārdoto ar ķīlu apgrūtināto nekustamo īpašumu, apmierināmi pirms ar nekustamā īpašuma ķīlu nodrošinātajiem prasījumiem.

2011. gada otrajā pusē ir izstrādāti papildu priekšlikumi: noteikt pārvaldniekam pienākumu nodrošināt darbu ar parādnieku parāda izveidošanās sākumposmā, t.i., uzsākt komunikāciju ar parādnieku, kad maksājuma kavējums par pakalpojumiem nepārsniedz 3-4 mēnešu vidējā maksājuma apmēra summu, veicināt parāda atgūšanu ārpus tiesas, samazināt tiesvedības ilgumu, veicinot ātrāku un efektīvāku parādu piedziņu, samazināt valsts nodevas apmērus par prasības pieteikumu iesniegšanu lietās par maza apmēra prasībām, pārskatīt ar sprieduma izpildi saistīto maksājumu apmēru, ko veido tiesu izpildītāja amata atlīdzība taksas apmērā un izpildu darbību veikšanai nepieciešamie izdevumi, nodrošināt sprieduma izpildes iespējamību visos gadījumos, kad apmierināta prasība par parāda piedziņu, kas saistīts ar dzīvokļa īpašniekam sniegtajiem pakalpojumiem.

2011. gadā turpinājās Eiropas Reģionālās attīstības fonda darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.4.4.1. aktivitātes **Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi** īstenošana.

¹ Energoefektivitātes pasākumi ir veicami daudzdzīvokļu mājās, kurās vidējais siltumenerģijas patēriņš pēdējos trīs kalendāra gados (2008., 2009. un 2010. gada apkures sezonās) ir pārsniedzis 230 kWh/m² gadā. Saskaņā ar AS „Rīgas siltums” datiem par siltumenerģijas patēriņu 2,9 tūkst. daudzdzīvokļu māju Rīgas pilsētā laika periodā no 2007. līdz 2010. gadam vidējais siltumenerģijas patēriņš bija līdz 200 kWh/m² gadā. Labas prakses piemēri rāda, ka, pareizi apsaimniekojot un ekspluatējot nerenovētu ēku, iespējams sasniegt 140 līdz 160 kWh/m² gadā. Daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas renovācijas rezultātā ir sasniegams siltumenerģijas patēriņš no 70 līdz 100 kWh/m² gadā.

Rezervētais ERAF finansējums šai aktivitātei ir 26774 034,66 latī (pabeigtie, īstenojamie, apstiprinātie un vērtēšanā esošie projekti).

2009. gada deviņos mēnešos tika iesniegti 117 projektu iesniegumi, no kuriem 71 tika apstiprināts, bet 2010. gada laikā iesniegto projektu skaits bija 170, no kuriem 95 projektu iesniegumi saņēma apstiprinājumu projekta īstenošanai. Savukārt 2011. gadā līdz 31. decembrim Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrā ir saņemts jau 461 projekta iesniegums. No šiem projektiem pašlaik 277 ir apstiprināti un 60 projektu iesniegumi tiek izvērtēti.

Vidējais siltumenerģijas ietaupījums, kas tiek iegūts renovācijas pasākumu īstenošanas rezultātā, svārstās no 30% līdz pat 57%, tādējādi aktivitātes īstenošanas

rezultātā tiek panākta būtiska daudzdzīvokļu dzīvojamo māju energoefektivitāte. Papildus tiek uzlabots dzīvojamais fonds, kura sakārtošana bez šāda atbalsta nenotiktu.

Mājokļu renovācijas process ir būtiski iesaistījis arī dzīvokļu īpašnieku biedrību un dzīvokļu īpašnieku kooperatīvo sabiedrību veidošanu, jo visbiežāk, vienojoties par renovācijas uzsākšanu, mājas apsaimniekošanas jautājumus mājas iedzīvotāji vēlas risināt paši. Pēc Ekonomikas ministrijas aplēsēm, ņemot vērā pabeigto projektu kopējās izmaksas un projektus, par kuru īstenošanu ir noslēgti līgumi, būvniecības nozare no šīs aktivitātes īstenošanai pašlaik ir saņēmusi aptuveni 40 milj. latu.

6.5. Tūrisma politika

Latvijā tūrisma politika tiek veidota tā, lai veicinātu vietējā un starptautiskā tūrisma attīstību, tās galvenais mērķis ir veicināt tūrisma nozares apgrozījuma pieaugumu ekonomikā un tūrisma pakalpojumu eksportspējas palielināšanos vidējā termiņā, rosinot pārmaiņas pieprasījuma un piedāvājuma struktūrā.

2010. gadā tika izstrādāta un apstiprināta *Latvijas tūrisma mārketinga stratēģija 2010.-2015. gadam*, kurā definēta Latvijas tūrisma attīstības vīzija un mērķi tās sasniegšanai, kā arī noteikti prioritārie Latvijas tūrisma produkti, to attīstības pamatprincipi un mērķa tirgi. Saskaņā ar stratēģijā nospraustajām prioritātēm un iesaistot tūrisma nozares pārstāvjus, tika izstrādāts jauns Latvijas tūrisma tēls, kas tagad ir vienojoša ideja un kopīgs elements publiskā un privātā sektora produktu un mārketinga veidošanas aktivitātēm.

2011. gadā turpinājās jaunā tēla integrēšana visās Latvijas kā tūrisma galamērķa atpazīstamības veicināšanas aktivitātēs.

Lai veicinātu tūrisma nozares attīstību, laika periodam līdz 2015. gadam ir izvirzīti šādi nozares ekonomiskie mērķi:

- palielināt ārvalstu tūristu, kas uzturas 3 un vairāk diennaktis, īpatsvaru;
- palielināt tūrisma pakalpojumu eksporta pieaugumu katru gadu par 5-10% pret iepriekšējo gadu;
- nodrošināt, ka vietējā tūrisma pakalpojumu procentuālajam pieaugumam katru gadu ir tendence apsteigt kopējo tūrisma pakalpojumu eksporta procentuālo pieaugumu.

6.8. ielikums

Tūrisma attīstības rādītāji

Saskaņā ar ANO Pasaules Tūrisma organizācijas sniegto informāciju 2011. gada pirmajā pusē starptautiskais tūrisms pieauga par gandrīz 5%, šajā periodā sasniedzot rekordlielu ceļotāju skaitu – 440 milj. Statistika rāda, ka, neraugoties uz neskaitāmiem izaicinājumiem, starptautiskais tūrisms ir atgriezies uz izaugsmes ceļa, kas aizsākās 2010. gadā.

Tūrisma nozare ir arī nozīmīgs eksporta ienākumu avots, kas sniedz ievērojamu pienesumu valsts iekšzemes kopproduktā. Tūrisma raksturīgo nozaru (viesnīcas un restorāni, pasažieru dzelzceļa transports un autotransports, ūdens transports, gaisa transports, transporta palīgdarbu pakalpojumi, transporta līdzekļu iznomāšana, tūrisma operatoru un ceļojumu biroju darbība, atpūtas, kultūras un sporta pakalpojumi) pievienotā vērtība 2009. gadā sasniedza 591,1 milj. latu, kas kopējā pievienotajā vērtībā bija 5 procenti.

2010. gadā ārzemju ceļotāju robežšķērsojumu skaits sasniedza 5,04 milj., kas ir par 6,6% vairāk nekā 2009. gadā. Tāpat kā iepriekšējos gados vidējais ceļotāju uzturēšanās ilgums Latvijā ir 1,2 dienas, kas ir nedaudz īsāks laiks, salīdzinot ar 2009. gadu. Jāatzīmē, ka neliels samazinājums ir skāris arī viena ārzemju ceļotāja vidējos izdevumus diennaktī – 2010. gadā tie bija 54 latī. Neraugoties uz robežšķērsotāju skaita pieaugumu, līdz 333,9 milj. latu ir samazinājušies ārzemju ceļotāju kopējie izdevumi Latvijā.

2010. gadā ir uzlabojusies tūrisma maksājumu bilance, tomēr tā joprojām ir negatīva. 2010. gadā Latvijas iedzīvotāju kopējie izdevumi ārzemēs ir pārsnieguši ārvalstu ceļotāju tēriņus Latvijā par 34,3 milj. latu.

2010. gada beigās Latvijā bija 628 tūristu mītnes, kas ir par 69 mītnēm vairāk nekā 2009. gada nogalē. Vienlaicīgi 2010. gadā par 17,7% ir palielinājies arī viesnīcās un tūristu mītnēs apkalpotu personu skaits.

Latvijas tūrisma politikas īstenošanu nodrošina Tūrisma attīstības valsts aģentūra (TAVA) (skatīt 6.9. ielikumu).

Lai nodrošinātu konsekventu nozares partneru iesaisti tūrisma politikas īstenošanā, 2011. gadā turpina darboties Latvijas Tūrisma konsultatīvā padome, kā arī

aktīvi strādā Tūrisma attīstības valsts aģentūras konsultatīvā padome, kas apvieno pilnvarotos pārstāvjus no profesionālajām un reģionālajām tūrisma asociācijām, no reklāmas nozares, kā arī no Ārlietu ministrijas un Rīgas Tūrisma Attīstības Biroja.

Tūrisma attīstības veicināšanai paredzētais ikgadējais valsts budžeta finansējums 2011.-2013. gadā ir ieplānots kā valsts līdzfinansējums Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) darbības programmas *Uzņēmējdarbība un inovācijas* papildinājuma 2.3.1.1. aktivitātes *Ārējo tirgu apgušana* 2.3.1.1.2. apakšaktivitātes *Ārējo tirgu apgušana – nozaru starptautiskās konkurētspējas stiprināšana* īstenošanai. Apakšaktivitātes ietvaros tiek atbalstītas šādas darbības:

- nacionālo stendu organizēšana starptautiskajās izstādēs ārvalstīs;

- reklāmas kampaņu organizēšana ārvalstīs;
- konsultāciju pakalpojumu sniegšana komersantiem, pašvaldībām un ostu pārvaldēm par ārvalstu tirgiem, tai skaitā tiešo vizīšu, tirdzniecības misiju organizēšana, atbalsts dalībai izstādēs un sadarbības partneru atrašana.

2011. gadā kopējais finansējuma apjoms (valsts budžeta finanšu līdzekļi un ERAF līdzfinansējums) tūrisma mārketingam veido 878992 latus.

6.9. ielikums

Tūrisma attīstības valsts aģentūras aktivitātes 2011. gadā

Saskaņā ar *Latvijas tūrisma mārketinga stratēģiju 2010.-2015. gadam* TAVA organizēja mārketinga aktivitātes ārvalstu mērķa tirgos un nodrošināja pasākumus tūrisma produktu attīstībai un vietējā tūrisma veicināšanai:

- efektīvas komunikācijas nodrošināšanai ārvalstu tirgos izstrādāta *Latvijas Tūrisma mārketinga ārējās komunikācijas stratēģija 2011-2014. gadam* augsti prioritārajos mērķa tirgos – Vācijā, Krievijā, Somijā, Zviedrijā, Lietuvā un Igaunijā. Stratēģija nosaka prioritārās mērķauditorijas ārvalstu tūrisma tirgos, komunikācijas uzdevumus katrā no mērķa tirgiem, komunikējamās ziņas un tūrisma produktus, kuru noietu ir plānots veicināt katrā tirgū;
- sadarbībā ar Latvijas tūrisma nozari organizēta Latvijas nacionālā stenda dalība 4 starptautiskajās tūrisma izstādēs (Krievijā, Somijā, Vācijā, Lielbritānijā);
- īstenotas reklāmas kampaņas interneta medijos Vācijā un Krievijā, veicinot Latvijas atpazīstamību un Latvijas tūrisma produktu pieprasījuma pieaugumu ziemas sezonā;
- 2011. gada trīs ceturkšņos noorganizētas 8 ārvalstu žurnālistu vizītes no Krievijas, Lietuvas, Igaunijas, Vācijas un Lielbritānijas, kā arī sadarbībā ar žurnālistiem izveidotas 4 publikācijas attiecīgo valstu medijos;
- nodrošināta Latvijas tūrisma portāla *www.latvia.travel* attīstība atbilstoši mērķa tirgu pieprasījumam un izstrādāta portāla meklētājsistēmu optimizēšanas un sociālo mediju stratēģija, kā arī uzsākta aplikāciju izstrāde portāla piemērošanai mobilajām ierīcēm;
- sadarbībā ar Lietuvas un Igaunijas valsts tūrisma organizācijām īstenota Baltijas valstu tūrisma akcija *Dižā Baltijas apceļošana 2011* (no 2011. gada 5. maija līdz 15. septembrim), iekļaujot tajā 10 Latvijas objektus, organizējot plašu mārketinga kampaņu un veicinot tūristu plūsmu starp Baltijas valstīm. 2011. gadā kampaņas mājas lapu apmeklēja 56763 unikālie apmeklētāji, bet izlozei reģistrējās 953 dalībnieki;
- noorganizēts starptautisks pasākums tūrisma profesionāļiem *Baltic Connecting 2011* (2011. gada 25.-29. septembris), kurā piedalījās 174 dalībnieki no 26 valstīm (ieskaitot Latviju). Pasākuma ietvaros tika organizēta dalībnieku kontaktbirža un vizītes, kurās ārvalstu tūroperatori iepazīs ar Latvijas tūrisma pakalpojumiem;
- nodrukātas un sagatavotas elektroniskā formātā 6 veidu brošūras: *Viena diena Rīgā un tās apkārtnē* (angļu, vācu un krievu valodās), *Veselība. Labsajūta. Harmonija.* (angļu, vācu un krievu valodās), *Latvijas tūrisma tēls* (angļu, vācu un krievu valodās), *Darījumu tūrisma brošūra* (angļu valodā), *Rīgas un apkārtnes tūrisma karte* (angļu, vācu, krievu, somu un zviedru valodās) un *Rīgas tūrisma top 15 objekti* (vācu valodā);
- katru mēnesi izdots Latvijas tūrisma ziņu apkārtraksts *www.greetingsfromlatvia.lv* angļu, vācu un krievu valodās, izsūtīt to 12500 ārvalstu tūrisma profesionāļiem un žurnālistiem;
- uzsākta Latvijas tūrisma pakalpojumu kvalitātes sistēmas *Q-Latvia* ieviešana tūrisma uzņēmumos, lai paaugstinātu Latvijas tūrisma uzņēmumos sniegto tūrisma pakalpojumu kvalitātes līmeni. Tika noslēgts līgums ar Latvijas Viesnīcu un restorānu centru par *Q-Latvia* Kvalitātes zīmes piešķiršanas procesa administrēšanu, lai sasniegtu pirmo 30 uzņēmumu iesaistīšanu *Q-Latvia* un Kvalitātes zīmju piešķiršanā;
- nodrošināta palīdzības tālruņa līnijas tūristiem uzturēšana un attīstīšana, 2011. gada trīs ceturkšņos saņemot 7300 zvanu no ārvalstu tālruņu numuriem;
- kopīgi ar sadarbības partneriem noorganizēti 10 vietēja un starptautiska mēroga apmācību pasākumi Latvijas tūrisma nozarei par tūrisma produktu veidošanu un tūrisma galamērķu attīstību atbilstoši mērķa tirgu prasībām – semināri *Kā veidot „Best enjoyed slowly” produktus ārpus Rīgas?* un *Tūrisma produktu „Rīga+” veidošanas un attīstības iespējas*, apmācību pasākumi par dabas un kulinārā tūrisma produktu veidošanu, kā arī 7. Starptautiskā viesnīcu industrijas konference un Starptautiskās tūrisma un brīvā laika izglītības asociācijas ikgadējā konference;
- īstenots Eiropas Komisijas projekts *Eiropas izcilākie tūristu galamērķi* (EDEN) Latvijā, par labāko Latvijas tūrisma galamērķi 2011. gadā atzīstot Līgatni, kas ir veiksmīgs piemērs sadarbības veidošanā galamērķa ietvaros un esošo resursu piemērošanā tūristu vajadzībām. Kopumā projektam tika iesniegti 12 pieteikumi no dažādām Latvijas vietām;
- nodrošināta pārstāvība Baltijas Apvienotajā tūrisma komitejā un Baltijas Mārketinga padomē.

Normatīvās bāzes pilnveidošana

Par vienu no galvenajiem Ekonomikas ministrijas uzdevumiem 2011. gadā tika izvirzīta pasākumu Latvijas kūrortu attīstības atbalstam īstenošana, kas paredz izstrādāt normatīvo bāzi kūrorta statusa piešķiršanai. Šajā sakarā tika izstrādāts likumprojekts *Grozījumi Tūrisma likumā*. Tā izstrāde ir pirmais solis kūrortu normatīvā regulējuma izstrādē, kura mērķis ir

izveidot atbilstošu ietvaru kūrortu nozares attīstības veicināšanai. *Grozījumi Tūrisma likumā* nosaka pilnvarojumu Ministru kabinetam izdot noteikumus, kas paredzēs kārtību, kādā vietējās pašvaldības administratīvajai teritorijai vai tās daļai piešķir un anulē kūrorta statusu, administrēšanas kārtību, kā arī pašvaldības pieteikumā iekļaujamo informāciju un pievienojamos dokumentus (tiks izstrādāti sešu

mēnešu laikā pēc *Tūrisma likuma* grozījumu stāšanās spēkā).

Papildus augstāk minētajiem grozījumiem par kūrortu jautājumiem *Tūrisma likumā* tiek veikti precizējumi saistībā ar kompleksa tūrisma pakalpojumu sniegšanu, TAVA kompetenci, pašvaldību aģentūru tiesībām sniegt tūrisma pakalpojumus, tūristu gida darbību, kā arī tūristu mītnu atbilstības novērtēšanu un sertificēšanu.

Lai nodrošinātu efektīvu Eiropas Padomes 13.06.1990. direktīvas par kompleksiem ceļojumiem, kompleksām brīvdienām un kompleksām ekskursijām izpildi, informējot gan patērētājus, gan arī citus interesentus par nozarē strādājošo komersantu darbību, kā arī veicinot krāpniecības gadījumu novēršanu nozarē, Ekonomikas ministrija 2010. gadā ir izveidojusi Tūrisma aģentu un tūrisma operatoru (TATO) datubāzi (<http://tato.em.go.lv>). Kopumā līdz 2011. gada 1. novembrim datubāzē tika reģistrēti 421 komersants, no kuriem 29 ir reģistrējuši savu darbību kā tūrisma operatori, 103 – kā tūrisma aģenti un operatori, bet 289 – kā tūrisma aģenti. Datubāzē iekļautā informācija ir publiski pieejama ikvienam interesentam, un Ekonomikas ministrija aicina Latvijas ceļotājus pārliecināties par pakalpojumu sniedzēju darbības atbilstību normatīvo aktu prasībām, īpaši – par tūristu iemaksātās naudas drošības garantijas nodrošinājumu.

Starptautiskā sadarbība tūrisma jomā

2011. gadā Latvija turpina attīstīt ciešāku sadarbību tūrisma jomā ar citām valstīm, īpaši ar augsti

prioritārajiem tūrisma mērķa tirgiem: Lietuvu, Igauniju, Somiju, Zviedriju, Krieviju un Vāciju. Jautājumi, kas attiecas uz sadarbības veicināšanu tūrisma jomā, regulāri tiek iekļauti starpvaldību komisiju un valsts augstāko amatpersonu ārvalstu vīzīšu darba kārtībā, augsti prioritārajos mērķa tirgos aktīvi tiek īstenotas mārketinga aktivitātes.

Starptautiskā līmenī Latvijas interešu tūrisma jomā pārstāvēniecība pamatā tiek nodrošināta, piedaloties Eiropas tūrisma institūciju darbā. Latvija regulāri piedalās Eiropas Komisijas Tūrisma konsultatīvās komitejas darbā, kā arī Latvija ir biedrs Eiropas Ceļojumu komisijā, kas nodarbojas ar Eiropas, tostarp Latvijas, kā tūrisma galamērķa atpazīstamības veicināšanu.

Kopš 2005. gada Latvija ir arī pilntiesīgs biedrs Apvienoto Nāciju Organizācijas Pasaules Tūrisma organizācijā (ANPTO). 2010. gadā ir aizsākusies diskusija ar tūrisma nozari par dalības nepieciešamību organizācijā, jo līdzšinējā sadarbības pieredze ar ANPTO rāda, ka dalības turpināšana minētajā starptautiskajā organizācijā nav izšķirošs faktors, lai Latvija īstenotu izvirzītos mērķus un uzdevumus tūrisma nozares attīstībai. Izzinot ieguvumus no dalības ANPTO atbilstoši ikgadējās biedra naudas apmēram, ir atzīts, ka turpmāka dalība organizācijā nav lietderīga. Atbalstu pieņemtajam lēmumam ir pauduši Latvijas Tūrisma konsultatīvās padomes un TAVA konsultatīvās padomes biedri. Attiecīgi ir izstrādāts likumprojekts *Par Pasaules Tūrisma organizācijas statūtu denonsēšanu*.

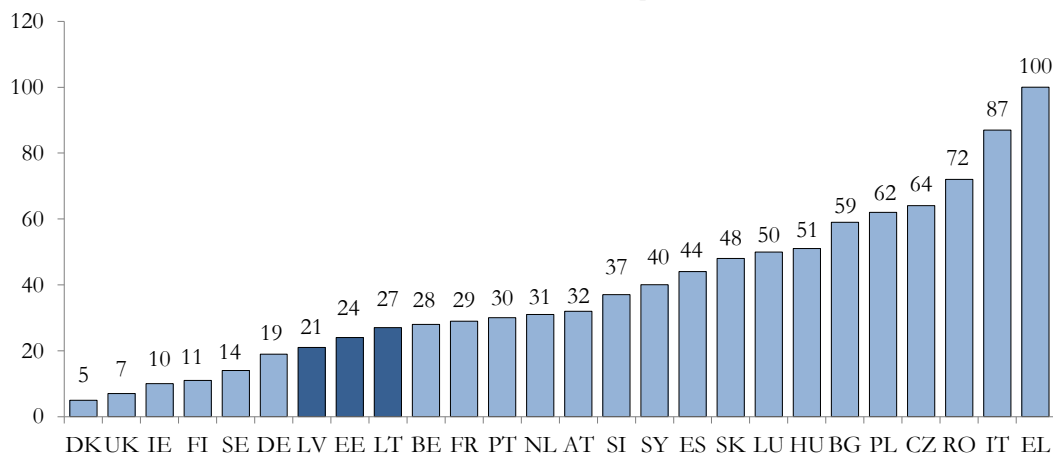
6.6. Uzņēmējdarbības vides uzlabošana

Uzņēmēju viedokli par to darbību kavējošiem faktoriem parāda Pasaules Bankas starptautiskais pētījums *Doing Business*, kā arī pēc EM pasūtījuma

veiktais pētījums par *Administratīvo procedūru ietekmes uz uzņēmējdarbības vidi*.

6.8. attēls

ES dalībvalstu novērtējums Pasaules Bankas pētījumā *Doing Business* 2012. gadā
(uzņēmējdarbības vide kopumā)

Uzņēmējdarbības vides uzlabošanā Latvijā ir sasniegts ievērojams progress – **Pasaules Bankas *Doing Business* 2012. gada pētījumā Latvijas novērtējums uzlabojies par 10 vietām:** Latvija no 31. vietas¹ (*Doing Business* 2011. gadam) pakāpusies uz 21. vietu (*Doing Business* 2012. gadam) starp 183 pasaules valstīm. Uzņēmējiem labvēlīgas vides

novērtējumā Latvija atrodas 7. vietā starp Eiropas Savienības dalībvalstīm. Salīdzinot situāciju kaimiņvalstīs, Latvija pirmo reizi šajā reitingā apsteigusi Lietuvu un Igauniju. Igaunija ir zaudējusi savas pozīcijas par 6 vietām (no 18. vietas uz 24. vietu), savukārt Lietuva ir ierindota par 2 pozīcijām zemāk nekā pirms gada (no 25. vietas uz 27. vietu).

6.5. tabula

Latvijas vieta Pasaules Bankas pētījumā *Doing Business*

	2011	2012	Izmaiņas
Uzņēmējdarbības uzsākšana	52	51	+1
Būvniecības atļaujas	103	112	-9
Īpašuma reģistrācija	56	32	+24
Kredītu reģistrs	4	4	0
Investoru tiesību aizsardzība	60	65	-5
Nodokļu maksāšana	64	67	-3
Pārrobežu tirdzniecība	15	15	0
Līgumu izpilde	14	17	-3
Uzņēmējdarbības izbeigšana	86	32	+54
Pieslēgums elektroenerģijai	115	84	+31
Kopējā vieta	31	21	+10

Latvijā pasākumi uzņēmējdarbības vides uzlabošanai tika uzsākti jau 1999. gadā, kad Ekonomikas ministrijā tika sagatavots pirmais *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns*. Katru gadu, arvien aktīvāk iesaistoties plašākam uzņēmējus pārstāvošo organizāciju lokam, atjaunoto plānu apstiprina valdība.

Plāns 2011. gadam paredz nodrošināt vienkāršus un kvalitatīvus pakalpojumus uzņēmējdarbībā – vairāk e-pakalpojumu, un tajā iekļauts 31 pasākums. Nozīmīgākie ir šādi:

– **uzņēmējdarbības uzsākšanā** – Valsts ieņēmumu dienestā (VID) samazināts vidējais iesnieguma izskatīšanas laiks reģistrācijai ar PVN pielikamo personu reģistrā – no 11 dienām 2010. gadā līdz 7 dienām 2011. gadā. 2011. gada 15. jūnijā panākta vienošanās starp Uzņēmumu reģistru (UR) un Latvijas Komerčbanku asociāciju par sadarbību, lai nodrošinātu pamatkapitāla apmaksu apliecinošo dokumentu saņemšanu elektroniski. Papildu labumu uzņēmējiem ir snieguši 2010. gada *Komerclikuma grozījumi* attiecībā uz kapitālsabiedrību valdes un padomes pilnvaru termiņu pagarināšanu – saskaņā ar Lursoft datiem 2011. gadā vidēji ik mēnesi amatpersonu sarakstos tiek reģistrētas 1600 izmaiņas (pirms *Komerclikuma grozījumu* stāšanās spēkā katru mēnesi tika reģistrētas vidēji 2600 izmaiņas amatpersonu sarakstos), tādējādi atvieglot uzņēmējam nepieciešamo formalitāšu kārtošānu un atbrīvojot UR notāru noslodzi;

– **būvniecības procesā** – Ministru kabineta 2011. gada 24. maija sēdē tika apstiprināti grozījumi MK 1997. gada 1. aprīļa noteikumos *Vispārīgie*

būvnoteikumi, lai samazinātu dienu skaitu, kas nepieciešams plānošanas un arhitektūras procesam, tehnisko normatīvu un būvprojekta akcepta iegūšanai, kā arī noteiktu minimālo būvatļaujas saņemšanas termiņu. Minētie grozījumi plānoti kā papildu uzņēmējdarbību vienkāršojošs process jaunā *Būvniecības likuma* kontekstā. 2011. gadā tika izstrādāts jaunais *likumprojekts Būvniecības likums, kurš iesniegts Saeimā*. Tas paredz samazināt *Doing Business* rādītājos būvniecības saskaņošanas procedūru ilgumu no 23 procedūrām un 205 dienām līdz 6 procedūrām un 69 dienām;

– **investoru tiesību aizsardzībā** – atbildīgajās ministrijās sagatavoti grozījumi *Komerclikumā*, *Finanšu instrumentu tirgus likumā* un *Gada pārskatu likumā*, kas paredz noteikt lēmuma pieņemšanu uzņēmumā, ja dalībniekiem pastāv interešu konflikts, nodrošināt uzņēmēju, kas ir valdes locekļi attiecīgajos uzņēmumos, darījumu caurskatāmību u.c. 2012. gada sākumā likumprojekti tiks virzīti saskaņošanai/apstiprināšanai Ministru kabinetā;

– **nodokļu un muitas jomā** – paaugstināts reģistrācijas VID ar PVN pielikamo personu reģistrā sliexnis – personām ir tiesības neregistrēties VID ar PVN pielikamo personu reģistrā, ja veikto pielikamo darījumu apjoms 12 mēnešu laikā nav pārsniedzis 35000 latu (iepriekš – 10000 latu), uzņēmējiem nodrošināta iespēja muitot kravas diennakts režīmā, kā arī samazināts VID iesniedzamo pārskatu un dokumentu apjoms personām, kas darbojas kā muitas brokeri;

– **e-pakalpojumu attīstībā** – izstrādātās ceļa kartes uzņēmējiem par iespēju nokārtot elektroniski attiecīgās procedūras/publiskos pakalpojumus *Doing Business* noteiktos uzņēmējdarbības procesos tika

¹ Katru gadu, publicējot jauno *Doing Business* reitingu, iepriekšējā gada dati tiek pārreķināti atbilstoši aktuālajai metodoloģijai.

sagatavotas un publicētas jaunas e-pamācības portālā www.latvija.lv un interneta vietnē www.solipasolim.lv.

2011. gada vasarā pēc Ekonomikas ministrijas pasūtījuma tika veikta **uzņēmēju aptauja par administratīvo procedūru ietekmi uz uzņēmējdarbības vidi**, aptaujājot vairāk nekā 700 uzņēmumu vadītāju visā Latvijā. 2011. gada 25. oktobrī publicēti tās rezultāti. Aptaujas dati liecina, ka, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, 2011. gadā būtiski samazinājies laiks, kas uzņēmējiem jāpavada, pildot dažādas administratīvās procedūras – 2011. gadā vidēji tās aizņem 11% uzņēmēju laika. 2011. gadā uzņēmēji visbiežāk – 78% gadījumu – kā uzņēmējdarbību kavējošu faktoru min nodokļu likmes, vairāk par pusi uzņēmēju kā kavēkļus min inflāciju

(61%), likumu un noteikumu izmaiņu biežumu (59%) un nodokļu deklarēšanu (59%). Plašāka informācija par aptaujas rezultātiem pieejama Ekonomikas ministrijas mājas lapā: <http://www.em.gov.lv/em/2nd/?cat=30111>.

2011. gada septembrī Ekonomikas ministrija organizēja ekspertu diskusijas par aptaujas rezultātiem un sagatavoja priekšlikumus par nepieciešamajiem pasākumiem uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai. Rekomendācijas apkopotas *Latvijas uzņēmējdarbības vides vērtējuma reformu ziņojumā*. 2011. gada nogalē Ekonomikas ministrijā noritēja identificēto pasākumu sagatavošana iekļaušanai *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plānā* 2012. gadam. Plāna 2012. gada projektu plānots iesniegt apstiprināšanai Ministru kabinetā līdz 2012. gada 15. februārim.

6.7. Mazie un vidējie komersanti

Latvijā mazie un vidējie komersanti (MVK) tāpat kā citur Eiropā veido lielu tautsaimniecības daļu, un

tiem ir nozīmīga loma iekšzemes kopprodukta radīšanā un nodarbinātībā.

6.10. Ielikums

Mazo un vidējo komersantu skaits Latvijā

Saskaņā ar 2010. gada provizorisko informāciju Latvijā bija 73 tūkst. ekonomiski aktīvu individuālo komersantu un komercsabiedrību (bez zemnieku, zvejnieku saimniecībām un pašnodarbinātām personām, kuras veic saimniecisko darbību), no kuriem 99,5% atbilda MVK kategorijai. Latvijā ekonomiski aktīvo MVK sadalījums: mikro uzņēmumi – 83,9%, mazie uzņēmumi – 13%, vidējie uzņēmumi – 2,6%, lielle uzņēmumi – 0,5 procenti.

Būtisks ekonomisko aktivitāti raksturojošs rādītājs ir ekonomiski aktīvo komersantu un komercsabiedrību skaits uz 1000 iedzīvotājiem. Latvijas rādītājs ir konstanti audzis pēdējo 10 gadu laikā no 17 – 2001. gadā līdz 34 – 2011. gadā.

Taču tikpat nozīmīgi ir akcentēt individuālo darba veicēju (pašnodarbināto) skaitu – 2010. gadā 49,1 tūkst. (22 uz 1000 iedzīvotājiem) un zemnieku, zvejnieku saimniecību skaitu – 2010. gadā – 13,1 tūkst. (6 uz 1000 iedzīvotājiem). Ņemot vērā faktu, ka ES dalībvalstu vidū nepastāv vienota metodoloģiskā prakse tāda ekonomisko aktivitāti raksturojošā rādītāja aprēķināšanā kā uzņēmumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem (enterprises per 1000 inhabitants), ir grūti veikt objektīvu šī raksturlieluma salīdzinošo analīzi. Pašreizējā ES atbildīgo institūciju prakse liecina, ka uzņēmumu skaita uz 1000 iedzīvotājiem aprēķinā tiek iekļauti kā individuālie komersanti un komercsabiedrības, tā arī individuālā darba veicēji, zemnieku, zvejnieku saimniecības u.c. Tādējādi, piemērojot analogu praksi, Latvijā 2010. gadā bija 61 saimnieciskās darbības veicējs uz 1000 iedzīvotājiem.

Saskaņā ar Lursoft un Uzņēmumu reģistra statistiku 2010. gadā Komercreģistrā un UR reģistrā reģistrēti 13421 subjekts un likvidēti 8035 UR un Komercreģistra subjekti. 2011. gadā Uzņēmumu reģistrā un Komercreģistrā ir reģistrēti 16843 subjekti, bet izslēgti 3731 subjekti.

MVK definīcija

Komerccdarbības atbalsta kontroles likumā, MK 2008. gada 25. novembra noteikumos Nr. 964 *Noteikumi par komercsabiedrību deklarēšanas kārtību atbilstoši mazajai (stikajai) vai vidējai komercsabiedrībai* un *EK regulā* 800/2008 noteikta MVU definīcija.

MVK definīcija:

vidējie komersanti:

- darbinieku skaits: 50 – 249;
- gada apgrozījums nepārsniedz 50 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 43 milj. eiro;

mazie komersanti:

- darbinieku skaits: 10 – 49;
- gada apgrozījums nepārsniedz 10 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 10 milj. eiro;

mikrokomersanti:

- darbinieku skaits: 1 – 9;
- gada apgrozījums nepārsniedz 2 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 2 milj. eiro.

6.11. ielikums

ES aktivitātes uzņēmējdarbības atbalstam

Eiropas Komisija 2008. gada 25. jūnijā apstiprināja ziņojumu *Mazās Uzņēmējdarbības Akts Eiropai*, kura galvenais mērķis ir, integrējot *Domā par mazajiem vispirms* principa pielietojumu politikas dokumentu sagatavošanas procesā, uzlabot vispārējo politisko pieeju attiecībā uz uzņēmējdarbību, jo īpaši veicinot mazās un vidējās uzņēmējdarbības attīstību un palīdzot novērst tās attīstību kavējošos šķēršļus. Akts ietver 10 politiski saistošas vadlīnijas (plašāka informācija pieejama Ekonomikas ministrijas mājas lapā: <http://www.em.gov.lv/em/2nd/?cat=30109>).

2011. gada 30. maija ES Konkurētspējas padomē tika apstiprināti *Padomes secinājumi par vidēja termiņa pārskatu par Akta ieviešanu*, kuros turpmāk ir noteiktas šādas galvenās prioritātes ES un dalībvalstu institūciju rīcībai:

- lietpratīgs regulējums: tiek uzsvērts, ka nepieciešama likumdošanas sloga samazināšana un MVU testa un principa „tikai vienreiz” ieviešana visu ES dalībvalstu likumdošanā, t.sk. pārrobežu sadarbības jautājumos. Tāpat tiek norādīts, ka ir jāsamazina grāmatvedības prasības un to neattiecināšana uz mikro uzņēmumiem, kā arī tiek uzsvērtas e-pārvaldes turpmākā nozīmība;
- MVU pieeja finansējumam: īpaša uzmanība tiek vērsta uz mikro un MVU vajadzībām finansējuma pieejamībā, t.sk. pārrobežu riska kapitāla investīciju plūsmas nodrošināšanā un dubultās nodokļu aplikšanas novēršanā. Tiek uzsvērts, ka pēc iespējas ātrāk ir nepieciešams ieviest Direktīvu par pārrobežu tirdzniecības darījumiem;
- MVU pieeja tirgum: kā primārie uzdevumi tiek izvirzīti tehnoloģisko inovāciju attīstība, izteikts aicinājums nodrošināt bez maksas brīvu pieeju standartiem, turpināt darbu pie publisko iepirkumu procedūru vienkāršošanas attiecībā uz MVU. Tiek uzsvērtas e-identifikācijas un e-autorizācijas nozīmība;
- uzņēmējdarbības veicināšana: tiek norādīts, ka viens no uzņēmējdarbības veicināšanas pamatprincipiem ir sieviešu un jauno uzņēmēju atbalsts. Dalībvalstis tiek aicinātas izplatīt labo praksi uzņēmēju tālāknodošanā (*business transfer*) un uzņēmēju prasmju uzlabošanas veicināšanā, tostarp īstenojot dažādas informatīvas kampaņas;
- labāka pārvaldība: tiek norādīts, ka Akta efektīvā ieviešanā turpmāk ir svarīgs gan ES, gan dalībvalstu, gan nevalstisko organizāciju dialogs un iesaiste, kā arī ir jāveic kvalitatīvāks akta ieviešanas monitorings.

Lai īstenotu Aktā noteikto mērķu īstenošanu, 2011. gadā Eiropas Komisija jau trešo gadu organizēja Eiropas mēroga kampaņu *Eiropas mazo un vidējo uzņēmumu nedēļa*, lai sniegtu esošajiem un topošajiem uzņēmējiem informatīvu atbalstu par Eiropas Savienības, dalībvalstu, reģionālo un pašvaldību institūciju aktivitātēm uzņēmējdarbības sakārtošanā, popularizētu uzņēmējdarbību un izrādītu atzinību uzņēmējiem par ieguldījumu Eiropas labklājībā, darbavietu radīšanā, inovācijās un konkurētspējā.

2011. gadā *Eiropas MVU nedēļa* oficiāli notika no 3. līdz 9. oktobrim, kad 37 Eiropas valstīs tika organizētas dažādas konferences, semināri, apmācības, diskusiju forumi un apbalvošanas ceremonijas. Lai potenciāliem un esošiem uzņēmumiem nodrošinātu pieredzes apmaiņu un jaunas zināšanas tālākai biznesa attīstībai, *MVU nedēļas 2011* Latvijā ietvaros septembrī un oktobrī tika organizētas konferences, reģionālie un tematiskie semināri tādos jautājumos kā maksātspējas procesa aktualitātes (piemēram, izsoles, debitoru parādu atgūšana maksātspējas procesā u.c.), inovācijas menedžmenta novērtēšana uzņēmumā, konsultācijas un risinājumi eksporta spējas veicināšanai, aktuālās atbalsta programmas uzņēmumiem u.c. Kopumā organizēti vairāk nekā 12 uzņēmēju informēšanas pasākumi Latvijā, iesaistot vairāk nekā 1000 uzņēmēju.

Lai veicinātu mazo un vidējo komersantu attīstību, kā arī uzņēmējdarbības vides attīstību kopumā, politika tiek veidota un īstenota trīs virzienos:

- mikrouzņēmumu veidošanas veicināšanas un attīstības atbalsta pasākumu izstrāde un īstenošana;
- uzņēmējdarbības uzsākšanas veicināšanas pasākumi;
- finanšu pieejamības nodrošināšana uzņēmējdarbības veicējiem.

Mikrouzņēmumu veidošanas veicināšanas un attīstības atbalsta pasākumu izstrāde un īstenošana

Ministru kabinets 2009. gada 30. oktobrī apstiprināja *Koncepciju par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem*, kuras mērķis ir radīt nepieciešamos priekšnoteikumus, lai bez darba palikušos iedzīvotājus mudinātu uzsākt komercdarbību. Galvenie īstenošanas koncepcijas mērķu darbības virzieni ir šādi:

- samazināt mikrouzņēmumu komercdarbības uzsākšanas izmaksas;
- ieviest mikrouzņēmumiem draudzīgu nodokļu politiku;
- panākt, ka mikrouzņēmējs pats ir spējīgs kārtot grāmatvedību;
- nodrošināt finanšu pieejamību mikrouzņēmumiem;

- nodrošināt pilnvērtīgas informācijas pieejamību mikrouzņēmumiem.

Koncepcija veiksmīgi tiek īstenota, un ir veiktas izmaiņas attiecīgajos normatīvajos aktos.

2010. gada maijā, spēkā stājoties grozījumiem *Komerclikumā*, būtiski tika samazinātas uzņēmējdarbības uzsākšanas izmaksas, nosakot, ka sabiedrību ar ierobežotu atbildību var dibināt ar samazinātu pamatkapitālu (sākot no 1 lata). Vienlaikus tika samazinātas valsts nodevas, reģistrējot šādu SIA. Saskaņā ar Lursoft datiem, laika posmā no 2010. gada 1. maija līdz 2011. gada 31. decembrim reģistrētas 15655 SIA, no tām – 69% jeb 10778 SIA ar samazinātu pamatkapitālu.

No 2010. gada 1. septembra individuālie komersanti, individuālie uzņēmumi, zemnieku un zvejnieku saimniecības, fiziskās personas, kas reģistrētas Valsts ieņēmumu dienestā kā saimnieciskās darbības veicējas, un sabiedrības ar ierobežotu atbildību var iegūt mikrouzņēmuma nodokļa maksātāja statusu, ja atbilst noteiktiem kritērijiem (dalībnieki ir fiziskās personas, apgrozījums nepārsniedz 70000 latu kalendārā gadā un darbinieku skaits ir ne lielāks par pieciem). Mikrouzņēmumu nodokļa likme ir 9% no apgrozījuma jeb saimnieciskās darbības ieņēmumiem, un tas ietver valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas, iedzīvotāju ienākuma nodokli un

uzņēmējdarbības riska valsts nodevu par mikrouzņēmuma darbiniekiem, kā arī uzņēmumu ienākuma nodokli vai mikrouzņēmuma īpašnieka iedzīvotāju ienākuma nodokli par mikrouzņēmumu saimnieciskās darbības ieņēmumu daļu. No 2010. gada 1. septembra līdz 2011. gada 29. novembrim VID kopumā reģistrēti 16238 mikrouzņēmumu nodokļa maksātāji (72% no tiem – jaundibināti komersanti). Šiem uzņēmumiem ir ne tikai atvieglota formalitāšu kārtošana VID (deklarācijas 4 reizes gadā), bet arī nodrošināta iespēja mikrouzņēmumiem izmantot bezmaksas grāmatvedības programmu – no 2010. gada 1. septembra līdz 2011. gada 31. decembrim 3042 uzņēmumi ir izmantojuši piedāvāto iespēju.

No 2010. gada 1. janvāra fiziska persona, kas veic saimniecisko darbību noteiktās profesijās vai darbībās, var izvēlēties maksāt patentmaksu, kas ir galīgs nodokļa maksājums un aptver iedzīvotāju ienākuma nodokli un valsts sociālo apdrošināšanas iemaksas, par fiziskās personas saimniecisko darbību noteiktā profesijā. Patentmaksas ir noteiktas vairāk nekā 60 profesijām (pārsvarā amatniecības pakalpojumiem) un to ikmēneša maksājums detalizēti ir noteikts katrai grupai, tās apmērs ir no 30 līdz 70 latiem par vienu kalendāro mēnesi. Patentmaksas maksātāji ir nodrošināti ar atbilstošām sociālajām garantijām. Kopš 2010. gada 1. janvāra līdz 2011. gada 4. novembrim VID kopumā iesniegti 3200 patentmaksu pieteikumi. 2011. gadā patentmaksātāju skaits ir pieaudzis par 40 procentiem.

Turpinot darbu pie normatīvā regulējuma vienkāršošanas un caurskatāmības nodrošināšanas attiecībā uz mazajiem uzņēmumiem, Finanšu ministrija ir izstrādājusi koncepciju *Par mazo uzņēmumu nodokļa maksāšanas režīmu konsolidāciju un vienkāršošanu*. Koncepcija paredz, ka tiks vienkāršota mazajiem komersantiem piemērojamā nodokļu sistēma, tā padarīta vienkāršāka un visiem saprotama. Ieviešanas rezultātā būs vieglāk konstatēt nodokļa nemaksāšanas gadījumus, tiks veicināta nodokļu samaksu valsts budžetā.

Uzņēmējdarbības uzsākšanas veicināšanas pasākumi

Lai veicinātu mikro, mazo un vidējo komersantu veidošanos un attīstību, LIAA īsteno Eiropas Reģionālās attīstības fonda līdzfinansētu projektu *Biznesa inkubatoru attīstība Latvijā*¹.

Projekta mērķis ir veicināt jaunu, dzīvotspējīgu un konkurētspējīgu komersantu veidošanos un attīstību Latvijas reģionos, nodrošinot tos ar komercdarbībai nepieciešamo vidi un konsultatīvajiem pakalpojumiem.

Šobrīd Latvijā darbojas šādi biznesa inkubatori:

- Ventspils Augsto tehnoloģiju parks, kas atrodas Ventspilī un Talsos;
- Kurzemes Biznesa inkubators, kas atrodas Liepājā, Saldū un Kuldīgā;
- JIC Biznesa inkubators, kas atrodas Jelgavā un Dobelē;
- JIC Biznesa inkubators, kas atrodas Aizkrauklē un Jēkabpilī;
- Valmieras Biznesa inkubators, kas atrodas Valmierā, Gulbenē un Valkā (tiek nodrošināti virtuālās inkubācijas pakalpojumi);
- Biznesa inkubators „Cēsis” – Magnus, kas atrodas Cēsīs, Madonā un Alūsknē (tiek nodrošināti virtuālās inkubācijas pakalpojumi);
- Latgales aparātbūves tehnoloģiskais centrs, kas atrodas Rēzeknē, Balvos un Ludzā (tiek nodrošināti virtuālās inkubācijas pakalpojumi);
- Latgales aparātbūves tehnoloģiskais centrs, kas atrodas Daugavpilī un Līvānos;
- Rīgas reģiona attīstības inkubators, kas atrodas Ogrē, Limbažos un Tukumā;
- Radošo industriju inkubators „HUB – Rīga”, kas atrodas Rīgā, Andrejostā.

2011. gadā desmit biznesa inkubatoros inkubācijas pakalpojumus saņēmis 381 mikro, mazais un vidējais komersants, kurā tiek nodrošināta (saglabāta) 1111 darbavieta.

LIAA atbilstoši projekta *Biznesa inkubatoru attīstība Latvijā* nosacījumiem sniegs atbalstu mikro, mazajiem un vidējiem komersantiem līdz 2014. gada 31. oktobrim.

Finanšu pieejamības nodrošināšana uzņēmējdarbības veicējiem

Nozīmīga loma atbalsta instrumentu īstenošanā ir **Latvijas Hipotēku un zemes bankai** (Hipotēku banka), kas ir valstij 100% piederoša banka un veic attīstības bankai raksturīgās funkcijas.

¹ Biznesa inkubators ir infrastruktūras un personāla apvienojums, kas veidots, lai palīdzētu attīstīties jauniem un nelieliem komersantiem, atbalstot tos agrīnās attīstības stadijā ar infrastruktūru, ikdienas konsultācijām un pakalpojumiem par pamata komercdarbības attīstības jautājumiem.

6.12. ielikums

Hipotēku bankas pārveide par Attīstības banku

2009. gada decembrī Ministru kabinets akceptēja koncepciju *Valsts akciju sabiedrības „Latvijas Hipotēku un zemes banka” pārveide par Attīstības banku*. Koncepcijas mērķis bija izvēlēties optimālākos variantus Hipotēku bankas pārveidei par attīstības banku, samazinot komercbankas darījumus un koncentrējot bankas darbību uz virzieniem, kas šobrīd ir izšķiroši tautsaimniecībai. Tika atbalstīts koncepcijas 1. modelis, paredzot attīstības bankas izveidi uz Hipotēku bankas bāzes un pakāpenisku komercbankas funkciju pārtraukšanu ne vēlāk kā līdz 2013. gada 31. decembrim. Paredzēts, ka pārveides procesa gaitā Hipotēku banka katru gadu īsteno jaunās atbalsta programmas 70 milj. latu apmērā atbilstoši valdības noteiktajām prioritātēm tādās jomās kā MVU finansēšana, komercdarbības uzsācēju finansēšana, mikrobiznesa un pašnodarbinātības veicināšana, inovatīvu, tehnoloģiski ietilpīgu un augstas pievienotās vērtības projektu finansēšana, finansējums starptautiskajā tirgū konkurētspējīgu preču ražošanai un pakalpojumu sniegšanai, energoefektivitātes pasākumu īstenošanai, lauksaimniecības un lauku attīstībai, īpaši sociāli jutīgu iedzīvotāju grupu (pirmām, invalīdi, bezdarbnieki, jaunās ģimenes, nacionālās minoritātes) pašnodarbinātības veicināšana un iesaistīšana komercdarbībā.

2011. gada novembrī Ministru kabinets pieņēma lēmumu par Hipotēku bankas komercdaļas pārdošanas stratēģiju, nosakot, ka komercdaļa tiks pārdota 6 paketēs, pārdodot gan aktīvus, gan saistības. Pārdošanas paketes veido Hipotēku bankas meitasuzņēmumi „HipoNIA”, „Hipolizings”, „Hipo fondi”, aktīvi, kas var interesēt uz mazajiem un vidējiem uzņēmumiem orientējošās universālās komercbankas, aktīvi, kas var interesēt uz lieliem klientiem orientējošās komercbankas, kā arī aktīvi, kas var interesēt nekustamo īpašumu investorus.

Pārdošanas procesu plānots pabeigt 2012. gadā. Vienlaikus Ministru kabinets uzdeva Finanšu ministrijai izveidot konsultatīvo padomi valsts atbalsta programmu koordinācijai un pilnveidošanai. Balstoties uz konsultatīvās padomes priekšlikumiem, Finanšu ministrijai sadarbībā ar Ekonomikas ministriju uzdots līdz 2012. gada 1. jūlijam iesniegt Ministru kabinetā vienotas attīstības finanšu institūcijas izveides plānu, tai skaitā Hipotēku bankas darbības plānu pēc komercdaļas atsavināšanas.

2011. gadā Hipotēku banka turpināja īstenot gan esošās, gan arī ir uzsākusi jaunu atbalsta programmu īstenošanu, kuru ietvaros valdības uzdevumā tiek sniegts atbalsts noteiktām komersantu un iedzīvotāju grupām:

- ERAF līdzfinansēto *Komersantu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programmu*;
- ESF līdzfinansēto atbalsta programmu *Atbalsts pašnodarbinātības un komercdarbības uzsākšanai*;
- *Latvijas mazo un vidējo uzņēmumu mikrokredīšanas programmu*;
- *Latvijas un Šveices mikrokredīšanas programmu*,
- *MVU izgausmes aizdevumu programmu*;
- *Lauksaimniecības apgrozāmo līdzekļu programmu*;
- *Lauksaimniecības investīciju aizdevumu programmu*;
- *Lauksaimniecības kredītu fonda aizdevumus*.

Šobrīd pēc kredītu apjoma nozīmīgākā atbalsta programma, ko īsteno Hipotēku banka, ir 2008. gada maijā Ministru kabinetā akceptētā *Komersantu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programma*. Programmas ietvaros tiek atbalstīti Latvijā reģistrēti mazie, vidējie un lielie komersanti, kuriem ir ekonomiski pamatoti turpmākās darbības plāni, bet nav pieejams kredītiestāžu finansējums paaugstinātu risku dēļ. Programmas ietvaros tiek izsniegti investīciju aizdevumi (līdz 5 milj. latu) un apgrozāmo līdzekļu aizdevumi (līdz 2,5 milj. latu), kopējai aizdevuma summai vienam komersantam nepārsniedzot 7,5 milj. latu. Aizdevumi pamatā ir paredzēti apstrādes nozares komersantu projektu īstenošanai un komersantiem, kuri piesaista ES struktūrfondu grantu programmu finansējumu.

Paredzēts, ka Hipotēku banka līdz 2013. gada decembrim izsniegs aizdevumus komersantiem konkurētspējas uzlabošanai 210 milj. latu apmērā¹.

Komersantu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programmas ietvaros kopš tās darbības sākuma līdz 2011. gada novembra beigām ir piešķirti 377 aizdevumi 161,4 milj. latu apmērā, tai skaitā jau izsniegti aizdevumi 108,7 milj. latu apmērā. No programmas ERAF finansētās daļas piešķirti 65 aizdevumi 72,7 milj. latu apmērā, tai skaitā, izsniegti aizdevumi 35,7 milj. latu apmērā². Biežāk pārstāvētās atbalstīto projektu nozares ir kokapstrāde, elektroenerģijas ražošana, farmaceitisko produktu ražošana un pārtikas rūpniecība.

2009. gada martā Ministru kabinetā apstiprinātā ESF līdzfinansētā programma *Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai* piedāvā kompleksu atbalstu biznesa uzsācējiem un jaundibinātajiem komersantiem, t.i., konsultācijas, apmācības un finansējumu aizdevumu (līdz 54 tūkst. latu) un grantu veidā³ sava biznesa uzsākšanai. Uz atbalstu var pretendēt iedzīvotāji darbības vecumā, ieskaitot bezdarbniekus, kuri ir izteikuši vēlmi uzsākt komercdarbību vai pašnodarbinātību, kā arī jaundibinātie komersanti. Par jaundibinātiem komersantiem, šīs programmas izpratnē, tiek uzskatīti komersanti, kuri ir reģistrējuši savu darbību likumā noteiktajā kārtā ne agrāk kā 3 gadus pirms griešanās pēc atbalsta programmas ietvaros, kā arī uzņēmēji ar komercdarbības pieredzi, kuri paredz ražot pilnīgi jaunu produktu, vai sniegt jaunu pakalpojumu, ja viņi šim mērķim veido jaunu komersantu. Biznesa plānā paredzētā projekta apjoms nedrīkst pārsniegt 60 tūkst. latu, vienlaicīgi projektiem, kuriem aizdevuma summa pārsniedz 5 tūkst. latu, ir jānodrošina līdzfinansējums

latu), ERAF resursi (43,3 milj. latu), kā arī Hipotēku bankas līdzekļi (26,6 milj. latu).

² Šis un pārējo aprakstīto programmu gadījumā informācija pēc stāvokļa uz 2011. gada 29. novembri.

³ Grants saimnieciskās darbības uzsākšanai (līdz 3,6 tūkst. latu, bet ne vairāk kā 35% no aizdevuma summas); grants aizdevuma dzēšanai līdz 2 tūkst. latu (bet ne vairāk kā 20% no aizdevuma summas).

¹ Programmas kopējie resursi šobrīd ir 140,2 milj. latu. Programmas līdzekļus veido Ziemeļu Investīciju bankas (NIB) resursi (70,3 milj.

sava biznesa plāna īstenošanai vismaz 10% apmērā no biznesa plānā paredzētās projekta summas.

Kopējais programmas finansējums ir 23 milj. latu, tajā skaitā no ESF un valsts budžeta – 14 milj. latu, Hipotēku bankas līdzfinansējums – 9 milj. latu. Kopējā programmas finansējuma ietvaros aizdevumiem paredzēti 16,5 milj. latu, grantiem, apmācībām un konsultācijām – 6 milj. latu. Paredzēts, ka programmas darbības ietvaros līdz 2013. gada beigām tiks apmācīti 1200 uzsācēju, bet finansējumu (aizdevums un granti) saņems 800.

Programmas praktiskā īstenošana uzsākta 2009. gada augustā. Kopš programmas uzsākšanas ar 2347 programmas interesentiem ir noslēgta sadarbības vienošanās, 1185 klienti ir iesnieguši biznesa plānus, t.sk. jau ir atbalstīti 586 uzsācēju projekti par kopējo aizdevumu summu 7,5 milj. latu apmērā. 592 projektu gadījumā ir piešķirti arī granti, un tajos izmaksāti 2,5 milj. latu.

Kopš 2010. gada janvāra programmas ietvaros visā Latvijas teritorijā ir pieejamas apmācības tiem programmas dalībniekiem, kuriem nepietiek teorētisko un praktisko zināšanu komercdarbības veikšanai un biznesa plāna sagatavošanai¹. Apmācības pēc modulārās metodes notiek tādos moduļos kā komercdarbības pamati (mazā biznesa organizācija), vadības pamati, uzņēmējdarbības tiesiskais regulējums, uzņēmuma finanšu vadība, saimnieciskās darbības uzskaitē un nodokļi, mārketinga pamati. Līdz šim apmācīts 1151 programmas dalībnieks.

Ministru kabinetā 2008. gada decembrī tika apstiprināta *Latvijas mazo un vidējo komersantu mikrokreditēšanas programma*. Programmas mērķis ir ieviest mazo un vidējo komersantu un pašnodarbināto personu mikrokreditēšanas mehānismu un veicināt mikrokreditu pieejamību neliela biznesa uzsākšanai vai attīstīšanai. Mikrokrediti līdz 3 tūkst. latu apmērā paredzēti biznesa projektu īstenošanai – investīcijām un apgrozāmajiem līdzekļiem – uzņēmumiem līdz 10 darbiniekiem, kā arī pašnodarbinātām personām.

Programmas kopējais budžets ir 565 tūkst. latu, no kuriem 452 tūkst. latu ir Finanšu ministrijas ieguldījums, 113 tūkst. latu – Hipotēku bankas finansējums. Kopš 2009. gada februāra, kad sākās programmas īstenošana, līdz 2011. gada septembrim Hipotēku banka piešķīra 395 aizdevumus 1,1 milj. latu apmērā, t.sk. izsniegti aizdevumi 1 milj. latu apmērā. Programmas finansējums pilnībā tika apgūts jau 2010. gada beigās, tomēr, rēķinoties ar mikro uzņēmēju lielo pieprasījumu pēc mikrokreditiem, banka turpināja mikrokreditēšanu no atmaksāto aizdevumu resursiem arī 2011. gadā.

Iepriekšminēto mikrokreditēšanas programmu kopš 2011. gada oktobra aizstāj jauna programma –

Latvijas un Šveices mikrokreditēšanas programma. Programmas kopējais finansējums ir 4,7 milj. latu, t.sk. 4,3 milj. latu paredzēti mikro aizdevumiem līdz 10 tūkst. latiem, kā arī 400 tūkst. latu – grantiem aizdevumu dzēšanai². Programma darbosies līdz 2015. gada jūnijam, un paredzēts, ka programmas ietvaros finansējumu saņems līdz 650 mikrouzņēmumu. Jau pirmie jaunās mikrokreditēšanas programmas darbības mēneši ir ļoti veiksmīgi. Mikro aizdevumi piešķirti 150 mikrouzņēmumiem 896 tūkst. latu apmērā, t.sk. izsniegti aizdevumi 639 tūkst. latu apmērā.

2009. gada septembrī Ministru kabinets pieņēma noteikumus par aizdevumiem sīko (mikro), mazo un vidējo komersantu un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību attīstības veicināšanai. Atbilstoši šiem noteikumiem Hipotēku banka 2010. gada februārī uzsāka *MVU izaugsmes aizdevumu programmas* īstenošanu. Programmas mērķis ir uzlabot Latvijā reģistrētu saimnieciskās darbības veicēju pieeju finansējumam, tādējādi veicinot tautsaimniecības attīstību. Paredzēts, ka programmas ietvaros līdz 2013. gada decembrim sīko (mikro), mazo un vidējo komersantu un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību attīstības veicināšanai būs pieejami apgrozāmo līdzekļu un investīciju aizdevumi 140 milj. latu apmērā. Kopējā aizdevumu summa vienam saimnieciskās darbības veicējam nedrīkst pārsniegt 300 tūkst. latu, apgrozāmo līdzekļu aizdevumu maksimālā summa ir 200 tūkst. latu. Bez tam, atbilstoši programmas nosacījumiem, pakalpojumu jomās strādājošajiem mikro komersantiem aizdevumu kopējā summa vienam komersantam programmas ietvaros nedrīkst pārsniegt 30 tūkst. latu. Līdz 2011. gada novembra beigām programmas ietvaros ir piešķirti 404 aizdevumi 19,5 milj. latu apmērā, tai skaitā jau izsniegto aizdevumu apjoms veido 15,9 milj. latu.

Hipotēku banka 2010. gada maijā uzsāka *Apgrozāmo līdzekļu aizdevumu programmu lauksaimniecības produktu ražotājiem*. Apgrozāmo līdzekļu aizdevumus no 5 tūkst. līdz 700 tūkst. latu uz termiņu līdz 2 gadiem var saņemt lauksaimniecības produktu ražotāji, kā arī augļu un dārzeņu ražotāju grupas, kamēr lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvām sabiedrībām maksimālais aizdevums var sasniegt 2 milj. latu. Šiem aizdevumiem var tikt piesaistītas arī Lauku attīstības fonda garantijas. Pusotra gada laikā programmai ir bijis liels lauksaimnieku pieprasījums: līdz 2011. gada novembra beigām piešķirti 483 aizdevumi par 15 milj. latu, t.sk. izsniegti aizdevumi par 14,2 milj. latu.

2010. gada jūlijā tika apstiprināti Ministru kabineta noteikumi par kārtību, kādā tiek administrēts un uzraudzīts valsts un Eiropas Savienības atbalsts lauksaimniecībai, lauku un zivsaimniecības attīstībai, izveidojot *Kreditu fondu*, kas paredz aizdevumu izsniegšanu Lauku atbalsta dienesta apstiprināto

¹ Rīgas reģionā apmācības nodrošina uzņēmējdarbību „Grāmatvedības un finanšu koledža” un „Biznesa komplekss” apvienība; Vidzemes un Latgales reģionos – SIA „Mācību un konsultāciju centrs ABC” un SIA „Mensarius” apvienība; Kurzemes un Zemgales reģionos – SIA „Stockholm School of Economics in Riga”.

² Granta apmērs Rīgā, pašvaldībās ap Rīgu, kā arī republikas pilsētās ir 500 latu, kamēr pārējā Latvijas teritorijā – 750 latu.

projektu¹ finansēšanai. Aizdevumus uz termiņu līdz 15 gadiem piešķir investīcijām lauksaimniecības uzņēmumos – būvniecībai, stacionāro iekārtu un to aprīkojuma iegādei, būvmateriālu iegādei un tehniskā projekta izstrādei. Līdz 2011. gada novembra beigām Hīpotēku banka piešķirusi 36 aizdevumus 11,3 milj. latu apmērā, izsniegto aizdevumu apmērs – 6,5 milj. latu.

SIA „Latvijas Garantiju aģentūra” (LGA) ir valsts kapitālsabiedrība, kuras mērķis ir veicināt finansējuma pieejamību Latvijā reģistrētiem komersantiem. LGA piedāvā trīs finanšu instrumentus konkurētspējas uzlabošanai:

- kredītu garantijas, kuru mērķis ir palīdzēt komersantiem piesaistīt kredītresursus gadījumos, kad to rīcībā esošais nodrošinājums nav pietiekams kredītresursu saņemšanai;
- eksporta kredīta garantijas, kuru mērķis ir atbalstīt eksportētājus, sedzot ar eksporta darījumiem saistītos politiskos un komerciālos riskus;
- mezanīna aizdevumus, kuru mērķis ir sniegt ilgtermiņa finansējumu Latvijas komersantiem papildus bankas izsniegtajam aizdevumam, lai segtu visas ieguldījumu projekta izmaksas materiālos un nemateriālos aktīvos.

2009. gada 10. martā Ministru kabinets pieņēma noteikumus *Par darbības programmas “Uzņēmējdarbība un inovācijas” papildinājuma 2.2.1.3. aktivitāti “Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai”*. Noteikumu mērķis ir nodrošināt komersantiem pieeju finansējumam komercdarbības attīstībai un Eiropas Savienības fondu projektu ieviešanai, saņemot garantijas situācijās, kad komersanta rīcībā esošais nodrošinājums nav pietiekams kredītresursu piesaistei nepieciešamajā apjomā un bankas komersantu novērtē kā pārāk riskantu, kā arī veicināt Latvijas komersantu konkurētspēju, sekmēt jaunu tirgu apgūšanu un nostiprināšanos esošajos.

2009. gada aprīlī LGA un Ekonomikas ministrija parakstīja līgumu par DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* papildinājuma 2.2. prioritātes *Finanšu pieejamība* 2.2.1. pasākuma *Finanšu resursu pieejamība* 2.2.1.3. aktivitātes *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai* projekta *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai* īstenošanu. Aktivitātes ietvaros pieejamais ERAF finansējums ir 60 milj. latu.

2010. gada oktobrī Ministru kabinets pieņēma noteikumus *Noteikumi par garantijām komersantu un atbilstošu lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību konkurētspējas uzlabošanai*, kas nosaka, ka LGA sniedz garantijas par šādiem finanšu pakalpojumiem: aizdevumi investīcijām; apgrozāmo līdzekļu aizdevumi; finanšu lizings; vietējais faktoringš, kā arī banku

garantijām (konkurša, avansa maksājuma, maksājuma, izpildes vai laika garantija). Garantijas sedz līdz 80% no finanšu pakalpojuma pamatsummas, bet ne vairāk kā 1,5 milj. eiro vienam uzņēmumam.

Kopš aktivitātes uzsākšanas brīža līdz 2011. gada 31. oktobrim izsniegtās garantijas 2.2.1.3. aktivitātes *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai Kredītu garantiju programmas* ietvaros:

- pieteikumu skaits – 1219 pieteikumi no 343 uzņēmumiem;
- pieteiktais apjoms – 208 milj. latu;
- izsniegto garantiju skaits – 536 garantijas 194 uzņēmumiem;
- izsniegto garantiju apjoms – 88 milj. latu;
- garantēto kredītu apjoms – 187 milj. latu.

2009. gada maijā Ministru kabineta pieņēma noteikumus *Īstermiņa eksporta kredīta noteikumi*, kas nosaka īstermiņa eksporta kredītu garantiju segumu, saņēmējus, garantiju sniegšanas kārtību un kārtību, kādā garantētājs sedz zaudējumus. LGA eksporta kredīta garantija sedz līdz 90% no atliktā maksājuma apjoma, bet ne vairāk kā 1 milj. eiro vai ekvivalentu citā valūtā. Atliktā maksājuma termiņš nevar pārsniegt 2 gadus.

Kopš aktivitātes uzsākšanas brīža līdz 2011. gada 28. novembrim izsniegtās garantijas 2.2.1.3. aktivitātes *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai Eksporta kredītu garantiju programmas* ietvaros:

- pieteikumu skaits – 136 pieteikumi no 44 uzņēmumiem;
- izsniegto garantiju skaits – 73 garantijas 22 uzņēmumiem;
- izsniegto garantiju apjoms – 4,27 milj. latu.

Visi uzņēmumi, ar kuriem noslēgti līgumi, pārstāv apstrādes rūpniecību (piemēram, sakaru iekārtu ražošana, sadzīves elektroiekārtu ražošana, finiera lokšņu un koka paneļu ražošana, ziepju, mazgāšanas, tīrīšanas un spodrināšanas līdzekļu ražošana, pārtikas produktu ražošana u.c.). Valstu sadalījumā lielākā daļa garantiju izsniegtas uz NVS valstu tirgiem – Krieviju (49%) un Baltkrieviju (17%), kā arī uz tādām valstīm kā Nigērija (8%), Kazahstāna (7%), Vācija (6%), Ukraina (3%), Azerbaidžāna (3%) u.c.

2011. gada augustā Ministru kabinets pieņēma noteikumus *Noteikumi par mezanīna aizdevumiem saimnieciskās darbības veicēju konkurētspējas uzlabošanai*, kas nosaka atbalsta piešķiršanas nosacījumus mezanīna aizdevuma veidā saimnieciskās darbības veicēju konkurētspējas uzlabošanai. Mezanīna aizdevuma minimālais apmērs ir 100000 latu, un maksimālais apmērs ir 700000 latu. Aizdevuma apmērs nepārsniedz 40% no ieguldījumu projekta kopējām izmaksām. Kopējais aizdevumu apmērs 17,7 milj. latu.

Aktivitāte 2.2.1.4. *Aizdevumi komersantu konkurētspējas uzlabošanai* uzsākta šī gada novembrī, līdz ar to mezanīna aizdevumi vēl nav izsniegti.

Mezanīna aizdevuma mērķis ir sniegt ilgtermiņa finansējumu Latvijas komersantiem papildus bankas

¹ LAD pasākumi: *Lauku saimniecību modernizācija; Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana; Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošanu; Turisma aktivitāšu veicināšana; Investīcijas akvakultūras uzņēmumos; Zvejās un akvakultūras produktu apstrāde.*

izsniegtajam aizdevumam, lai segtu visas ieguldījumu projekta izmaksas materiālos un nemateriālos aktīvos, kas ir saistīti ar jauna komersanta izveidi, esoša

komersanta paplašināšanu, produkcijas daudzveidošanu ar jauniem papildu produktiem vai vispārējā ražošanas procesa būtisku maiņu.

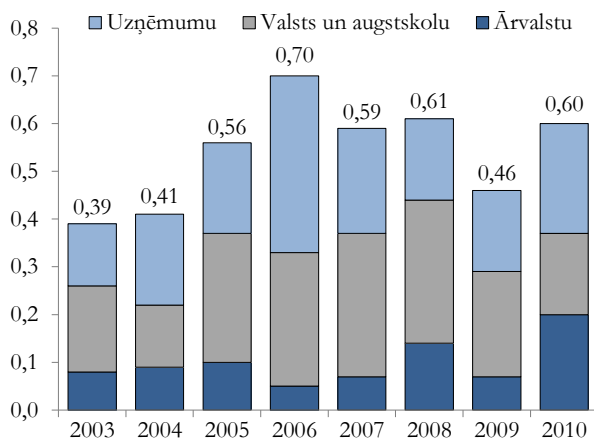
6.8. Inovācija un jaunās tehnoloģijas

Latvijā kopējais finansējums pētniecībai un attīstībai 2010. gadā bija 0,6% no IKP jeb 77 milj. latu, kas ir par 22,2% vairāk nekā 2009. gadā. Analizējot investīciju pētniecībā un attīstībā struktūru un dinamiku, var secināt, ka pieaugums vērojams uzņēmējdarbības un ārvalstu finansējumam, samazinājies valsts un augstskolu finansējums pētniecības darbam. Valsts un augstskolu finansējums pētniecībai un attīstībai 2010. gadā veidoja 0,17% no IKP jeb 21,4 milj. latu, bet ārvalstu, tajā skaitā ES struktūrfondu finansējums bija 25,7 milj. latu jeb 0,2% no IKP. Privātā sektora ieguldījumi pētniecībā un attīstībā 2010. gadā faktiskajos skaitļos pieaugusi visstraujāk – par 26 procentiem.

Vienlaicīgi jāatzīmē, ka Latvijas rādītāji ieguldījumu pētniecībā un attīstībā jomā būtiski atpaliek no *Latvijas nacionālajā reformu programmā „ES 2020” stratēģijas īstenošanai* (skatīt 6.1.2. nodaļu) noteiktā mērķa, kas paredz, ka līdz 2015. gadam Latvijas kopējām investīcijām pētniecībā un attīstībā būtu jāsasniedz vismaz 1% no IKP.

6.9. attēls

**Finansējums pētniecībai un attīstībai
2003.-2010. gadā
(% no IKP)**

2011. gadā galvenās inovācijas aktivitātes tika īstenotas atbilstoši *Latvijas nacionālajā reformu programmā „ES 2020” stratēģijas īstenošanai* noteiktajiem galvenajiem virzieniem inovācijas sekmēšanai līdz 2013. gadam:

- zinātniskās darbības potenciāla attīstība;
- uzņēmumu un zinātnieku ilgtermiņa sadarbības platformas izveide;
- atbalsts inovatīvu komersantu attīstībai.

Zinātniskās darbības potenciāla attīstība

Zinātniskās darbības sekmēšanai 2011. gadā tika turpināta vairāku pasākumu īstenošana, lai palielinātu nodarbināto skaitu zinātnē un pētniecībā, izveidotu konkurētspējīgas zinātniskās institūcijas ar modernu materiāltechnisko nodrošinājumu, konsolidējot valsts zinātniskās institūcijas un stiprinot to infrastruktūru, veicinot cilvēkresursu piesaisti zinātnei un sekmējot zinātnieku konkurētspēju.

Nozīmīgas aktivitātes šajā jomā turpina īstenot Izglītības un zinātnes ministrija, piemēram, atbalstot Valsts pētījumu programmas valsts pasūtītu starpnozaru zinātnisku pētījumu veikšanu piecos prioritārajos zinātnes virzienos.

2011. gadā Izglītības un zinātnes ministrija turpināja ES struktūrfondu aktivitātes *Zinātnes infrastruktūras attīstība* īstenošanu, kuras mērķis ir pilnveidot zinātnisko un pētniecības aprīkojumu un izveidot tā darbībai atbilstošu infrastruktūru, nodrošinot mūsdienīgu materiāltechnisko bāzi pētniecības aktivitātēm vadošajos valsts nozīmes pētniecības centros.

Aktivitāte tiek īstenota divās atlases kārtās ar kopīgo publisko līdzfinansējumu 102,7 milj. latu. Pirmā atlases kārtā 2011. gadā tika rīkota, lai sniegtu atbalstu valsts zinātniskajām institūcijām infrastruktūras modernizēšanai – pasaules klases zinātniskās aparatūras un aprīkojuma iegādei, ēku un telpu rekonstrukcijai un renovācijai, kā arī mūsdienīgas pētniecības materiāltechniskās bāzes izveidei. Rezultātā ir pieņemts lēmums par 9 valsts nozīmes pētniecības centru atbalstīšanu līdz 2015. gadam par kopējo ES fondu atbalsta apjomu 56,3 milj. latu.

2011. gadā tika uzsākta arī otrā projektu iesniegumu atlases kārtā, kurā uz atbalstu var pretendēt gan komersanti, gan zinātniskās institūcijas projektu īstenošanai, kas paredz tādas pētniecības infrastruktūras attīstīšanu, kas sekmē pētniecības attīstību privātajā sektorā un pētniecības pakalpojumu sniegšanu privātajam sektoram. Otrajā projektu iesniegumu atlases kārtā pieejamais ES fondu finansējums ir 46,3 milj. latu.

2011. gadā Izglītības un zinātnes ministrija turpināja īstenot ES struktūrfondu aktivitāti *Atbalsts zinātnei un pētniecībai*, kuras ietvaros atbalsts tiek sniegts praktiskas ievirzes pētniecības projektu īstenošanai valstij prioritārajos zinātnes virzienos. Kopumā aktivitātē pieņemts lēmums par 122 projektu apstiprināšanu par kopējo ES fondu finansējuma apjomu 33,6 milj. latu.

Uzņēmumu un zinātnieku ilgtermiņa sadarbības platformas izveide

Nozīmīga aktivitāte šajā jomā ir *Kompetences centru programma*, kuras ietvaros atbalsts tiek sniegts sešiem projektiem, kas paredz zinātnieku un uzņēmēju kopīgu rūpniecisko pētījumu veikšanu un jaunu produktu attīstīšanu tādās Latvijas tautsaimniecībai nozīmīgās jomās kā farmācija un ķīmiskā rūpniecība, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, meža nozare, elektrisko un optisko iekārtu ražošana, vides, bioenerģētikas un biotehnoloģijas nozare, kā arī transporta un mašīnbūves nozare. Kopējais publiskais atbalsts 6 Kompetences centru darbībai līdz 2015. gadam ir 37,4 milj. latu, un plānots, ka tas piesaistīs papildus vēl 22 milj. latu privātā sektora līdzfinansējuma. Kompetences centros kopumā iesaistīti 72 uzņēmumi un 11 zinātniskās institūcijas.

Tehnoloģiju pārneses sekmēšanai LIAA turpina atbalstīt 8 Tehnoloģiju pārneses kontaktpunktu darbību augstākās izglītības iestādēs (Latvijas Universitāte, Rīgas Tehniskā universitāte, Latvijas Lauksaimniecības universitāte, Rīgas Stradiņa Universitāte, Ventspils Augstskola, Rēzeknes Augstskola, Daugavpils Universitāte un Latvijas Mākslas akadēmija). Tehnoloģiju pārneses kontaktpunktu uzdevums ir nodrošināt praktisku saikni starp pētījumu veicējiem valsts zinātniskajos institūtos un augstākajās izglītības iestādēs un uzņēmējiem, aktīvi iesaistoties komercializējamu pētījumu rezultātu apzināšanā, tostarp nodrošinot arī rūpniecisko īpašuma tiesību aizsardzības pakalpojumus. Tehnoloģiju pārneses kontaktpunktu darbības nodrošināšanai pieejamais ES struktūrfondu atbalsts līdz 2013. gadam sastāda 1,9 milj. latu.

2011. gadā Ekonomikas ministrija turpināja 7 atbalstīto klasteru projektu īstenošanu *Klasteru attīstības programmas* ietvaros, tādējādi sekmējot rūpniecības un saistīto nozaru komersantu sadarbību, kā arī šo uzņēmumu sadarbību ar izglītības un pētniecības institūcijām kopīgu projektu identificēšanai un īstenošanai, lai paaugstinātu klasterī iesaistīto uzņēmumu konkurētspēju. Klasteru projekti tiek īstenoti elektronikas, ķīmijas un farmācijas, metālapstrādes, vieglās rūpniecības, loģistikas un saistītās nozarēs, kā arī tiek īstenots kosmosa tehnoloģiju attīstības klastera projekts. Valsts budžeta finansējums šo projektu īstenošanai 2011. gadā sastāda 0,2 milj. latu. Sākot ar 2012. gadu, *Klasteru programmai* plānots piesaistīt ES strukturālo fondu finansējumu 2 milj. latu apmērā.

2011. gadā Izglītības un zinātnes ministrija sniedza atbalstu projektu īstenošanai *EUREKA programmā*, kas ir Eiropas mēroga programma uzņēmumu un zinātnisko institūciju starptautiskai sadarbībai, lai sekmētu tehnoloģiju, kā arī jaunu, konkurētspējīgu produktu un pakalpojumu izstrādi un to ieviešanu. Vienlaikus 2011. gada 9. septembrī Izglītības un zinātnes ministrija parakstīja līgumu ar EUREKA sekretariātu par Eiropas mēroga kopīgās programmas *EUROSTARS* īstenošanu, tādējādi sniedzot iespēju arī

Latvijas pētniecības un attīstības darbu veicošajiem maziem un vidējiem uzņēmumiem saņemt atbalstu projektu īstenošanai inovatīvu, tirgus pieprasītu produktu, tehnoloģiju un pakalpojumu izstrādei.

Atbalsts inovatīvu komersantu attīstībai

LIAA 2011. gadā programmu *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde un Jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešana ražošanā* ietvaros turpināja sniegt finansējumu tiem uzņēmēju projektiem, kas paredz jaunu vai nozīmīgi uzlabotu produktu vai tehnoloģiju izstrādi, kā arī veiksmīgi izstrādāto jauno produktu, pakalpojumu vai tehnoloģisko procesu ieviešanu ražošanā, tostarp iekārtu un tehnoloģiju iegādi.

2011. gadā Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra turpināja sniegt atbalstu 24 *Augstas pievienotās vērtības investīciju programmas* ietvaros atbalstīto projektu īstenošanai, kas paredz liela mēroga ražotņu izveidi un jaunu darba vietu radīšanu, tostarp iekārtu iegādi, ēku būvniecību un rekonstrukciju. 24 projektu īstenošanai piešķirtais ES fondu finansējums ir 52,9 milj. latu. Laikā no 2011. gada 12. decembra līdz 2012. gada 2. aprīlim LIAA organizē projektu iesniegumu pieņemšanas otro kārtu, un kopumā aktivitātes otrajā projektu atlases kārtā pieejamais publiskais finansējums ir 26 milj. latu.

2011. gada 11. oktobrī Ministru kabinets apstiprināja jaunu atbalsta programmu *Mikro, mazo un vidējo komersantu jaunu produktu un tehnoloģiju attīstības programma*. Aktivitātes ietvaros atbalsts tiks sniegts mikro, mazajiem vai vidējiem uzņēmumiem pētniecības, jaunu produktu izstrādes, intelektuālā īpašuma aizsardzības pakalpojumu iegādei. Kopējais aktivitātes ietvaros pieejamais finansējums ir 2 milj. latu. Viena projekta ES fondu līdzfinansējums būs pieejams 60% apmērā, un tā maksimālais apmērs paredzēts 10 tūkst. latu. Plānots, ka projektu iesniegumu pieņemšana tiks uzsākta 2012. gada pirmajā pusē.

Ekonomikas ministrija turpina izstrādāt arī jaunu atbalsta instrumentu ekoinovācijas sekmēšanai, piesaistot Norvēģijas finanšu instrumenta finansējumu. Programmas ietvaros plānots izveidot Tehnoloģiju inkubatoru, kas sniegs atbalsta pakalpojumus un grantus tehnoloģiski intensīvo nozaru uzņēmumiem, kuru darbības mērķis būtu videi draudzīgu produktu un tehnoloģiju izstrāde un ieviešana.

2011. gadā LIAA turpināja īstenot virkni pasākumu sabiedrības izglītošanai un izpratnes veicināšanai, kā arī motivēšanai uzsākt uzņēmējdarbību un pievērsties inovatīvu risinājumu izstrādei un pielietošanai. Nozīmīgākie pasākumi, kas tika organizēti aktivitātes *Pasākumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai* ietvaros, ir ikgadējais Latvijas inovatīvo biznesa ideju konkurss *Ideju kauss*, kurā 2011. gadā tika iesniegtas gandrīz 500 idejas. Konkurss uzvarēja idejas *HugLock* autors, kurš izstrādājis jauna tipa savienojuma mehānismu, kas ērtā un ātrā veidā ļauj savienot dažādas detaļas. Tāpat aktivitātes ietvaros LIAA organizēja apmācību kursu *Kļūsti par uzņēmēju 5 dienas*, semināru ciklu *Inovātas uzņēmējdarbības uzsākšana*,

mentoringa programmu jauniešiem, kā arī pasākumus, kas vērsti uz skolēnu, studentu un pedagogu izglītošanu par inovāciju un uzņēmējdarbību

un to praktisku iesaisti aktivitāšu īstenošanā. Kopējais programmas ietvaros pieejamais finansējums līdz 2013. gadam ir 2,1 milj. latu.

6.9. Informācijas sabiedrība

Informācijas sabiedrība ir sabiedrības attīstības fāze, kas balstās uz brīvu savstarpēju informācijas apmaiņu un attīsta uz zināšanām balstītu ekonomiku. Informācijas sabiedrību veido tehnoloģiskā bāze (infrastruktūra, programmatūra), sabiedrībai pieejamo informācijas pakalpojumu klāsts, kā arī indivīdu prasmju un zināšanu līmenis. Informācijas un teleko-

munikāciju tehnoloģiju¹ (IKT) attīstības rezultātā informācija un zināšanas arvien plašāk tiek izmantotas darbā un darba attiecībās, mācībās, kā arī sadzīvē (skatīt 6.13. ielikumu).

Līdz ar iestāšanos ES Latvijai ir kļuvušas saistošas Eiropas Savienības iniciatīvas, kas attiecas uz informācijas sabiedrības veidošanu.

6.13. ielikums

IKT sektora loma

Pēc CSP datiem, 2010. gadā IKT sektora īpatsvars IKP sastādīja 3,6%. 2010. gadā IKT sektorā Latvijā darbojās 2899 uzņēmumi, kas nodarbināja vairāk nekā 17 tūkst. strādājošos, uzņēmumu apgrozījums sasniedza 1,45 miljardus latu, personāla izmaksas – 159 milj. latu. IKT ražošanas pievienotā vērtība sasniedza 18 milj. latu, IKT pakalpojumu sniegšanā – 347 milj. latu. IKT ārējās tirdzniecības bilance bija negatīva – -100,4 milj. latu, jo imports pārsniedza eksportu, kas bija attiecīgi 370,8 milj. latu un 270,4 milj. latu. Jāatzīmē, ka 2010. gadā, salīdzinot ar 2009. gadu, IKT produktu imports pieauga par 43%, kamēr eksports – par 33,9 procentiem.

Atbilstoši CSP apsekojuma *Datoru un interneta lietošana mājāsaimniecībās* datiem, 2011. gadā no visām mājāsaimniecībām gan datoru, gan interneta pieslēgums bija 64% mājāsaimniecību (mājāsaimniecības, kurās dzīvo vismaz 1 persona vecumā no 16-74 gadiem). Datoru un interneta pieejamības ziņā mājāsaimniecībām vislabākā situācija bija Pierīgas reģionā (datori – 74%, internets – 71%) un Rīgas reģionā (datori – 69%, internets – 68%), bet pārējos reģionos – Zemgales reģionā (datori – 65%, internets – 64%), Kurzemes reģionā (datori – 62%, internets – 62%), Vidzemes reģionā (datori – 57%, internets – 60%)² un Latgales reģionā (datori – 49%, internets – 47%) situācija bija sliktāka. Regulāri (vismaz reizi nedēļā) gan datoru, gan internetu lietoja 66% iedzīvotāju vecumā no 16 līdz 74 gadiem. Platjoslas interneta pieslēgums bija 53% no visām mājāsaimniecībām.

2011. gada sākumā datoru bija 95% uzņēmumu ar 10 un vairāk darbiniekiem, interneta pieslēgums – 92% šādu uzņēmumu, sava mājas lapa internetā – 53% šādu uzņēmumu. 2010. gadā sadarbībai ar valsts un pašvaldību institūcijām internetu izmantoja 89% uzņēmumu ar 10 un vairāk darbiniekiem. 2011. gadā no visiem uzņēmumu darbiniekiem internetam pieslēgtu datoru lietoja 38% darbinieku.

2010./2011. mācību gada sākumā uz 100 skolēniem vispārīzglītojošās skolās bija 10,9 datori, profesionālās izglītības iestādēs uz 100 audzēkņiem – 13 datori, augstskolās uz 100 pilna laika studentiem augstskolās – 15,4 datori. 2010./2011. mācību gada sākumā no mācību iestāžu kopskaita interneta pieslēgums bija visās augstskolās, 99,6% vispārīzglītojošo skolu un 89,8% profesionālās izglītības iestāžu.

Eiropas Komisijas 2010. gada 26. augustā pieņemtajā paziņojumā *Digitālā programma Eiropai* ir nosprausts jauns mērķis – atbilstoši *ES 2020* stratēģijai gūt tautsaimniecisku un sabiedrisku labumu no digitālā vienotā tirgus, kas balstīts uz ātru un īpaši ātru internetu. *Digitālā programma Eiropai* ietver 101 likumdošanas iniciatīvu un daudzus ES, reģionāla un dalībvalstu horizontālā līmeņa pasākumus septiņās jomās trīs *ES 2020* stratēģijas izaugsmes dimensijās: sociālā, vides un globālā dimensijā.

Informācijas sabiedrības attīstību Latvijā nosaka ar Ministru kabineta 2006. gada 19. jūlija rīkojumu apstiprinātās *Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2006.-2013. gadam*. Risinot nozaru problēmas turpmākajos gados, ministrijas ir sagatavojušas pamatnostādnes, kurās tika noteikti vispārīgie mērķi, sagaidāmie rezultāti, iespējamie risinājumi un plānotie finansējuma avoti, piemēram, *Pamatnostādnes „e-veselība Latvijā”, Valsts pārvaldes politikas attīstības pamatnostādnes 2008.-2013. gadam*, *Latvijas Republikas elektronisko sakaru nozares politikas pamatnostādnes 2011.-2016. gadam* u.c., kā arī tika izstrādāti šo pamatnostādņu īstenošanas programmas

un rīcības plāni, piemēram, *Elektroniskās pārvaldes attīstības plāns 2011.-2013. gadam* u.c.

Elektroniskās pārvaldes un informācijas sabiedrības attīstībai tiek izmantots Eiropas Savienības strukturālās fondu finansējums, kā arī valsts un pašvaldību budžeta līdzekļi.

¹ IKT sektors ir noteikts atbilstoši OECD definīcijai, kura nosaka šādu saimnieciskās darbības veidu (NACE 2. red.) iekļaušanu: *IKT ražošana* (elektronisko komponentu ražošana; elektronisko plašu ražošana; datoru un perifēro iekārtu ražošana; sakaru iekārtu ražošana; sadzīves elektronisko iekārtu ražošana; magnētisko un optisko datu nesēju ražošana), *IKT vairumtirdzniecība* (datoru, to perifēro iekārtu un programmatūras vairumtirdzniecība; elektronisko ierīču, telekomunikāciju iekārtu un to daļu vairumtirdzniecība) un *IKT pakalpojumu sniegšana* (datorprogrammatūras tīrāzēšana; telekomunikācijas; datorprogrammēšana, konsultēšana un ar to saistītās darbības; datu apstrāde, uzturēšana un ar to saistītās darbības, interneta portālu darbība; datoru, to perifēro iekārtu un sakaru iekārtu remonts).

² Sākot ar 2006. gadu, mājāsaimniecību skaits, kurās ir pieejams internets kopumā, kā arī atsevišķos griezumos pārsniedz mājāsaimniecību skaitu, kurās pieejams dators. Tas skaidrojams ar to, ka daudzās Latvijās mājāsaimniecībās piekļuve internetam bija, izmantojot mobilo telefonu.

2011. gada 1. decembrī Valsts sekretāru sanāksmē tika izskatīts *Informatīvais ziņojums par īstenotajiem valsts informācijas sistēmu attīstības projektiem un par priekšlikumiem valsts informācijas sistēmu attīstībai*. Informatīvajā ziņojumā ir apkopota informācija par

116 (22 īstenotiem un 94 iesāktiem (skatīt 6.14. ielikumu)) projektiem, kas finansēti no dažādiem avotiem, pamatā Eiropas reģionālās attīstības fonda. Projektu īstenošanai piešķirto līdzekļu apmērs 2009.-2012. gadam sastāda 97,9 milj. latu.

6.14. ielikums

Elektroniskās pārvaldes un informācijas sabiedrības attīstības prioritārie projekti

Būtiskākie 2008. un 2009. gadā pabeigtie projekti ir: *Centrālās statistikas pārvaldes informācijas sistēma, Naftas produktu informācijas sistēma, Bezdarbnieku uzskaites un reģistrēto vakanču informācijas sistēmas uzlabošana, Turisma aģentu un tūrisma operatoru informācijas sistēma, Sodū reģistra pilnveidošana, Nacionālā vīzu informācijas sistēmas pilnveidošana, Valsts sociālās apdrošināšanas informācijas sistēmas pilnveidošana, Veselības aprūpes nozares valsts statistisko pārskatu datu bāzes pilnveidošana.*

Nozīmīgākie uzsāktie projekti (ar pieejamo finansējumu vismaz 2 milj. latu apmērā), kuru pabeigšana plānota 2011.-2014. gadā ir: Latvijas un Šveices sadarbības individuālais projekts *Tiesu modernizācija Latvijā, Vienotās valsts arhīvu informācijas sistēmas izstrādes un ieviešanas 2. kārtā, Biometrijas datu apstrādes sistēmas izveide, Portāla „www.skolas.lv” attīstības 2. kārtā, Elektroniskās muitas datu apstrādes sistēmas izstrāde, pilnveidošana un uzturēšana, Vienotās darbvietas izveidošana fiziskām un juridiskām personām saziņai ar valsts un pašvaldību institūcijām, Veselības aprūpes sniedzēju informācijas sistēmas izveide, tās veicināšana, citu iestāžu informācijas sistēmu attīstība, Digitālās bibliotēkas izveides 2. kārtā, Vienotās Labklājības informācijas sistēmas (LABIS), nozares centralizēto funkciju informācijas sistēmu un centralizētas IKT infrastruktūras attīstība, Uzņēmumu reģistra informācijas sistēmas izveide, Vienotās valsts iestāžu finanšu un vadības grāmatvedības sistēmas izveide un tās sasaiste ar Vienoto valsts cilvēkresursu vadības sistēmu, Zemkopības ministrijas un tās padotībā esošo iestāžu uz klientu orientētas pakalpojumu sistēmas izveide, Pasu sistēmas un vienotās migrācijas informācijas sistēmas (VMIS) attīstība elektronisko identifikācijas karšu un elektronisko uzturēšanās atļauju (karšu) izsniegšanai, Būvniecības informācijas sistēmas izstrāde, Elektroniskās veselības kartes un integrācijas platformas informācijas sistēmas izveides 1. un 2. posms, Elektronisko iepirkumu sistēmas e-konkursu un e-izsoļu funkcionalitātes attīstība, Valsts zemes dienesta ģeotelpisko datu ģeotelpiskās informācijas sistēmas izveide, E-pakalpojumi un to infrastruktūras attīstība, Nacionālā muzeju krājuma kopkataloga (NMKK) pilnveidošanas 2. kārtā, Vienotās vides informācijas sistēmas izveides 2. etaps, Publiskās pārvaldes dokumentu pārvaldības sistēmu integrācijas vides izveide, Elektroniska apmeklējumu rezervēšanas izveide, veselības aprūpes darba plūsmu elektronizēšanas 1. posms, Vienota ģeotelpiskās informācijas portāla izveidošana un nozaru Ģeogrāfisko informācijas sistēmu (GIS) sasaiste ar portālu, Elektronisko iepirkumu sistēmas e-katalogu funkcionalitātes attīstība, Pašvaldības vienotās informācijas sistēmas pakalpojumu centru programmatūras ieviešana novados, e-pakalpojumu izstrāde iedzīvotājiem, datu migrācija uz jaunu platformu, sadarbības nodrošināšana ar Valsts informācijas sistēmu savietotājā.*

Elektroniskie pakalpojumi

Atbilstoši Eurostat datiem, Latvija 2010. gadā bija ieviesusi 93% no 20 elektroniskajiem pamatpakalpojumiem (vidēji ES – 84%). Latvijā kā vienots piekļuves punkts valsts un pašvaldību pakalpojumiem ir izveidots interneta portāls *www.latvija.lv*. Pavisam publisko pakalpojumu katalogā ir pieejama informācija par 1940 pakalpojumiem. Kopš 2010. gada jūnija jauna uzņēmuma reģistrāciju Uzņēmumu reģistrā ir iespējams veikt pilnībā elektroniski.

Informācija par e-iekirkumiem un e-pakalpojumu attīstību ir pieejama Valsts reģionālās attīstības aģentūras mājas lapā (*www.vraa.gov.lv*), bet informācija par e-pārvaldi un informācijas sabiedrības politiku ir pieejama VARAM mājas lapā (*www.varam.gov.lv*).

Ministru kabinets 2010. gada 12. janvārī atbalstīja *Elektronisko identifikācijas karšu koncepciju*, kura paredz ieviest elektronisko identifikācijas karti. Karte vienlaicīgi būs gan personu apliecināšanos un ceļošanas dokuments ES, gan personas elektroniskās identifikācijas un autentifikācijas līdzeklis elektronisko pakalpojumu saņemšanai, gan e-paraksta radīšanas (lietošanas) līdzekļu nesējs. Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde plāno uzsākt karšu izsniegšanu no 2012. gada 1. marta.

2010. gada 28. decembrī Ministru kabinets akceptēja *Centralizēto elektronisko iepirkumu noteikumus*, kas paredz, ka valsts iestādēm no 2011. gada 1. februāra centralizētajā e-iekirkumu sistēmā jeb e-katalogā obligāti būs jāiegādājas biroja tehnika, datori, papīrs, programmatūra un atsevišķi medikamenti, kuru

līgumcena 12 mēnešu laikā attiecīgajā preču vai pakalpojumu grupā ir 100 latu vai lielāka.

Pēc Valsts reģionālās attīstības aģentūras datiem, vispārīgo vienošanos iepirkumu kopsumma 2011. gada bija 11,5 milj. latu (2010. gadā – 6,8 milj. latu), preču skaits e-katalogā sasniedza 63,5 tūkstošus. Lielāko daļu sastādīja datortehnikas, drukas iekārtu piederumu un ārstniecības līdzekļu iepirkumi.

Platjoslas internets

Atbilstoši Eurostat datiem, 2010. gadā Latvijā platjoslas interneta piekļuves līniju skaits sasniedza 18,8 (vidēji ES – 25,7) uz 100 iedzīvotājiem (ar platjoslu interneta piekļuves līniju saprotot līniju, kurā datu pārraides ātrums ir lielāks par 144 kbit/s vai vienāds ar to).

Saskaņā ar interneta pētījumu kompānijas „Ookla Net Metrics” interneta ātruma mērījumu vietnē *speedtest.net* publicētajiem datiem, 2011. gada decembra beigās Latvija ar lejupielādes ātrumu 25,6 Mbit/s un augšupielādes ātrumu 15,5 Mbit/s ierindojas 4. vietā starp 174 pasaules valstīm. Šādi rezultāti sasniegti, pateicoties lielāko Latvijas telekomunikāciju uzņēmumu investīcijām optiskā tīkla izveidē.

2011. gada 9. novembrī Eiropas Komisija saskaņā ar ES valsts atbalsta noteikumiem ir apstiprinājusi 71,5 milj. latu vērtu atbalsta shēmu, kas paredzēta īpaši ātrdarbīga platjoslas interneta tīkla izvēšanai Latvijā. Tas dos iespēju iedzīvotājiem un uzņēmumiem izmantot kvalitatīvu internetu ar ātrumu no 30 līdz 100 Mbit/s, samazinot arī digitālo plaisu starp pilsētas un lauku teritorijām.

Cīņa ar datorpirātismu

Datorpirātisma līmenis, atbilstoši starptautiskās datorprogrammu autortiesību aizsardzības organizācijas „Business Software Alliance” datiem, Latvijā 2010. gadā bija saglabājies 56% līmenī (tas nav mainījies kopš 2006. gada), savukārt pirātisma nodarītie zaudējumi Latvijai ekonomikā sasniedza gandrīz 15 milj. latu.

Datorpirātisma līmeni samazinās iespējas lietot bezmaksas un atvērta koda programmatūru. Tā 2010. gadā no visiem uzņēmumiem šādu programmatūru izmantoja jau 25,4 procenti.

E-komercija

Pēc CSP datiem 2011. gadā preces vai pakalpojumus tiešsaistē pasūtījuši 20% Latvijas iedzīvotāju (ES vidēji – 43%), savukārt preces vai pakalpojumus

tiešsaistē no citām ES valstīm pasūtīja 7,5% Latvijas iedzīvotāju.

2009. gadā 3,7% Latvijas iedzīvotāju izmantoja internetu preču un pakalpojumu pārdošanai tiešsaistē, piemēram, interneta izsolēs (ES vidēji – 10,2%).

2010. gadā internetbanku pēdējos trīs mēnešos bija lietojuši 72% no interneta lietotājiem (ES vidēji – 52%), bet 2011. gadā – 76 procenti.

2010. gadā 23,6% uzņēmumu (izņemot finanšu sektoru) ar darbinieku skaitu 10 un vairāk pirkuši preces vai pakalpojumus, izmantojot internetu vai citus datortīklus. Šādā veidā pirkās preces un pakalpojumi sastāda 5,2% no kopējiem uzņēmumu pirkumiem. Savukārt 8,9% uzņēmumu (izņemot finanšu sektoru) ar darbinieku skaitu 10 un vairāk 2010. gadā ir pārdevuši preces vai pakalpojumus, izmantojot internetu vai citus datortīklus. Tas sastādījis 6,2% no šo uzņēmumu kopējā apgrozījuma.

6.10. Konkurences politika

Par konkurences politikas ieviešanu valstī ir atbildīga Konkurences padome (KP), kas nodrošina konkurences aizsardzību, veicinot administratīvo šķēršļu samazināšanu, tirgu liberalizāciju un uzņēmēju darbību spēcīgas konkurences apstākļos, lai nodrošinātu patērētājiem daudzveidīgu labas kvalitātes preču un pakalpojumu izvēli. Lai sabiedrībā kopumā paaugstinātu izpratni par godīgas konkurences pozitīvo ietekmi uz sabiedrības labklājību, tā atpazītu konkurences tiesību pārkāpumus un kļūtu neiecietīga pret tiem, KP veic sabiedrības informēšanas un citus konkurences veicināšanas pasākumus.

KP darbs notiek saskaņā ar *Konkurences likumu*, citiem normatīvajiem aktiem un iestādes darbības plānu, kas ietver tādus būtiskus darbības virzienus kā:

- konkurences aizsardzība;
- konkurences veicināšana.

Konkurences aizsardzība

Konkurences aizsardzība ietver darbības, kas vērstas pret tādiem *Konkurences likuma* pārkāpumiem kā aizliegtas vienošanās un dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana. KP veic arī uzņēmumu apvienošanās kontroli.

6.15. ielikums**KP par aizliegtu vienošanos soda piecus būvuzraudzības un projektēšanas uzņēmumus**

2011. gada 4. novembrī KP pieņēma lēmumu, ar kuru konstatēja aizliegtu vienošanos starp pieciem būvuzraudzības un projektēšanas pakalpojumu sniedzējiem, kas izpaudusies kā informācijas apmaiņa un tirgus sadale. Kopumā AS „VCI”, SIA „Projekts 3”, SIA „PRO VIA”, SIA „Pk 19+93” un AS „Ceļu inženieri” piemērots naudas sods 23320 latu apmērā.

Pieci minētie uzņēmumi 2010. gada sākumā kopīgas komercdarbības veikšanai nodibināja pilnsabiedrību „Latroad”, tomēr tās dibināšanas līgumā iekļāva nosacījumus, kas pārsniedza atļautas sadarbības robežas. Piemēram, uzņēmumi vienojās, ka Satiksmes ministrijas un deviņu Latvijas lielāko pilsētu rīkotajos projektēšanas, projektu vadības un būvuzraudzības iepirkumos, ko finansē ERAF un Kohēzijas fonds, tie piedalīsies kā pilnsabiedrība, attiecīgi biedriem bez pārējo piekrišanas aizliedzot tajos piedalīties atsevišķi. Tādējādi pilnsabiedrības līgums būtībā paredzēja tirgus sadali un informācijas apmaiņu, nevis atļautu vienošanos par kopīgu darbību kāda projekta realizācijā.

Lietas izpētes gaitā KP konstatēja, ka „Latroad” biedri vienojušies par dalību arī citos publiskos iepirkumos, kuros atbilstoši pilnsabiedrības līgumam nebija paredzēts piedalīties, kā arī atsevišķi biedri piedalījušies iepirkumos, kuros bija paredzēts piedalīties „Latroad”.

Konkrētās lietas izpētē viens no būtiskiem faktoriem bija arī KP konstatētais, ka kopumā „Latroad” biedri iepirkumos būtu varējuši startēt atsevišķi, jo iepirkumos piedāvājumu iesniedza pilnsabiedrība, bet reāli darbus veica tikai viens vai divi tās biedri un pārējo dalība bija formāla. Tādējādi redzams, ka pilnsabiedrība uzņēmumiem kalpojusi kā informācijas un tirgus sadales platforma, nevis iespēja kopīgi piedalīties iepirkumos, kuriem individuāli tie nespēj kvalificēties.

KP uzsver, ka pilnsabiedrības dibināšana pati par sevi nav pārkāpums, tā ir viens no veidiem, kas ļauj uzņēmumiem kopīgi piedalīties iepirkumā. Tomēr pilnsabiedrības dibināšana neļauj tās biedriem – savstarpēji konkurējošiem uzņēmumiem pārkāpt konkurences tiesību normas. Tādējādi KP aicina uzņēmējus, kas veido pilnsabiedrības, rīkoties atbildīgi un rūpīgi izvērtēt to nosacījumus, lai nodrošinātu, ka ar tiem netiek pārkāpti godīgas konkurences principi.

Par pārkāpumu SIA „PRO VIA” uzlikts naudas sods 6602 latu apmērā, AS „Ceļu inženieri” – 5815 latu apmērā, SIA „Pk 19+93” – 3821 latu apmērā, AS „VCI” – 2860 latu apmērā un SIA „Projekts 3” – 4222 latu apmērā.

KP prioritāte ir smagāko *Konkurences likuma* pārkāpumu – aizliegtas vienošanās un dominējošā

stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas atklāšana un novēršana.

2011. gada deviņos mēnešos ir veiktas 6 uzņēmumu apvienošanās kontroles, 7 pārbaudes par dominējošā stāvokļa mazumtirdzniecībā ļaunprātīgas izmantošanas aizlieguma ievērošanu, kā arī 17 smagāko *Konkurences likuma* pārkāpumu – aizliegto vienošanos un dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas izmeklēšanas.

Konkurences likums definē vairākus jautājumus, kuros vienošanās starp tirgus dalībniekiem ir aizliegta, jo to mērķis vai sekas kavē, ierobežo vai deformē konkurenci, tostarp tirgu sadali, ņemot vērā teritoriju, pircējus, piegādātājus vai citus nosacījumus. Tieši šīs normas pārkāpumu Konkurences padome konstatēja

piecu būvuzraudzības un projektēšanas pakalpojumu sniedzēju darbībās (skatīt 6.15. ielikumu).

Konkurences likums nosaka, ka jebkuram tirgus dalībniekam, kas atrodas dominējošā stāvoklī, ir aizliegts jebkādā veidā ļaunprātīgi to izmantot Latvijas teritorijā. Dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana var izpausties arī kā netaisnīgu pirkšanas vai pārdošanas cenu vai citu netaisnīgu tirdzniecības noteikumu tieša vai netieša uzspiešana vai piemērošana. Par šīs likuma normas iespējamo pārkāpumu KP ar iesniegumiem griežas vairāki elektronisko sakaru pakalpojumu sniedzēji (skatīt 6.16. ielikumu).

6.16. ielikums

KP faktu trūkuma dēļ izbeidz lietu pret SIA „Lattelcom” un norāda uz trūkumiem virszemes ciparu televīzijas projekta ieviešanā

SIA „Lattelcom” līdz 2013. gada beigām Latvijā uzticēts nodrošināt televīzijas programmu virszemes apraides ieviešanu ciparformātā. 2010. gada martā KP ierosināja lietu pēc SIA „TV3 Latvia”, „VIASAT AS Latvia”, „Baltkom TV SIA” un SIA „IZZI” iesniegumiem, kuros uzņēmumi puda bažas, ka SIA „Lattelcom” par raidorganizāciju kanālu, kas skatītājiem pieejami bez maksas, raidīšanu piemēro pārmērīgi augstas cenas, turklāt šādi gūtos ieņēmumus izmanto (šķērssubsidē), lai stiprinātu savas pozīcijas maksas televīzijas u.c. elektronisko sakaru pakalpojumu tirgos, kur tā konkurē ar pārējiem maksas televīzijas operatoriem.

2011. gada 25. augustā KP pieņēma lēmumu izbeigt lietu. Tās ietvaros izvērtējot šobrīd pieejamos datus, KP nekonstatēja netaisnīgu cenu piemērošanu, savukārt dati, kas nepieciešami iespējamās šķērssubsidēšanas analīzei, būs pieejami vien pēc 2013. gada beigām, noslēdzoties virszemes ciparu apraides ieviešanas projekta termiņam. Tā kā saskaņā ar Konkurences likumu lietas izpētes laiks nevar pārsniegt divus gadus, KP lēma par lietas izpētes izbeigšanu. Tomēr, ja KP nākotnē būs pieejami dati par projekta realizāciju ilgstošā periodā, kas varētu liecināt par iespējamu pārkāpumiem, iestāde var atgriezties pie situācijas izmeklēšanas.

Pārkāpuma lietas izpētes laikā KP pārliecinājās, ka pirms tik resursapjomīga projekta kā virszemes ciparu televīzijas ieviešana un nodrošināšana līdzšinējā izmaksu plānošana netika veikta ar pienācīgu rūpību.

Jau uzliekot SIA „Lattelcom” pienākumu nodrošināt bezmaksas TV programmu raidīšanu ciparformātā publiskai uztveršanai un neparedzot nosacījumus, kā veidojama maksa par apraides pakalpojumu televīzijas kanāliem, būtībā tika radīta situācija, kurā bezmaksas apraides pakalpojuma izmaksas neierobežotā apjomā nākas segt attiecīgajiem tirgus dalībniekiem, neatkarīgi no to skaita.

Savukārt projekta ieviešanas sasteigtais laika grafiks, iespējams, ir kļuvis par izejas punktu tam, ka gan SIA „Lattelcom” finanšu plāns, gan tās partneru izmaksu prognozes tika veidotas ļoti aptuvenas, nepieciešamā apmērā neveicot izmaksu-apjoma-peļņas analīzi atkarībā no atsevišķu rādītāju iespējamām izmaiņām un to ietekmes uz izmaksām (savukārt tāpēc regulāri tiek izdarītas korekcijas, galvenokārt izmaksu pieauguma virzienā). Līdzīgi jau sākotnēji nav noteikta prasība, ka projekta ieviešanai jānodala ar projektu saistītā naudas plūsma no citiem izdevumiem, tādējādi atvieglojot kontroles iespējas.

Vienlaicīgi KP norāda, ka starp nosacījumiem un kritērijiem virszemes ciparu televīzijas projekta ieviešanas un nodrošināšanas pasākumiem nebija noteikta izmaksu minimizēšana un cenas tuvināšana izmaksām, kā arī definēts peļņas sliekšnis, līdz ar to tika pieļauta situācija, ka izmaksas veidojas neprognozējami raidorganizācijām, un tas negatīvi ietekmē elektronisko plašsaziņas līdzekļu komercdarbību un tās plānošanu, turklāt apdraud projekta dzīvotspēju.

Kontroli par tirgus dalībnieku apvienošanu KP veic, ja apvienošanās dalībnieku kopējais apgrozījums iepriekšējā finanšu gadā ir bijis ne mazāks par 25 milj. latu vai arī to kopējā tirgus daļa konkrētajā tirgū pārsniedz 40%. *Konkurences likums* nosaka, ka šiem tirgus dalībniekiem pirms apvienošanās ir jāiesniedz KP ziņojums par plānoto darījumu.

KP ir tiesīga ar lēmumu aizliegt apvienošanu, ja tās rezultātā rodas vai nostiprinās dominējošais stāvoklis. Apvienošanu var aizliegt arī tad, ja tā var būtiski

samazināt konkurenci jebkurā konkrētajā tirgū. Ja plānotā apvienošanās nerada būtisku negatīvu ietekmi, KP pieņem lēmumu, ar kuru apvienošanās tiek atļauta. Tieši šādu KP atļauju apvienoties saņēma divi uzņēmumi, kas piedāvā būvniecības pakalpojumus (skatīt 6.17. ielikumu). Savukārt, lai novērstu negatīvās sekas attiecībā uz konkurenci tirgū, Konkurences padome var atļaut apvienošanu, nosakot apvienošanās dalībniekiem saistošus noteikumus.

6.17. ielikums

KP atļauj SIA „ENERGO HOLDINGS” un SIA „LATVIJAS ENERGOCELTNIEKS” apvienošanu

2011. gada 13. oktobrī KP pieņēma lēmumu atļaut apvienošanu, kas paredzēta, SIA „ENERGO HOLDINGS” iegūstot izšķirošu ietekmi pār SIA „LATVIJAS ENERGOCELTNIEKS”.

Darījuma rezultātā fiziska persona, kas īsteno netiešu izšķirošu ietekmi pār SIA „ENERGO HOLDINGS”, iegūs netiešu izšķirošu ietekmi arī pār SIA „LATVIJAS ENERGOCELTNIEKS”.

Atļaujot šo lēmumu tika pieņemts, jo pēc konkrētā tirgus izpētes KP secināja, ka apvienošanās neradīs negatīvu ietekmi uz konkurenci tieši ietekmētajā dzīvojamā un nedzīvojamā ēku būvniecības tirgū, kurā darbojas abi apvienošanās dalībnieki. Kaitējums konkurencei netiks nodarīts arī netieši ietekmētajos tirgos – elektroapgādes sistēmu būvniecības un telekomunikāciju sistēmu būvniecības darbu tirgū, kurā darbojas SIA „LATVIJAS ENERGOCELTNIEKS”, un inženierbūvniecības tirgū, kurā darbojas SIA „ENERGO HOLDINGS” saistītais uzņēmums SIA „SKONTO BŪVE”.

6.17. ielikuma turpinājums

Tā kā pēc apvienošanās konkrētie uzņēmumi spēs piedāvāt dažādus, savstarpēji saistītus būvniecības pakalpojumus, apvienošanās rezultātā var palielināties to konkurētspēja un potenciāls piedāvāt pakalpojumus arī ārpus Latvijas teritorijas.

Vienlaikus apvienošanās dalībnieku spēja sniegt plašāku saistīto pakalpojumu klāstu nevarēs negatīvi ietekmēt apakšuzņēmējus, jo konkrētie uzņēmumi nespēj vienlaicīgi realizēt tik daudz projektu, lai pārņemtu tirgu, turklāt kā ģenerālu uzņēmēji projektos var piedalīties gan lieli, gan pavisam nelieli uzņēmumi, piesaistot lielākus apakšuzņēmējus.

Šajā gadījumā apvienošanās ziņojums tika iesniegts pēc KP pieprasījuma, jo tika pārkāpta likumā noteiktā prasība – paziņot apvienošanās pirms tās pabeigšanas. Par *Konkurences likuma* 15. panta pārkāpumu KP ir ierosinājusi apvienošanās lietu. Vienlaikus būtu norādāms, ka tirgus dalībniekiem rūpīgi jāizvērtē tas, vai apvienošanās, ko tie īsteno, atbilst *Konkurences likuma* 15. pantā noteiktiem paziņošanas kritērijiem, un nepieciešamības gadījumā jākonsultējas ar KP.

Konkurences veicināšana

Šajā darbības virzienā ietilpst tirgus sektoru uzraudzība un izpēte, kā arī konkurences kultūras veidošana sabiedrībā. KP uzdevums ir mērķtiecīgi strādāt, lai tiku savākta un analizēta visaptverošā informācija par konkurences situāciju dažādos tirgos, veicināt konkurenci tirgos, kuros konkurences nav vai tā ir nepietiekama, uzlabot sabiedrības izpratni par konkurences pozitīvo ietekmi uz sabiedrības labklājību.

Tirgus uzraudzības ietvaros iegūstot informāciju par mērķtiecīgi izvēlētiem tirgiem, KP veic konkurences situācijas analīzi, nepieciešamības gadījumā izstrādā un iesniedz atbildīgajām institūcijām priekšlikumus konkurences situācijas uzlabošanai, kā arī pārbauda, vai uzraugamajā tirgū netiek veikti *Konkurences likuma* pārkāpumi.

6.18. ielikums

Konkurences padome apkopojusi uzraudzības gaitā gūtos secinājumus par piena un maizes tirgu

KP plašākās ikdienas patēriņa preču mazumtirdzniecības tirgus uzraudzības ietvaros apkopojusi secinājumus par piena un maizes tirgus dinamiku – cenu veidošanos, konkurences situāciju un tirgus struktūru.

Uzraudzības gaitā iegūtā informācija ļāvusi iestādei ierosināt četras pārkāpumu lietas, kuru ietvaros vērtēts, vai lielie mazumtirdzniecības tīkli nav ļaunprātīgi izmantojuši savu dominējošo stāvokli mazumtirdzniecībā attiecībā pret ražotājiem. No šīm lietām divas ir ticis konstatēts pārkāpums, kas vienā gadījumā izpaudies kā netaisnīgu atlaizu uzspiešana, bet otrā – kā pārmērīgi ilgu norēķinu termiņu piemērošana. Vienā lietā aizliegtas darbības netika konstatētas, savukārt viena tika izbeigta faktu trūkuma dēļ, jo potenciāli cietušais uzņēmums nesniedza situācijas izpētei nepieciešamo informāciju.

Vienlaikus KP veikta uzraudzība arī sniegusi ieskatu konkrētā tirgus attīstības tendencēs.

Laikā no 2008. līdz 2009. gadam turpinājusi palielināties lielveikalu loma – vairāk nekā 75% no kopīgā pārtikas, dzērienu un tabakas mazumtirdzniecības apjoma tiek realizēts lielveikalos, turklāt vairāk nekā 60% no lielveikalu tīklu tirgus aizņem divi uzņēmumi – SIA „RIMI Latvija” un SIA „MAXIMA Latvija”. Vienlaikus 2009. gadā šādu veikalu, kas galvenokārt tirgo pārtiku, dzērienus un tabaku, kopējais apgrozījums, salīdzinot ar 2008. gadu, samazinājies par 17%. Šādā tirgus situācijā palielinās risks, ka atkarīgās pozīcijās esoši ražotāji var ciest no lielveikalu ļaunprātīgas dominējošā stāvokļa mazumtirdzniecībā izmantošanas.

2010. gada rudenī Latvijā ražotāji/piegādātāji būtiski paaugstināja cenas virknei pārtikas preču, kā galvenos iemeslus norādot izejvielu, iepakojamo materiālu, energoresursu, piegādes izmaksu sadārdzinājumu. Piemēram, piena produktiem ražotāja cena pieauga par 10% līdz 17%, eļļai – par 4% līdz 38%, maizes izstrādājumiem – par 5% līdz 18%, graudu izstrādājumiem – līdz pat par 155%, sulām – par 6% līdz 20%. Vairumā gadījumu par tādu pašu procentu apjomu paaugstinājās arī cenas veikalos, salīdzinot ar iepriekšējo mazumtirdzniecības cenu. Tas nozīmē, ka mazumtirgotāji ir paaugstinājuši cenu ne tikai atbilstoši preces iepirkuma izmaksu pieaugumam, bet attiecinājuši pieaugumu arī uz citām savām (ar realizāciju saistītām) izmaksām, kuras ražotāju cenu paaugstinājums neietekmē. Tādējādi preces cenas paaugstinājums absolūtās vērtībās (latos) mazumtirdzniecībā pārsniedza iepirkuma izmaksu pieaugumu, un ieguvēji ir bijuši tieši tirgotāji. Attiecīgi konkurences spiediens nav bijis pietiekams, lai tirgotāji apsvērtu mazāku uzcenojumu piemērošanu.

Vienlaikus tirgus uzraudzības ietvaros secināts, ka ilgtermiņa cenu līmeni būtiski ietekmē ražotāju darba efektivitāte. Piena pārstrādātājiem pārsvarā ir novecojušas iekārtas un vidēji 30 līdz 50% no ražošanas jaudām netiek izmantoti, līdz ar to ražošanas izmaksu (izejvielu un citu tiešo izmaksu) īpatsvars realizētajā apjomā ir daudz augstāks nekā maizes izstrādājumu ražošanā, turklāt 2009. gadā tam bija tendence palielināties, kopumā dažādiem uzņēmumiem sasniedzot 70-99% no apgrozījuma. Savukārt lielākajiem maizes ražotājiem, efektīvizējot izmaksu struktūru, 2009. gadā ražošanas izmaksu īpatsvaru apgrozījumā izdevies samazināt līdz 60-70 procentiem.

Kā piemēru aplūkojot trīs ražotāju baltmaizes un rudzu maizes cenu struktūru, redzams, ka gala cenā ražotāja daļa ir pārsniegusi tirgotāja daļu. Ražotāja daļa (maizes pašizmaksa + peļņa) baltmaizei vidēji ir bijusi 50% līdz 70% apmērā un rudzu maizei 50% līdz 80% apmērā, savukārt tirgotāja daļa (izmaksas + peļņa) baltmaizei attiecīgi ir bijusi 30% līdz 50% apmērā un rudzu maizei 20% līdz 50% apmērā.

Tirgotāju rīcība, nepiemērojot zemāku cenu nekā konkurentam gadījumos, kad maize no ražotāja iepirkta lētāk, norāda uz nepietiekamo konkurenci. Tāpat uz konkurences trūkumu gan ražošanas, gan mazumtirdzniecības līmenī norāda ražotāju peļņas īpatsvars un augstais tirgotāju bruto peļņas apjoms, neraugoties uz to, ka maize ir intensīvas aprites prece, tāpēc varētu tikt tirgota lētāk.

KP apzinās nepieciešamību nodrošināt tiesisku vidi uzņēmējdarbības attīstībai, kā arī nepieciešamību laikus atklāt konkurences deformāciju jomās, kuras skar plašu patērētāju loku. Tādēļ jau vairākus gadus tiek veiktas samērā plašas tirgus uzraudzības aktivitātes, kas ļauj

iegūt un analizēt informāciju par konkurences situāciju patērētājiem būtiskākajos tirgos, kā arī meklēt risinājumus tās uzlabošanai. 2011. gada deviņos mēnešos KP ir noslēgusi desmit tirgus uzraudzības tādās jomās kā degvielas mazumtirdzniecība, cukura

realizācija, augļu un dārzeņu, pārtikas eļļas, elektroinstalācijas materiālu, elektroenerģijas un telekomunikāciju vadu un kabeļu tirdzniecība, atslēgmeistaru profesionālā darbība, zaļu izplatīšanas tirgus uzraudzība u.c.

Atsevišķu uzraudzību rezultātā ir ierosinātas lietas par konkurences tiesību pārkāpumiem. Starp uzraudzībām, kas skar plašu patērētāju loku, minama piena un maizes tirgus uzraudzība, kas veikta plašākās ikdienas patēriņa preču mazumtirdzniecības lielveikalu vidē tirgus uzraudzības ietvaros (skatīt 6.18. ielikumu).

Lai veicinātu informācijas apmaiņu starp nacionālajām konkurences uzraudzības iestādēm Eiropas Savienības ietvaros gadījumos, kad tirgus dalībnieku apvienošanās nevērtē Eiropas Komisija, tomēr atļauju nepieciešams saņemt vairākās dalībvalstīs, ir apstiprināts labas prakses vadlīniju dokuments pārrobežu apvienošanās gadījumu izvērtēšanai. Eiropas Komisija sadarbībā ar Eiropas konkurences uzraudzības iestādēm izstrādāja minēto dokumentu, lai mazinātu grūtības, ko var radīt šāda apvienošanās paziņošana vairākām iestādēm. Tajās identificēti vērtēšanas etapi, kuros uzraudzības iestāžu sadarbība visvairāk nepieciešama, tāpat definēta informācija, ar kuru iestādēm būtu jāapmainās.

Ar Augstākās tiesas Senāta 2011. gada 4. oktobra lēmumu galīgā spēkā stājies KP 2009. gada 30. oktobrī pieņemtais lēmums par aizliegtu vienošanos sodīt piecus Samsung sadzīves tehnikas tirgotājus. Pēc Senāta lēmuma atteikt ierosināt kasācijas tiesvedību vairs nav pārsūdzams Administratīvās apgabaltiesas 2011. gada 6. maija spriedums, ar kuru KP lēmums atzīts par tiesisku un pamatotu. Šis ir pirmais pēc tiesvedības galīgā spēkā stājies KP lēmums, kurā līdztekus Latvijas *Konkurences likuma* pārkāpumiem lemts arī par *Līguma par Eiropas Savienības darbību* 101. panta pārkāpumu jeb par aizliegtu vienošanos, kas ietekmē pārrobežu tirdzniecību.

Tirgus dalībniekiem un citām ieinteresētajām pusēm ir iespēja iepazīties ar informāciju par svarīgākajiem notikumiem *Eiropas konkurences tīkla* (ECN) dalībvalstu konkurences uzraudzības iestāžu, tai skaitā Latvijas, darbībā – interesantākajām izskatītajām lietām, veiktajiem pētījumiem un tirgus uzraudzībām, likumdošanas aktualitātēm un citiem būtiskiem ar konkurences politiku saistītiem jautājumiem, kas tiek iekļauti ECN apkārtrakstā. Tas tiek sagatavots reizi divos mēnešos un ir pieejams KP (http://www.kp.gov.lv/?object_id=522) un Eiropas Komisijas mājas lapās.

6.11. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšana

Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija ir daudznozaru regulators, kas veic regulēšanas funkcijas enerģētikas, elektronisko sakaru, pasta, dzelzceļa transporta, ūdenssaimniecības un sadzīves atkritumu apsaimniekošanas nozarēs. Komisijas uzdevums ir nodrošināt visiem lietotājiem iespēju saņemt nepārtrauktus un drošus pakalpojumus par ekonomiski pamatotām cenām, bet komersantiem, kas sniedz sabiedriskos pakalpojumus, – iespēju attīstīties

ar ekonomiskajai situācijai atbilstošu rentabilitāti. Komisija ir neatkarīga savu lēmumu pieņemšanā un nav pakļauta valdības un citu valsts institūciju lēmumiem. Komisijas padomes locekļus amatā ieceļ Saeima, Komisijas pieņemtos lēmumus par prettiesiskiem var atzīt un atcelt tikai tiesa. Komisijas darbība tiek finansēta no komersantu maksātas valsts nodevas par sabiedrisko pakalpojumu regulēšanu, ko aprēķina no regulējamo pakalpojumu apgrozījuma.

6.19. ielikums

Grozījumi likumā *Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem*

Grozījumi stājās spēkā 2011. gada 11. augustā. Saskaņā ar grozījumiem no 2012. gada 1. jūlija Komisija vairs neveiks energoapgādes komersantu objektu un citu energoapgādes objektu ekspluatācijas kontroli un hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju drošuma un ekspluatācijas atbilstības uzraudzību.

Likuma grozījumos noteikts, ka Komisija ir institucionāli un funkcionāli neatkarīgs, pilntiesīgs, autonomis publisko tiesību subjekts un ir patstāvīga sava likumā noteiktā budžeta izpildē, tādējādi Latvijas likumdošanā tika ieviesta ES *Enerģētikas likumdošanas 3. paketes* prasība par regulatīvās iestādes neatkarību.

Saskaņā ar grozījumiem likumā *Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem* un *Civilprocesa likumā* ir precizētas no sabiedrisko pakalpojumu sniegšanas attiecībām izrietošo strīdu un to izskatīšanu reglamentējošās tiesību normas, detalizēti reglamentējot no sabiedrisko pakalpojumu sniegšanas izrietošo strīdu izskatīšanas procesu Komisijā. Šie grozījumi stājās spēkā 2011. gada 30. septembrī.

Likums vairs neparedz noteikt Komisiju kā obligātu iepriekšēju ārpustiesas instanci, tādējādi ļaujot strīdā iesaistītām pusēm pašām izvēlēties strīda izskatīšanu nodot Komisijai vai vispārējās jurisdikcijas tiesai. Likuma grozījumi nosaka kārtību gadījumā, ja strīdā iesaistītais lietas dalībnieks nav apmierināts ar regulatora lēmumu lietā par strīda izskatīšanu. Tādā gadījumā tas ar strīda priekšmetu ir tiesīgs vērsties tiesā *Civilprocesa likumā* noteiktajā kārtībā vispārējās jurisdikcijas tiesā, un tiesa šādu strīdu izskata pēc būtības, tādējādi izvairoties no situācijas, kad regulatora lēmums par strīda izskatīšanu tiek apstrīdēts *Administratīvā procesa likuma* noteiktajā kārtībā, un tā vietā, lai strīds tiktu atkārtoti izskatīts pēc būtības, regulators kļūst par atbildētāju administratīvajā procesā, līdz ar to kļūstot par otras strīdu puses interešu pārstāvi, kura savukārt administratīvajā procesā piedalās tikai kā trešā persona.

Komisijas funkcijās ietilpst regulējamo nozaru un tajās darbojošos komersantu regulēšana, aizstāvot lietotāju intereses un veicinot sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju attīstību, nosakot tarifu aprēķināšanas metodiku un apstiprinot tarifus saskaņā ar katras nozares likumiem, izsniedzot licences vai reģistrējot komersantus, sekmējot konkurenci regulējamās nozarēs, veicot strīdu izskatīšanu, kā arī uzraugot sniegto pakalpojumu atbilstību licences vai vispārējās atļaujas nosacījumiem un noteiktām kvalitātes prasībām.

Komisijai Latgales, Kurzemes un Vidzemes reģionos ir izveidotas un darbojas reģionālās struktūrvienības, kas atrodas attiecīgi Daugavpilī, Saldū un Cēsīs.

2011. gada 14. jūlijā Saeima pieņēma grozījumus likumā *Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem*, kas ievieš būtiskas izmaiņas gan Komisijas statusā, gan arī tarifu izvērtēšanas un publiskošanas kārtībā, precizē valsts nodevas samaksas un izlietošanas kārtību, nosaka pakalpojumu sniedzēja pienākumu atbildēt uz lietotāju sūdzībām, precizē balsošanas kārtību padomes sēdēs. (skatīt 6.19. ielikumu).

Regulējamo nozaru situācija un politikas virzieni

Elektroenerģija (skatīt arī 6.3.1. nodaļu)

Elektroenerģijas apgādē būtiska loma ir AS „Latvenergo”, kas saražo vairāk nekā 90% Latvijā ražotās elektroenerģijas, kā arī nodrošina elektroenerģijas piegādi tiem lietotājiem, kuri nav izvēlējušies citu piegādātāju. No 2005. gada 1. septembra visas elektroenerģijas pārvades sistēmas operatora funkcijas veic AS „Latvenergo” pilnībā piederoša AS „Augstsprieguma tīkls”, savukārt no 2007. gada 1. jūlija sadales sistēmas operatora funkcijas veic AS „Latvenergo” pilnībā piederoša AS „Sadales tīkls”.

Elektroenerģiju ražo arī 140 mazās hidroelektrostacijas, 30 vēja elektrostacijas un 69 koģenerācijas elektrostacijas. Savukārt elektroenerģijas sadalei vai tirdzniecībai licences saņēmuši vēl aptuveni 30 citu komersantu.

Latvijas elektroenerģijas tirgus ir pilnībā atvērts konkurencei no 2007. gada 1. jūlija, un kopš 2008. gada otrās puses lielākie elektroenerģijas lietotāji pērk elektroenerģiju par vienošanās cenām, vairāki lietotāji ir mainījuši elektroenerģijas piegādātāju.

Saistībā ar ES *Enerģētikas likumdošanas 3. paketes* prasību ieviešanu Latvijas likumdošanā ir pieņemti grozījumi *Elektroenerģijas tirgus likumā* un *Enerģētikas likumā*. Minētie tiesību akti paredz nodalīt pārvades sistēmas operatoru, radīt nosacījumus elektroenerģijas biržas darbībai, atvieglot komersantu licencēšanu.

Saistībā ar elektroenerģijas un siltumenerģijas ražotāju un tirgotāju pāreju no licencēšanas uz reģistrāciju no 2012. gada 1. janvāra 2011. gada otrajā pusē tiek izstrādāti grozījumi Ministru kabineta noteikumos *Sabiedrisko pakalpojumu licencēšanas kārtība*. Komisija 2011. gada 23. novembrī apstiprināja

Vispārējās atļaujas noteikumus enerģētikas nozarē, kas nosaka specifiskas enerģijas ražošanas un tirdzniecības prasības, kas ir saistošas visiem elektroenerģijas un siltumenerģijas ražotājiem un tirgotājiem, un *Enerģijas ražotāju un tirgotāju reģistrācijas noteikumus*, kas nosaka prasības enerģijas ražotāju un tirgotāju reģistrācijai, paziņojumu par reģistrāciju vai darbības izbeigšanu iesniegšanas kārtību un paziņojumu formas, komersantu reģistros iekļaujamās ziņas, kā arī kārtību, kādā komersantu izslēdz no reģistra, ja pārkāpti vispārējās atļaujas noteikumi enerģētikas nozarē.

Saistībā ar 2009. gada 13. jūlija *Direktīva 2009/72/EK* noteikto Latvija elektroenerģijas pārvades sistēmas operatora nodalīšanai izvēlējusies 2. modeļa ieviešanu, kas paredz neatkarīga sistēmas operatora izveidošanu. 2011. gada 1. aprīlī darbību uzsāka AS „Latvenergo” pilnībā piederoša AS „Latvijas elektriskie tīkli”, kuras īpašumā ir pārvades aktīvi.

Tā kā AS „Latvenergo” šobrīd ir gan elektroenerģijas sistēmas īpašnieka (AS „Latvijas elektriskie tīkli”) akciju turētājs, gan sadales sistēmas operatora (AS „Sadales tīkls”) akciju turētājs, tad, lai ievērotu *Elektroenerģijas tirgus likuma* prasības, ir nepieciešams atsavināt pārvades sistēmas operatora AS „Augstsprieguma tīkls” akcijas, tādējādi izbeidzot AS „Latvenergo” līdzdalību AS „Augstsprieguma tīkls”. Paredzēts, ka pēc AS „Augstsprieguma tīkls” akciju iegūšanas valsts īpašumā par AS „Augstsprieguma tīkls” valsts akciju turētāju tiks iecelta Finanšu ministrija.

Gāzes apgāde

Dabasgāzes apgādi Latvijā nodrošina vertikāli integrēts komersants AS „Latvijas Gāze”.

No 2011. gada 1. jūlija dabasgāzei, ko izmanto kā kurināmo vai degvielu, tiek piemērots akcīzes nodoklis. Saskaņā ar 2011. gada 14. aprīlī pieņemtajiem grozījumiem likumā *Par akcīzes nodokli* akcīzes nodokļa likme dabasgāzei, ko izmanto kā kurināmo, samazināta no 15,6 LVL līdz 12 LVL par 1000m³. 2011. gada 14. aprīlī tika pieņemti grozījumi arī likumā *Par pievienotās vērtības nodokli*, kas paredz, ka no 2011. gada 1. jūlija dabasgāzes piegādēm iedzīvotājiem tiek piemērota nodokļa standartlikme 22% apmērā.

2011. gada 22. septembrī pieņemtie grozījumi *Enerģētikas likumā* nosaka, ka energoapgāde ir enerģētikas jomā veicama komercdarbība, kura ir jālicencē vai jāreģistrē un kura ietver elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanu, elektroenerģijas, siltumenerģijas vai dabasgāzes iepirkšanu, pārveidi, uzglabāšanu, pārvadi, sadali vai tirdzniecību. Līdz ar to pakalpojumu sniegšana sašķidrīnātās naftas gāzes jomā ir izslēgta no regulējamo sabiedrisko pakalpojumu veidiem.

Siltumenerģijas apgāde

Saskaņā ar 2009. gada 11. jūnija grozījumiem likumā *Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem* Komisija 2009. gada 1. novembrī pārņēma no pašvaldību regulatoriem vai pašvaldību domēm (padomēm)

regulēšanas funkcijas siltumapgādē. 2011. gada 19. martā stājās spēkā grozījumi MK 2009. gada 27. oktobra noteikumos Nr. 1227 *Noteikumi par regulējamiem sabiedrisko pakalpojumu veidiem*, saskaņā ar kuriem siltumenerģijas apgādē nepieciešams regulēt siltumenerģijas ražošanu, pārvadi, sadali, un tirdzniecību, ja kopējais lietotājiem nodotās, pārvadītās un sadalītās siltumenerģijas vai siltumenerģijas tirdzniecības apjoms pārsniedz 5000 megavatstundu gadā. Siltumapgādes jomā ar sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu nodarbojas 88 siltumapgādes komersanti.

Akcīzes nodokļa piemērošana dabasgāzei no 2011. gada 1. jūlija sadārdzina siltumapgādes komersanta izmaksas un ietekmē siltumapgādes tarifus. Šis sadārdzinājums pakāpeniski tiek iekļauts siltumapgādes tarīfos atbilstoši tarīfu izvērtēšanas procesam.

Elektroniskie sakari un pasts

Elektronisko sakaru jomā 2011. gada 24. novembrī bija reģistrēti un aktīvi darbojās 394 elektronisko sakaru komersanti. Pasta jomā universālo pasta pakalpojumu kopumu nodrošina valsts AS „Latvijas Pasts”, bet eksprespasta nozarē aktīvi darbojas 55 pasta komersanti.

2011. gada 10. augustā Komisija pieņēma lēmumu par starpsavienojumu tarīfu augšējās robežas jeb tā dēvēto tarīfu griestu noteikšanu, kas paredz, ka fiksētajos tīklos no nākamā gada marta būs jāpiemēro vienoti starpsavienojumu tarīfi. Komisija noteikusi, ka no 2012. gada 1. marta savienojuma pabeigšanas tarīfa (bez pievienotās vērtības nodokļa) augšējā robeža būs 0,0054 lati par izsaukumu un 0,005 lati par izsaukuma minūti, savukārt SIA „Lattelecom” minētais tarīfs ir spēkā no 2012. gada 1. janvāra. Vienotais fiksēto starpsavienojumu tarīfs ir aprēķināts, par pamatu ņemot izmaksas efektīvai pakalpojuma sniegšanai un salīdzinājumu ar ES vidējiem tarīfiem.

Ņemot vērā to, ka vienīgais fiksēto tīklu operators, kuram šādas saistības jau 2009. gadā Komisija noteica, ir SIA „Lattelecom”, savukārt pārējo fiksēto elektronisko sakaru pakalpojumu sniedzēju piemērotie starpsavienojuma tarīfi netika regulēti, izveidojās situācija, kad virkne komersantu izmantoja savu tirgus varu un starpsavienojumu tarīfu ne tikai nesamazina, bet ir arī tādi, kuri to palielina. Tādēļ SPRK noteikusi tarīfu griestus, kuri paredz maksimālo starpsavienojuma tarīfa vērtību, bet nenosaka minimālo. Līdz ar to tiks nodrošināti vienādi konkurences apstākļi visiem tirgus dalībniekiem, un tādējādi tiks veicināta arī elektronisko sakaru tirgus attīstība.

Komisijas lēmumi ir saistīti ar ES ieteikumiem un mērķi līdz 2012. gada 31. decembrim ieviest simetriskus savienojuma pabeigšanas tarīfus gan fiksētajos, gan mobilajos tīklos.

Dzelzceļš

Dzelzceļa nozarē valsts AS „Latvijas Dzelzceļš” nodrošina publiskās dzelzceļa infrastruktūras uzturēšanu. Iekšzemes pasažieru pārvadājumus veic AS „Pasažieru vilciens” un SIA „Gulbenes-Alūksnes bānītis”. Kravu pārvadājumu jomā darbojas SIA „LDz Cargo”, AS „Baltijas ekspresis” un AS „Baltijas tranzīta serviss”. SIA „LDz Cargo” veic arī starptautiskos pasažieru pārvadājumus.

2010. gada 23. septembrī stājās spēkā grozījumi *Dzelzceļa likumā*, atbilstoši kuriem maksu par publiskās lietošanas dzelzceļa infrastruktūras izmantošanu no 2011. gada 1. janvāra nosaka publiskās lietošanas dzelzceļa infrastruktūras pārvaldītāja būtisko funkciju veicējs AS „LatRailNet”, savukārt Komisija izskata sūdzības par publiskās lietošanas dzelzceļa infrastruktūras izmantošanas maksas atbilstību metodikai, kā arī sūdzības par piemēroto publiskās lietošanas dzelzceļa infrastruktūras izmantošanas paaugstināto maksu un maksas atlaidēm. Grozījumi nosaka, ka Komisija ir Eiropas Parlamenta un Padomes 2007. gada 23. oktobra *Regulas (EK) Nr.1371/2007* par dzelzceļa pasažieru tiesībām un pienākumiem 30. pantā minētā iestāde, kas atbild par šīs regulas izpildi, kā arī paredz, ka Komisija veic tirgus uzraudzības funkcijas dzelzceļa pasažieru pārvadājumu jomā.

2011. gada 16. jūnijā Komisija apstiprināja *Maksas par publiskās lietošanas dzelzceļa infrastruktūras izmantošanu piemērošanas kārtību un Maksas par publiskās lietošanas dzelzceļa infrastruktūras izmantošanu norēķinu kārtību*. 2011. gada 21. septembrī Komisija apstiprināja *Metodiku maksas aprēķināšanai par publiskās lietošanas dzelzceļa infrastruktūras izmantošanu pārvadājumiem* jaunā redakcijā. Saistībā ar Metodikas izmaiņām tika precizēta arī *Maksas par publiskās lietošanas dzelzceļa infrastruktūras izmantošanu piemērošanas kārtība un Maksas par publiskās lietošanas dzelzceļa infrastruktūras izmantošanu norēķinu kārtība*.

Ūdensapgāde un kanalizācija, atkritumu apsaimniekošana un apglabāšana

Saskaņā ar 2009. gada 11. jūnija grozījumiem likumā *Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem* Komisija līdz 2009. gada 1. novembrim pārņēma no pašvaldību regulatoriem vai pašvaldību domēm (padomēm) regulēšanas funkcijas ūdenssaimniecības un sadzīves atkritumu apsaimniekošanas nozarēs.

Kopumā ūdenssaimniecības nozarē licencēti 164 komersanti un atkritumu apglabāšanas nozarē – 10 komersanti.

2011. gada otrajā pusē Komisija izsniedza 8 licences, grozīja licences nosacījumus 11 licencēs (galvenokārt saistīts ar licences darbības zonas maiņu) un anulēja 4 licences ūdenssaimniecības nozarē. Licences atkritumu apglabāšanas nozarē netika izsniegtas, grozītas vai anulētas.

2011. gada otrajā pusē Komisijā ir apstiprināti 10 komersantu ūdenssaimniecības pakalpojumu tarīfi un 3 komersantu sadzīves atkritumu apglabāšanas pakalpojumu tarīfi.

6.12. Eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes politika

Eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes politikas pamatprincipus, mērķus un sasniedzamos rezultātus nosaka *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes 2010.-2016. gadam*.

Pamatnostādnes nosaka trīs galvenos rīcības virzienus:

- eksporta konkurētspējas paaugstināšana;
- atbalsta instrumentu pieejamība;
- līgumtiesiskais nodrošinājums.

Konkrēti pasākumi šajos rīcības virzienos tiek īstenoti saskaņā ar *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pasākumu plānu 2010.-2011. gadam*.

Ārvalstu tiešo investīciju piesaiste

Lai veiksmīgi konkurētu investīciju piesaistes tirgū un pilnveidotu valstij nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu virzību, LIAA, sākot ar 2010. gadu, ir uzsākusi investīciju piesaistes metodoloģijas *Polaris* īstenošanu, kas paredz vienotu un saskaņotu ministriju, pašvaldību, infrastruktūras uzņēmumu un valsts iestāžu rīcību stratēģiski nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu īstenošanā, kā arī privātā sektora, universitāšu un zinātnisko institūciju iesaisti.

Saskaņotu starpresoru sadarbību sekmīgai investīciju projektu īstenošanai nodrošina 2010. gadā izveidotā Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padome, kuras sastāvā darbojas ekonomikas, satiksmes, finanšu, ārlietu, vides, zemkopības, reģionālās attīstības un pašvaldību lietu, izglītības un zinātnes ministri, kā arī pieaicināti valsts un pašvaldību institūciju, infrastruktūras uzņēmumu, nevalstisko organizāciju pārstāvji un citi eksperti.

2011. gadā ir notikušas septiņas padomes sēdes. Padomes sēdēs tiek risināti jautājumi par investīciju piesaistes stratēģiju un veicamajām aktivitātēm, apzināti problēmjautājumi, kas kavē investīciju projektu virzību, piemēram, elektroenerģijas pieslēguma un to kvalitātes uzlabošana ražošanas teritorijās, un doti uzdevumi atbildīgajām institūcijām to risināšanai, nodrošinot investīciju projektu sekmīgu īstenošanu.

Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padomes 2011. gada 25. augusta sēdē tika apstiprināta *Ārvalstu tiešo investīciju piesaistes stratēģija*, kurā definētas mērķa nozares, mērķa valstis, stratēģiskie rīcības virzieni, atbalsta stimuli un pasākumu plāns 2011.-2017. gadam.

Lai mērķtiecīgi koncentrētu pieejamos resursus un palielinātu atdevi no tiem ĀTI piesaistē, tajos ir noteikti turpmākās rīcības pamatprincipi:

- paplašināta un aktīva ĀTI piesaistes metodika – *POLARIS process*, saskaņā ar kuru tiek īstenotas turpmākās ar investīciju piesaisti saistītās aktivitātes;
- investīciju piesaistes mārketinga aktivitātes.

Nemot vērā ierobežotos resursus, ĀTI piesaistē 2012.-2013. gadā paredzēta aktivitāšu koncentrēšana uz nelielu skaitu mērķa valstu (Ziemeļvalstis, Vācija, Apvienotā Karaliste) un atsevišķām mērķa nozarēm (metālapstrāde un mašīnbūve, kokrūpniecība un informācijas tehnoloģijas, t.sk. ārpakalpojumu centru (*shared service center*) izveide).

Bez esošajiem nodokļu stimuliem, lai veicinātu investīciju veikšanu un veidotu Latvijā uzņēmējdarbībai pievilcīgu vidi, 2012. gada sākumā Ministru kabinetā plānots apstiprināt jaunu ES struktūrfondu līdzfinansētu atbalsta programmu jaunu darbavietu radīšanas projektiem, kas vērsti uz labi atalgotu darbavietu skaita palielināšanu un pievienotās vērtības un eksporta pieaugumu. Savukārt jau ar 2011. gada 4. ceturksni uzņēmējiem, t.sk., investoriem ir iespēja pieteikties uz līdzfinansējumu ES struktūrfondu programmas *Augstas pievienotās vērtības investīcijas* ietvaros investīciju veikšanai.

Plašāka informācija par piesaistītajām ārvalstu tiešajām investīcijām ir sniegta ziņojuma 4.3.3. nodaļā.

Eksporta atbalsta instrumenti

Latvijas eksportētājiem ir pieejams plašs tiešo eksporta atbalsta pakalpojumu klāsts. 2011. gadā sniegtas 1500 konsultācijas ar eksportu saistītos jautājumos, tostarp par ārvalstu tirgiem, specifiskām tirdzniecības prasībām un biznesa partneru meklēšanu, organizēti 17 eksporta prasmju un informatīvie semināri par ārējiem tirgiem, kā arī sagatavoti 47 nozaru tirgus apskati. Organizēta 27 tirdzniecības misijas (uzņēmēju skaits – 259) un 72 individuālās biznesa vizītes pie potenciālajiem sadarbības partneriem ārvalstīs. Tāpat notiek eksporta un investīciju projektu identificēšana un virzīšana.

2011. gadā, piesaistot ES struktūrfondu līdzekļus, ir paplašināts pieejamais valsts atbalsts un Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra ir organizējusi Latvijas uzņēmumu nacionālos standus 9 starptautiskajās nozaru izstādēs ārvalstīs mašīnbūves un metālapstrādes, pārtikas rūpniecības, kokapstrādes, poligrāfijas, tekstilrūpniecības, būvniecības, interjera un dizaina jomās.

Būtisku ieguldījumu Latvijas komersantu eksporta veicināšanā un ārvalstu investīciju piesaistē sniedz Latvijas Ārējās ekonomiskās pārstāvniecības Vācijā, Lielbritānijā, Zviedrijā, Francijā, Krievijā, Nīderlandē, Dānijā, Norvēģijā, Japānā, Polijā. 2011. gada jūnijā tika atvērta Latvijas Ārējā ekonomiskā pārstāvniecība Lietuvā, savukārt 2011. gada novembrī – Ukrainā. Līdz ar to 2011. gadā aktīvi darbojas 12 Latvijas Ārējās ekonomiskās pārstāvniecības ārvalstīs.

Pārstāvniecības nodrošina atbalstu Latvijas komercsabiedrībām biznesa kontaktu veidošanā un uzturēšanā, kā arī ārējā mārketinga pasākumu īstenošanā un sniedz informāciju par attiecīgo ārvalstu tirgus prasībām. Latvijas Ārējās ekonomiskās pārstāvniecības un LIAA pakalpojumus komersantiem

nodrošina pēc vienas pieturas aģentūras principa: uzņēmējiem, meklējot biznesa partnerus ārvalstīs, ir pieejama stabila, ātra, rīcībšpējīga atbalsta sistēma: *komersants – LIAA – Pārstāniecība*. 2011. gadā pārstāniecības organizējušās 54 uzņēmēju individuālās biznesa vizītes, sniegušas atbalstu uzņēmumu dalībai 22 starptautiskajās izstādēs ārvalstīs, apstrādāti 443 eksporta pieprasījumi/projekti būvniecības, metālapstrādes, kokapstrādes, poligrāfijas, tekstilrūpniecības, pārtikas rūpniecības u.c. jomās. Ārvalstu investīciju piesaistes jomā nodrošinātas 129 konsultācijas/informācijas pieprasījumu apstrāde.

ES struktūrfondu darbības programmas 2007.-2013. gadam *Uzņēmējdarbība un inovācijas* pasākuma *Uzņēmējdarbības atbalsta aktivitātes* ietvaros tiek īstenota

2.3.1.1. aktivitāte *Ārējo tirgu apgušana – ārējais marketing*. Tās ietvaros komersantiem tiek sniegts plašs atbalsts ārējā marketinga pasākumu īstenošanā – dalībai izstādēs, kontaktbiržās, tirdzniecības misijās, semināru un konferenču organizēšanā. Kopš aktivitātes uzsākšanas noslēgti 733 līgumi ar ES fondu līdzfinansējumu 4,8 milj. latu apmērā.

Lai sekmētu uzņēmumu kopējo eksporta apjomu (sevišķi uz valstīm ar augstu riska pakāpi) palielināšanu un eksporta tirgu paplašināšanu (NVS reģions, strauji augošās ekonomikas u.c.), kā arī nostiprināšanos esošajos eksporta tirgos, ir pieejamas īstermiņa eksporta kredītu garantijas, kas plašāk aprakstītas ziņojuma 6.7. nodaļā.

6.20. ielikums

Eksporta un inovācijas balva 2011

Jau septīto gadu Ekonomikas ministrija sadarbībā ar LIAA rīko konkursu *Eksporta un inovācijas gada balva*, atzīnīgi novērtējot sekmīgākos komersantus un to produktus šādās balvas kategorijās:

- eksportspējīgākais komersants lielo/vidējo komercsabiedrību grupā;
- eksportspējīgākais komersants mazo komercsabiedrību grupā;
- importa aizstājējprodukts;
- inovatīvākais produkts;
- rūpnieciskais dizains.

Titula *Eksporta čempions* saņēmējs tiek noteikts, izvērtējot Latvijas lielākos eksportētājus, pamatojoties uz datiem un ieguldījumu ilgtspējīgas izaugsmes nodrošināšanā.

Dalībai konkursā *Eksporta un inovācijas balva 2011* tika saņemti 106 pieteikumi, no kuriem vislielākais skaits – 31 pieteikums bija balvas kategorijā *Inovatīvākais produkts*.

2011. gada Eksporta un inovācijas balvas laureāti ir:

- kategorijā *Eksportspējīgākais komersants* lielo/vidējo komercsabiedrību grupā:
  1. CEMEX, SLA (portlandcements CEM I 42,5 N, CEM I 42,5 R, CEM I 52,5 N; kompozitais portlandcements CEM II AM (S-L) 42,5 N);
  2. Dobeles dzirnavnieks, AS (milti un citi pārtikas produkti, dzīvnieku barība, klijas);
  3. Severstal, AS (dažāda veida tērauda produkcija);
- kategorijā *Eksportspējīgākais komersants* mazo komercsabiedrību grupā:
  1. AmberCRO, SLA (medikamentu, medicīnas un citu produktu klīnisko pētījumu veikšana);
  2. PAA, SLA (vannas, izlietnes un dušas paliktņi);
  3. Latlaft Norge, SLA (ar rokām darinātas masīvkoka guļbūves);
- kategorijā *Inovatīvākais produkts*:
  1. Grandeg, SLA (granulu apkures katls GD-TURBO);
  2. BF-esse, SLA („Fitesten” uztura bagātinātājs);
  3. Rišon Inter, SLA (pasažieru perons no stikla šķiedras kompozītmateriāla);
- kategorijā *Importa aizstājējprodukts*:
  1. Karšu izdevniecība Jaņa sēta, SLA (JS GPS sekošanas sistēma);
  2. NP Foods, SLA (AS „Laima” saldumu produkcija);
  3. ROTONS, SLA (ūdens mērīšanas aka ar siltumizolāciju);
- kategorijā *Rūpnieciskais dizains*:
  1. Computer Hardware Design, SLA (CHD elektroniskie kases aparāti);
  2. Ameri, SLA (skolēnu formas tērps; apģērbu kolekcija „Ameri by Leikis”);
  3. Dizaina papīrlietas, SLA (svečturis „Gaismas zīmes”, dienasgrāmatu sērija „FLUXbook”).

Eksporta čempiona titula ieguvējs 2011. gadā ir AS „Valmieras stikla šķiedra”.

6.13. Patērētāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība

Patērētāju tiesību aizsardzības sistēma Latvijā pastāvīgi tiek stiprināta un attīstīta, lai nodrošinātu efektīvu tirgus uzraudzību un patērētāju tiesību aizsardzību.

Patērētāju tiesību uzraudzība

Patērētāju tiesību aizsardzības centrs (PTAC) ir galvenā un koordinējošā institūcija patērētāju tiesību aizsardzības normatīvo aktu uzraudzības jomā, kuras darbības mērķis ir efektīvas patērētāju tiesību un interešu aizsardzības nodrošināšana. Lai nodrošinātu iestādes funkciju izpildi, PTAC realizē patērētāju tiesību ievērošanas uzraudzības aktivitātes (gan patērētāju ekonomisko interešu aizsardzības jomā, gan patērētāju tiesību ievērošanas uzraudzību līgumu projektos un līgumos, ko patērētāji slēdz ar ražotājiem, pārdevējiem vai pakalpojumu sniedzējiem), izskata patērētāju sūdzības, nodrošina patērētāju un uzņēmēju informēšanu un sniedz konsultācijas, realizē negodīgas komercprakses, e-komercijas un reklāmas uzraudzības pasākumus, preču un pakalpojumu drošuma un atbilstības uzraudzības pasākumus, veic valsts metroloģiskā uzraudzību, bīstamo iekārtu uzraudzību un bīstamo iekārtu avāriju izmeklēšanu.

Savas darbības ietvaros 2011. gada desmit mēnešos PTAC sniedzis 29310 konsultācijas patērētājiem un juridiskām personām. Patērētāji, pieprasot konsultācijas, visbiežāk interesējušies par jautājumiem, kas saistīti ar viņu tiesībām, ja iegādāta līguma noteikumiem neatbilstoša prece vai saņemts līguma noteikumiem neatbilstošs pakalpojums, kā arī līgumslēdzēju tiesiskās vienlīdzības principa neievērošanu.

2011. gada desmit mēnešos **PTAC saņēmis 1795 patērētāju sūdzības un iesniegumus**. Salīdzinot ar attiecīgo periodu 2010. gadā, vērojams iesniegto sūdzību skaita samazinājums par aptuveni 13%, ko varētu skaidrot ar to, ka ir pieaudzis patērētāju un uzņēmēju informētības līmenis patērētāju tiesību jomā, kā arī ar iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes samazināšanos. Visbiežāk sūdzībās patērētāji izteikuši pretenzijas par līguma noteikumiem neatbilstošiem pakalpojumiem, iegādātām līguma noteikumiem neatbilstošām precēm un līgumslēdzēju tiesiskās vienlīdzības principa neievērošanu. No saņemtajām sūdzībām par precēm visvairāk sūdzību ir par apaviem, elektroprecēm, mobilajiem telefoniem. Pakalpojumu jomā lielākā daļa sūdzību ir par avio, elektronisko sakaru, īres un komunālajiem pakalpojumiem. Joprojām aktuāli ir jautājumi saistībā ar patērētāju kredīvēšanu. Arī 2011. gadā visvairāk sūdzību par tiesiskā vienlīdzības principa neievērošanu saņemts saistībā ar patērētāju kredīvēšanas līgumiem un kredītu devēju rīcību. Pēdējo gadu laikā iesniegto sūdzību saturs dinamika nav būtiski mainījies.

PTAC **patērētāju tiesību uzraudzībā** 2011. gadā noteiktas tādas **prioritārās jomas** kā patērētāju kolektīvo interešu aizsardzība, patērētāju kredīvēšanas

līgumu uzraudzība, elektronisko sakaru pakalpojumu līgumu uzraudzība, komplekso tūrisma pakalpojumu sniedzēju patērētājiem sniegto drošības garantiju uzraudzība, kā arī, ņemot vērā izmaiņas normatīvajā regulējumā kredītu devēju, kas neatbilst kredīvēstādes statusam, licencēšana.

No 2011. gada 1. novembra kredīvēšanas pakalpojumus patērētājam drīkst sniegt tikai kapitālsabiedrības, kuras saņēmušas speciālu atļauju (licenci) patērētāju kredīvēšanas pakalpojumu sniegšanai. PTAC kā atbildīgā patērētāju kredīvētāju licencēšanas un uzraudzības institūcija uz 2011. gada 1. novembri ir saņēmusi 42 pieteikumus licenču saņemšanai un izsniegusi 17 licences. Valsts nodeva par licences izsniegšanu ir 50000 latu, valsts nodeva par licences pagarināšanu – 10000 latu.

Patērētāju kolektīvo interešu aizsardzības un līgumu uzraudzības jomā 2011. gadā ir uzsākta projekta *Līgumu noteikumu un komercprakses/reklāmas uzraudzība elektronisko pakalpojumu jomā* īstenošana, un projekta ietvaros patlaban norit 10 lielāko elektronisko pakalpojumu sniedzēju līgumu noteikumu izvērtēšana un/vai līgumu projektu saskaņošana, kā arī komercprakses izvērtēšana elektronisko sakaru pakalpojumu (Interneta, televīzijas, telefonijas, mobilo sakaru u.c. pakalpojumu) jomā. Iepriekšminētajā jomā ir uzsākta projekta *Līgumu noteikumu un klienta iemaksātās naudas drošības garantiju uzraudzība komplekso tūrisma pakalpojumu jomā* īstenošana, veicot pārbaudes tūrisma pakalpojumu sniegšanas vietās.

Atbalstu un informāciju patērētājiem neveiksmīgi **ES pārrobežu pirkumu gadījumos** turpina nodrošināt Eiropas Patērētāju informēšanas centrs (ECC Latvia). ECC Latvia ir Eiropas Patērētāju centru tīkla (ECC-NET) dalībnieks, kas darbojas Patērētāju tiesību aizsardzības centra ietvaros ar Eiropas Komisijas atbalstu. Pārrobežu kontekstā patērētāji visbiežāk vērsušies ECC Latvia ar problēmām saistībā ar avio pakalpojumiem, kas sastāda gandrīz 40% no saņemto sūdzību un sniegto konsultāciju kopskaita, kā arī jautājumiem par distances ceļā (pasūtījumu veicot internetā vai izvēloties no kataloga) iegādātām precēm vai pakalpojumiem.

2011. gadā **tirgus uzraudzībā** PTAC noteikti tādi prioritārie virzieni kā rotallietu un bērnu preču drošums, bērnu spēļu laukumu sniegtais drošuma līmenis, mašīnu, elektropreču, individuālo aizsardzības līdzekļu drošums un atbilstība noteiktajām prasībām, transportējamo spiedieniekārtu un būvizstrādājumu atbilstība noteiktajām prasībām, bīstamo iekārtu uzraudzība to lietošanas vietās (slēpotājiem paredzēto trošu ceļu (pacēlāju) uzraudzība).

2011. gadā uzsākti un realizēti šādi uzraudzības projekti:

- pārvietojamo spiedieniekārtu tirgus uzraudzība;
- LED (gaismu izstarojošu diožu) moduļu un izstrādājumu tirgus uzraudzība;

- rotallietu – bērnu grāmatiņu un galda spēļu tirgus uzraudzība;
- bērnu preču uzraudzība;
- slēpotājiem paredzēto trošu ceļu (pacelāju) uzraudzība.

Plašāku sabiedrības rezonansi un uzņēmēju interesi par saviem pienākumiem ir izraisījis PTAC realizētais slēpotājiem paredzēto trošu ceļu (pacelāju) uzraudzības projekts, kā arī PTAC veiktās rotallietu – bērnu grāmatiņu tirgus uzraudzības aktivitātes.

Valsts metroloģiskajā uzraudzībā 2011. gadā PTAC veicis pārbaudes mērīšanas līdzekļu atbilstības novērtēšanai normatīvajām prasībām to lietošanas vietās. 253 ražošanas, tirdzniecības un pakalpojumu sniegšanas uzņēmumos valsts metroloģiskajai uzraudzībai tika pakļauti 3892 mērīšanas līdzekļi (tai skaitā neautomātiskie sviri tirdzniecības uzņēmumos, degvielas uzpildes aparāti). Tiek realizēti PTAC darbības plānā paredzētie fasēto preču kontroles pasākumi, veicot izplatīšanai paredzēto fasēto preču satura daudzuma un tā apzīmējuma atbilstības kontroli ražošanas un vairumtirdzniecības uzņēmumos, tai skaitā prioritāri preču grupai – sulas un citi bezalkoholiskie dzērieni.

Normatīvās bāzes pilnveidošana

2011. gada 8. jūlijā, turpinot patērētāju kreditēšanas nebanku tirgus sektora sakārtošanu, Saeima apstiprināja *Grozījumus Komerclikuma spēkā stāšanās kārtības likumā*. Minētie grozījumi nosaka minimālā apmaksātā pamatkapitāla prasību 300000 latu apmērā kapitālsabiedrībai, kas sniedz kreditēšanas pakalpojumu patērētājam un kurai saskaņā ar *Patērētāju tiesību aizsardzības likuma* 8. panta 1.¹ daļu būtu jāsaņem licence šī pakalpojuma sniegšanai pēc 2011. gada 1. novembra. Minimālā apmaksātā pamatkapitāla apmēra noteikšana veicinās ilgtermiņā stabila un patērētājiem uzticama nebanku kreditēšanas tirgus izveidi, aizsargājot patērētājus no kredītu devējiem, kuriem tirgū ir tikai īstermiņa darbības mērķi, no kredītu devēju maksātspējas pasliktināšanās, kas var rezultēties pret klientiem vērsta parādu piedziņā, nodrošinātu normatīvo aktu prasību ievērošanu attiecībā uz patērētāju kreditēšanu un datu aizsardzību, kā arī veicinātu kvalitatīvu pakalpojumu sniegšanu patērētājam.

2011. gadā noritēja parāda ārpustiesas atgūšanas tiesiskā regulējuma (*Parāda atgūšanas likumprojekta*) izstrāde, lai nodrošinātu taisnīgu, samērīgu un saprātīgu parāda atgūšanu no parādnieka – fiziskās personas – un veicinātu parādu labprātīgu atmaksu. Likumprojekta ir paredzēts noteikt prasības parāda atgūšanas pakalpojuma sniedzēja darbībai, noteikt prasības kreditoram un parāda atgūšanas pakalpojumu sniedzējai parāda atgūšanā īstenojamai komunikācijai ar parādnieku un risināt fizisko personu datu izmantošanas jautājumu parāda atgūšanas procesā. Likumprojekts 2011. gada 8. novembrī tika atbalstīts Ministru kabinetā un nodots turpmākai izskatīšanai Saeimā.

2011. gada 17. novembrī starpinstiitūciju saskaņošanai nodoti divi likumprojekti – grozījumi *Reklāmas likumā* un *Negodīgas komercprakses aizlieguma likumā*, kuru mērķis ir padarīt efektīvāku patērētāju tiesību un ekonomisko interešu aizsardzības uzraudzības sistēmu, lai mazinātu negodīgas komercprakses un reklāmas ietekmi uz patērētājiem un saimnieciskās darbības veicējiem, un patērētājiem netiktu ierobežota iespēja pieņemt ekonomiski pamatotus un uz informāciju balstītus pirkuma lēmumus. Likumprojekti paredz optimizēt un uzlabot uzraudzības iestāžu darbu, precizējot iestāžu tiesības un pienākumus saistībā ar komercprakses un reklāmas atbilstības normatīvo aktu prasībām izvērtēšanu. Ņemot vērā līdzšinējo uzraudzības darba pieredzi, likumprojektos tiek noteikts, ka turpmāk uzraudzības iestāde veiks uzraudzību komercprakses un reklāmas jomā atbilstoši iestādes noteiktajām uzraudzības prioritātēm, izvērtējot iespējamā pārkāpuma ietekmi uz patērētāju kolektīvajām interesēm. Gadījumos, kad uzraudzības iestāde ir saņēmusi iesniegumu par potenciāliem likumu pārkāpumiem, tiks veikts izvērtējums un informācija tiks izmantota darbības plānošanai, tādējādi iestādes resursus koncentrējot uz svarīgāko. Likumprojekti konkretizē sadarbības mehānismu starp uzraudzības iestādi un komersantiem, veicinot brīvprātīgu darbību veikšanu, paredzot jaunus noteikumus attiecībā uz labprātīgu pārkāpumu novēršanu, to turpmāku nepieļaušanu un pārkāpuma radīto seku mazināšanu, piemēram, atļūdzinot patērētājiem radīto kaitējumu.

Vērtējot likumu piemērošanas praksi, tika secināts, ka šobrīd spēkā esošais regulējums nav pietiekami efektīvs, lai motivētu pārkāpējus atturēties no aizliegtas komercprakses vai izbeigt to, jo nomaksāt piemēroto naudas sodu reizēm ir izdevīgāk, nekā pildīt uzraudzības iestādes lēmumus. Lai atrisinātu šo situāciju, Ekonomikas ministrija likumprojekta paredz papildu ietekmēšanas līdzekļus gan soda naudas veidā, kas nosakāma samērīgi ar izdarīto pārkāpumu, kā arī ņemot vērā komersanta sadarbību ar uzraudzības iestādi un veiktās darbības kaitējuma patērētājiem novēršanai. Būtisku pārkāpumu gadījumā, kad netiek pildīts uzraudzības iestādes pieņemtais lēmums, iestādēm tiek dotas pilnvaras uz laiku apturēt komersanta saimniecisko darbību. Abi likumprojekti to izstrādes gaitā guva lielu patērētāju interešu aizstāvības organizāciju atbalstu.

2011. gada 25. oktobrī tika pieņemta *Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2011/83/ES* par patērētāju tiesībām, kuras mērķis ir nodrošināt visās ES dalībvalstīs vienādi augstu patērētāju tiesību aizsardzības līmeni, kā arī veicināt ES iekšējā tirgus attīstību. Līdz ar direktīvas spēkā stāšanos visās 27 ES dalībvalstīs tiks noteiktas vienotas patērētāju tiesības, noslēdzot distances līgumu vai līgumu ārpus uzņēmuma telpām, kas vienlaikus pavērs lielākas iespējas komersantiem, kas piedāvā savas preces vai pakalpojumus ES tirgū, jo tiem nebūs jāpielāgojas atšķirīgām ES dalībvalstu patērētāju tiesību

aizsardzības prasībām. Direktīva nosaka distances līgumā (līgumi, kuri noslēgti internetā, TV vai ar katalogu starpniecību) un ārpus uzņēmuma telpām noslēgtajā līgumā (piemēram, līgumi, kas noslēgti tirgotāja prezentācijas laikā patērētāja mājās) ietveramo informāciju, kā arī informāciju, kura jāsniedz patērētājam pirms šo līgumu noslēgšanas. Noslēdzot šādus līgumus, visās ES dalībvalstīs noteikts vienots 14 dienu atteikuma tiesību periods, kura laikā patērētājs ir tiesīgs atkāpties no preču vai pakalpojumu līguma bez pamatojuma.

Direktīva paredz arī atsevišķas prasības uzņēmuma telpās noslēgtajiem līgumiem, piemēram, to, kad prece tiek uzskatīta par piegādātu, kā arī piegādes termiņus. Papildus minētajam direktīva nodrošina labāku cenu caurskatāmību, aizliedzot slēptos maksājumus, aizliedz izmantot iepriekš atzīmētas ailītes jeb tā sauktos „ķeksīšus”, aizliedz prasīt papildu maksas par kredītkaršu un īpašu telefonlīniju izmantošanu, kā arī skaidrāk regulē patērētāju tiesību aizsardzību digitālo preču iegādes jomā. Direktīvas prasības Latvijā jāievieš līdz 2013. gada beigām.

6.14. Kvalitātes nodrošināšana

6.14.1. Kvalitātes struktūrpoltika

Kvalitātes nodrošināšanas jomā galvenais uzdevums ir veicināt normatīvo aktu prasību pareizu piemērošanu un ievērošanu reglamentētajā un nereglamentētajā sfērā, kā arī pilnveidot normatīvo aktu bāzi atbilstoši Eiropas Savienības prasībām, ņemot vērā nacionālā tirgus un tautsaimniecības vajadzības, nodrošinot produktu un pakalpojumu atbilstību, sekmējot uzņēmēju konkurētspējas pieaugumu un starpvalstu tirdzniecības šķēršļu mazināšanu.

Latvijā kvalitātes nodrošināšanas sistēmu reglamentē likums *Par atbilstības novērtēšanu, Standartizācijas likums*, kā arī likums *Par mērījumu vienotību* un citi saistītie normatīvie akti.

Galvenie politikas virzieni:

- atbilstības novērtēšanas infrastruktūras (t.sk. testēšanas un kalibrēšanas laboratoriju, inspicēšanas un sertificēšanas institūciju, vides verificētāju) uzturēšana un pilnveidošana atbilstoši Latvijas tautsaimniecības vajadzībām, lai aizsargātu patērētājus un apkārtējo vidi no nekvalitatīviem produktiem un pakalpojumiem, veicinātu komersantu konkurētspēju un uzticamību Latvijas ražotāju produkcijai, kā arī Latvijas komersantu sniegtajiem pakalpojumiem;
- attiecīgās informatīvās un konsultatīvās bāzes pilnveidošana;
- nacionālo akreditācijas, standartizācijas un metroloģijas institūciju dalības nodrošināšana starptautiskajās organizācijās, uzturot to

2011. gada otrajā pusē turpinājās diskusijas par 2011. gada 31. martā Eiropas Komisijas apstiprināto priekšlikumu *Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par ar patērētāju noslēgtiem kredītlīgumiem saistībā ar nekustamo īpašumu*, kas izveido Eiropas Savienības līmeņa regulējumu attiecībā uz patērētājiem izsniegtiem kredītiem, kas nodrošināti ar nekustamā īpašuma hipotēku vai paredzēti nekustamā īpašuma iegādei. Direktīvas projekts paredz noteikt prasības hipotekārās kredīšanas pakalpojumu reklāmai, pirms līguma noslēgšanas sniedzamajai informācijai, patērētāja kredītspējas pārbaudei, gada procentu likmes aprēķinam, kredīta pirmstermiņa atmaksai, pieejai kredītspējas izvērtēšanas datu bāzēm, kā arī kredīta starpnieku un kredīta devēju uzraudzības mehānismu un kompetences prasības minētajiem pakalpojumu sniedzējiem. Līdz 2011. gada beigām plānots panākt vienošanos par direktīvas projektu Eiropas Padomē pirms diskusiju uzsākšanas par Eiropas Parlamenta izteiktajiem komentāriem 2012. gada sākumā.

starptautisko atzišanu un Latvijas kvalitātes nodrošināšanas sistēmas atbilstību starptautiskajām prasībām;

- nacionālās metroloģijas etalonu bāzes uzturēšana un starptautiskā salīdzināšana, lai nodrošinātu nepieciešamo mērījumu izsekojamību, kā arī aizsargātu iedzīvotājus no neprecīzi veiktiem mērījumiem;
- kvalitātes vadības vides un citu brīvprātīgo kvalitātes sistēmu ieviešanas veicināšana uzņēmumos, lai nodrošinātu augstvērtīgas produkcijas ražošanu, pakalpojumu sniegšanu un veicinātu Latvijas komersantu konkurētspēju starptautiskajos tirgos;
- efektīvas tirgus uzraudzības veicināšana, lai nodrošinātu vienlīdzīgus nosacījumus visiem tirgus dalībniekiem un aizsargātu patērētājus no iespējamās komersantu negodīgas konkurences.

Nacionālo standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas institūciju funkcijas un uzdevumus veic Ekonomikas ministrijas pārraudzībā esošās kapitālsabiedrības ar ierobežotu atbildību „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” attiecīgie biroji: Standartizācijas birojs, Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs un Metroloģijas birojs.

6.14.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija

Sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” ar 2009. gada 1. jūliju veic *Standartizācijas likumā*, likumā *Par atbilstības*

novērtēšanu, likumā *Par mērījumu vienotību*, kā arī citos saistītajos likumos noteiktos uzdevumus standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas jomā.

Standartizācija

SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” Standartizācijas birojs (LVS) atbilstoši *Standartizācijas likumam* kā nacionālā standartizācijas organizācija pārzina un koordinē Latvijas komersantu un organizāciju darbību standartizācijā.

LVS galvenās funkcijas ir, sadarbojoties ar starptautiskajām un Eiropas standartizācijas organizācijām, veidot Latvijas standartu fondu un izdot Latvijas standartus.

Kopš 2004. gada LVS ir Eiropas Standartizācijas komitejas (CEN) un Eiropas Elektrotehnikas standartizācijas komitejas (CENELEC) pilntiesīgs biedrs. LVS ir arī Starptautiskās Standartizācijas organizācijas (ISO) korespondētājbiedrs un Starptautiskās Elektrotehniskās komisijas (IEC) asociētais biedrs.

Atbilstoši apstiprinātajiem plāniem prioritārie LVS darbības virzieni 2011. gadā bija standartizācijas informācijas izplatīšana, Latvijas standartu fonda papildināšana un uzturēšana, standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas pilnveidošana, sadarbība ar starptautiskajām, Eiropas un valstu nacionālajām standartizācijas organizācijām.

Līdz 2011. gada 1. novembrim LVS reģistrēti 34878 standartizācijas dokumenti, t.sk. 29181 Latvijas standarta statusā adaptēts Eiropas standarts. LVS koordinētās 50 standartizācijas tehniskās komitejas un 4 darba grupas šā gada desmit mēnešos adaptējušas 1206 Eiropas standartus, latviešu valodā iztulkoti 26 obligāti piemērojami standarti. Standartizācijas informācijas pakalpojumi sniegti 2900 juridiskām un fiziskām personām.

Turpinot standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas pilnveidošanu, 49% no visiem standartiem tiek pārdoti e-veikalā.

LVS ieviestā automātiskā informācijas elektroniskā izziņošanas sistēma sniegusi bezmaksas pakalpojumu *Ikmēneša ziņojums par Latvijas standarta statusā reģistrētajiem standartiem un atceltajiem Latvijas standartiem klientu interesējošās jomās* 530 pastāvīgajiem klientiem.

Lai nodrošinātu likumdošanas sasaisti ar standartiem un atvieglotu informācijas meklēšanu, noslēgts līgums ar *Latvijas Vēstnesi* par informācijas apmaiņu un savstarpējo saišu izveidošanu portālā www.likumi.lv un standartizācijas biroja mājas lapā www.lvs.lv.

Uzņēmējdarbības un uz zināšanām balstītas ekonomikas veicināšanas programmas ietvaros LVS turpina tehniskās infrastruktūras izveidi, lai nodrošinātu komersantiem ērtu pieeju standartizācijas informācijai un veicinātu plašāku Eiropas un starptautisko standartu piemērošanu uzņēmējdarbībā.

Akreditācija

SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” struktūrvienība Latvijas Nacionālais

akreditācijas birojs (LATAK) nodrošina nacionālās akreditācijas sistēmas darbību. LATAK atbilstoši Eiropas *Parlamenta un padomes regulai 765/2008* darbojas kā nacionālā akreditācijas institūcija un ir paziņota (notificēta) Eiropas Komisijai.

Pēdējo gadu laikā akreditēto institūciju skaita pieaugums liecina par akreditācijas procesa nozīmīgumu un stabilitāti atbilstības novērtēšanas jomā. Arvien jaunas institūcijas izvēlas apliecināt savu kompetenci ar akreditāciju. Daudzas institūcijas paplašina arī savu darbības jomu. Pašlaik akreditācijas statuss tiek uzturēts 214 akreditētām institūcijām. Jaunas akreditācijas piešķirtas laboratorijām gāzu sprādzienbīstamības noteikšanas ierīču kalibrēšanā un testēšanā, medicīnas laboratorijām, inspicēšanas institūcijām tahogrāfu un ātruma ierobežotājiēriču un bīstamo iekārtu inspicēšanas jomās un mežu apsaimniekošanas sertificēšanā. Vienas institūcijas atbilstība tiek uzturēta atbilstoši Labas laboratoriju prakses principiem. LATAK turpina sniegt akreditācijas pakalpojumus Ukrainā, kur akreditēta viena personāla sertifikācijas institūcija.

LATAK uztur akreditācijas sistēmas atbilstību Eiropas Akreditācijas kooperācijas (EA) *Daudzpusējās atzīšanas līgumam* (MLA) sešās akreditācijas jomās. Lai pastāvīgi atbilstu šīm prasībām un harmonizētu akreditācijas procedūras, LATAK darbinieki piedalās vairākās komitejās – EA inspicēšanas un sertificēšanas komitejās, EA laboratoriju komitejā, *Daudzpusējā atzīšanas līguma* komitejas sanāksmēs un ģenerālajās asamblejās.

Starptautu sadarbības ietvaros sadarbība tiek uzturēta arī ar Baltkrievijas, Ukrainas un Uzbekistānas akreditācijas institūcijām. Veiksmīgi uzsākta sadarbība arī ar Gruzijas akreditācijas institūciju, sniedzot palīdzību Eiropas un starptautisko prasību ieviešanā.

LATAK ir arī veicinājis nacionālo laboratoriju līdzdalību starptautisko starplaboratoriju salīdzinošās testēšanas programmās un organizējis prasmes pārbaudes. Tiek organizēti arī mācību semināri atbilstības novērtēšanas institūcijām.

Metroloģija

SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” metroloģijas birojs no 2009. gada 1. jūlija ir Latvijas nacionālā metroloģijas institūcija (LATMB), un tās darbības mērķis ir nodrošināt un attīstīt mērījumu ticamību un izsekojamību valstī. Metroloģijas birojs pilda likuma *Par mērījumu vienotību* noteiktos uzdevumus metroloģijas jomā.

Saskaņā ar grafiku tiek veikta Nacionālo mērvienību etalonu kalibrēšana Eiropas Savienības nacionālajos metroloģijas institūtos (NMI), kā arī izpildītas etalonu uzturēšanas procedūras.

Čehijas NMI tika veikta 500 kg masas etalonatsvara kalibrēšana. Pēc etalonatsvara kalibrēšanas LATMB veica kalibrēšanas pēdarbus, kalibrēšanas rezultātu stabilitātes un dreifa kontroli, kā arī nenoteiktību budžeta aktualizāciju. 2011. gada jūlijā Dānijas NMI

tika nokalibrēts 10 kg masas etalonatsvars. Novembrī Somijas NMI tika veikta 1m garuma etalona, galamēru komplekta un stikla skalas kalibrēšana. Tika veikta nacionālo elektrisko mērvienību un garuma etalonu stabilitātes analīze un dreifa novērtēšana starpkalibrēšanas periodā. Ir izpildītas 7 kalibrēšanas rezultātu ticamības validācijas procedūras CMC (Calibration and Measurement Capabilities) sfērā.

2011. gada laikā tika izvērtēta atbilstība un sertificēti 25 mērlīdzekļu tipi, tai skaitā atkārtoti izvērtēta mērlīdzekļu tipu atbilstība un pagarināti sertifikāti 17 tiptiem. Regulāri tiek aktualizēts apstiprināto tipu saraksts internetā Metroloģijas biroja mājas lapā. Izstrādāts un sagatavots publicēšanai transporta līdzekļu ātruma kontroles sistēmu tehniskajām un metroloģiskajām prasībām piemērojamo standartu saraksts. Sniegtas 23 konsultācijas reglamentētās metroloģijas jautājumos, tai skaitā 4 ārvalstu uzņēmumiem. Vācijas uzņēmumam BARTEC Benke GmbH sniegti skaidrojumi par *direktīvas 2004/22/EK* prasību ieviešanu Latvijā.

Sagatavots Metroloģijas biroja kvalitātes pārvaldības sistēmas gada pārskats un iesniegts vērtēšanai Eiropas Nacionālo metroloģijas institūtu apvienības (EURAMET) tehniskajā komitejā *Kvalitāte* (TC-Q). Veikti visi nepieciešamie pasākumi

kalibrēšanas un mērīšanas spēju CMC starptautiskās atzišanas uzturēšanai, izmantojot starptautisko BIPM datu bāzi KCDB.

Metroloģijas birojs 2011. gadā turpina sadarboties ar EURAMET, kā arī ar Starptautisko reglamentētās metroloģijas organizāciju (OIML) un Eiropas reglamentētās metroloģijas kooperāciju (WELMEC). Metroloģijas birojs izanalizējis EURAMET 2011. gada aprīļa konferences materiālus par CIPM MRA līgumu un tajā izskatītos priekšlikumus jaunajiem termiņiem un definīcijām. Metroloģijas biroja darbinieki iepazinušies ar WELMEC 27. komiteju sanāksmes (2011. gada maijs) lēmumiem un sanāksmē apspriestajiem WG sērijas dokumentu papildinājumiem.

Ir paplašināta sadarbība ar Lietuvas metroloģijas institūcijām – nacionālo metroloģijas institūciju (NMI) VMT un Kauņas tehniskās universitātes Metroloģijas institūtu. Darba vizītēs diskutētas reglamentētās metroloģijas problēmas – mērlīdzekļu tipa apstiprināšana, harmonizēto standartu piemērošana, mērlīdzekļu testēšanas programmu izstrāde.

Turpinās sadarbība ar Latvijas metroloģijas institūcijām. Veikta SIA „Latvijas Nacionālais metroloģijas centrs” 74 references etalonu, kā arī 3 masas komparatoru kalibrēšana.

6.15. Privatizācija

Privatizācijas mērķis ir, mainot valsts vai pašvaldības īpašuma īpašnieku, radīt labvēlīgu vidi privātā kapitāla darbībai Latvijas tautsaimniecības

attīstības interesēs un sašaurināt darbību, ko valsts un pašvaldības veic kā komersanti.

6.21. ielikums

Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums

Privatizācijas pabeigšanas likums nosaka:

- termiņu – 2006. gada 31. augustu, līdz kuram jebkura juridiska vai fiziska persona varēja ierosināt nodot privatizācijai jebkuru valsts vai pašvaldības īpašumu;
- kārtību, kādā izskata personas iesniegto privatizācijas ierosinājumu un pieņem lēmumu par valsts vai pašvaldību īpašuma nodošanu privatizācijai;
- ka atteikt nodot privatizācijai un saglabāt valsts vai pašvaldības īpašumā var īpašumu, kas ir nepieciešams valsts pārvaldes funkciju vai valsts vai pašvaldības komercdarbības veikšanai;
- ka lēmumus par valsts vai pašvaldības īpašuma nodošanu privatizācijai Ministru kabinets vai pašvaldība varēja pieņemt līdz 2010. gada 30. decembrim;
- ka lēmumus par valsts vai pašvaldības īpašuma, par kuru radies īpašuma tiesību strīds, nodošanu privatizācijai pieņem četru mēnešu laikā no dienas, kad spēkā stāties tiesas nolēmums vai notariāls akts;
- ka netiks privatizēta vai atsavināta valsts akciju sabiedrība „Latvenergo”, valsts akciju sabiedrība „Latvijas pasts”, valsts akciju sabiedrība „Starptautiskā lidosta „Rīga””, valsts akciju sabiedrība „Latvijas dzelzceļš”, valsts akciju sabiedrība „Latvijas gaisa satiksme” un valsts akciju sabiedrība „Latvijas valsts meži”;
- termiņus, līdz kuriem personām, kuras vēlas izpirkt pastāvīgā lietošanā piešķirtu zemi, ir jāiesniedz zemes izpirkšanas pieprasījums (2006. gada 31. augusts vai 2007. gada 30. novembris), kā arī līdz kuram Valsts zemes dienestā vai pilsētas pašvaldībā ir jāiesniedz attiecīgi zemes robežu plāns vai apliecinājums par veikto zemes izpirkšanas maksājumu privatizācijas sertifikātos pirms zemes izpirkšanas līguma slēgšanas (2008. gada 1. septembris), kā arī iesniegums lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu (2010. gada 31. maijs vai 2011. gada 31. augusts) un to, ka zemes pirkuma līgums bija jānoslēdz līdz 2011. gada 30. decembrim;
- ka privatizācijas sertifikātiem nav noteikts derīguma termiņš, bet tos var izmantot tikai privatizācijas procesa ietvaros;
- kārtību, kādā izbeidzama privatizācijas sertifikātu piešķiršana. Personām ir noteikts gala termiņš – 2007. gada 28. decembris, līdz kuram varēja iesniegt pieteikumu piešķirt privatizācijas sertifikātus.

Lai nodrošinātu veiksmīgu un atklātu privatizācijas pabeigšanas procesu norisi, Ministru kabinets ir noteicis kārtību, kā privatizāciju un zemes reformu veicošām institūcijām ir jāizveido publiski pieejami privatizācijas ierosinājumu un zemes izpirkšanas reģistri.

Tā kā Latvijā realizētās masveida privatizācijas mērķis pamatā ir sasniegts, 2005. gada 1. septembrī stājās spēkā Saeimas pieņemtais *Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums (Privatizācijas pabeigšanas likums)*, kas nosaka, kā pabeidzams privatizācijas process, zemes reforma un nodrošināma privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšana (skatīt 6.21. ielikumu).

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizācija

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizāciju saskaņā ar likumu *Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju* veic un privatizācijas ierosinājumus apkopo valsts akciju sabiedrība „Privatizācijas aģentūra”.

Lēmumu par valsts īpašuma objekta, tai skaitā, kapitāla daļu un neapbūvēta zemesgabala nodošanu privatizācijai pieņem Ministru kabinets, bet apbūvēta zemesgabala, uz kura atrodas citai personai piederošas ēkas vai būves, – Privatizācijas aģentūra. Lēmums tiek pieņemts, pamatojoties uz jebkuras fiziskās vai juridiskās personas iesniegtu privatizācijas ierosinājumu.

No 2005. gada 1. septembra, kad stājās spēkā *Privatizācijas pabeigšanas likums*, līdz 2011. gada 31. oktobrim Privatizācijas aģentūras privatizācijas ierosinājumu reģistrā reģistrēti 628 nekustamo īpašumu privatizācijas ierosinājumi, 57 valsts kapitāla daļu privatizācijas ierosinājumi un 4343 zemesgabalu privatizācijas vai privatizācijas turpināšanas ierosinājumi. Pēc 2006. gada 31. augusta privatizācijas ierosinājumu reģistrā reģistrēti tie privatizācijas ierosinājumi, kas līdz šim datumam kļūdaini iesniegti citās valsts vai pašvaldību institūcijās un vēlāk pēc piekritības pārsūtīti Privatizācijas aģentūrai.

Par valstij piederoša īpašuma (nekustamie īpašumi, kapitāla daļas, zeme) privatizācijas subjektu var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ir tiesības iegūt Latvijā kustojo vai nekustamo īpašumu. Maksājumi par īpašuma objektiem izdarāmi latos un/vai privatizācijas sertifikātos.

Laika posmā no 1994. gada 17. aprīļa līdz 2011. gada 31. oktobrim likumā noteiktajā kārtībā kopumā apstiprināti 2485 valsts īpašuma objektu (izņemot zemi) privatizācijas noteikumi. Par publiskām akciju sabiedrībām pārveidotu 94 uzņēmumi, laižot publiskā apgrozījumā 439,14 milj. akciju. Šajā laikā gūti ieņēmumi no valsts īpašuma objektu (izņemot zemi un parādu kapitalizācijas rezultātā radušos akciju pārdošanu un kapitāla daļu atsavināšanu) privatizācijas 1,665 miljardu latu apmērā, tai skaitā 398,778 milj. latos un par privatizācijas sertifikātiem 1,266 miljardi latu nominālvērtībā. Jaunie īpašnieki pārņēmuši privatizēto valsts uzņēmumu (uzņēmējsabiedrību) saistības par vairāk nekā 187,95 milj. latu. Noteikto investīciju apjoms bija 146,35 milj. latu, bet faktiski ieguldīto investīciju apjoms sasniedz 267,54 milj. latu.

No 1997. gada Privatizācijas aģentūra veic valstij piederošo zemesgabalu privatizāciju. Līdz 2011. gada 31. oktobrim ir privatizēti (noslēgti pirkuma līgumi) 5011 valsts zemesgabali. Privatizēto valsts zemesgabalu

kopējā pārdošanas cena sastāda 199,4 milj. latu, no kuriem 96,1 milj. latu naudā, bet 103,3 milj. latu īpašuma kompensācijas sertifikātos. Ieņēmumi no šo zemesgabalu privatizācijas uz 2011. gada 31. oktobri – 184,77 milj. latu.

Pašvaldību īpašuma objektu un zemesgabalu privatizācija

Lēmumu par pašvaldībai piederoša nekustamā īpašuma privatizāciju pieņem pašvaldības – pilsētas (novada) dome. Lēmums tiek pieņemts, pamatojoties uz jebkuras fiziskās vai juridiskās personas iesniegtu privatizācijas ierosinājumu.

Par pašvaldībai piederoša īpašuma (nekustamais īpašums, nekustamā īpašuma domājamā daļa, kapitālsabiedrība, kapitāla daļa, zeme) privatizācijas subjektu var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ir tiesības iegūt Latvijā pašvaldību īpašumu privatizācijas procesā. Maksājumi par pašvaldības īpašumu objektiem izdarāmi latos un/vai privatizācijas sertifikātos.

Pašvaldības īpašuma privatizāciju pašvaldībā nodrošina attiecīgās pašvaldības (pilsētas, novada) īpašuma privatizācijas komisija.

Pašvaldības domes apstiprināto privatizācijas projektu, noteikumu un paziņojumu atbilstību likuma *Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju* un *Privatizācijas pabeigšanas likuma* noteikumiem nodrošina Ekonomikas ministrija.

No 1994. gada 17. februāra līdz 2011. gada 31. oktobrim Ekonomikas ministrija ir izskatījusi un pieņēmusi zināšanai 3296 privatizācijas projektus ar kopējo nosacīto cenu 159,2 milj. latu (t.sk. maksājumi sertifikātos 58,2 milj. latu nominālvērtībā).

No 1997. gada 1. janvāra līdz 2011. gada 31. oktobrim Ekonomikas ministrijā ir izskatīti un akceptēti pašvaldību 1671 apbūvēta un neapbūvēta zemesgabala privatizācijas noteikumi (no 2005. gada 1. septembra – atsevišķi apbūvētu zemesgabalu privatizācijas paziņojumi) ar kopēju zemesgabalu vērtību 26,4 milj. latu (13,3 milj. latu jāapmaksā īpašuma kompensācijas sertifikātos).

Likuma *Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju* 41. panta otrā daļa uzliek par pienākumu pašvaldības domei iesniegt Ekonomikas ministrijā lēmumu par pašvaldības īpašuma objekta privatizācijas projekta apstiprināšanu un apstiprināto privatizācijas projektu. Savukārt lēmuma par apbūvēta vai neapbūvēta zemesgabala privatizācijas noteikumu (paziņojuma) apstiprināšanu iesniegšana Ekonomikas ministrijā ir brīvprātīga un ar likumu nav uzdots.

Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* 5. panta septīto daļu pašvaldības pēc 2006. gada 31. augusta reizi ceturksnī iesniedz Ekonomikas ministrijai ziņas par saņemtajiem pašvaldības īpašuma objektu un apbūvētu un neapbūvētu zemesgabalu privatizācijas ierosinājumiem, lēmumiem par šo objektu un zemesgabalu nodošanu privatizācijai, pārdošanas cenu un samaksai izmantojamo privatizācijas sertifikātu daudzumu.

Dzīvojamo māju privatizācijas gaita

Dzīvojamo māju privatizācija Latvijā tika uzsākta 1995. gadā. To veica Centrālā dzīvojamo māju privatizācijas komisija (no 2004. gada 1. janvāra – valsts aģentūra „Mājokļu aģentūra”, no 2008. gada 1. janvāra – Būvniecības, enerģētikas un mājokļu valsts aģentūra, kopš 2009. gada 1. jūlija – Privatizācijas aģentūra), kā arī pašvaldību dzīvojamo māju privatizācijas komisijas likumā *Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju* noteiktajā kārtībā.

Privatizācijas aģentūras valdījumā 2011. gada 31. oktobrī atradās 522 dzīvojamās mājas, kurās ir 987 neprivatizēti valsts dzīvokļu īpašumi, un 967 neprivatizēti valsts dzīvokļu īpašumi, kas atrodas 380 dzīvokļu īpašnieku pārvaldīšanā nodotajās dzīvojamās mājās.

Valsts dzīvojamo māju privatizācijas process – līdz 2011. gada 31. oktobrim ir pieņemti lēmumi par 5108 valsts dzīvojamo māju nodošanu privatizācijai. Privatizācijas aģentūras valdei ir jāpieņem lēmums vēl par 96 valsts dzīvojamo māju nodošanu privatizācijai. Līdz 2011. gada 31. oktobrim ir izsūtīti 50126 privatizācijas paziņojumi valsts dzīvokļu īrniekiem. Līdz 2011. gada 31. oktobrim ir privatizēti 44277 valsts dzīvokļi. 2011. gadā privatizēti 49 dzīvokļi.

Pašvaldību dzīvojamo māju privatizācijas process – dati par pašvaldību dzīvojamo māju privatizācijas procesu un pašvaldību dzīvojamo māju nodošanu dzīvokļu īpašniekiem pārvaldīšanā šobrīd vairs netiek aktualizēti, līdz ar to Privatizācijas aģentūras datu bāzēs esošie dati neatspoguļo faktisko situāciju.

Dzīvokļu īpašnieku pārvaldīšanā līdz 2011. gada 31. oktobrim nodotas 3874 valsts dzīvojamās mājas. 2011. gadā dzīvokļu īpašnieku pārvaldīšanā ir nodotas 25 valsts dzīvojamās mājas.

Zemes reforma

Zemes reformas pamatmērķis ir pārkārtot zemes lietošanas un īpašuma tiesiskās, sociālās un ekonomiskās attiecības no komandekonomikas uz tirgus ekonomiku.

Valsts zemes reformas procesā ietilpst brīvās, valstij piekritošās zemes piešķiršana pastāvīgā lietošanā, īpašuma tiesību atjaunošana un pastāvīgā lietošanā piešķirtās zemes izpiršana (pirkšana), kā arī valstij un pašvaldībai piederošās zemes privatizācija (atsavināšana). Pastāvīgā lietošanā piešķirtās zemes izpiršana (pirkšana) un īpašuma tiesību atjaunošana norit saistībā ar valsti realizējamo lauku apvidus un pilsētu zemes reformu.

Pilsētās ir beigusies zemes piešķiršana lietošanā dzīvojamās ēkas īpašniekiem vai augļu dārza lietotājiem, kuriem zeme piešķirta augļu dārza ierīkošanai ar apbūves tiesībām. Pilsētas zemes komisijas ir izskatījušas atzinumus par tiesībām iegūt zemi īpašumā par maksu. Līdz 2011. gada 30. novembrim saskaņā ar Ministru kabineta 2008. gada 25. augusta noteikumiem *Zemes izpirkuma*

(*pirkuma*) līguma noslēgšanas kārtība Hipotēku banka bija noslēgusi 73024 līgumus.

2011. gada 1. jūnijā stājās spēkā likums *Grozījumi Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likumā*, kuri paredz, ka lauku un pilsētas zemes izpircēji, kuri nav paspējuši noslēgt zemes izpirkuma (pirkuma) līgumu ar Hipotēku banku, to varēs izdarīt līdz 2011. gada 30. decembrim.

Grozījumi *Privatizācijas pabeigšanas likumā* paredzēja, ka tie dzīvojamo ēku īpašnieki un augļu dārzu lietotāji pilsētās, kuri līdz 2009. gada 31. augustam bija iesnieguši zemes robežu plānu ar iesniegumu lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu un to saņēmuši, zemes izpirkuma (pirkuma) līgumu ar Hipotēku banku varēja noslēgt vēl līdz 2011. gada 30. decembrim.

Saskaņā ar grozījumiem *Privatizācijas pabeigšanas likumā* pilsētas zemes komisijās no 2011. gada 1. jūnija atsākās lēmumu pieņemšana par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu pilsētu zemes lietotājiem – dzīvojamo ēku īpašniekiem vai augļu dārzu lietotājiem, kuri līdz 2008. gada 1. septembrim bija iesnieguši apliecinājumu par priekšapmaksas veikšanu un līdz 2009. gada 31. augustam veikuši zemes kadastrālo uzmērīšanu, bet nebija iesnieguši iesniegumu un attiecīgos dokumentus lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu vai saņemts atteikums izpirkt (pirkt) zemi.

Lauku apvidos ir beigusies zemes piešķiršana lietošanā, taču turpinās lēmumu pieņemšana par zemes lietošanas tiesību izbeigšanu un zemes nomas līgumu slēgšana.

Līdz 2010. gada 30. decembrim iespēju veikt samaksu par zemi un noslēgt līgumu ar Hipotēku banku nebija izmantojušas apmēram 6530 personas par 9860 lauku apvidos izpiršanai pieprasītajām zemes vienībām. Savukārt līdz 2010. gada 30. augustam iesniegumus Valsts zemes dienestā lēmuma pieņemšanai par kadastrāli uzmērītās zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu nebija paspējušas iesniegt gandrīz 670 priekšapmaksu veikušās personas.

Saskaņā ar grozījumiem *Privatizācijas pabeigšanas likumā* personas iesniegumu lēmuma pieņemšanai par lauku apvidus zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu varēja iesniegt Valsts zemes dienestā no 2011. gada 1. jūnija līdz 2011. gada 31. augustam, ja līdz 2008. gada 1. septembrim bija pārskaitīti privatizācijas sertifikāti un līdz 2010. gada 31. augustam bija iesniegušas izpiršanai pieprasītās zemes robežu plānu reģistrācijai Kadastra informācijas sistēmā. Iespēju iesniegt iesniegumu lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu lauku apvidus līdz 2011. gada 31. augustam izmantoja 56% no 670 personām, attiecīgi Latgalē – 33%, Zemgalē – 31%, Kurzemē – 13%, Vidzemē – 12% un Rīgā – 11 procenti.

No 2011. gada 1. jūnija tika atsākta lauku apvidus zemes nodošana īpašumā par maksu, kā arī izpirkuma (pirkuma) līgumu slēgšana ar Hipotēku banku.

Zemes izpirkšanas līgumu ar Hipotēku banku līdz 2011. gada 30. decembrim bija tiesīgi noslēgt arī visi tie zemes izpircēji, kuriem lēmumi par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu bija pieņemti jau līdz 2011. gada 1. jūnija grozījumiem *Privatizācijas pabeigšanas likumā*. Pēc Valsts zemes dienesta rīcībā esošās informācijas no 2011. gada 1. jūnija līdz 2011. gada novembrim ar Hipotēku banku noslēgti vien 9% no 6530 zemes izpirkuma (pirkuma) līgumiem.

Ja *Privatizācijas pabeigšanas likumā* noteiktajā privatizācijas termiņa pagarinājumā – līdz 2011. gada 30. decembrim netika noslēgts zemes izpirkuma (pirkuma) līgums ar Hipotēku banku, gan pilsētas, gan lauku apvidus zemes izpircējs zaudēs iespēju izpirkt zemi par tās kadastrālo vērtību, kā arī zaudēja jau ieguldīto priekšapmaksu, kas veikta privatizācijas sertifikātos pirms zemes kadastrālās uzmērīšanas.

Līdz ar minētajiem grozījumiem tika pagarināts termiņš – 2012. gada 31. marts, līdz kuram Hipotēku banka iesniedz Valsts zemes dienestam un attiecīgajām pilsētu pašvaldībām informāciju par noslēgtajiem zemes izpirkuma (pirkuma) līgumiem.

Likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* 16. panta pirmā daļa paredzēja bijušajiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekiem, kā arī bijušajiem zemes īpašniekiem, kuri līdz 1940. gada 21. jūlijam uzsāka izpirkt (izpirka) Latvijā atstātos vācu izceļotāju nekustamos īpašumus no Vispārējās Lauksaimniecības bankas vai Valsts zemes bankas, vai viņu mantiniekiem, kuriem nav atjaunotas īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu vai par to nav piešķirti īpašuma kompensācijas sertifikāti, iespēju pieteikties uz līdzvērtīgām zemes vienībām, kas ar pašvaldības lēmumu līdz 2009. gada 30. decembrim tika nodotas zemes reformas pabeigšanai.

Ja bijušie zemes īpašnieki vai viņu mantinieki vēlējas atjaunot zemes īpašuma tiesības, viņiem likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* ietvaros līdz 2007. gada 28. decembrim bija jāiesniedz pieteikums Centrālajai zemes komisijai (CZK), savukārt dokumentus, kas pierāda īpašuma un mantošanas tiesības, varēja iesniegt līdz 2008. gada 1. septembrim.

Kārtību, kādā bijušajiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekiem atjauno zemes īpašuma tiesības uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi, paredz Ministru kabineta 2008. gada 20. decembra noteikumi Nr. 1030 *Centrālajā zemes komisijā iesniegto pieprasījumu izskatīšanas kārtība*.

Pirms zemes īpašuma tiesību atjaunošanas procesa uzsākšanas Valsts zemes dienests sadarbībā ar pašvaldībām pārbaudīja:

- vai pieteikuma iesniedzējam vai citai personai uz pieprasīto zemi jau nav atzītas vai atjaunotas īpašuma tiesības;
- vai nav saņemti īpašuma kompensācijas sertifikāti;
- vai iesniegums par īpašuma tiesību atjaunošanu iesniegts attiecīgajā pašvaldībā līdz 1991. gada 20. jūnijam;

- vai līdz 1996. gada 1. jūnijam par pieprasīto zemi ir iesniegti īpašuma un mantošanas tiesības apliecinājoši dokumenti;
- vai zeme ir piešķirta pastāvīgā lietošanā jeb zemes pastāvīgās lietošanas tiesības ir izbeigtas un ar pašvaldību ir noslēgts zemes nomas līgums par šo zemi.

Pēc minētās pārbaudes veikšanas CZK lēma par pretendentu pieprasījumu izskatīšanas prioritāro grupu.

Pirmās prioritātes pieprasītājiem atbilst bijušie īpašnieki vai viņu mantinieki, kuri pieprasījumus īpašuma tiesību atjaunošanai un dokumentus, kuri apliecina īpašumtiesības vai mantošanas tiesības, bija iesnieguši līdz 1991. gada 20. jūnijam, taču zemi vai īpašuma kompensācijas sertifikātus nav saņēmuši, kā arī bijušie zemes īpašnieki, kuri no Vispārējās Lauksaimniecības bankas vai Valsts zemes bankas līdz 1940. gada 21. jūlijam uzsāka izpirkt (aizpirka) Latvijā atstātos vācu izceļotāju nekustamos īpašumus, – neatkarīgi no pieprasījumu iesniegšanas datuma.

Otrās prioritātes pieprasītāju statusam atbilst bijušie īpašnieki vai viņu mantinieki, kuri pieprasījumu īpašumtiesību atjaunošanai bija iesnieguši līdz 1991. gada 20. jūnijam, kā arī īpašumtiesības un mantošanas tiesības apliecinājošus dokumentus bija iesnieguši līdz 1996. gada 1. jūlijam.

Trešās prioritātes pieprasītāju statusam atbilst pretendenti, kuri pieprasījumus iesnieguši pēc 1991. gada 20. jūnija vai īpašumtiesības un mantošanas tiesības apliecinājošus dokumentus iesnieguši pēc 1996. gada 1. jūlija.

No visiem zemes reformas pabeigšanai paredzētās zemes pieprasītājiem pirmās prioritātes pieprasītāji sastāda 14%, otrās prioritātes pieprasītāji – 3%, bet vislielāko skaitu sastāda trešās prioritātes zemes reformas pabeigšanai paredzētās zemes pieprasītāji, t.i., 83 procenti.

Lai nodrošinātu īpašuma tiesību atjaunošanas procesu uz zemes reformas pabeigšanai nodotajām zemēm, Valsts zemes dienesta reģionālajās nodaļās ir izveidotas vietējo pašvaldību un rajona līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisijas, kā arī valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisija Valsts zemes dienesta centrālajā struktūrā. Valsts zemes dienesta izveidotās komisijas organizē zemes vienību saraksta nosūtīšanu pretendentiem un apkopo pretendentu izvēlētas zemes vienības. Šo komisiju darbā obligāti piedalās attiecīgās pašvaldības pārstāvis, kurš ir pilnvarots parakstīt zemes reformas pabeigšanai nodotās zemes sadales un īpašuma tiesību atjaunošanai paredzētās zemes robežu shēmas.

Pēc notikušajām izlozēm izlozes protokolu un pretendenta parakstīto zemes robežu shēmu Valsts zemes dienesta izveidotā zemes reformas pabeigšanas komisija nosūta CZK atzinuma saņemšanai, kura to nosūta pretendentiem tālākai īpašuma tiesību formēšanai.

2010. gadā tika uzsākts īpašuma tiesību atjaunošanas process pirmās prioritātes pretendentiem.

No 2010. gada augusta pirmās prioritātes 90 pretendentu pieprasījumus izskatīja Valsts zemes dienesta izveidotā valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisija.

Prioritātes pretendentu pieprasījumu izskatīšanu Valsts zemes dienesta izveidotajās vietējo pašvaldību un rajona līmeņa, kā arī valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisijās pabeidza 2011. gada janvārī.

Pirmās prioritātes pretendenti pēc CZK atzinuma par īpašuma tiesību atjaunošanu saņemšanas veic zemes vienību kadastrālo uzmērīšanu. Pēc kadastrālās uzmērīšanas CZK pieņem lēmumus par īpašuma tiesību atjaunošanu, un pretendents ar šo lēmumu iegūst tiesības īpašumu ierakstīt zemesgrāmatā.

No 2011. gada aprīļa tika uzsākta zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemes vienību sarakstu sagatavošana un nosūtīšana otrās un trešās prioritātes pretendentiem attiecīgo zemes vienību izvēlei vietējās pašvaldības vai rajona līmenī. Tiem pretendentiem, kuriem pietrūks platība mantojamās zemes kompensēšanai rajona līmenī, tiks dota iespēja izvēlēties zemes vienības valsts līmenī visā Latvijas teritorijā.

Kopumā tika izskatīti 35 otrās prioritātes pretendentu zemes reformas paredzētās zemes izvēles pieprasījumi, visvairāk otrās prioritātes pretendentu bijušie īpašumi atradās bijušajā Ludzas rajona, Valkas rajona, Cēsu rajona, Preiļu rajona un Balvu rajona teritorijā. Kopumā tika izvēlētas un parakstītas robežu shēmas par 37 zemes vienībām 155,5 ha platībā. 30% no otrās prioritātes pretendentiem atteicās no zemes vienību izvēles. Otrās prioritātes pretendentu pieprasījumu izskatīšana vietējā pašvaldības, rajona un valsts līmenī noslēdzās 2011. gada novembrī.

Trešās prioritātes pretendentu kopējais skaits ir 690, attiecīgi Latgalē 36%, Zemgalē 20%, Vidzemē 19%, Kurzemē 16% un Rīgā 9%. Līdz 2011. gada decembrim trešās prioritātes pretendentu pieprasījumus izskatījušas Zemgales un Tukuma vietējā pašvaldības līmeņa un rajona līmeņa zemes reformas komisijas. Bijušajā Bauskas rajona teritorijā izvēlētas zemes vienības ar kopējo platību 41,52 ha, bijušajā Dobeles rajona teritorijā – 39,1 ha un bijušajā Jelgavas rajona teritorijā – 76 ha. Bijušajā Tukuma teritorijā trešās prioritātes pretendenti izvēlējušies zemes vienības ar kopējo platību 104 ha.

Vairākās Latvijas teritorijās zemes reformai paredzētā zeme trešās prioritātes pretendentiem nepietiks – tā ir bijušā Cēsu rajona, Jelgavas rajona, Ventspils rajona, Tukuma rajona un citu rajonu teritorijās. Līdz ar to trešās prioritātes pretendentiem būs iespēja izvēlēties zemes vienības visā Latvijas teritorijā. Plānots, ka trešās prioritātes pretendentu pieprasījumu izskatīšana vietējā pašvaldības un rajona līmenī noslēgsies 2012. gada sākumā. Tādējādi Valsts zemes dienesta valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisija darbu plāno uzsākt 2012. gada pavasarī.

Saskaņā ar likumā *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* noteikto īpašuma tiesību atjaunošana CZK jāpabeidz līdz 2012. gada 30. decembrim.

Privatizācijas sertifikāti

Privatizācijas sertifikāts ir valsts piešķirts dematerializēts vērtspapīrs, kuru var tikai vienreiz izlietot kā maksāšanas līdzekli par privatizējamo valsts vai pašvaldības īpašumu.

Privatizācijas sertifikātu piešķiršana un izmantošana notiek saskaņā ar likumu *Par privatizācijas sertifikātiem*. Līdz 2011. gada 31. oktobrim 2,45 milj. iedzīvotāju ir piešķirti 104,4 milj. privatizācijas sertifikātu par Latvijā nodzīvoto laiku, tai skaitā 794,7 tūkst. privatizācijas sertifikātu ir piešķirti 41,4 tūkst. politiski represēto personu. 117,2 tūkst. bijušo īpašnieku vai viņu mantinieku ir piešķirti 8,01 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu, t.sk. 691,7 tūkst. par valsts vajadzībām paturēto mantu privatizētajos specializētajos valsts lauksaimniecības uzņēmumos, 4896,4 tūkst. – par zemi lauku apvidos, 969,3 tūkst. – par namīpašumiem, 814,7 tūkst. – par pilsētu zemi, 461 tūkst. – par uzņēmumiem un citiem īpašuma objektiem, 89,8 tūkst. – par politiski represētām personām atņemto mantu un 85,6 tūkst. – par pretlikumīgi atsavināto mantu.

2011. gadā līdz 31. oktobrim 4 bijušajiem īpašniekiem vai viņu mantiniekiem tika piešķirti 499,62 īpašuma kompensācijas sertifikāti.

Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* 27. pantā noteikto no 2007. gada 1. decembra 58 tūkst. personu ir zaudējušas tiesības ieskaitīt kontā 1,64 milj. privatizācijas sertifikātu.

Atbilstoši likumam *Par zemes privatizāciju lauku apvidos* līdz 2011. gada 31. oktobrim pieņemti 11076 lēmumi par kompensāciju izmaksu naudā par bijušiem zemes īpašumiem lauku apvidū. Kompensācija izmaksāta 8411 personām par kopējo summu 17,5 milj. latu, dzēšot 0,62 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātus.

26,2 tūkst. politiski represēto personu, dzēšot privatizācijas sertifikātus, līdz 2011. gada 31. oktobrim izmaksāta kompensācija naudā 4,6 milj. latu apjomā. Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* 27. pantā noteikto 3,2 tūkst. personu zaudējušas tiesības dzēst 15 tūkst. sertifikātu.

Līdz 2011. gada 31. oktobrim valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijā izmantoti 106,9 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 95,1% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita (skatīt 6.6. tabulu). No 2008. gada 1. aprīļa līdz 2011. gada 31. oktobrim 419,1 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu vietā ir izmantoti 517,1 tūkst. privatizācijas sertifikātu.

2011. gada 31. oktobrī 382 tūkst. fizisko personu kontos bija 2,16 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 1,9% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita, tai skaitā 0,127 milj. kompensācijas sertifikātu.

6.6. tabula

Privatizācijas sertifikātu izmantošana

(līdz 2011. gada 31. oktobrim)

Īpašuma veids	Daudzums	Privatizācijas sertifikātu skaits	t.sk. īpašuma kompensācijas sertifikātu skaits
		(milj.)	(tūkst.)
Dzīvojamās mājas	446 tūkst. dzīvokļu privatizācijas objektu	38,0	589,8
Uzņēmumi un citi īpašumi	nav precīzu datu	7,3	109,6
Kapitāla daļas (akcijas)	nav precīzu datu	44,5	954,0
tajā skaitā:			
publiskajā piedāvājumā	128,7 milj. akciju	37,1	820,0
Zeme	317,1 tūkst. zemes gabalu	17,2	5152,4
Kopā:		106,9	6805,8
% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita		95,1%	85,0%

2011. gada 31. oktobrī juridisko personu kontos bija 0,87 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 0,8% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita, tai skaitā 0,006 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

Darījumu veikšanai privatizācijas sertifikātu tirgū to īpašnieki 2011. gada oktobrī varēja izmantot 10 licencētu starpniecības kapitālsabiedrību pakalpojumus. Starpniecības kapitālsabiedrību ar

privatizācijas sertifikātiem veikto darījumu (pirkšana no fiziskām personām un pārdošana) mēneša kopējais apjoms 2011. gadā līdz 31. oktobrim svārstījās no 8,57 tūkst. privatizācijas sertifikātu februārī līdz 50,56 tūkst. privatizācijas sertifikātu jūlijā un no 0,16 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu februārī līdz 2 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu jūnijā.

6.16. Tautsaimniecības padome

Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome (TSP) ir tās dibinātāju organizāciju – Ekonomikas ministrijas, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras, Latvijas Pašvaldību savienības, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības, Latvijas Darba devēju konfederācijas izveidota konsultatīva institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu risināšanā un darbojas saskaņā ar Ministru kabineta 2010. gada 23. marta noteikumu Nr. 271 Ekonomikas ministrijas nolikums 6.11. apakšpunktu un 7.2. apakšpunktu, 1999. gada 17. februārī noslēgto Vienošanās par sadarbību Tautsaimniecības padomē un 2010. gada 7. aprīļa Ekonomikas ministrijas TSP nolikumu Nr. 1-11-3.

Lai profesionāli tiktu pārstāvētas nozaru intereses, kā arī pilnveidota sadarbība starp Ekonomikas ministriju un citām valsts institūcijām, TSP pieaicina nozaru asociācijas, kuras pārstāv savas nozares uzņēmējus un to intereses, kā arī neatkarīgos ekspertus – ekonomistus, izglītības un zinātnes pārstāvjus.

TSP darbības mērķis ir veicināt uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides politikas veidošanu un īstenošanu Latvijā, kā arī veicināt ilgtspējīgas tautsaimniecības attīstības principu ieviešanu un sekmēt valsts ilgtspējīgas attīstības procesu un sabiedrības līdzdalību tajā, identificēt uzņēmējdarbību kavējošos apstākļus un veikt visas nepieciešamās darbības to novēršanai,

piedalīties komercdarbību veicinošu normatīvo aktu un politikas plānošanas dokumentu izstrādē, veicināt inovācijas un ārējo tirdzniecību.

TSP izskata un seko tādu jautājumu un normatīvo dokumentu projektu, tautsaimniecības attīstības koncepciju, valsts budžeta un citu dokumentu risināšanai, kas ir nozīmīgi Latvijas tautsaimniecības attīstībai. TSP sagatavo priekšlikumus un pieņem rekomendējošus lēmumus par šiem jautājumiem. TSP realizē dialogu starp uzņēmējiem un Ekonomikas ministriju, kā arī ar citām valsts institūcijām un sabiedriskām organizācijām.

TSP pieņemtajiem lēmumiem ir rekomendējošs raksturs.

TSP sadarbojas ar Ministru kabinetu, ministrijām un citām valsts institūcijām, lai panāktu TSP izvirzīto uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai nepieciešamo priekšlikumu iekļaušanu atbildīgo institūciju sagatavotajos normatīvajos aktos.

2009. gada 21. maijā TSP, Ekonomikas ministrija un Finanšu ministrija parakstīja sadarbības memorandu *Izaugsmei, konkurētspējai un nodarbinātībai*. Sadarbības memoranda mērķis ir TSP, Ekonomikas ministrijas un Finanšu ministrijas sadarbība un saskaņota rīcība Latvijas ekonomikas izaugsmes, nodarbinātības un konkurētspējas veicināšanai, kā arī aktīva dalība ilgtspējīgas Latvijas stratēģijas izstrādē un ieviešanā.

6.22. ielikums**TSP personālsastāvs un darba organizācija**

TSP personālsastāvu, pamatojoties uz Vadības komitejas lēmumu, apstiprina ekonomikas ministrs.

TSP Vadības komiteja ir konsultējoša un koordinējoša institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu risināšanā un kas atbild par TSP darba plāna un TSP sēžu darba kārtību jautājumu izvērtēšanu un apstiprināšanu, kā arī TSP darba efektivitātes nodrošināšanu un uzlabošanu.

Vadības komitejas personālsastāvu apstiprina ekonomikas ministrs. Vadības komitejas sastāvā ir pieci TSP dibinātāju pārstāvji, kas vienlaicīgi ir TSP locekļi:

- pārstāvis no Ekonomikas ministrijas;
- pārstāvis no Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības;
- pārstāvis no Latvijas Darba devēju konfederācijas;
- pārstāvis no Latvijas Pašvaldību savienības;
- pārstāvis no Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras.

TSP sastāvā ir 26 TSP Vadības komitejas izvirzīti eksperti.

TSP sēdēs novērotāju statusā piedalās pārstāvis no Ārvalstu investoru padomes Latvijā, kā arī pārstāvis no Rīgas Tehniskās universitātes.

Par TSP sastāva maiņu vai papildināšanu lemj TSP dibinātāji TSP Vadības komitejas sēdēs.

TSP vada padomes priekšsēdētājs, kuru no sava vidus rotācijas kārtībā ievēl TSP Vadības komitejas locekļi un kura pilnvaru laiks ir viens gads.

TSP sēdes notiek vidēji reizi mēnesī.

TSP darbu nodrošina Tautsaimniecības padomes sekretariāts, kura darbību nodrošina Ekonomikas ministrija.

TSP sēžu starplaikā TSP rekomendējošos lēmumus pieņem TSP Vadības komiteja.

Lai profesionāli tiktu pārstāvētas tautsaimniecības nozaru intereses, efektīvā dialogā ar Ekonomikas ministriju, TSP un citām uzņēmēju organizācijām un valsts institūcijām, Ekonomikas ministrija ir izveidojusi sadarbības modeli ar tautsaimniecības nozarēm.

TSP izskata uzņēmējus pārstāvošo institūciju – asociāciju priekšlikumus likumdošanas pilnveidošanai. Nozaru asociācijas izvērtē un sniedz atzinumus par tiesību aktu projektiem. Savukārt ministrija informē normatīvo aktu sagatavotājus par TSP iesniegtiem priekšlikumiem likumdošanas pilnveidošanai. Veic citus pasākumus valdības deklarācijas ietvaros pieņemto tautsaimniecības attīstības un uzņēmējdarbības vides uzlabošanas programmu realizēšanai.

Šobrīd Tautsaimniecības padomē ir pārstāvētas 14 nozaru (ķīmija un farmācija, finanses, transports – tranzīts, loģistika, enerģētika, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, IT klasteris, tirdzniecība, elektrotehnika, elektronika, vieglā rūpniecība, kokrūpniecība, mašīnbūve un metālapstrāde, būvniecība, tūrisms, viesnīcas un restorāni, pārtika, poligrāfija) asociācijas.

Parakstot vienošanās protokolu, puses vienojās apvienot resursus programmatisko dokumentu izstrādei, veikt pasākumus valdības deklarācijas ietvaros pieņemto tautsaimniecības attīstības un uzņēmējdarbības vides uzlabošanas programmu realizēšanai, kā arī par to, ka nozaru asociācijas izvērtēs un sniegs atzinumus par ministriju izstrādātajiem tiesību aktu projektiem.

6.23. ielikums**TSP par ekonomikas politikas prioritātēm**

TSP uzskata, ka ir jāturpina darbs pie tā, lai Latvijā nodrošinātu stabilu makroekonomisko vidi un veicinātu konkurenci. Latvijā ir jāveido sabalansēts budžets, jāpastiprina konkurences uzraudzība un jāveicina konkurences attīstība visās tautsaimniecības nozarēs sabiedrības interesēs, laikus identificējot riska sektorus, kuros iespējami konkurences tiesību pārkāpumi, ierobežojot administratīvos un citus šķēršļus konkurencei.

TSP par problemātiskām jomām joprojām uzskata nodokļu politiku un administrāciju, darbaspēka izglītību, makroekonomisko stabilitāti un tiesību aktu izmaiņu neprognozējamību.

Tāpat ir jāizvērtē normatīvie akti jau to izstrādes gaitā, lai identificētu un novērstu iespējamus konkurences tiesību pārkāpumus, tirdzniecības tehniskās barjeras un diskriminējošos nosacījumus brīvas preču un pakalpojumu aprites un uzņēmējdarbības tiesību jomā, jāpilnveido valsts atbalsta un iepirkuma uzraudzība, panākot augstu caurskatāmības līmeni valsts atbalsta projektiem.

Sekmējama efektīvas un konkurētspējīgas nozaru struktūras veidošana, jāveicina pētniecība un attīstība un inovācijas, it īpaši privātajā sektorā, jāizstrādā un jāievieš pasākumi, kas veicinātu izglītības, pētniecības un tautsaimniecības sektoru sadarbību, nodrošinot zināšanu un tehnoloģiju pārnesi.

Veicināma struktūrfondu ātrā apgūšana un jāsekmē jaunu eksporta tirgu apgūšana un nostiprināšanās esošajos. Jānodrošina eksporta veicināšanas institucionālā bāze un tās kapacitātes celšana, ārejo ekonomisko pārstāvniecību attīstība, finanšu instrumentu pieejamība un atbalsts uzņēmumiem eksporta marketingā.

2011. gadā ir notikušas 10 Tautsaimniecības padomes sēdes, kurās tika skatīti šādi svarīgākie jautājumi:

- *Vienotas ES patentu sistēmas izveide;*
- *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns 2011/2012. gadam;*
- *Pasākumu plāna ēnu ekonomikas apkaršanai un godīgas konkurences nodrošināšanai aktivitāšu ieviešana;*
- *Attīstības finanšu institūcijas izveide;*
- *Latvijas nacionālā reformu programma un tās plānošanas sistēma;*
- *Pamatnostādnes Koberģijas politikas 2014. – 2020. gada plānošanas periodam;*
- *Publisko kapitālsabiedrību pārvaldība;*
- *Informatīvais ziņojums par prognozēm darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstībai vidējā termiņā;*
- *Nacionālā attīstības plāna izstrāde;*
- *Latvijas Konverģences programma;*
- *Uzņēmēju aptauja par administratīvo procesu un šķēršļiem.*

7. REKOMENDĀCIJAS

Latvijas ekonomikā ir notikušas nozīmīgas makroekonomiskās korekcijas. Ir beidzis pastāvēt ekonomiskais modelis, kurā ārējā kapitāla pieplūduma dēļ strauji palielinājās iekšējais pieprasījums, kas bija izaugsmes galvenais virzītājspēks. Šāds modelis nebija ilgtspējīgs, jo noveda ekonomiku pie dziļas krīzes izteikto makroekonomisko disproporciju dēļ (augsta inflācija, liels maksājumu bilances tekošā konta deficīts u.c.).

Pašlaik Latvijas ekonomika pārkārtojas uz ilgtspējīgu attīstības modeli, kurā galvenais attīstības dzinējspēks ir eksports, spēja konkurēt iekšējos un ārējos produktu tirgos, kā arī būt konkurētspējīgiem kapitāla piesaistē, lai kāpinātu Latvijas ražīgo potenciālu. Līdz ar kopējās ekonomiskās paradigmas maiņu ir nepieciešams mainīt arī nozaru politikas šā vārda plašākajā nozīmē, lai tās atbilstu modernai, mūsdienīgai un uz aktuālajām ekonomikas teorētiku izstrādātajām un praksē jau vairākkārt apbērtām zinātniskajām metodēm. Ekonomikas zinātniskajā literatūrā tās tiek dēvētas par modernu industriālo politiku (tiek lietoti arī sinonīmi „industriālā politika 2.0”, „21. gadsimta industriālā politika” u.c.), nāciju konkurētspēju un reģionālo inovāciju stratēģiju.

Ne mazāk svarīgi ir risināt darba tirgus strukturālās problēmas, atbalstot centienus iegūt augstāku kvalifikāciju atbilstoši darba tirgus prasībām un uzlabojot darbaspēka reģionālo un profesionālo mobilitāti. Izstrādājot nodarbinātības politiku, ir jāņem vērā, ka lielais ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars palielina risku cikliskam bezdarbam pāriet strukturālā bezdarbā.

Lai gan straujās izaugsmes gados izveidojušās ekonomikas disproporcijas krīzes laikā ir mazinājušās, tomēr joprojām, saglabājoties augstām parādu saistībām gan valsts, gan privātā sektorā, turpinās tā saucamais bilances posteņu līdzsvarošanas process (*balance sheet effect*), tai skaitā parādu restrukturizācija. Latvijas ekonomikas attīstībai būtisks risks ir ES parādu krīze. Tāpēc, veidojot budžetu, ir reālistiski jānovērtē ekonomiskās attīstības iespējas un jāizvairās no pārāk optimistiska budžeta veidošanas. Sabiedriskā sektora finansiālo stabilitāti nākotnē var apdraudēt demogrāfiskās situācijas pasliktināšanās, jo, saskaņā ar prognozēm, Latvijas iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā turpinās samazināties.

Ņemot vērā minēto, mūsu prāt, pašreizējās ekonomiskās politikas neatliekamie uzdevumi ir šādi:

– **industriālās politikas istenošana:**

- uzņēmēju konkurētspējas stiprināšanai novirzīt pieejamos finanšu līdzekļus caur atbalsta un finanšu institūcijām, kā arī aktīvāk iesaistīt uzņēmējus politikas veidošanas procesā;
- veicināt ieeju ārējos tirgos (eksporta atbalsta pakalpojumi, garantijas, ārējā mārketinga

pasākumi, Latvijas uzņēmumu kooperācijas un sadarbības veicināšana u.c.);

- uzlabot ieguldījumus cilvēkkapitālā (vidējā profesionālā izglītība, inženierzinātnes, mūzizglītības sistēmas nostiprināšana), balstoties uz ciešāku uzņēmēju iesaistišanu apmācību organizēšanā, dodot tiem konkrētus stimulus;
- piesaistīt ārvalstu tiešās investīcijas uz eksportu orientētām nozarēm;
- **makroekonomiskās stabilitātes nodrošināšanā:**
  - nodrošināt ilgtspējīgu, preciklisku fiskālās politikas veidošanu, stiprinot nacionālo tiesisko regulējumu un vidēja termiņa budžeta plānošanu, kā arī paredzot skaidrus nosacījumus fiskālo mērķu definēšanā;
  - samazināt ēnu ekonomiku, atbalstot godīgos uzņēmējus un radot labvēlīgus apstākļus pārejai uz oficiālo ekonomiku, turpināt VID pārveidošanu par institūciju, kas palīdz uzņēmējiem;
  - nodrošināt sabiedrisko finanšu ilgtspēju, tajā skaitā paaugstinot pensionēšanās vecumu;
- **uzņēmējdarbības vides uzlabošanā un konkurences nodrošināšanā:**
  - restrukturizēt nodokļu sistēmu, veidojot to sociāli taisnīgāku un uzņēmējdarbībai draudzīgāku. Ir jāpanāk, lai nodokļu slogs uz uzņēmējdarbību un nodarbinātību tiktu samazināts;
  - samazināt laiku, kas tērējams nodokļu administrēšanas kārtošānai, vienkāršojot atskaišu formas, novēršot atkārtotas informācijas pieprasīšanu;
  - pārvērtēt publiskās personas līdzdarbību komercdarbībā un īstenot valsts aktīvu (kapitālsabiedrību, kapitāla daļu) pārvaldības reformu;
  - veicināt e-pārvaldes un e-pakalpojumu attīstību. Ir jāpabeidz valsts megalistēmas („reģistru reģistrs”) izveide, jāpaplašina e-paraksta funkcionalitāte, jānodrošina e-pakalpojumu pieejamība un jāveicina elektronisko iepirkumu izmantošana;
  - nodrošināt vienas pieturas aģentūras principa ieviešanu valsts un pašvaldību pakalpojumu pieejamībā;
  - ieviest pilnībā funkcionējošu uzņēmumu elektronisko reģistrāciju, samazinot reģistrācijas procesam iesniedzamo dokumentu skaitu un patērējamo laiku;
  - izstrādāt mūsdienīgu būvniecības procesa tiesisko regulējumu un jaunus būvnormatīvus,

- tai skaitā Eirokodeksa standartu adaptāciju būvniecību regulējošo normatīvo aktu sistēmā, radot priekšnoteikumus ilgtspējīgas un konkurētspējīgas būvniecības nozares attīstībai;
- ieviest vienas pieturas aģentūras principu nekustamā īpašuma datu reģistrācijai, nodrošinot Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmas un Valsts vienotās datorizētās zemesgrāmatas datu apmaiņu;
  - pilnveidot valsts reģistros un citās informācijas sistēmās iekļaujamo rādītāju un termiņu savstarpējo saskaņotību, nodrošināt maksimāli pilnīgu un operatīvu reģistros uzkrātās informācijas aktualizāciju, lai novērstu informācijas reģistros neatbilstību reālajai situācijai, kā arī atkārtotu informācijas pieprasīšanu no respondentiem;
  - aktīvāk vērsties pret smagākajiem *Konkurences likuma* pārkāpumiem – aizliegtas vienošanās un dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu. Attiecībā uz minētajiem pārkāpumiem, it sevišķi kartelu identificēšanu, būtiska ir tieši preventīva rīcība, tādēļ situācijas analīze un pārbaudes pasākumu veikšana tirgos, kur pastāv paaugstināts vienošanās aizlieguma pārkāpuma risks, ir jānosaka kā prioritāra;
- **patērētāju tiesību aizsardzības un uzraudzības uzlabošana:**
- turpināt darbu pie nebanku kredītu devēju licencēšanas sistēmas efektivitātes uzlabošanas, vienlaikus nodrošinot to pastiprinātu uzraudzību;
  - stiprināt patērētāju aizsardzību finanšu pakalpojumu jomā, ieviešot Pasaules Bankas *Pētījuma par patērētāju aizsardzību un finanšu iespējām Latvijā* rekomendācijas;
  - turpināt konceptuāli jauna regulējuma izstrādi ārpusstiesas parāda atgūšanas jomas sakārtošanai;
  - izstrādāt normatīvo aktu projektus, kas paredz jaunu administratīvo sodu politiku patērētāju tiesību aizsardzības un preču un pakalpojumu drošuma jomā, lai nodrošinātu ātru un efektīvu patērētāju tiesību un interešu aizsardzības nodrošināšanai piemērotu pārkāpumu novēršanu;
- **zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošanā:**
- atbalstīt uzņēmējdarbību ar augstu pievienoto vērtību;
  - sekmēt zinātnieku un komersantu sadarbību, atbalstot kompetences centrus, lai veicinātu pētniecības un rūpniecības sektoru sadarbību rūpniecisko pētījumu, jaunu produktu un tehnoloģiju īstenošanā, kā arī atbalstīt tehnoloģiju pārneses kontaktpunktus, lai mērķtiecīgi attīstītu nepieciešamo pētniecības kompetenci augstskolās un zinātniskajos institūtos un sekmētu pētniecības darbu rezultātu ieviešanu ražošanā;
- atbalstīt jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādi, veicinot komersantus izvērst rūpnieciskos pētījumus, ieviest ražošanā jaunus produktus, pakalpojumus un tehnoloģijas;
  - nodrošināt finanšu resursu pieejamību visās uzņēmējdarbības attīstības stadijās, it sevišķi agrīnā (uzņēmējdarbības uzsākšanas „*start-up*” un „*pirmsēklas*”, un „*sēklas*”) stadijā;
  - aktīvāk atbalstīt zinātnes potenciāla attīstību, koncentrējot to jomās, kurās Latvijai ir salīdzinošās priekšrocības;
  - pilnveidot zinātnisko darbību regulējošos normatīvos aktus, nosakot, ka zinātniskās institūcijas var būt intelektuālā īpašuma, kas radies valsts finansētu pētījumu rezultātā, īpašnieces;
- **ES fondu izmantošanā:**
- samazināt laiku, kas tiek tērēts administratīvām procedūrām, vienkāršojot aktivitāšu ieviešanas nosacījumu izstrādi un apstiprināšanas kārtību;
  - ES fondus novirzīt dzīvotspējīgiem projektiem, pilnveidojot vērtēšanas procedūras un ņemot vērā valdības apstiprinātos prioritāros segmentus;
- **eksporta veicināšanā:**
- turpināt nodrošināt eksporta kredīta garantiju pieejamību, lai palielinātu pieeju tirgiem ar augstāku riska pakāpi un veicinātu Latvijas preču un pakalpojumu eksportu;
  - turpināt atbalstīt uzņēmēju un to apvienību dalību starptautiskās izstādēs un tirdzniecības misijās, lai veicinātu jaunu tirgu apgūšanu;
  - attīstīt un paplašināt Latvijas ārējo ekonomisko pārstāvniecību tīklu, nodrošinot Latvijas uzņēmējiem plašu un viegli pieejamu valsts eksporta atbalsta pakalpojumu klāstu ārvalstīs;
  - nodrošināt Latvijas ārējo ekonomisko interešu pārstāvēšanu tirdzniecības politikas ietvaros kā daudzpusējā, tā arī divpusējos un reģionālos formātos, lai uzlabotu starptautiskās tirdzniecības līgumtiesiskos nosacījumus;
  - turpināt vērsties pret protekcionalisma pasākumiem, mazinot tirdzniecības barjeras, ar ko saskaras Latvijas uzņēmēji gan ES iekšējā, gan ārējos eksporta tirgos, tādējādi veicinot trešo valstu tirgu atvērību un Latvijas uzņēmēju eksportspēju;
- **elastīga darba tirgus veidošanā:**
- atbilstoši darba tirgus attīstības tendencēm savlaicīgi identificēt darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma neatbilstību, sniedzot informāciju izglītības politikas veidotājiem;
  - pieaugušo mūžizglītības sistēmai jāņem vērā jau pašlaik pastāvošās neatbilstības profesiju grupās, t.i., liela daļa iedzīvotāju strādā

- profesijā, kas nav saistīta ar viņu iegūto izglītību;
- pievērst īpašu vērību jauniešiem, kuri neatrodas apmācībā un nav arī nodarbināti, atgriežot tos izglītības sistēmā kvalifikācijas un prakses iegūšanai;
- veicināt darba devēju aktīvu līdzdalību piedāvājuma izglītības kvalitātes pilnveidošanā – prakšu vietu veidošanā, līdzdarbošanās izglītības programmu izstrādē un pilnveidošanā, kā arī aktīvās darba tirgus politikas pasākumu izstrādē un īstenošanā;
- veidot starpdisciplināras izglītības/studiju programmas, pastiprinot uzsvāru uz uzņēmējspēju attīstīšanu;
- attīstīt 1. līmeņa profesionālo augstāko izglītību (koledžas) – sāsināts apmācību laiks, ietaupīti valsts un privātie līdzekļi;
- pārskatīt darba tiesisko attiecību regulāciju, paplašinot elastības iespējas starp darba devēju un darba ņēmēju;
- veicināt apmācību atbilstību darba tirgus prasībām, pilnveidojot (mainot) pašreizējo darbspēka apmācību plānošanas sistēmu, pārskatot līdzšinējo īstermiņa darba tirgus prognozēšanas metodoloģiju un apmācību virzienu noteikšanas kārtību, lai tiktu ņemtas vērā darba tirgus vidēja termiņa prognozes, kā arī tautsaimniecības attīstības vidēja termiņa un ilgtermiņa mērķi;
- **energoefektivitātes uzlabošanā:**
  - turpināt energoefektivitātes paaugstināšanu daudzdzīvokļu mājās;
  - noteikt prasības zema enerģijas patēriņa ēku būvniecībai;
  - samazināt siltumenerģijas zudumus centralizētajā siltumapgādē, veicot esošo siltumavotu un siltumtīklu rekonstrukciju, nosakot energoefektivitātes prasības centralizētām siltumapgādes sistēmām;
- attīstot jaunu siltumapgādes infrastruktūru, veicināt enerģijas ražošanu augstas efektivitātes koģenerācijas stacijās;
- izveidot vienotu sabiedriskā transporta maršrutu tīklu (paralēlu maršrutu dotācijas aizliegums, saskaņoti kustību saraksti, uzlabota maršrutu plānošanas sistēma), nomainīt pasažieru pārvadājumu (elektrovilcienu un dīzeļvilcienu) ritošo sastāvu uz efektīvākiem;
- **efektīvas, drošas un ilgtspējīgas enerģijas piegādes nodrošināšanā:**
  - radīt stabilu ilgtermiņa investīciju vidi, lai veicinātu ilgtspējīgu enerģijas ražošanu, izmantojot vietējos atjaunojamās enerģijas resursus;
  - veicināt atjaunojamo energoresursu plašāku izmantošanu elektroenerģijas, siltumapgādes un transporta sektorā, izmantojot ES struktūrfondu līdzfinansējumu un citus atbalsta mehānismus;
  - attīstīt bāzes elektrostaciju projektus, izvēloties energoresursu veidus, kas nodrošinās resursu piegādes garantijas un ilgtspējību, kā arī paaugstinās valsts pašnodrošinājumu enerģētikā;
  - attīstīt enerģijas infrastruktūras projektus, ES Stratēģijas Baltijas jūras reģionam ietvaros īstenojot *Baltijas enerģijas tirgus starpsavienojumu plānu*;
  - veicināt enerģijas avotu diversifikācijas iespējas, īstenojot reģionālā sašķidrinātās dabasgāzes termināļa izveidi;
- **dzīvojamo māju pārvaldīšanā:**
  - nodrošināt Dzīvojamo māju pārvaldnieku reģistra izveidi un metodisko vadību;
  - sagatavot normatīvo bāzi, kas nepieciešama ar dzīvokļa īpašuma lietošanu saistīto parādu problēmas risināšanai;
  - radīt labvēlīgus nosacījumus mājokļu īres tirgus attīstībai.

Konsekventi īstenota struktūrpolitika sekmēs Latvijas ekonomikas atdzimšanu, kas būs pamats iedzīvotāju dzīves līmeņa paaugstināšanai. Latvijas sekmīgu attīstību un ekonomisko izaugsmi noteiks ne tikai valsts institūciju darbs, bet arī ikviena cilvēka personīgā iniciatīva jebkurā Latvijas vietā sabiedrības savstarpējās sapratnes un dialoga apstākļos.